

ศึกษาวิเคราะห์พุทธธรรมที่ปรากฏในวรรณกรรมคำวซอ “บัวระวงส์ไกรสร”

AN ANALYTICAL STUDY OF BUDDHADHAMMA AS FOUND
IN KHAO-SOR' LITERARY WORK “BUARAWONGGAISORN”

นายอนุชิต ณ สิงห์ทร

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาพระพุทธศาสนา

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๖๑

ศึกษาวิเคราะห์พุทธธรรมที่ปรากฏในวรรณกรรมคำวซอ “บัวระวงส์ไกรสร”

นายอนุชิต ณ สิงห์ทร

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาพระพุทธศาสนา

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๖๑

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

An Analytical Study of Buddhadhamma as Found in Khao-Sor'
Literary Work "Buarawongkaisorn"

Mr. Anuchit Na Sington

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of
the Requirements for the Degree of
Master of Arts
(Buddhist Studies)

Graduate School
Mahachulalongkornrajavidyalaya University

C.E. 2018

(Copyright by Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อนุมัติให้บัณฑิตวิทยาลัย
เรื่อง “ศึกษาวิเคราะห์พุทธธรรมที่ปรากฏในวรรณกรรมคำขอ “บัวระวงส์ไกรสร”” เป็นส่วนหนึ่ง
ของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา

(พระมหาสมบุรณ์ วุฑฒิกโร, ดร.)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

คณะกรรมการตรวจสอบวิทยานิพนธ์

(รศ.ดร.ปรุดม์ บุญศรีตัน)

ประธานกรรมการ

(ดร.พิสิษฐ์ โคตรสุโพธิ์)

กรรมการ

(พระอัคราภิกุทธิ์ สิริวฑฒโน, ดร.)

กรรมการ

(ผศ.ดร.พูนชัย ปันนิยะ)

กรรมการ

คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

พระอัคราภิกุทธิ์ สิริวฑฒโน, ดร. ประธานกรรมการ

ผศ.ดร.พูนชัย ปันนิยะ

กรรมการ

ชื่อผู้วิจัย

(นายอนุชิต ณ สิงห์ทร)

ชื่อวิทยานิพนธ์ : ศึกษาวิเคราะห์พุทธธรรมที่ปรากฏในวรรณกรรมคำวซอ “บัวระวงส์ไกรสร”

ผู้วิจัย : นายอนุชิต ฌ สิงห์ทร

ปริญญา : พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (พระพุทธศาสนา)

คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

: พระอัครราชภิกษุณี สิริวฑฒโน, ดร., พธ.บ. (พระพุทธศาสนา),
พธ.ม. (พระพุทธศาสนา), พธ.ด. (พระพุทธศาสนา)

: ผศ. ดร.พูนชัย ปันธิยะ, พธ.บ. (ศาสนา), ศศ.ม. (ปรัชญา),
Ph.D. (Buddhist Studies)

วันสำเร็จการศึกษา : ๒๘ มกราคม ๒๕๖๒

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ ๑) เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาของวรรณกรรมคำวซอ “บัวระวงส์ไกรสร” ๒) เพื่อศึกษาพุทธธรรมที่ปรากฏในวรรณกรรมคำวซอ “บัวระวงส์ไกรสร” และ ๓) เพื่อศึกษาวิเคราะห์พุทธธรรมที่ปรากฏในวรรณกรรมคำวซอ “บัวระวงส์ไกรสร” และการนำไปใช้ในสังคม

การวิจัยพบว่า วรรณกรรมคำวซอ “บัวระวงส์ไกรสร” มีกำเนิดมาจากคำวธรรม เรื่อง “สุริยะวงส์ไกรสร” กวีชาวล้านนาได้แต่งขึ้นใหม่โดยใช้ฉันทลักษณ์คำวซอ แต่เดิมจารลงในใบลาน ต่อมาได้พิมพ์ในกระดาษใช้อักษรธรรมล้านนาค้นพบต้นฉบับที่จารลงในใบลานจำนวน ๖ ฉบับ และฉบับที่พิมพ์จำนวน ๒ ฉบับ เมื่อ พ.ศ. ๒๕๓๐ ศูนย์ศิลปวัฒนธรรมมหาวิทยาลัยล้านนา วิทยาลัยครู เชียงใหม่ ได้คัดเลือกเอาฉบับของน้อยอ้าย ไชยเมืองเลน บ้านป่าบงน้อย ตำบลแม่คือ อำเภอ สันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่ แต่งเมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๕ มาปริวรรตเป็นอักษรไทยกลางและพิมพ์เผยแพร่ ในเอกสารอันดับที่ ๑๘ ศูนย์ศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยล้านนาเชียงใหม่ วรรณกรรมคำวซอ “บัวระวงส์ไกรสร” ได้ปรากฏพุทธธรรมที่สำคัญจำนวน ๘ ข้อ ได้แก่ ๑) ความทุกข์ ๒) ตัณหา ๓) กรรม ๔) ศิล ๕) ความกตัญญูทเวที ๖) ความเมตตา ๗) ความไม่ประมาท และ ๘) การให้ทาน พุทธธรรมที่ปรากฏนั้นเป็นหลักธรรมระดับพื้นฐาน คำวซอได้ถูกสร้างขึ้นมาใช้เป็นเครื่องมือขัดเกลาจิตใจคนในสังคมส่งเสริมความเข้าใจในชีวิตและจริยธรรมโดยผ่านภูมิปัญญาด้านวรรณกรรมท้องถิ่น นอกจากนั้นยังเป็นความรู้ที่สามารถนำมาใช้ในสังคมปัจจุบันได้เป็นอย่างดี เช่น ปัญหาความทุกข์ ความขัดแย้ง สร้างสันติพุทธธรรมที่ปรากฏสามารถใช้เป็นเครื่องมือเพื่อการดำเนินชีวิตได้นอกจากนั้น ยังเอื้อประโยชน์ต่อการส่งเสริมการเรียนรู้ด้านภาษาและวรรณกรรมล้านนา และเป็นสื่อสร้างความบันเทิงช่วยกระตุ้นจินตนาการของผู้อ่านผู้ฟังได้เป็นอย่างดี

Thesis Title : An Analytical Study of Buddhadhamma as Found in Khao-Sor
Literary Work “Buarawonggaisorn”

Researcher : Mr. Anuchit Na sington

Degree : Master of Arts (Buddhist Studies)

Thesis Supervisory Committee

: Phra Akkharaphisut Sirivaddhano, Dr., B.A. (Buddhist Studies),
M.A. (Buddhist Studies), Ph.D. (Buddhist Studies)

: Asst. Prof. Dr. Phoonchai Punthiya, B.A. (Religions),
M.A. (Philosophy), Ph.D. (Buddhist Studies)

Date of Graduation : January 28, 2019

Abstract

This study has 3 objectives which are; (1) to study the origin and development of Kaw Saw named Bua Rawong Kraisorn, (2) to analyze Buddha Dhamma as shown in Kaw Saw named Bua Rawong Kraisorn, and (3) to analyze the knowledge derived from Buddha Dhamma as shown in this literature and its application in daily life.

The research shows that Bua Rawong Kraisorn originates from ‘Kaw Tham,’ named Suriyawong Kraisorn. Lanna poets have recreated it using Lanna alphabets and written on palm leaves then on paper books. There are 6 manuscripts on palm leaves, and 2 on paper books. In 1987, Lanna Culture study center at Chiang Mai Teachers College has selected the manuscript of Noy Aei Chaimuanglen in Chiang Mai, which was created in 1931 to be exchanged and translated into a standard Thai language. It is used as the main text to be studied. Kaw Saw named Bua Rawong Kraisorn have 8 Buddha Dhammas could be applied which are; (1) Dukkha (suffering), (2) Desire, (3) Karma (good and bad deeds), (4) Silas (precept), (5) gratefulness, (6) Compassion, (7) Carelessness, (8) Dana (donation) which are all the basics in Buddha Dhamma. Bua Rawong Kraisorn was created in order to socialize people by combining Buddha’s teachings into literature, and to facilitate the teachings of moral to local people. By using modern day media such as computer programs to maximize benefits from the literature. Buddha Dhamma appeared in the literature could be applied to solve

problems such as grief of separation, carelessness, unity, social roles and responsibilities, understanding about Silas, etc. Moreover, it helps promote Lanna language and culture, be a way of entertainment, and encourage creative thoughts to the audiences.

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์เล่มนี้สำเร็จลงได้ด้วยดีเพราะได้รับความเมตตาจาก พระอาจารย์ อักษราศิคุทธิ์ สิริวิฑฒโน, ดร. ประธานคณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พูนชัย ปันธิยะ อาจารย์ที่ปรึกษา, พระครูสิริปริยัตยานุศาสตร์, ดร., รองศาสตราจารย์ ดร.วิโรจน์ อินทนนท์, รองศาสตราจารย์ ดร.ปรุทม์ บุญศรีตัน, ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เทพประวิณ จันทร์แรง, อาจารย์ ดร.พิสิณฐ์ โคตรสุโพธิ์, ที่กรุณาช่วยเหลือให้คำปรึกษาและตรวจสอบแก้ไขข้อบกพร่องต่างๆ ของวิทยานิพนธ์เล่มนี้ นอกจากนี้ขอกราบขอบพระคุณคณะกรรมการคณาจารย์ที่ไม่ได้เอ่ยนามทุกท่านที่กรุณาแนะนำเพิ่มเติมข้อมูลให้วิทยานิพนธ์เล่มนี้สมบูรณ์ผู้ศึกษามีความซาบซึ้งในพระคุณเป็นอย่างยิ่งจึงขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูง

ขอกราบขอบพระคุณท่านพระครูอดุลสีลกิตติ เจ้าอาวาสวัดธาตุคำ แม่ครูประไพ (แสงเอ๋ย) สุริยะมล ศิลปินช่างขอล้านนา ผู้ช่วยศาสตราจารย์กรรณิการ์ พันชนะ อาจารย์ภาควิชาภาษาไทย ผู้บริหาร คณาจารย์ บุคลากร และนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ทุกท่านที่กรุณาให้สัมภาษณ์ และกราบขอบพระคุณเจ้าของตำราทุกเล่มที่ให้ความรู้อันเป็นประโยชน์ยิ่งต่อวิทยานิพนธ์เล่มนี้

ขอขอบพระคุณเจ้าหน้าที่ศูนย์บัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ ทุกท่านที่คอยอำนวยความสะดวกในด้านต่างๆ ขอขอบคุณเพื่อนนิสิตทุกรูปทุกท่านที่คอยให้กำลังใจและความเป็นกัลยาณมิตรที่ดีต่อกัน

สุดท้ายนี้ขอกราบขอบพระคุณ คุณพ่อคุณแม่และสมาชิกในครอบครัวทุกคนที่ให้การสนับสนุนทั้งกำลังกาย กำลังใจ กำลังสติปัญญา ให้ความรัก และความเมตตาตลอดมาเป็นผลทำให้ วิทยานิพนธ์เล่มนี้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี

นายอนุชิต ณ สิงห์ทร

๒๘ มกราคม ๒๕๖๒

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ข
กิตติกรรมประกาศ	ง
สารบัญ	จ
สารบัญภาพ	ช
คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ	ณ
บทที่ ๑ บทนำ	๑
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย	๓
๑.๓ ปัญหาที่ต้องการทราบ	๔
๑.๔ ขอบเขตการวิจัย	๔
๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย	๔
๑.๖ บททวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๕
๑.๗ วิธีดำเนินการวิจัย	๑๓
๑.๘ ประโยชน์ที่ได้รับ	๑๓
บทที่ ๒ ประวัติความเป็นมาของวรรณกรรมคำวซอ “บัวระวงส์ไกรสร”	๑๔
๒.๑ ประวัติความเป็นมาของวรรณกรรมคำวซอ “บัวระวงส์ไกรสร”	๑๔
๒.๒ ความหมายของวรรณกรรมคำวซอ “บัวระวงส์ไกรสร”	๓๕
๒.๓ ความสำคัญของวรรณกรรมคำวซอ “บัวระวงส์ไกรสร”	๓๗
๒.๔ องค์ประกอบของวรรณกรรมคำวซอ “บัวระวงส์ไกรสร”	๓๘
๒.๔.๑ ลักษณะคำประพันธ์	๔๐
๒.๔.๒ เนื้อเรื่องโดยย่อ	๔๒
๒.๔.๓ แนวคิดของเรื่อง (แก่นเรื่อง)	๔๔
๒.๔.๔ โครงเรื่อง	๔๕
๒.๔.๕ ตัวละคร	๕๑
๒.๕ คุณค่าของวรรณกรรมคำวซอ “บัวระวงส์ไกรสร”	๕๗
๒.๕.๑ คุณค่าในด้านบุคคล	๕๗

๒.๕.๒	คุณค่าในด้านครอบครัว	๕๘
๒.๕.๓	คุณค่าในด้านสังคม	๕๘
๒.๖	ประโยชน์ของวรรณกรรมคำวซอ “บัวระวงส์ไกรสร”	๖๕
๒.๗	การใช้วรรณกรรมคำวซอ “บัวระวงส์ไกรสร” ในสังคม	๖๖
๒.๘	สรุป	๖๗
บทที่ ๓	พุทธธรรมที่ปรากฏในวรรณกรรมคำวซอ “บัวระวงส์ไกรสร”	๖๘
๓.๑	ความหมายและความสำคัญของพุทธธรรม	๖๘
๓.๒	พุทธธรรมที่ปรากฏในวรรณกรรมคำวซอ “บัวระวงส์ไกรสร”	๗๒
๓.๒.๑	พุทธธรรมเกี่ยวกับชีวิต	๗๒
๓.๒.๒	พุทธธรรมเกี่ยวกับจริยธรรม	๘๑
๓.๓	สรุป	๙๒
บทที่ ๔	ศึกษาวิเคราะห์พุทธธรรมที่ปรากฏในวรรณกรรมคำวซอ “บัวระวงส์ไกรสร” และการนำไปใช้ในสังคม	๙๓
๔.๑	ความรู้จากพุทธธรรมที่ปรากฏในวรรณกรรมคำวซอ “บัวระวงส์ไกรสร”	๙๓
๔.๑.๑	การสร้างสรรค้ความรู้ทางพระพุทธศาสนาสู่สังคม	๙๖
๔.๑.๒	การสร้างและปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม	๙๖
๔.๑.๓	การสร้างคุณภาพชีวิตที่ดีให้แก่ตนเองและสังคม	๙๗
๔.๒	การเผยแพร่พุทธธรรมที่ปรากฏในวรรณกรรมคำวซอ “บัวระวงส์ไกรสร” ในสังคมยุคปัจจุบัน	๙๗
๔.๒.๑	การเผยแพร่ในรูปแบบสื่อทัศน์	๑๐๐
๔.๒.๒	การเผยแพร่ในรูปแบบสื่อโสต	๑๐๒
๔.๒.๓	การเผยแพร่ในรูปแบบสื่อโสตทัศน์	๑๐๒
๔.๓	พุทธธรรมที่ปรากฏในวรรณกรรมคำวซอ “บัวระวงส์ไกรสร” และการใช้ในสังคม	๑๐๔
๔.๓.๑	การแก้ปัญหาความทุกข์	๑๐๖
๔.๓.๒	การแก้ปัญหาความขัดแย้ง	๑๑๐
๔.๓.๓	การสร้างสันติสุข	๑๑๘
๔.๔	การใช้คำวซอ “บัวระวงส์ไกรสร” ในสังคมไทย	๑๒๓
๔.๔.๑	ส่งเสริมการเรียนรู้ด้านภาษาและวรรณกรรมล้านนา	๑๒๕

๔.๔.๒ เสริมสร้างอิทธิพลต่อแนวความคิดและวิถีชีวิตของผู้อ่าน หรือผู้ฟังวรรณกรรม	๑๒๗
๔.๔.๓ เป็นเครื่องมือช่วยกระตุ้นความคิดและความบันเทิง	๑๒๘
๔.๔.๔ ช่วยบ่มเพาะจิตสำนึกอันดีงามให้แก่สังคม	๑๒๘
๔.๕ ผลตอบรับจากการนำไปใช้ในสังคมไทย	๑๓๐
๔.๖ สรุป	๑๓๓
บทที่ ๕ สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ	๑๓๔
๕.๑ สรุปผลการวิจัย	๑๓๔
๕.๑.๑ ประวัติความเป็นมาของวรรณกรรมคำวซอ “บัวระวงส์ไกรสร”	๑๓๔
๕.๑.๒ พุทธธรรมที่ปรากฏในวรรณกรรมคำวซอ “บัวระวงส์ไกรสร”	๑๔๗
๕.๑.๓ ศึกษาวิเคราะห์พุทธธรรมที่ปรากฏในวรรณกรรม คำวซอ “บัวระวงส์ไกรสร”	๑๓๙
๕.๒ ข้อเสนอแนะ	๑๔๔
๕.๒.๑ ข้อเสนอแนะที่ได้จากการวิจัย	๑๔๔
๕.๒.๒ ข้อเสนอแนะในการศึกษาวิจัยครั้งต่อไป	๑๔๔
บรรณานุกรม	๑๔๖
ภาคผนวก	๑๕๓
ผนวก ก แบบสัมภาษณ์	๑๕๔
ผนวก ข รายชื่อผู้ให้สัมภาษณ์	๑๕๗
ผนวก ค หนังสือขอตรวจเครื่องมือวิจัย	๑๖๑
ผนวก ง หนังสือขออนุญาตเก็บข้อมูล	๑๖๔
ผนวก จ ภาพประกอบการเก็บข้อมูล	๑๗๖
ประวัติผู้วิจัย	๑๘๓

สารบัญภาพ

เรื่อง	หน้า
ภาพที่ ๑ แผนผังฉันทลักษณ์โคลงหรือก้านโอง ๔ ห้อง	๒๔
ภาพที่ ๒ แผนผังฉันทลักษณ์ค่าวขอ	๓๐
ภาพที่ ๓ แผนผังฉันทลักษณ์ร่าย	๓๒
ภาพที่ ๔ แผนผังฉันทลักษณ์กาพย์	๓๓
ภาพที่ ๕ แผนผังฉันทลักษณ์คำร่ำ	๓๔
ภาพที่ ๖ แผนผังฉันทลักษณ์ค่าวขอ	๔๑
ภาพที่ ๗ ภาพแสดงตัวอย่างการสร้างสี่ทศน์	๑๐๐
ภาพที่ ๘ ภาพแสดงตัวอย่างการสร้างสี่โสตทศน์	๑๐๓
ภาพที่ ๙ ภาพแสดงผลการสรุปความคิดเห็นกลุ่มเป้าหมาย/ตัวแทนคนรุ่นใหม่	๑๓๒

คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ

การใช้อักษรย่อ

อักษรย่อในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ใช้อ้างอิงจากพระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกาภาษาบาลี และพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ซึ่งเรียงตามคัมภีร์ดังนี้

พระวินัย

วิ.ม.	(บาลี)	=	วินยปิฎก มหาวคคปาติ	(ภาษาบาลี)
วิ.ม.	(ไทย)	=	วินยปิฎก มหาวรรค	(ภาษาไทย)

พระสุตตันตปิฎก

ที.สี.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย สีลขันธวรรค	(ภาษาไทย)
ที.ม.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย มหาวรรค	(ภาษาไทย)
ที.ปา.	(บาลี)	=	สุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรคปาติ	(ภาษาบาลี)
ที.ปา.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค	(ภาษาไทย)
ม.มู.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก มัชฌิมนิกาย มูลปณณาสก์	(ภาษาไทย)
ม.อุ.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก มัชฌิมนิกาย อุปริปณณาสก์	(ภาษาไทย)
ส.ส.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สคาถวรรค	(ภาษาไทย)
ส.นิ.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย นิทานวรรค	(ภาษาไทย)
ส.สพ.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค	(ภาษาไทย)
อง.ทุก.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ทุกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.ติก.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ติกนิบาต	(ภาษาไทย)
อง.ปณจก.	(บาลี)	=	สุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ปณจกนิปาตปาติ	(ภาษาบาลี)
อง.ปณจก.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ปณจกนิบาต	(ภาษาไทย)
ขุ.ขุ.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย ขุททกปาฐะ	(ภาษาไทย)
ขุ.สุ.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย สุตตนิบาต	(ภาษาไทย)
ขุ.ชา.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย ชาดก	(ภาษาไทย)
ขุ.ชา. สดตค.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย สดตกนิบาตชาดก	(ภาษาไทย)
ขุ.ชา. ปกิณณก.	(ไทย)	=	สุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย ปกิณณกนิบาตชาดก	(ภาษาไทย)

การใช้หมายเลขย่อ

การอ้างอิงพระไตรปิฎกภาษาบาลี จะระบุชื่อคัมภีร์ เล่ม/ข้อ/หน้า เช่น ที.ปา. (บาลี) ๑๑/
๔๐/๓๖๒. หมายถึง สุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวคคปาติ เล่มที่ ๑๑ ข้อที่ ๔๐ หน้าที่ ๓๖๒

การอ้างอิงพระไตรปิฎกภาษาไทย จะระบุชื่อคัมภีร์ เล่ม/ข้อ/หน้า เช่น ที.ม. (ไทย) ๑๐/
๕๐/๖๐. หมายถึง สุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย มหาวรรค เล่มที่ ๑๐ ข้อที่ ๕๐ หน้าที่ ๖๐

การอ้างอิงอรรถกถาภาษาไทยจะระบุ เล่ม/ภาค/หน้า เช่น อง.เอก.อ.(ไทย) ๑/๒/๕๗-๘๑
หมายถึง มโนรปุปุริ อังคุตตรนิกาย เอกนิบาต อรรถกถาแปล เล่มที่ ๑ ภาคที่ ๒ หน้าที่ ๕๗-๘๑ และ
การอ้างอิงปกรณ์วิเสสจะระบุชื่อคัมภีร์/เล่ม(ภาค)/หน้า เช่น วิสุทฺธิ. ๓/๗. หมายถึง คัมภีร์วิสุทฺธิมรรค
เล่ม (ภาค) ที่ ๓ หน้าที่ ๗

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

“จรถ ภิกขเว จาริกัม พหุชนหิตาย พหุชนสุขาย โลกานุกมปาย อตถาย หิตาย สุขาย เทวมนุสฺसानัม เทเสถ ภิกขเว ธมมัม อาทิกถยานัม มชฺเณกถยานัม ปรีโยसानกถยานัม สาทถัม สพฺพญชฺชนิ เกวลปรีปฺพญณัม ปรีสุทฺธิม พฺรหฺมจฺริยัม ปกาเสถ”^๑ แปลความว่า “ภิกษุทั้งหลาย พวกเธอจงเที่ยวไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูลแก่พหุชนเพื่อความสุแก่พหุชน เพื่ออนุเคราะห์โลก เพื่อประโยชน์เกื้อกูล เพื่อความสุขแก่เทวดา และมนุษย์ทั้งหลาย ภิกษุทั้งหลาย พวกเธอจงแสดงธรรม อันงามในเบื้องต้น งามในท่ามกลาง งามในที่สุดจงประกาศพรหมจรรย์พร้อมทั้งอรรถและพยัญชนะอันบริสุทธิ์บริบูรณ์โดยสิ้นเชิง”^๒ เป็นพุทธวจนะที่ตรัสเมื่อครั้งทรงส่งพระอรหันต์สาวก ๖๐ รูป ไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาครั้งแรกเพื่อประกาศพระสัจธรรมให้ปรากฏแก่สากลโลก เพราะพระพุทธองค์ปรารถนาให้เหล่าเวไนยสัตว์ได้พบหนทางแห่งการดับทุกข์ ตั้งแต่นั้นมาพระพุทธศาสนาได้เจริญรุ่งเรืองอย่างสูงสุดในชมพูทวีปจนกระทั่งประมาณ พ.ศ.๒๓๔^๓ ได้มีการทำสังคายนาครั้งที่สาม ขึ้น ณ โอศกการาม เมืองปาตลีบุตรตรงกับสมัยพระเจ้าอโศกมหาราชและในเหตุการณ์เดียวกันนี้พระเจ้าอโศกมหาราช ได้ส่งสมณทูตไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาไปยังต่างประเทศ ๙ สาย หนึ่งในนั้นคือ “แหลมสุวรรณภูมิ” ซึ่งประกอบด้วยประเทศลาว พม่า ไทย และกัมพูชา เป็นต้น^๔

อาณาจักรล้านนาเป็นอาณาจักรที่ตั้งอยู่ทางภาคเหนือตอนบนของไทย ได้แก่ ลำพูน ลำปาง เชียงราย เชียงใหม่ พะเยา แพร่ น่าน และแม่ฮ่องสอน^๕ พระญามังราย เป็นกษัตริย์ผู้ก่อตั้งอาณาจักรล้านนาและสร้างนครเชียงใหม่เป็นราชธานี มีกษัตริย์ราชวงศ์มังรายปกครองถึง ๒๑ รัชกาล

^๑ วิ.ม. (บาลี) ๔/๓๒/๒๗.

^๒ วิ.ม. (ไทย) ๔/๓๒/๔๐.

^๓ เทพประวิณ จันทรแรง, เอกสารประกอบการสอนวิชาพระพุทธศาสนาเถรวาท, (ม.ป.ท., ๒๕๕๑), หน้า ๓๐.

^๔ เสถียร โปธินันทะ, ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓), หน้า ๑๕๔.

^๕ สวัสดิ อ่องสกุล, ประวัติศาสตร์ล้านนา, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์อมรินทร์, ๒๕๔๔), หน้า ๒๕.

^๖ ในสมัยพระเจ้าศรีสุธรรมมาติโลกราช หรือพระเจ้าติโลกราช และสมัยพระเจ้าเมืองแก้ว ล้านนามีความเจริญรุ่งเรืองอย่างสูงสุดในหลายด้านโดยเฉพาะด้านศิลปวัฒนธรรม พระพุทธศาสนา และวรรณกรรม ทั้งที่เป็นทางธรรมและวรรณกรรมทางโลก^๗ มูลเหตุที่สำคัญที่ทำให้พระพุทธศาสนามีความเจริญรุ่งเรือง คือการทำสังคายนาพระไตรปิฎกครั้งที่ ๘ ประมาณ พ.ศ.๒๐๒๐ ณ วัดมหาโพธาราม หรือวัดเจ็ดยอด ครั้งนั้นได้กราบอาราธนาพระมหาเถระผู้แตกฉานในพระไตรปิฎกหลายรูปมาทำสังคายนามีพระธัมมทินมหาเถระเป็นประธานสงฆ์ และพระเจ้าติโลกราชทรงเป็นผู้อุปถัมภ์การทำสังคายนา^๘ เมื่อพระสงฆ์และฆราวาสได้รับการศึกษาทางพระพุทธศาสนารวมถึงด้านอักษรศาสตร์ ทำให้นักปราชญ์ราชบัณฑิตทางพระพุทธศาสนาเกิดขึ้นมากมายมีการรจนา จาร จารึก คัมภีร์และวรรณกรรมทางพระพุทธศาสนาทั้งภาษาบาลีและภาษาล้านนา อาทิ เวสสันดรที่ปณี, มังคลัตถที่ปณี, และจักรวาลที่ปณี อันเป็นผลงานชิ้นเอกของพระสิริมังคลาจารย์ และคัมภีร์ชินกาลมาลีปกรณ์ เป็นผลงานของ พระรัตนปัญญา มหาเถระ^๙ ยุคนั้นมีนักปราชญ์รจนาวรรณกรรมคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา ลงในใบลาน พบสา อย่างต่อเนื่อง จากหลักฐานการค้นพบในพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่ ลำพูน และพะเยารวม ๒๔๔ วัด^{๑๐} มีคัมภีร์เกี่ยวกับมหาชาติชาดก จำนวน ๑,๔๒๔ ผูก เกี่ยวกับชาดกทั่วไป จำนวน ๙๐๗ ผูก ตำนานปุษนียวัตถุ จำนวน ๒๐๙ ผูก^{๑๑} และยังคงสำรวจอีกมากในพื้นที่จังหวัดอื่น เมื่อกล่าวถึงวรรณกรรมชาดก ส่วนใหญ่เป็นชาดกนอกนิบาต ซึ่งมีการนำเอานิทานพื้นบ้านมาแต่ง เพื่อใช้เทศนาสั่งสอนชาวบ้านโดยกล่าวอ้างว่าเป็นเรื่องราวของพระโพธิสัตว์ ใช้ฉันทลักษณ์แบบร้อยในภาคกลาง มีสัมผัสอักษร หรือพยัญชนะเกี่ยวโยงกันไป วรรณกรรมเหล่านี้เรียกว่า “คำวธรรม” หรือ “ธรรมคำว” “กลอนธรรม” หรือ “นิยายธรรม” ก็เรียกปรากฏทั้งแบบมุขปาฐะและลายลักษณ์อักษร ส่วนใหญ่กวี่ล้านนา จะได้รับแรงบันดาลใจจากความศรัทธาในพุทธศาสนา แล้วรังสรรค์ผลงานวรรณกรรมออกมาในรูปแบบการเทศนาธรรมสอดแทรกความรู้ตามหลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า

^๖ วงศ์ศักดิ์ ฌ เชียงใหม่, **เจ้าหลวงเชียงใหม่**, (กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์พริ้นติ้ง แอนด์ พับลิชชิ่ง, ๒๕๓๙), หน้า ๕.

^๗ มณี พยอมยงค์, **ประวัติและวรรณคดีล้านนาไทย**, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (เชียงใหม่: บุกเซ็นเตอร์, ๒๕๑๖), หน้า ๑๓.

^๘ แสง จันทร์งาม, **พุทธศาสนาในล้านนาไทย**, (เชียงใหม่: ทิพย์เนตรการพิมพ์, ๒๕๒๓), หน้า ๗๕ – ๗๘.

^๙ อุดม รุ่งเรืองศรี, **วรรณกรรมล้านนา**, (กรุงเทพมหานคร: โครงการตำรามหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๒๘), หน้า ๑๑๓ – ๑๒๑.

^{๑๐} อุดม รุ่งเรืองศรี, **วรรณกรรมล้านนา**, (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, ๒๕๔๖), หน้า ๑๙๖.

^{๑๑} พรรณเพ็ญ เครือไทย.บรรณาธิการ, **วรรณกรรมพระพุทธศาสนาในล้านนา**, (เชียงใหม่: สถาบันวิจัยสังคมมหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๐), หน้า ๑๔.

ในขณะเดียวกันปราชญ์ชาวบ้านหรือศิลปินที่เชี่ยวชาญด้านการขับขาน และคนที่เคยบวชเรียนหรือเรียกกันว่า “น้อย - นานาน” ได้นำเอาวรรณกรรมคำวชมาร้อยกรองเป็นลักษณะของ “คำวช” เพื่อถ่ายทอดสู่ชาวบ้านฟังทำให้เกิดความรื่นเริงบันเทิงใจและได้รับคติธรรมทางพระพุทธศาสนา เป็นไปเพื่อประยุกต์ใช้และเป็นหลักในการดำรงชีวิต

วรรณกรรมเรื่อง “บัวระวงส์ไกรสร” เป็นวรรณกรรมชาตกนอกนิบาตเรื่องหนึ่ง ที่นำมาร้อยกรองใช้ฉันทลักษณ์แบบ “คำวช” เมื่ออ่านหรือได้ฟังแล้วเป็นภาษาที่เข้าใจง่าย เน้นหลักการดำรงชีวิตโดยยึดหลักธรรมในพระพุทธศาสนา พร้อมกันนั้นยังทำให้เกิดความบันเทิงใจ ดังที่กวีได้กล่าวว่า “ข้าพเจ้าน้อยอาย ไชยเมืองเลน ตั้งบ้านเรือนอยู่ป่าบางน้อย ตำบลแม่คือ อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่ได้เอาธัมม์เรื่องบัวระวงส์ไกรสร มาคิดค้อนขึ้นเป็นกลอนคำวชระบำเชียงใหม่ เพื่อหือคนทั้งหลายได้อ่านได้ฟังธรรมเรื่องนี้”^{๑๒} วรรณกรรมคำวชเรื่องนี้มีการสอดแทรกพุทธธรรม ความเชื่อทางศาสนาและวิถีวัฒนธรรมของสังคมชาวล้านนาในอดีตไว้ได้ดี นับเป็นสื่อถ่ายทอดคติธรรมทางพระพุทธศาสนาให้คนผ่านภูมิปัญญาพื้นบ้านล้านนา

ปัจจุบันการเผยแผ่พุทธธรรมมีหลายรูปแบบ โดยเฉพาะการเทศนาธรรมประยุกต์ และการนำสื่อเทคโนโลยีสารสนเทศมาเป็นเครื่องมือในการถ่ายทอด ซึ่งกำลังเป็นที่นิยมอย่างแพร่หลายแต่ภูมิปัญญาด้านภาษาและวรรณกรรมล้านนาแบบดั้งเดิม เช่น การอ่านหรือฟังคำวชกลับมีผู้สนใจน้อยลงไปทุกขณะ อาจเป็นไปได้ว่าในอนาคตอาจไม่เหลือองค์ความรู้เหล่านี้ให้คนรุ่นหลังได้ศึกษา ผู้ศึกษาจึงมีความสนใจจะศึกษาวิเคราะห์ “พุทธธรรมที่ปรากฏในวรรณกรรมคำวชบัวระวงส์ไกรสร” วรรณกรรมร้อยกรองชาตกล้านนาก่อนนิบาตล้านนา ซึ่งมีความน่าสนใจเรื่องหนึ่ง ผู้แต่งได้นำเอาพุทธธรรมไปเสนอในรูปแบบวรรณกรรมคำวช ปรับให้เข้ากับบริบททางสังคม ในฐานะเป็นสื่อปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมให้แก่สังคมมีประโยชน์ต่อการดำรงชีวิต ที่สำคัญวรรณกรรมเรื่องนี้ยังมีปรากฏน้อยไม่เป็นที่แพร่หลายผู้ศึกษาจึงมีความสนใจศึกษาในเชิงพุทธศาสตร์ เพื่อศึกษาพุทธธรรมคำสอนความรู้ทางภาษาและวรรณกรรมท้องถิ่นล้านนาให้เป็นที่รู้จักอย่างกว้างขวางสืบไป

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑.๒.๑ เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาของวรรณกรรมคำวช “บัวระวงส์ไกรสร”

๑.๒.๒ เพื่อศึกษาพุทธธรรมที่ปรากฏในวรรณกรรมคำวช “บัวระวงส์ไกรสร”

๑.๒.๓ เพื่อศึกษาวิเคราะห์พุทธธรรมที่ปรากฏในวรรณกรรมคำวช “บัวระวงส์ไกรสร”

และการนำไปใช้ในสังคม

^{๑๒} สุภาพ มานาและคณะ(ผู้ปริวรรต), บัวระวงส์ไกรสร, (ม.ป.ท., ๒๕๓๐), หน้า คำปรารภ.

๑.๓ ปัญหาที่ต้องการทราบ

- ๑.๓.๑ คำวขอ “บัวระวงส์ไกรสร” มีประวัติความเป็นมาอย่างไรบ้าง
- ๑.๓.๒ คำวขอ “บัวระวงส์ไกรสร” ปรากฏพุทธธรรมอะไรบ้าง
- ๑.๓.๓ พุทธธรรมที่ปรากฏในคำวขอ “บัวระวงส์ไกรสร” สามารถนำไปใช้ในสังคมได้อย่างไร

๑.๔ ขอบเขตการวิจัย

๑.๔.๑ ขอบเขตด้านเนื้อหา

เนื้อหาในการวิจัยในครั้งนี้ ผู้ศึกษาได้ศึกษาเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของวรรณกรรมคำวขอ พุทธธรรมที่ปรากฏ และการนำเสนอพุทธธรรมในวรรณกรรมคำวขอ “บัวระวงส์ไกรสร”

๑.๔.๒ ขอบเขตด้านข้อมูลเอกสาร

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้ศึกษาจะศึกษาวรรณกรรมคำวขอ “บัวระวงส์ไกรสร” จากเอกสารปริวรรตลำดับที่ ๑๘ ศูนย์ศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยล้านนาเชียงใหม่ ศูนย์ศิลปวัฒนธรรมวิทยาลัยครูเชียงใหม่ ซึ่งปริวรรตโดยนายสุภาพ มานะและคณะมาเป็นหลัก แล้วศึกษาเปรียบเทียบความสมบูรณ์ของเนื้อหาจากต้นฉบับอักษรธรรมล้านนาของโรงพิมพ์อเมริกัน และต้นฉบับคำวขอเรื่อง “ธัมมสุริยวงส์”^{๑๓} แต่งโดย นายอินแถลง ขจรศักดิ์ พิมพ์ที่โรงพิมพ์อุปะติพงษ์ และนำไปศึกษาพุทธธรรมที่ปรากฏในพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย รวมถึงอรรถกถา ฎีกา หนังสือ เอกสาร งานวิจัยและตำราทางวิชาการที่เกี่ยวข้อง

๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

พุทธธรรม หมายถึง คำสอนที่ปรากฏในพระพุทศาสนา

วรรณกรรม หมายถึง งานเขียนหรือคำประพันธ์ประเภทต่างๆ ของล้านนาทั้งวรรณกรรมที่เป็นคติโลกและคติธรรม

คำวขอ หมายถึง วรรณกรรมลายลักษณ์ ที่สืบเนื่องมาจากธรรมคำวหรือคำวธรรมจะต่างกันเพียงรูปแบบการประพันธ์ มีลักษณะเป็นชาดกนอกนิบาตเรื่องยาว ฟังแล้วเกิดความบันเทิง “คำวขอ” เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า “คำวเรื่อง” ในที่นี้หมายถึงวรรณกรรมคำวขอเรื่อง “บัวระวงส์ไกรสร”

^{๑๓} คณะทำงานในโครงการ e-60 วรรณพิมพ์ล้านนา, วรรณพิมพ์ล้านนา: วรรณกรรมที่ดีพิมพ์ด้วยอักษรธรรมล้านนา ๖๐ เล่ม, เล่ม ๓, (เชียงใหม่: สำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ และมหาวิทยาลัยเชียงใหม่), ๒๕๕๒ หน้า ๑๗๘๗ – ๑๘๗๐

๑.๖ ทบทวนเอกสารและงานการวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๑.๖.๑ หนังสือ

ยุพิน เข้มมุข ได้ศึกษาเรื่อง “พุทธศาสนาในล้านนาไทย สมัยราชวงศ์มังราย พ.ศ.๑๘๓๙ – ๒๑๐๑” เป็นการศึกษาประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนาในอาณาจักรล้านนาสมัยราชวงศ์มังรายโดยอธิบายรูปแบบและพัฒนาการของพระพุทธศาสนาที่เข้ามาสู่อาณาจักรล้านนาในยุคต่างๆ โดยอาศัยหลักฐานหรือข้อมูลจากศิลาจารึก ตำนาน คัมภีร์ใบลาน และพับสา ตลอดจนเอกสารอื่นๆ ซึ่งพบว่าพระพุทธศาสนาในล้านนาได้เจริญรุ่งเรืองมากในสมัยของพระเจ้าเมืองแก้วจนได้รับการยกย่องว่าเป็นยุคทองของวรรณกรรมภาษาบาลีในล้านนา นอกจากนั้นยังพบว่าชาวล้านนาได้เลือกสรรและยึดเอาพุทธปรัชญามาเป็นแม่แบบในการหล่อหลอมและสร้างโลกทัศน์ของตน^{๑๔}

อุดม รุ่งเรืองศรี อธิบายว่า คำว่าชอมีผู้ได้นำมาแต่งเป็นวรรณกรรม เมื่อประมาณ พ.ศ. ๒๕๐๐ เป็นต้นมา โดยที่พระญาโลมาวิสัยได้แต่งคำชอเรื่อง หงส์ผาคำ เป็นเรื่องแรก และเรื่องเจ้าสุวัตรนางบัวคำ เป็นเรื่องต่อมา ความนิยมวรรณกรรมประเภทคร่าวนั้น เห็นได้จากการที่พระญาพรหมโวหารได้แต่งคำสี่บท หรือคำรำนางชม สำนวนการเขียนของพระญาพรหมโวหารในครั้งนั้น ได้รับความนิยมน้อยอย่างแพร่หลาย^{๑๕}

สนธิ ตั้งเสวี ได้กล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างศาสนากับวรรณคดี ว่ามนุษย์ในโลกนี้ไม่ว่าชาติใดภาษาใด ย่อมจะต้องมีศาสนาเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ ซึ่งเป็นเอกลักษณ์แห่งความเชื่อถือ ศรัทธาประจำชาตินั้นๆ ศาสนานี้เองเป็นบ่อเกิดแหล่งใหญ่ของวรรณคดี ถ้าสังเกตดูศาสนาที่สำคัญของทุกชาติทุกภาษาก็จะพบความจริงที่ว่านี้มาแต่โบราณกาล เช่น บทสวดพระเวทของชาวอินเดียนั้นใช้สำหรับสวดดีพระผู้เป็นเจ้าของก็เป็นที่เกิดวรรณคดีที่สำคัญที่เกิดจากศาสนา หรือแม้แต่ของไทยเราก็เช่นกัน จะเห็นว่าวรรณคดีที่มีบ่อเกิดมาจากพระพุทธศาสนานั้นมีอยู่มาก ตัวอย่างที่เห็นได้ชัดในวรรณคดีไทยได้แก่วรรณคดีชาดกทั้งหลายอันสืบเนื่องมาจากนิทานชาดกและปัญญาสชาดก^{๑๖}

ประคอง นิมนานเหมินทร์ กล่าวว่า ลักษณะของคนภาคเหนือก็เหมือนกับลักษณะของคนไทยโดยทั่วไป คือมีชีวิตจิตใจ ชอบกาพย์กลอน ชอบพูดคำที่มีเสียงคล้องจองกัน มีสัมผัสอักษรสัมผัสสระมีคำประพันธ์ชนิดต่าง ๆ เช่น โคลง กาพย์ คำว และชอ การอุปมาอุปไมยโดยเอาธรรมชาติ หรือสิ่งที่ปรากฏโดยธรรมชาติมาเปรียบกับความคิด เมื่อมีการแต่งงานขึ้นบ้านใหม่หรือพบปะญาติมิตร

^{๑๔} ยุพิน เข้มมุข, *พุทธศาสนาในล้านนาไทย สมัยราชวงศ์มังราย พ.ศ. ๑๘๓๙ – ๒๑๐๑*, (เชียงใหม่: สถาบันราชภัฏเชียงใหม่, ๒๕๓๘), ได้รับทุนจาก ทุนสภาวิจัยแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๒๗.

^{๑๕} อุดม รุ่งเรืองศรี, *วรรณกรรมล้านนา*, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (เชียงใหม่: ภาควิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๖).

^{๑๖} สนธิ ตั้งเสวี, *วรรณคดีและวรรณกรรมศาสนา*, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, ๒๕๒๗).

ล้านนา เพื่อการศึกษาทางพระพุทธศาสนาของพระภิกษุสงฆ์ในยุคนั้น ต่อมาพระสงฆ์ที่ได้รับการศึกษาพระพุทธศาสนาจากพระไตรปิฎกได้ร่วมกันกับคฤหัสถ์ที่เป็นปราชญ์ทางด้านพระพุทธศาสนาถ่ายทอดคำสอนในรูปของวรรณกรรมที่เป็นแบบภาษาบาลี เช่น เวสสันดรที่ปณี, มังคลัตถที่ปณี, และจักรวาลที่ปณี ซึ่งเป็นผลงานของพระสิริมังคลาจารย์, ชินกาลมาลีปกรณ์ ผลงานของพระรัตนปัญญาสมาเถระ รวมถึงผลงานที่ไม่ปรากฏชื่อผู้แต่ง คือ ปัญญาสชาดก เป็นต้น จนทำให้เกิดยุคทองแห่งวรรณกรรมล้านนาและมีผลสืบเนื่องมาจนกระทั่งปัจจุบัน วรรณกรรมพระพุทธศาสนาในล้านนานั้น มีทั้งวรรณกรรมที่แต่งขึ้นและเรียบเรียงขึ้นด้วยภาษาบาลีและวรรณกรรมที่แต่งเป็นภาษาไทยล้านนา วรรณกรรมที่แต่งหรือเรียบเรียงขึ้นด้วยภาษาบาลีได้แก่จามเทวีวงศ์ สิหิงคหนิทาน และปัญญาสชาดก เป็นต้น ส่วนวรรณกรรมภาษาล้านนาไทย เช่น วรรณกรรมชาดก วรรณกรรมตำรา และวรรณกรรมคำสอน วรรณกรรมชาดกที่แต่งขึ้นนั้นส่วนใหญ่เป็นชาดกนอกนิบาตเป็นเรื่องที่กวียกพุทธวจนะมาเป็นกระตุนำเรื่อง แล้วผูกเรื่องให้สอดคล้องกับพุทธวจนะนั้น โดยอาศัยนิทานพื้นบ้านหรือเหตุการณ์บ้านเมืองและภูมิศาสตร์ วัฒนธรรมของล้านนาแต่งเป็นชาดกขึ้น วรรณกรรมชาดกนอกนิบาตที่รู้จักกันดี คือ ปัญญาสชาดกและยังมีวรรณกรรมนอกนิบาตอีกกว่า ๒๐๐ เรื่อง^{๒๑}

เสนาหา บุญยรักษ์ กล่าวว่า คร่าวหรือค่าว เป็นวรรณกรรมที่สันนิษฐานว่าเกิดขึ้นในช่วงระหว่าง พ.ศ. ๒๓๐๐ - ๒๔๗๐ เพราะเป็นช่วงที่บ้านเมืองพ้นจากอำนาจการปกครองของพม่า วัฒนธรรมหลายอย่างรวมทั้งวรรณกรรมค่าวจึงได้รับการฟื้นฟูขึ้น ค่าวหรือค่าวขอเป็นวรรณกรรมที่สืบเนื่องมาจากธรรมค่าว โดยธรรมคาวนั้นแต่งขึ้นเพื่อใช้เทศน์ให้ชาวบ้านฟังที่วัด ผู้ที่ฟังธรรมคาวก็ได้ข้อคิด ปรัชญาหรือหลักธรรม สำหรับผู้ที่ไม่ได้ฟังธรรมคาวก็ได้อาศัยฟังค่าวขอแทนเพราะค่าวขอมีเนื้อเรื่องทำนองเดียวกับธรรมคาวจะต่างกันในรูปแบบของการประพันธ์ เท่านั้น ค่าวขอแสดงถึงวัฒนธรรมของชาวภาคเหนือโดยเฉพาะล้านนาในด้านต่างๆ เช่น ประเพณี การละเล่น สุภาพศติ การแต่งกาย ตลอดจนจนสภาพความเป็นอยู่ของชาวภาคเหนือ นอกจากนี้ค่าวขอยังแต่งขึ้นด้วยคำประพันธ์ที่มีลักษณะเฉพาะตัว แต่มีส่วนคล้ายกลอนแปดอยู่บ้างตรงที่สัมผัสสลับกันไปโดยตลอด^{๒๒}

ทวีศักดิ์ ญาณประทีป ได้แสดงทัศนะว่า วรรณกรรมศาสนานั้นจะยังคงเกิดขึ้นเรื่อยๆ ตราบใดที่คนยังนับถือศาสนา และมีผู้สืบทอดสั่งสอนศีลธรรมนั้นอยู่ การสั่งสอนศีลธรรมโดยตรงนั้น

^{๒๑} สภาวรรณ ฦ บางช้าง, วิวัฒนาการวรรณคดีบาลีสายพระสุตตันตปิฎกที่แต่งในประเทศไทย, (กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย).

^{๒๒} เสนาหา บุญยรักษ์, วรรณกรรมค่าวของภาคเหนือ, พิมพ์ครั้งที่ ๑, (เอกสารการนิเทศการศึกษา ฉบับที่ ๑๗๖ หน่วยศึกษานิเทศก์ กรมการฝึกหัดครู, ๒๕๑๗).

บางครั้งอาจยังชักจูงใจให้คนเชื่อถือโดยแท้จริงไม่ได้ จำต้องสั่งสอนโดยทางอ้อมด้วยการยกตัวอย่าง ชี้แจงให้เห็นคติธรรมคำสอนจึงเกิดเป็นวรรณกรรมเกี่ยวกับศาสนาขึ้น^{๒๓}

๑.๖.๒ วิทยานิพนธ์และงานวิจัย

พรพรรณ แก้วประเสริฐ ได้ศึกษา “วิเคราะห์วรรณกรรมล้านนาไทยเรื่องสี่วิชัยชาดก” ผลการศึกษาพบว่า วรรณกรรมเรื่องนี้เป็นวรรณกรรมชาดกนอกนิบาตมีนิทานแทรกอยู่ถึง ๒๖ เรื่อง และมีลักษณะคล้ายกับบอรรถกถาธรรมบทและอรรถกถาชาดก การแต่งวรรณกรรมกวีมุ่งเพื่อใช้สอน ศีลธรรมแก่คนในสังคมทุกระดับชั้นด้วยข้อธรรมพื้นฐาน เพื่อให้รู้จักการดำรงชีวิตตามกรอบแห่ง คุณธรรมและจริยธรรมตามแนวทางของพระพุทธศาสนา ด้านวรรณศิลป์พบว่าโครงเรื่องมีความ ซับซ้อน ตัวละครมีมาก กวีใช้วิธีการเล่าเรื่องซ้อนและยกนิทานอุทาหรณ์และปริศนาธรรม ในด้าน ภาษา กวีเป็นผู้มีความสามารถทางด้านการร้อยเรียงภาษาทั้งล้านนาและบาลี บรรยายให้เห็นไฉนภาพ ภาพพจน์ทำให้ผู้ฟังหรือผู้อ่านเกิดจินตนาการ วรรณกรรมเรื่องนี้ได้สะท้อนให้เห็นถึงหลักการดำรงชีวิต ตามแนวทางของพระพุทธศาสนา การรักษาศีล การครองเรือน การปกครอง ตลอดจนค่านิยม ความ เชื่อ ประเพณี ซึ่งมีส่วนช่วยขัดเกลาคนในสังคมล้านนาได้เป็นอย่างดี^{๒๔}

พระมหาไพศาล วิสาโล (ดิษฐพันธ์) ได้ศึกษา “พุทธธรรมในหนังสือการ์ตูนญี่ปุ่นเรื่องคน จริงจอมกะล่อน คุณิเมตซี” ผลของการวิจัยพบว่า หนังสือการ์ตูนญี่ปุ่นมีการนำเสนอเนื้อหาและภาพ ซึ่งบ่งบอกพุทธธรรมด้านโลกียะ คือ อริยสัจ ๔ ได้แก่ ทุกข์, สมุทัย, นิโรธ และมรรค โดยทุกข์และ สมุทัยเป็นฝ่ายอกุศลธรรมมากกว่านิโรธและมรรคซึ่งเป็นฝ่ายกุศลธรรม และพบว่า สมุทัย ที่เป็นฝ่ายอกุศลธรรมมีมากในเนื้อหาและภาพ ได้แก่ นิเวศคือธรรมที่ปิดกั้นจิตไม่ให้บรรลุความดี, มลละ มลทินหรือความมัวหมอง และอุปกิเลส สภาพที่ทำให้จิตขุ่นมัวตามลำดับ แต่พบว่า มรรค ซึ่งเป็น ฝ่ายกุศลธรรมมีมากในเนื้อหาและภาพ คือ พละ ธรรมอันเป็นกำลัง, อธิบาศ คุณเครื่องให้ถึง ความสำเร็จ และมิตรแท้ มิตรที่จริงใจ มีการนำเสนอภาพ สื่อถึง เรื่อง โทสะ ความร้ายกาจ, ความ รุนแรง มากกว่าพุทธธรรมอื่นๆ ในสมุทัย เพราะสมุทัยเป็นสาเหตุของปัญหาทั้งหลายที่เกิดขึ้นได้ง่าย เมื่อขาดสติและขาดความอดทนในการควบคุมอารมณ์และพฤติกรรม ปัญหาจึงเกิดขึ้น การนำเสนอ เนื้อหาเรื่องวิมังสา การพิจารณาไตร่ตรองเหตุผล มีมากกว่าพุทธธรรมอื่นๆ ในมรรค เพราะมรรคเป็น วิธีการแก้ปัญหาที่ดีที่สุด คือการพิจารณาเห็นสิ่งที่ไม่ดีและสิ่งที่ดีแล้วเลือกสรรสิ่งที่ดีมีประโยชน์จึงทำ ให้บุคคลและสังคมดีขึ้น การนำเสนอใน สมุทัย พบว่า การผูกโกรธ มีน้อยที่สุด การนำเสนอในมรรค

^{๒๓} ทวีศักดิ์ ญาณประทีป, **วรรณกรรมศาสนา**, พิมพ์ครั้งที่ ๕, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๗).

^{๒๔} พรพรรณ แก้วประเสริฐ, “การศึกษาวิเคราะห์วรรณกรรมล้านนาไทยเรื่องสี่วิชัยชาดก”, **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหา บัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๕๒).

พบว่า มิตรรักใคร่หรือมิตรมีน้ำใจ เพราะมิตรที่จะช่วยแก้ปัญหาต่างๆ เมื่อถูกว่าร้าย จะมีน้อย มีแต่มิตรที่แนะนำประโยชน์ สาเหตุที่หนังสือการ์ตูนมีการนำเสนอทุกข์และสมุทัยที่เป็นฝ่ายอกุศลธรรมมากกว่านิโรธและมรรคที่เป็นกุศลธรรมนั้น วิธีการหรือหนทางการแก้ไข ก็คือ การใช้หลักอริยสัจ ๔ ในชีวิตประจำวัน ดังนั้น หนังสือการ์ตูนเรื่องนี้สื่อให้เห็นว่า “มรรค” เป็นวิธีการปฏิบัติในการแก้ไข ปัญหาต่างๆ ได้เสมอ และทำให้บุคคลระดับครอบครัว และสังคมดีขึ้นตามลำดับ^{๒๕}

เกศณี นุชทองม่วง ได้ศึกษา “อรรถกถาธรรมบท : การศึกษาในฐานะวรรณกรรมคำสอน” ผลการศึกษาพบว่าระเบียบการเล่าเรื่องแบ่งออกเป็น ๔ กลุ่มเรื่อง ได้แก่ ๑. เรื่องเล่าของนักบวชในพระพุทธศาสนา คือพระอรหันต์และภิกษุ - ภิกษุณีทั่วไป ๒. เรื่องเล่าของอุบาสก - อุบาสิกา ๓. เรื่องเล่าของบุคคลนอกพระพุทธศาสนาและ ๔. เรื่องเล่าของพระพุทธเจ้า ทั้ง ๔ กลุ่มเรื่องมีพฤติกรรมหลัก ๑๐ พฤติกรรม ได้แก่ ๑. ความเป็นมา ๒. การเลื่อมใส ๓. การบวช ๔. การเกิดปัญหา ๕. การแก้ปัญหา ๖. การรับผลของการกระทำ ๗. การพึงธรรม ๘. การบรรลุธรรม ๙. การเกิดข้อสงสัย และ ๑๐. การแสดงธรรม ทั้งนี้ธรรมที่ปรากฏในพฤติกรรมทั้งสองเป็นธรรมที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงเท่านั้น การเกิดพฤติกรรมเช่นนี้แสดงให้เห็นว่าอรรถกถาธรรมบทมีระเบียบการเล่าเรื่องที่ให้ความสำคัญกับพฤติกรรมที่นำไปสู่การแสดงธรรม เรื่องเล่าในพระพุทธศาสนาโดยเฉพาะอรรถกถาที่มีการเล่าเลียนแบบพระสูตร ส่วนด้านคำสอนพบว่าอรรถกถาธรรมบทมีคำสอนสอดคล้องกับหัวใจของพระพุทธศาสนา คือ การละเว้น ความชั่ว การทำความดี และการทำจิตใจให้ผ่องใส โดยพบคำสอนการทำจิตใจให้ผ่องใสมากที่สุด เพราะใจเป็นตัวกำหนดเจตนาซึ่งควบคุมการกระทำของมนุษย์ เมื่อได้พิจารณาอรรถกถาธรรมบทในฐานะวรรณกรรมคำสอนพบว่าอรรถกถาธรรมบทมีบทบาทสำคัญในการเป็นวรรณกรรมคำสอนมาช้านาน นับตั้งแต่การถ่ายทอดแบบมุขปาฐะในสมัยหลังพุทธกาล จนกระทั่งได้รับการบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษรและมีการเผยแผ่ไปอย่างกว้างขวางมากขึ้นโดยอรรถกถาธรรมบทมีบทบาทสำคัญในฐานะวรรณกรรมคำสอนที่ปรากฏเป็นหลักฐานครั้งแรกในไทย คือเป็นแหล่งอ้างอิงของไตรภูมิิกถา และที่มีบทบาทสำคัญต่อเนื่องและยาวนานคือเป็นแบบเรียนหลักสูตรเปรียญธรรมของคณะสงฆ์ นอกจากนี้คำกถาธรรมบทบางบทยังเป็นคำสอนที่เป็นที่แพร่หลายและเป็นคติในการดำเนินชีวิตของคนทั่วไปในปัจจุบัน^{๒๖}

พระมหาสุชาติ สุชาติ (สมมาตร) ได้ศึกษา “วิเคราะห์หลักธรรมและวิธีการใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในลิลิตตะเลงพ่าย” ผลของการวิจัยพบว่า สมเด็จพระมหาสมณเจ้า

^{๒๕} พระมหาไพศาล วิสาโล (ดิษฐพันธ์), “พุทธธรรมในหนังสือการ์ตูนญี่ปุ่นเรื่อง คนจริงจอมกะล่อนคุณิมีตซี”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙).

^{๒๖} เกศณี นุชทองม่วง, “อรรถกถาธรรมบท: การศึกษาในฐานะวรรณกรรมคำสอน”, *วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๕๖).

กรมพระปรมาภิไธยในรศทรงประพันธ์ลิลิตตะเลงพ่ายในระยะเวลาที่มีการปฏิสังขรณ์วัดพระเชตุพนฯ เพื่อยอพระเกียรติสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ทรงมีกลวิธีประพันธ์ด้วยการกำหนดบทบาทของตัวละครให้มีความโดดเด่นในแต่ละด้านเพิ่มรายละเอียดของเนื้อเรื่องด้วยการแทรกบทนิราศเพิ่ม อรรถรสให้วรรณคดีมีชีวิตชีวาและแทรกหลักธรรมตามเหตุการณ์ของเรื่องได้อย่างเหมาะสม ในส่วน ของหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในวรรณคดีลิลิตตะเลงพ่ายนั้น มี ๘ ประการ คือ ๑. ทศพิธราชธรรม ๒. จักรวรรดิวัตร ๓. ไตรลักษณ์ ๔. มงคล ๓๘ ๕. กรรม ๖. ราชสังคหวัตถุ ๗. ราชพล ๘. ทิศ ๖ การศึกษาถึงวิธีการใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ผู้ประพันธ์ได้นำรูปแบบ และวิธีการในการประกาศหลักคำสอนของพระพุทธศาสนาที่ชาญฉลาดอย่างยิ่ง โดยการนำ ประวัติศาสตร์มาบรรยายได้อย่างมีอรรถรสมีหลักธรรมสอดแทรก ทำให้ผู้อ่านได้รับคติธรรมไปพร้อม กันโดยไม่เกิดความเบื่อหน่าย และเป็นเสมือนแหล่งขุมทรัพย์ทางปัญญาที่ผู้รู้สามารถค้นหาอาหารทาง ความคิดในด้านต่างๆ ได้ทุกด้าน ไม่ว่าจะศึกษาเพื่อทราบถึงประวัติศาสตร์ชาติไทย วัฒนธรรม วิถีชีวิต หลักธรรม คติธรรม หรือความบันเทิง และหลักธรรมที่ปรากฏสามารถประยุกต์ให้สอดคล้องกับวิถี ชีวิตประจำวันได้อย่างดีเยี่ยม ด้วยเหตุที่ชาวไทยมีความเกี่ยวเนื่องด้วยพระพุทธศาสนาจึงทำให้มี วัฒนธรรมประเพณีและคติความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนาอย่างแยกกันไม่ได้^{๒๗}

พระสุริยวาลังการ (สมคิด สิริคุตโต) ได้ศึกษา “วิเคราะห์นิพนพานสูตรในคัมภีร์ล้านนา” ผลการวิจัยพบว่า คัมภีร์นิพนพานสูตรฉบับล้านนา เป็นวรรณกรรมที่มีพัฒนาการยุคหลังซึ่งพัฒนามา จาก วรรณกรรมรุ่นแรกๆ ทางพระพุทธศาสนาที่พระเถระชาวล้านนาหลายรูปได้รจนาขึ้น ถือว่าเป็น วรรณกรรมชั้นครูที่มีความไพเราะในเบื้องต้น ท่ามกลาง และที่สุด นิพนพานสูตรฉบับล้านนา ก็เช่นกับ คัมภีร์ล้านนาอื่นๆ ที่สะท้อนให้เห็นถึงพัฒนาการสร้างสรรค์อย่างต่อเนื่องยาวนานจากรุ่นสู่รุ่น ด้วยการ จาร จารึกอักษรล้านนาและคำเมืองที่เป็นคำสอนทางพระพุทธศาสนา และคำสอนที่เป็นของท้องถิ่น ผ่านกระบวนการสอนประเภทร้อยแก้วบ้าง เช่น โอวาท คำสอน สุภาสิต โวหารล้านนา ประเภทร้อย กรองบ้าง เช่น โคลง คำว่าฮ้า จ้อย ลำนำขอ เป็นต้น วรรณกรรมเหล่านี้ล้วนจารึกด้วยอักษรล้านนา ทั้งสิ้น นิพนพานสูตรฉบับล้านนา แสดงให้เห็นภูมิปัญญาของชาวล้านนา และสอนให้ชาวบ้านรู้จัก ประพฤติปฏิบัติตนตามคำสอนทางพุทธศาสนา คือ คุณของรัตนะ ๓ อย่าง โอวาท ๓ ลักษณะ ๓ กุศลกรรมบถ ๑๐ อกุศลกรรมบถ ๑๐ บุญกิริยาวัตถุ ๓ พรหมวิหาร ๔ ไตรสิกขา ๓ หลักธรรมที่ ปรากฏ ล้วนมุ่งสอนคนให้ปฏิบัติตนเป็นสมาชิกที่ดีของสังคม และการดำเนินชีวิตที่สอดคล้องเข้ากับ จาริต วัฒนธรรม ประเพณีในท้องถิ่นไทยล้านนาเป็นอย่างดี นิพนพานสูตรฉบับล้านนานี้ ได้วางหลักการ

^{๒๗} พระมหาสุชาติ สุขาโต (สมมาตร), “การศึกษาวิเคราะห์หลักธรรมและวิธีการใช้หลักธรรมทาง พระพุทธศาสนาที่ปรากฏในลิลิตตะเลงพ่าย”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙).

ที่สามารถนำไปประพฤติปฏิบัติได้ เจริญวาหาร และนิทานสาธก ในเนื้อเรื่องจะกล่าวถึงการให้คนประพฤติตนอยู่ในศีลธรรม การควบคุมจิตใจของตนเอง ตามหลักความสัมพันธ์ระหว่างสังคมมนุษย์^{๒๘}

นางสาวเครือวัลย์ ศรีรัตนลิม ได้ศึกษาวิจัย “คุณค่าและพุทธธรรมที่ปรากฏในวรรณกรรมของสุนทรภู่ : กรณีศึกษา นิราศภูเขาทอง และ นิราศเมืองเพชร” ผลการศึกษาพบว่า นิราศ เป็นเรื่องราวของกวี ที่พรรณนา ถึงการจากกันของคนรักเพื่อเดินทางไปในที่ต่างๆ เป็นต้น มักแต่งเป็นกลอนหรือโคลง เช่น นิราศนรินทร์ นิราศเมืองแกลง เป็นวรรณกรรมประเภทหนึ่งที่มีการแต่งมาตั้งแต่สมัยอยุธยาและยังคงได้รับความนิยมแพร่หลายอยู่เสมอแม้ในสมัยปัจจุบัน หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่พบในนิราศภูเขาทองและนิราศเมืองเพชร คือหลักไตรลักษณ์ หลักกรรม พรหมวิหารธรรม ๔ อธิษฐานธรรม ๔ สัมมาวาจา ธรรมทำให้งาม ๒ (ขันติ และ โสรัจจะ) การไม่คบคนพาล ศีล ๕ หรือเบญจศีล โลกธรรม ๘ และความกตัญญูกตเวที วรรณกรรมทั้งสองเรื่องสามารถนำมาประยุกต์ใช้กับสังคมไทยสรุปได้ ๓ ด้าน ได้แก่ การประยุกต์ใช้กับบุคคล การประยุกต์ใช้กับครอบครัว การประยุกต์ใช้กับสังคม นิราศภูเขาทองและนิราศเมืองเพชรนั้น ล้วนมีความเกี่ยวเนื่องกับการนับถือพระพุทธศาสนา และผูกพันกับการดำเนินชีวิตของคนไทย สุนทรภู่จึงได้สอดแทรกหลักธรรมเหล่านี้ในกวีนิพนธ์ของท่าน ซึ่งทำให้บทกวีนิพนธ์ทุกเรื่องของท่านมีคติได้อรรถรสทั้งทางคติโลกและคติธรรม^{๒๙}

พระสมชาติ จิตติปัญโญ (เครือน้อย) ได้วิจัยเรื่อง “จริยธรรมทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในวรรณกรรมล้านนาเรื่อง อ้ายร้อยยอด” ผลการศึกษาพบว่า เนื้อหามุ่งสอนจริยธรรมในระดับชาวบ้านโดยผ่านสื่อความบันเทิง เพื่อให้รู้หลักการในการดำเนินชีวิตประจำวันให้ถูกต้องเหมาะสม โดยเฉพาะเรื่องของศีลที่เป็นจริยธรรมพื้นฐานของบุคคลทั่วไป และหลักของการอยู่ร่วมกันในหัวข้อจริยธรรมเรื่องทิศก พรัอมทั้งสอดแทรกจริยธรรมอื่นๆ ที่มีส่วนสนับสนุนการทำความดีของคนในสังคม ผู้แต่งได้ใช้ภาษาเรียบง่ายความหมายของจริยธรรมตรงกับความต้องการสื่อไปยังผู้ฟัง การสื่อจริยธรรมของผู้แต่งเป็นไปอย่างประณีต ผู้ฟังไม่มีความรู้สึกว่าคุณสอนกลับมีความรู้สึกว่าคุณเป็น ส่วนหนึ่งของชีวิตประจำที่ต้องปฏิบัติ วรรณกรรมคำขอเรื่องอ้ายร้อยยอดสะท้อนให้เห็นคุณค่าของสังคมล้านนาในอดีต ถึงแม้จะมีการเปลี่ยนแปลงในด้านโครงสร้างของสังคม แต่ก็ไม่เกิดปัญหาในเรื่องความขัดแย้ง เนื่องจากได้รับการขัดเกลาจากจริยธรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นอย่างดี จึงนับว่า

^{๒๘} พระสุธีวรालังการ (สมคิด สิริคุตโต), “ศึกษาวิเคราะห์นิพนธ์ในคัมภีร์ล้านนา”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔).

^{๒๙} เครือวัลย์ ศรีรัตนลิม, “คุณค่าและพุทธธรรมที่ปรากฏในวรรณกรรมของสุนทรภู่: กรณีศึกษานิราศภูเขาทอง และ นิราศเมืองเพชร”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔).

วรรณกรรมคำขอเรื่องอ้ายร้อยยอดเป็นวรรณกรรมที่มีคุณค่ามากเรื่องหนึ่งในฐานะที่เป็นภูมิปัญญาของท้องถิ่นเป็นสื่อช่วยขัดเกลาจริยธรรมให้กับสังคม^{๓๐}

พระครูปลัดอุทัย รตนปญโญ (คำชุ่ม) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การศึกษาวิเคราะห์พุทธจริยธรรมที่ปรากฏในคำอ้อล้านนา” วรรณกรรมคำอ้อล้านนาส่วนใหญ่มีพระภิกษุสงฆ์เป็นผู้ถ่ายทอดองค์ความรู้ต่างๆ โดยเฉพาะด้านภาษาและวรรณกรรมจนเกิดความรู้ความแตกฉานในภูมิปัญญา วรรณกรรมคำอ้อล้านนาได้เริ่มเข้าสู่ราชสำนักหลังจากที่ได้รับเอกราชจากพม่า ได้รับความนิยมแต่งเผยแพร่เป็นจำนวนมากมาก เช่น พระยาโลมาวิสัย ได้แต่งคำขอเรื่องหงส์ผาคำ เรื่องเจ้าสุวรรณนางบัวคำ เป็นต้น เนื้อหาของคำขอมักเป็นเรื่องที่มาจากเรื่องราวของพระพุทธเจ้า พระโพธิสัตว์ ต่อมาได้พัฒนาขึ้นมาเป็นคำธรรม คำวู้ คำจ้อย คำวจิบหนุ่มจิบสาว และ คำอ้อ จนเกิดประแสนิยมสู่ชาวบ้าน คำอ้อเป็นภาษาที่ฟังแล้วเข้าใจง่ายจึงเป็นหนึ่งในฉันทลักษณ์ ที่พัฒนามาจากคำขอ ลักษณะของคำอ้อเป็นวรรณกรรมที่แต่งพรรณนาเรื่องราวเหตุการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นในท้องถิ่น เช่น คำอ้อน้ำท่วม คำอ้อปู่สอนหลาน ทั้งนี้ในคำประเภทต่างๆ มักปรากฏหลักพุทธจริยธรรมเพื่อการดำเนินชีวิตที่ดีงามให้สามารถอยู่ในสังคมได้ด้วยการครองชีวิตตามหลักพุทธจริยธรรมผ่านคำอ้อล้านนา หลักพุทธจริยธรรมที่ปรากฏในคำอ้อล้านนา จำแนกได้เป็นพุทธจริยธรรมระดับต้น คือศีล ๕ ทิศ ๖ ระดับกลางคือ กุศลกรรมบถ ๑๐ และระดับสูงคืออริยมรรคมีองค์ ๘ นอกจากนี้ยังมีหลักพุทธจริยธรรมที่ ปรากฏในคำอ้อล้านนา ในการดำเนินชีวิต คือ ความกตัญญู กฎแห่งกรรม พรหมวิหาร ๔ นิเวศน์ ๕ และอบายมุข ๖ หลักพุทธจริยธรรมที่ปรากฏในคำอ้อล้านนา ได้ถูกนำมาใช้อบรมจิตใจชาวพุทธผ่านสื่อสารมวลชนประเภทต่างๆ เช่น วิทยุและหนังสือพิมพ์ เป็นต้น^{๓๑}

จะเห็นว่าจากการทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผู้รู้หลายท่านได้ศึกษาวรรณกรรม วรรณคดี โดยมีการเสนอข้อคิดเห็น บรวมถึงวิเคราะห์อย่างหลากหลาย ทั้งวรรณกรรมคดีโลก และคดีธรรม โดยศึกษาวิเคราะห์ที่มาของวรรณกรรม แนวคิดในการสร้างสรรค์วรรณกรรม วิวัฒนาการ รูปแบบ เนื้อหาของวรรณกรรมและคุณค่า ส่วนใหญ่เป็นวรรณกรรมวรรณคดีแบบฉบับทั้งไทย ล้านนา และบาลี ซึ่งวรรณกรรมแต่ละเรื่องมีรากเหง้าจากศาสนา ความเชื่อ มีจุดมุ่งหมายเพื่ออบรม สั่งสอน สร้างคติให้แก่คนในสังคมผ่านวรรณกรรมทั้งคดีโลกคดีธรรม และวรรณกรรมคำขอ

^{๓๐} พระสมชาติ จิตปญโญ (เครือน้อย), “จริยธรรมทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในวรรณกรรมล้านนา เรื่อง อ้ายร้อยยอด”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖).

^{๓๑} พระครูปลัดอุทัย รตนปญโญ (คำชุ่ม). “การศึกษาวิเคราะห์พุทธจริยธรรมที่ปรากฏในคำอ้อล้านนา”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖).

เรื่อง “บัวระวงส์ไกรสร” ยังไม่มีการศึกษาวิเคราะห์ในเชิงพุทธธรรม อิทธิพล คุณค่าของวรรณกรรม คำวชที่มีต่อสังคมล้านนา ทั้งยังไม่เป็นที่รู้จักในแวดวงของวรรณกรรมชาดกนอกนิบาตล้านนา วรรณกรรมเรื่องนี้มีความน่าสนใจทั้งด้านรูปแบบ เนื้อหา คุณค่าที่มีต่อสังคม ผู้ศึกษาจึงมีความสนใจ จะศึกษาเพื่อให้เกิดประโยชน์ในเชิงพุทธศาสตร์การประยุกต์ใช้ ภาษาและวรรณกรรมท้องถิ่นล้านนา อันเป็นมรดกทางภูมิปัญญาของบรรพชนควรค่าแก่การรักษาและเผยแพร่วรรณกรรมคำวช “บัวระวงส์ไกรสร” ให้เป็นที่รู้จักอย่างกว้างขวางสืบไป

๑.๗ วิธีดำเนินการวิจัย

ในการศึกษาวิเคราะห์พุทธธรรมที่ปรากฏในวรรณกรรมคำวช “บัวระวงส์ไกรสร” ครั้งนี้ เป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพเน้นการวิจัยเอกสาร (Document Research) โดยมีวิธีการศึกษา ดังนี้

๑.๗.๑ ศึกษาค้นคว้าและรวบรวมข้อมูลจากเอกสารชั้นปฐมภูมิและทุติยภูมิ เช่น งานวิจัย หนังสือ ตำรา วารสาร รายงานสัมมนาวิชาการ สื่อเทคโนโลยีสารสนเทศที่เกี่ยวข้องจากแหล่งข้อมูล ต่างๆ ได้แก่ห้องสมุดมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่, ห้องสมุดศูนย์ ข้อมูลภูมิปัญญาล้านนาและศูนย์โอบุชฌิตศึกษาสำนักศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏ เชียงใหม่, ห้องลายสือไทย ภาควิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัย ราชภัฏเชียงใหม่ และสำนักวิทยบริการมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ เป็นต้น

๑.๗.๒ นำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาและการสัมภาษณ์เพิ่มเติมมาศึกษาวิเคราะห์และ สังเคราะห์ประเด็นต่างๆ เพื่อมุ่งตอบวัตถุประสงค์และปัญหาที่ต้องการทราบ พร้อมเสนอความเห็น ของผู้ศึกษาเพื่อให้งานวิจัยสมบูรณ์

๑.๗.๓ สรุปผลการวิจัยและนำเสนอ

๑.๘ ประโยชน์ที่ได้รับ

๑.๘.๑ ได้ทราบถึงประวัติความเป็นมาของวรรณกรรมคำวช “บัวระวงส์ไกรสร”

๑.๘.๒ ได้ทราบถึงพุทธธรรมที่ปรากฏในวรรณกรรมคำวช “บัวระวงส์ไกรสร”

๑.๘.๓ ได้ทราบถึงพุทธธรรมที่ปรากฏในวรรณกรรมคำวช “บัวระวงส์ไกรสร” และการนำไปใช้ในสังคม

บทที่ ๒

ประวัติความเป็นมาของวรรณกรรมคำวซอ “บัวระวงส์ไกรสร”

การศึกษาเรื่องประวัติและความเป็นมาของวรรณกรรมคำวซอนับเป็นเรื่องสำคัญที่จะต้องทำความเข้าใจที่ไปที่มาของวรรณกรรมล้านนาซึ่งมีฉันทลักษณ์ที่แตกต่างกันไปตามจุดประสงค์ของผู้แต่งและการนำเสนอออกมาในรูปแบบต่างๆ ตามความเหมาะสมของเนื้อหา การถ่ายทอดวรรณกรรมล้านนาสามารถถ่ายทอดออกมาเป็น วรรณกรรมมุขปาฐะ คือจากปากต่อปาก และอาจมีการบันทึกไว้ในพับสาใบลานเรียกว่าวรรณกรรมลายลักษณ์ วรรณกรรมล้านนามีการจัดรูปแบบหรือฉันทลักษณ์ไว้อย่างหลากหลายเพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อสังคมอย่างสูงสุดในบทนี้ผู้ศึกษาจะได้ศึกษาวิเคราะห์เกี่ยวกับวรรณกรรมของล้านนา และประวัติความเป็นมาของวรรณกรรมคำวซอ “บัวระวงส์ไกรสร” เพื่อเป็นข้อมูลเบื้องต้นในการศึกษาวิเคราะห์ต่อไป

๒.๑ ประวัติความเป็นมาของวรรณกรรมคำวซอ “บัวระวงส์ไกรสร”

วรรณกรรมล้านนา เป็นผลงานที่กวีชาวล้านนาได้สร้างสรรค์ขึ้นเพื่อเป็นสื่อถ่ายทอดความรู้สึกรู้สึกนึกคิด องค์ความรู้ด้านต่างๆ รวมถึงเหตุการณ์ทางสังคม ประวัติศาสตร์ บนผืนแผ่นดินของล้านนา คำว่า ล้านนาหมายถึง ดินแดนที่อยู่ทางภาคเหนือตอนบนของประเทศไทย ประกอบไปด้วย เชียงราย แม่ฮ่องสอน เชียงใหม่ ลำพูน ลำปาง แพร่ น่าน พะเยา และในบางพื้นที่ของจังหวัดตาก ในที่นี้จะรวมไปถึงดินแดนบางส่วนของสาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมาและในสาธารณรัฐประชาชนจีน เช่น เมืองเชียงตุง เมืองเชียงรุ่ง เป็นต้นด้วยสภาพภูมิประเทศ วัฒนธรรมการดำเนินชีวิตวิถีความเชื่อที่มีมาแต่เดิม เช่น เรื่องผีसाงเทวดาภายหลังได้รับอิทธิพลความเชื่อแบบพระพุทธศาสนานิกายเถรวาท จึงทำให้ชาวล้านนามีวัฒนธรรมที่มีแบบแผนการจัดการภูมิปัญญาอย่างเคร่งครัด เช่น การปฏิบัติตนตามหลักพระพุทธศาสนา การนับถือผีปู่ย่าและการถ่ายทอดแบบแผนภาษาและวรรณกรรม เป็นต้น ชาวล้านนามีวิถีปฏิบัติตนโดยยึดตามธรรมเนียมของบรรพบุรุษและถ่ายทอดสืบๆ กันมาโดยเฉพาะวัฒนธรรมด้านภาษาและวรรณกรรม ถือเป็นเอกลักษณ์ที่คงอยู่มาจนถึงปัจจุบัน ในที่นี้ผู้ศึกษาจะได้กล่าวถึงเฉพาะเรื่องของวรรณกรรมล้านนา เพราะเป็นแหล่งเก็บองค์ความรู้ด้านต่างๆ ไว้ ถ้าจะให้เข้าใจโดยละเอียดแล้ว ผู้ศึกษาจะขอย้อนกล่าวถึงพัฒนาการของวรรณกรรมล้านนาตั้งแต่อดีตเพื่อเสริมพื้นฐานความรู้ความเข้าใจเสียก่อน ช่วงเริ่มต้นของการสร้างเมืองเชียงใหม่และรวบรวมอาณาจักรล้านนา พ.ศ.๑๘๓๙ – ๒๑๒๑ ซึ่งตรงกับรัชสมัยของพญามังราย พระองค์ปกครองอาณาจักรล้านนา

และมีเชียงใหม่เป็นราชธานี มีพระมหากษัตริย์ราชวงศ์มังรายปกครองยาวนานถึง ๒๑ พระองค์ กาลต่อมาได้เสียเอกราชให้แก่พม่า อาณาจักรล้านนามีนักคิดนักเขียนที่มีความรู้ด้านกวีนิพนธ์ทั้งพระสงฆ์และชาวบ้าน วรรณกรรมล้านนาที่เกิดขึ้นในยุคนี้มีการรจนาเป็นภาษาบาลีและล้านนา เช่น ซินกาลมาลีปกรณ์ จามเทวีวงศ์ จักรวาลทีปนี มังคลัตถทีปนี มูลศาสนา โคลงนิราศทริภุญชัย โคลงอุสสาบารถ สิंहคันทาน และภิกษุปาฏิโมกข์คณฐีทีปนี เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีวรรณกรรมที่แต่งขึ้นจากชาตคในนิบาตและนอกนิบาตอีกมากมาย เช่น สุริยวงศ์เกรสร แสงเมืองหลงถ้ำ ทศคตุมาร อ้อมล้อมต่อมคำ สุวัณณะขางคำ กำพรั้าหมาคำ ชิวหาลิ้นทอง ฯลฯ เป็นต้น เมื่อก้าวถึงประวัติวรรณกรรมพระพุทธศาสนาในล้านนานับตั้งแต่พระพุทธศาสนานิกายเถรวาทได้เผยแผ่เข้าสู่อาณาจักรทริภุญชัยในสมัยของพระนางจามเทวีซึ่งตรงกับพุทธศตวรรษที่ ๑๓ มอญจากเมืองละโว้ได้ขยายอิทธิพลขึ้นมาทางเหนือแถบที่ราบลุ่มแม่น้ำปิงตอนบนและสร้างอาณาจักรขึ้นตามคติพุทธศาสนาเถรวาทเมื่อสร้างเสร็จแล้วได้อัญเชิญพระนางจามเทวีธิดาเจ้าเมืองละโว้ขึ้นมาปกครอง^๑ ครั้งนั้นได้นำเอาความเจริญรุ่งเรืองความเป็นรากฐานทางพระพุทธศาสนาเข้ามาได้ก่อเกิดศิลปกรรมสถาปัตยกรรมที่เป็นแบบอย่างในการสร้างความสวยงามมาจนถึงปัจจุบัน นับว่าล้านนามีความเจริญรุ่งเรืองมากจนกระทั่งสมัยพญามังรายพระองค์ได้เข้ายึดครองอาณาจักรทริภุญชัยและได้ตกเป็นเมืองขึ้นของเชียงใหม่ จวบจนสมัยพระเจ้ากือนาธรรมิกราชได้นิมนต์พระเถระผู้แตกฉานในพระไตรปิฎกจากเมืองสุโขทัยให้เดินทางมาเผยแผ่พระพุทธศาสนานิกายลังกาวงศ์ยิ่งทำให้อาณาจักรล้านนา เกิดความเจริญรุ่งเรืองหลายอย่าง เช่น ด้านภาษา วรรณกรรม โหราศาสตร์ แพทยศาสตร์ เป็นต้น

พุทธศักราช ๒๐๒๐ พระเจ้าติโลกราชทรงโปรดให้ทำการสังคายนาพระไตรปิฎกครั้งที่ ๘ ของโลกขึ้นที่วัดมหาโพธาราม หรือวัดเจ็ดยอด ความเจริญทางพุทธศาสนาได้เจริญขึ้นมาอย่างต่อเนื่องภายใต้การอุปถัมภ์ค้ำจุนของพระมหากษัตริย์ไพโรฟ้าประชาชนซึ่งถือเป็นยุคทองของพระพุทธศาสนาในล้านนาก็ว่าได้ พระพุทธศาสนา ในรัชกาลนี้เป็นยุคที่พระพุทธศาสนานิกายลังกาวงศ์มีความเจริญรุ่งเรืองขยายตัวออกไปอย่างกว้างขวางพระภิกษุสงฆ์ล้านนามีความแตกฉานในคัมภีร์พระไตรปิฎกและการอธิบายอรรถกถาภาษาบาลีนับเป็นการแสดงถึงภูมิรู้ เกิดผลงานความก้าวหน้าของพระพุทธศาสนาและองค์ความรู้ด้านวิชาการ มีการรจนาคัมภีร์ขึ้นเป็นจำนวนมากเป็นที่ยอมรับของประเทศเพื่อนบ้านอาจกล่าวได้ว่าอาณาจักรล้านนาเป็นศูนย์กลางความเจริญรุ่งเรืองทางพระพุทธศาสนาในแถบสุวรรณภูมิ และถือว่าการสังคายนาพระไตรปิฎกครั้งที่ ๘ นี้ทำให้อาณาจักร

^๑ พระครูอดุลสีกิตติ์และคณะ, **ประวัติศาสตร์พุทธศาสนาในล้านนา**, พิมพ์ครั้งที่ ๑, (เชียงใหม่: ห้างหุ้นส่วนจำกัด เชียงใหม่ โรงพิมพ์แสงศิลป์, ๒๕๔๙), หน้า ๑๖.

ล้านนามีพระเถระนักปราชญ์ผู้แตกฉานในพระไตรปิฎก วรรณกรรมสำคัญหลายเรื่องมีความเกี่ยวข้องกับความสำเร็จรุ่งเรืองเรื่องทางวัฒนธรรมโดยเฉพาะด้านวรรณกรรมอันเป็นชุมทรัพย์ทางปัญญาเป็นแหล่งค้นคว้าศึกษาอบรมสั่งสอนคุณธรรมจริยธรรมเป็นแนวทางในการวางแบบแผนการประพฤติปฏิบัติให้แก่คนในสังคม จึงทำให้เห็นถึงภูมิปัญญาการสร้างสรรค์องค์ความรู้จากพระไตรปิฎกอย่างมหาศาล

วรรณกรรมล้านนาหลายเรื่องที่เกิดขึ้นในยุคนี้เป็นวรรณกรรมแบบชาวบ้านซึ่งนิยมคัดลอกตามประเพณีความเชื่อที่เกิดขึ้นในสมัยนั้นเพราะยังมีการยึดถือประเพณีทานธรรมที่สืบมาตั้งแต่อดีต เพราะเชื่อเรื่องอาถรรพ์ ในการทำงานธรรมแต่อย่างไรก็ตามถึงแม้จะเปลี่ยนการปกครองความเจริญรุ่งเรืองหรือความเคลื่อนไหว ทางวรรณกรรมก็ไม่ได้หยุดยั้งเกิดรูปแบบการประพันธ์เนื้อหาการประพันธ์ที่มีความหลากหลายนอกเหนือ จากวรรณกรรมทางพระพุทธศาสนาแต่ก็ยังนำชาดกมาเป็นต้นเค้าในการประพันธ์วรรณกรรมในรูปแบบอื่นเพราะต้องการสั่งสอนศีลธรรมจรรยาให้แก่คนในสังคม กระตุ้นให้รู้สึกนึกคิดในเรื่องของบุญบาปการปฏิบัติตนให้อยู่ในศีลในธรรมตามหลักคำสอนของพระพุทธเจ้า จนล้านนาได้ตกสู่ภายใต้การปกครองของพม่า พ.ศ.๒๑๐๑^๒ พม่าได้เข้ามามีบทบาทต่อการเมืองการปกครอง เศรษฐกิจ การคมนาคม การศึกษา มีการกวาดต้อนไพร่พลไปยังพม่า ถูกเกณฑ์ให้เป็นทหารเพื่อเพื่อทำสงครามกับกรุงศรีอยุธยา สภาพบ้านเมืองช่วงนี้ไม่สู้มีความสุขสงบเท่าใด แต่ผลงานทางวรรณกรรมยังมีความเคลื่อนไหวอยู่ กวีได้รับงานวรรณกรรมทั้งภาษาบาลีและล้านนาออกมาหลายเรื่อง เช่น โคลงมังตรารบเชียงใหม่ โคลงพรหมทัต โคลงนिरาคตอยกั้ง เป็นต้นหลังจากพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชทรงสถาปนาพระญาณกาวิละเป็นเจ้าผู้ครองนครเชียงใหม่ เมื่อ พ.ศ.๒๓๒๕ ในฐานะเมืองประเทศราชของกรุงเทพมหานคร ทั้งโปรดให้เชื้อสายของพระญาณกาวิละ ซึ่งเรียกว่าตระกูลเจ้าเจ็ดตน ปกครองเมืองเชียงใหม่ เมืองลำพูน และเมืองลำปางสืบต่อมาจนกระทั่งรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว^๓ มีการเปลี่ยนแปลงระบบการปกครองให้เป็นมณฑลเทศาภิบาล ภายหลังเชียงใหม่ได้ยกฐานะเป็นจังหวัดมีผู้ว่าราชการการปกครองแทนตำแหน่งเจ้าผู้ครองนคร วรรณกรรมของล้านนาในช่วงนี้เกิดขึ้นอย่างหลากหลาย เพราะมีความเจริญรุ่งเรืองอย่างต่อเนื่อง และรวมไปถึงด้านการเมืองการปกครอง เศรษฐกิจ การคมนาคม การศึกษา ศิลปวัฒนธรรม

ในช่วงรัตนโกสินทร์ตอนต้นมีกวีเกิดขึ้นทั้งในราชสำนักและหมู่ชาวบ้านจึงเกิดการสร้างสรรค์วรรณกรรมล้านนาขึ้น ส่วนมากนิยมแต่งคำประพันธ์ประเภท “คำวซอ” มีการนำเอาหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา จากพระไตรปิฎก โดยเฉพาะเกี่ยวกับนิทานชาดกซึ่งเป็นเรื่องราวการ

^๒ มุลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ธนาคารไทยพาณิชย์, สารานุกรมวัฒนธรรมไทยภาคเหนือ, เล่มที่ ๔, (๒๕๔๒): หน้า ๑๔๘๗.

^๓ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๔๘๘.

บำเพ็ญบารมีธรรมของพระพุทธเจ้าและการเสวยพระชาติครั้งเป็นพระโพธิสัตว์ เช่น พระยาพรหมโวหาร ได้แต่งคำวสีบท หรือ คำวรา้งนางชม คำจ่มพระยาพรหมคำวขอพระอภัยมณี พระยาโลมาวิสัย ได้แต่ง คำวขอหงส์ผาคำ เป็นต้น ช่วงรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ ท้าวสุนทรพจนกิจกวีในราชสำนักเชียงใหม่ ได้แต่งบทละครน้อยใจนางแวงแก้ว ขอเจ้าสุวัตรนางบัวคำ มณี พยอมยงค์ ได้กล่าวว่า พัฒนาการทางวัฒนธรรมล้านนาไทย ได้เจริญขึ้นตามลำดับตามรูปแบบภาษา บทเพลง คำสอน คำปริศนา หรือคำครวญ คำหยอกและคำคมต่างๆ ที่มีลักษณะเป็นสุภาษิตนับแต่พ่อขุนมั่งรายมหาราชสร้างอาณาจักรล้านนาไทย พุทธศตวรรษที่ ๑๗ - ๑๘ วัฒนธรรมได้หล่อหลอมอภัยาศัย จิตใจ สันสมมาตามลำดับจนเป็นแบบอย่างแห่งวัฒนธรรมปัจจุบัน^๔ การสร้างสรรค์วรรณกรรมล้านนาของกวีในอดีตผ่านการถ่ายทอดออกมาตามขนบธรรมเนียมการประพันธ์นั้นคือวรรณกรรมล้านนาแบบจารีต แพร่หลายโดยผ่านรูปแบบมุขปาฐะเป็นส่วนมาก ที่เป็นลายลักษณ์ก็อาศัยการคัดลอกต่อๆ กันมาจนกระทั่งเกิดโรงพิมพ์ในล้านนาขึ้น^๕

วรรณกรรมล้านนาค้นแต่อดีตได้มีการพัฒนามาทั้งฉันทลักษณ์การนำเสนอเนื้อหา กลวิธีการนำเสนอที่จะนำถ่ายทอดออกสู่สังคม วรรณกรรมล้านนาทั้งแบบที่เป็นร้อยแก้วและร้อยกรองโดยมีฉันทลักษณ์ที่ต่างกันไป เช่น คำวขอ คำรำ ร่าย กาพย์ และโคลง เป็นต้น แสดงออกมาทั้งเรื่องของวรรณกรรมทางธรรมและทางโลก แล้วแต่ว่ากวีต้องการนำเสนอเพื่อจุดประสงค์อะไร แต่วรรณกรรมล้านนาทุกเรื่องล้วนมีประโยชน์และคุณค่าต่อสังคมในทุกด้าน เป็นสื่อหรือเครื่องมือบันทึกเหตุการณ์องค์ความรู้ ประวัติศาสตร์ที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น วรรณกรรมล้านนาจึงเป็นหลักฐานที่สำคัญที่ชี้ความเป็นไปของสังคมล้านนา ซึ่งมีการบันทึกด้วยลักษณะอักษรต่างๆ ไว้อย่างหลากหลาย วรรณกรรมของล้านนาได้รับการบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษรตามอักขรวิธีที่ปรากฏในท้องถิ่นซึ่งวัสดุที่ใช้บันทึกนั้นก็มีอยู่หลากหลายชนิด เช่น ใบลาน พับสา แผ่นศิลา แผ่นโลหะ หนังสือไม้ การเย็บปักลงไปบนผ้า เป็นต้น ซึ่งพบปะโดยทั่วไปตามฐานพระพุทธรูป ผนังถ้ำ แผ่นศิลา จารึก หลาบ กล่าวคือถ้าเป็นวัสดุที่มีลักษณะที่แข็งจะใช้วิธีการสลักหรือตอกลงไปบนแผ่นหินเรียกว่าจารึก แต่ถ้าขีดเขียนลงไปบนวัสดุที่มีความอ่อนเรียกว่าจาร หลักฐานเหล่านี้มีปรากฏตามวัดหรือโบราณสถานต่างๆ นับเป็นหลักฐานทาง

^๔ มณี พยอมยงค์, “พัฒนาการของวรรณกรรมล้านนาประเภทมุขปาฐะ”, ในเอกสารประกอบนิทรรศการ, คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยพายัพ, (เชียงใหม่: แผนกพิมพ์และแผนกออฟเซ็ท, ๒๕๒๗), หน้า ๔๖.

^๕ ประคอง นิมมานเหมินทร์, “พัฒนาของวรรณกรรมล้านนา: ประเภทลายลักษณ์”, ในรายงานสัมมนาทางวิชาการ: วรรณกรรมล้านนาเล่ม ๒, โครงการตำรามหาวิทยาลัยเชียงใหม่, (ม.ป.ท., ๒๕๒๗), หน้า ๓๓๔.

ประวัติศาสตร์ที่สำคัญที่บ่งบอกถึงภูมิปัญญาในการบันทึกเอกสารโบราณของชาวล้านนาซึ่งได้เล่าเรื่องราววิถีชีวิตความเชื่อประเพณีวัฒนธรรม องค์ความรู้ต่างๆ อย่างเป็นระบบแบบแผนการสร้างสรรค์ภูมิปัญญานี้ได้ถ่ายทอดสืบต่อกันมาด้วยตัวหนังสือชนิดต่างๆ ได้แก่

ก. อักษรไทยยวน อักษรธรรมล้านนาหรืออักษรตัวเมือง เป็นอักษรที่ใช้ในเขตล้านนาและเป็นที่นิยมมาตั้งแต่เดิมอักษรชนิดนี้ปรากฏใช้ในเขตดินแดนใกล้เคียง เช่น เมืองเชียงตุง เมืองรัฐฉาน เมืองเชียงรุ่ง ลิบสองปันนา มีการบันทึกปรากฏหลักฐานทั้งที่เป็นคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาและเป็นคัมภีร์ทางโลก มีการนำอักษรชนิดนี้จัดบันทึกเรื่องราวต่างๆ อย่างแพร่หลาย เช่น โหราศาสตร์ ตำรายา วรรณกรรม และคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา เป็นต้น

ข. อักษรฝักขาม เป็นอักษรที่เกิดการผสมผสานระหว่างอักษรธรรมล้านนากับอักษรสุโขทัยมีลักษณะกลมป้อมเหมือนกับฝักมะขามจึงเรียกว่าอักษรฝักขามได้รับความนิยมในสมัยที่นิกายลังกาวงศ์เข้ามาเผยแผ่ในล้านนามีลักษณะคล้ายคลึงกับอักษรไทยน้อยของอีสานหรืออักษรธรรมลาวของล้านช้างมีการบันทึกใช้เฉพาะในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาอักษรชนิดนี้เป็นที่นิยมของพระสงฆ์ชาวสุโขทัยซึ่งยึดถือนิกายลังกาวงศ์ไม่เป็นที่นิยมหรือปรากฏมากเท่าใดในหมู่ประชาชนทั่วไป

ค. อักษรไทยนิเทศ คือการนำเอาอักษรธรรมล้านนากับอักษรสุโขทัยมาผสมกันโดยดัดแปลงตัวอักษรสุโขทัยให้เป็นตัวกลมๆป้อมป้อมแบบอักษรไทยยวนแต่มีการสะกดตามอักษรวิธแบบขอมตัวอักษรชนิดนี้มีปรากฏใช้ในเฉพาะในราชสำนักเท่านั้นจึงไม่เป็นที่นิยมในหมู่ชาวบ้าน

วรรณกรรมล้านนาประเภท คำวขอ เป็นวรรณกรรมที่ได้รับการสืบเนื่องมาจากคำวธรรม แต่งขึ้นเพื่อใช้เทศน์สั่งสอนชาวบ้าน ซึ่งผู้ฟังจะได้รับรู้หลักธรรม ข้อคิดที่เหมาะสมสำหรับการดำเนินชีวิต ส่วนชาวบ้านที่ไม่ค่อยได้ฟังคำวธรรม ก็อาศัยการฟังคำวขอ แทนเพราะมีรรถรสสร้างความบันเทิง สนุกสนาน สอดแทรกหลักธรรมเรื่องราวแบบชาวบ้านเข้าไป คำวขอ สันนิษฐานว่าอาจเกิดขึ้นช่วง พ.ศ. ๒๓๐๐ - ๒๔๗๐ เพราะเป็นช่วงที่บ้านเมืองพ้นจากอำนาจการปกครองของพม่าและกำลังรื้อฟื้น วัฒนธรรมด้านต่างๆ รวมทั้งวรรณกรรมหลายประเภท คำวขอ จึงได้รับการฟื้นฟูขึ้นในช่วงนี้ด้วย วรรณกรรมพระพุทธศาสนาในล้านนาจะจัดแบ่งเป็นหมวดหมู่ได้ตามความเหมาะสมความนิยมของ รูปแบบลักษณะคำประพันธ์ที่กวีในสมัยนั้นนิยมใช้กันการแบ่งประเภทหรือจัดรูปแบบตั้งแต่อดีตไม่มี ปรากฏหลักฐานที่ชัดเจนว่าใครเป็นผู้คิดค้นรูปแบบต่างๆ ที่นำมาแต่งใช้อะไรเป็นเกณฑ์ในการแบ่งก็ไม่ ปรากฏแน่ชัดแต่โดยภาพรวมแล้ววรรณกรรมหลายท่านก็เข้าใจและรับรู้ร่วมกันตามแบบแผน ธรรมเนียมนิยมที่ได้เรียนศึกษากันมาก็สามารถแบ่งออกเป็นวรรณกรรมหมู่ปาฐะการถ่ายทอดจากปาก ต่อปากและวรรณกรรมลายลักษณ์คือการบันทึกจดจำลงในเอกสารชนิดต่างๆ การสร้างวรรณกรรมไม่ ว่าเป็นวรรณกรรมทางพระพุทธศาสนาหรือวรรณกรรมทางโลกตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันให้การ สร้างสรรค์อย่างต่อเนื่องที่เปลี่ยนไปคือลักษณะรูปแบบของการประพันธ์ในอดีตใช้วิธีการเล่าจดจำจาก การบอกเล่า ในปัจจุบันใช้วิธีการถ่ายทอดด้วยตัวอักษร โดยใช้วิธีการอ่าน อย่างไรก็ตามวรรณกรรม

ล้านนาสามารถแบ่งได้ ๒ ประเภท ได้แก่ วรรณกรรมทางศาสนาและวรรณกรรมทางโลก เป็นที่ทราบกันดีแล้วว่าวรรณกรรมล้านนาที่จารหรือจารึกอยู่ในเอกสารต่างๆ ปรากฏในใบลาน พับสา หลักศิลาจารึก แผ่นโลหะ หนังสัตรี แผ่นไม้ มีปรากฏเป็นลักษณะทั้งแบบร้อยแก้วและร้อยกรอง และการบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษรภาษาบาลีและลายลักษณ์อักษรภาษาล้านนา รูปแบบการบันทึกวรรณกรรมล้านนาที่ถ่ายทอดสืบมาตั้งแต่ครั้งโบราณ เป็นสมบัติอันล้ำค่าแสดงถึงมรดกทางภูมิปัญญาและเป็นวัฒนธรรมที่มีความสำคัญต่อคนในท้องถิ่น เพราะเป็นผลงานการสร้างสรรค์ อัตลักษณ์ทางภาษา ความคิด ของบรรพชนที่สืบทอดกันมาแต่โบราณ จึงเป็นสิ่งที่อนุชนคนรุ่นหลังสมควรศึกษาเป็นอย่างยิ่งวรรณกรรมล้านนานอกจากจะมีคุณค่าในเชิงความรื่นเริงบันเทิงใจแล้ว ยังแสดงให้เห็นถึงคุณค่าทางประวัติศาสตร์ ภาษา ความเชื่อ พระพุทธศาสนา แพทยศาสตร์ และโหราศาสตร์ วรรณกรรมล้านนาจะปรากฏออกมาในรูปแบบใดนั้น ก็เพื่อให้เข้าใจพฤติกรรมทางวัฒนธรรมของสังคมทั้งในอดีตและปัจจุบันที่แสดงออกมาในรูปแบบของวรรณกรรม และเพื่อให้เห็นคุณค่าของงานสร้างสรรค์ในแง่ศิลปะซึ่งสอดคล้องกับ ฉัตรยุพา สวัสดิพงษ์ ได้กล่าวว่า วรรณกรรมล้านนามีอยู่หลายประเภททั้งวรรณกรรมทางศาสนาและวรรณกรรมทางโลกต่างๆ ไป วรรณกรรมทางศาสนา หมายถึง วรรณกรรมที่มีเรื่องราวเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา เช่น เรื่องที่นำมาจากชาดกต่างๆ ซึ่งถ้าพิจารณาเนื้อความตามเรื่องจะพบว่าส่วนใหญ่ นำมาจากปัญญาชาดก นอกจากนั้น ก็มีพวกพระธรรมคำสอน ซึ่งเรียกว่า ธรรมวาท เป็นต้น ส่วนวรรณกรรมต่างๆ ไปก็หมายถึง วรรณกรรมเรื่องอื่นๆ ที่นอกเหนือไปจากวรรณกรรมทางศาสนา เช่น นิทาน ตำนาน ตำนายาสมุนไพโร จดหมายเหตุและคำหยอก ซึ่งเป็นภาษารักระหว่างหนุ่มสาวชาวล้านนาไทยสมัยก่อน^๖ ซึ่งต่อไปจะได้กล่าวถึงการจัดแบ่งรูปแบบของวรรณกรรมล้านนาเพื่อให้สะดวกต่อการศึกษา

การจัดรูปแบบของวรรณกรรมล้านนาที่มีมาตั้งแต่โบราณ มีเหล่าผู้รู้หลายท่านได้จัดรูปแบบแตกต่างกันไปไม่ว่าจะเป็นวรรณกรรมศาสนาและวรรณกรรมทั่วไป การแบ่งรูปแบบการประพันธ์สามารถแบ่งออกเป็น ๒ ชนิด คือ วรรณกรรมล้านนาร้อยแก้ว เกิดขึ้นจากการรจนาให้เป็นความเรียงโดยทั่วไปไม่มีคำสัมผัสหรือฉันทลักษณ์บังคับ เป็นการบันทึกคำสอนทางพระพุทธศาสนา ตำนาน ประวัติบุคคล กฎหมาย ตำนายา และตำราโหราศาสตร์ ใช้อักษรธรรมล้านบันทึกทั้งภาษาบาลีและภาษาล้านนา สำหรับวรรณกรรมที่เป็นประเภทร้อยแก้วผู้ศึกษาจะนำมาแสดงพอเป็นตัวอย่าง ดังนี้

^๖ ฉัตรยุพา สวัสดิพงษ์, “คำขอเรื่องเจ้าสุวัตร นางบัวคำ.” *วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๑๗).

“เจ้าพระยามังรายอยู่กุมกามได้ ๕ ปีสี่ เถิงปสี่ร่วงเหมา สกราชได้ ๖๕๓ ตัว ยังมีในวัน ๑ พระยามังรายทรงยั่วคำออกไพทิสสะหนเหนือด้วยยัสสปริวารอันมาก ไพเถิงบ้านหม่นนัยยะ ๑ ว่าบ้านแหน ฐานะที่นั่นควรจักตั้งเวียงว่าอัน ยังอยู่ที่นั่น ๓ คีน ดุนิมิตต์คี่ ผันหันคนผู้ ๑ มาบอกว่า อยู่ที่นี่ ทำวพระยามียสมากนัก เท่าว่าไร่ข้าวของสมบัติตายว่าอันเจ้ามังรายพ่อย้ายไพทิสสะหนเหนือ หันที่ ๑ ควรสร้างเวียง จึงยังนอนที่นั่น ๓ คีน คนทั้งหลายเอานางมาทางเป็นริ้วเพื่อระวังรักษาเจ้ามังราย ที่นั่นลวดปรากฏชื่อว่าเวียงริ้วนางต่อเท่าบัดนี้แล เจ้ามังรายยังอยู่ที่นั่น ๓ คีน คี่ปหันนิมิตต์อันใด ซ้าย้ายไพวันออกแจ่งเหนือ หันแต่ฐานะที่ ๑ควรตั้งเวียง คี่ยังนอนที่นั่นดุนิมิตต์ ๓ คีน คนทั้งหลายสร้างเรือกล้อมรักษาเจ้ามังราย ลวดได้ชื่อว่าเชียงเรือก ต่อเท่าบัดนี้แล”^๗

“ยาตาต้อ เอาดินสอแก้ว ชะหวง หัวกลอย เผาเป็นตั้ง ใส่่น้ำจริงจิพวก ๑ ตาต้อ มีดฟาง เอาเบี้ยพู่ แชน้ำหมากนาว แล้วฝนเขี้ยวจักเข้ ใส่ไวนอนเนียน จิหาย พาก ๑ กาฝากเตือปอง ฝนน้ำจ้าวจิพวก ๑ เขืองหมู้า ฝนน้ำจริง จิหายแล พาก ๑ เงิน ๕ บาท ปูชาเอายางเขียะ(ใน)วันเดือนดับ มาจิกกลางต้อหาย พาก๑ เอาหญ้าขัดหลักมีน ผักส้มเสี้ยน ผักเผ็ด ตำแช่น้ำหมากนาว ไว้ ๗ วัน ๗ คีนแล้วเอาออก มาบดละเอียด ปั้นเป็นลูกกลอน ใส่่น้ำนาว จิตาต้อฝ้า ตาจิ น้ำตาดก ได้เสี้ยง”^๘

วรรณกรรมร้อยแก้วของล้านนามักไม่มีการบังคับฉันทลักษณ์เท่าใด เป็นความเรียงทั่วๆ ไป ส่วนความยาวของเนื้อหาขึ้นอยู่กับเรื่องที่จะนำเสนอ ส่วนวรรณกรรมล้านนาประเภทร้อยกรองหรือวรรณกรรมที่มีฉันทลักษณ์มีผู้สนใจศึกษาค้นคว้า เรื่องหลักการแต่งคำประพันธ์ของล้านนามากมาย โดยศึกษาจากวรรณกรรมเรื่องต่างๆ ของล้านนา โดยศึกษาเรื่องการจัดแผนผัง การวางบัญญัติ เพื่อให้เกิดความเด่นชัดและเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาภายหลัง ลมูล จันทหอม กล่าวว่า วรรณกรรมล้านนา

^๗ ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดเชียงใหม่ สถาบันราชภัฏเชียงใหม่ เชียงใหม่, **ตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่ฉบับเชียงใหม่ ๗๐๐ ปี**, (เชียงใหม่ :โรงพิมพ์มิ่งเมือง, ๒๕๓๘), หน้า ๓๑.

^๘ อรุณรัตน์ วิเชียรเขียว, **งานปรีวรรตคัมภีร์โบราณล้านนา**, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ริโวว่า, ๒๕๕๓), หน้า ๑๖๗.

ก็เหมือนวรรณกรรมรุ่นเก่าของไทย คือ แต่งด้วยคำประพันธ์ที่มีฉันทลักษณ์เฉพาะแบบ อันเป็นนิสัยเจ้าบทเจ้ากลอนของไทยทุกๆ ภาคก็ว่าได้ เข้าใจว่าจะถือเป็นธรรมเนียมการแต่งวรรณกรรมว่าจะต้องยึดฉันทลักษณ์แบบใดแบบหนึ่งเป็นหลักเสมอ ใครแต่งอะไรด้วยภาษาร้อยแก้วธรรมดาคงถือว่าไม่เข้าหลัก หรือไม่เป็นวรรณคดีที่ดีเด่นก็ได้ เราจึงไม่เห็นลักษณะวรรณกรรมที่แต่งด้วยร้อยแก้วเหลือไว้ นอกจากในศิลาจารึกหรือตำนานเท่านั้น^๙ ประคอง นิมมานเหมินทร์ ได้กล่าวว่าหลักเกณฑ์ หรือ บทบัญญัติตลอดจนแผนผังในการแต่งคำประพันธ์แต่ละชนิดของล้านนา

โบราณจารย์วางแบบไว้แต่ไม่เป็นที่แพร่หลายและมีไม่ครบ เท่าที่ค้นพบมีแต่ตำราแต่งโคลงเท่านั้น ส่วนคำประพันธ์อื่นๆ ไม่ค่อยแพร่หลาย บรรดานักแต่งหรือช่างชอต่างก็เรียนและฝึกฝนโดยผ่านทักษะทางหูเป็นสำคัญ โดยวิธีอ่านและฟังจากของเก่าๆ ที่เห็นว่าไพเราะแล้วก็ลองหัดแต่งเมื่อเสร็จไปตอนหนึ่งก็อ่านเป็นทำนองเสนาะคำประพันธ์แต่ละชนิดไป ถ้าอ่านแล้วฟังดูไพเราะไม่ติดขัดก็เป็นอันใช้ได้ ถ้ารู้สึกขัดๆ อ่านทำนองเสนาะต่อไปไม่ได้หรือเสียงไม่ไพเราะก็จะนำมาแก้ไข^{๑๐} ทรงศักดิ์ ปรางค์วัฒนากุล ได้กล่าวว่า ร้อยกรองหรือกวีนิพนธ์ของล้านนาไทยมีรูปแบบคำประพันธ์ที่หาฉันทลักษณ์แน่นอนได้ยาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งลักษณะการกำหนดคณะและบังคับสัมผัสต่างๆ ไม่เคร่งครัดตายตัว ทั้งนี้อาจเป็นเพราะร้อยกรองที่ปรากฏเป็นลายลักษณ์นั้นมาจากร้อยกรองชาวบ้านที่ขับขานทางมุขปาฐะ และมีท่วงทำนอง ที่จัดอยู่ในลักษณะของเพลงพื้นบ้าน กวีล้านนาจะมีอิสระในการแสดงออกเชิงสร้างสรรค์ ถ้อยคำ สัมผัส จังหวะต่างๆ เราจะสังเกตได้จาก คำคร่าว คำเครือ ที่ชาวบ้านขับขานกันอันเป็นลักษณะร้อยกรองเบื้องต้น ก่อนที่จะพัฒนาทาสู่ฉันทลักษณ์ของบทร้อยกรองที่เป็นลายลักษณ์ และทั้งลายลักษณ์และมุขปาฐะนี้จะแสดงออกสัมพันธ์ควบคู่กันไป กวีมุ่งคำนึงการใช้คำให้ได้ตรงตามความหมายที่ต้องการมากกว่าที่จะคำนึงถึงความเคร่งครัดทางฉันทลักษณ์^{๑๑} และยังมี การแบ่งตามลักษณะที่ปรากฏ ซึ่งได้แก่ วรรณกรรมลายลักษณ์และวรรณกรรมมุขปาฐะ วรรณกรรมลายลักษณ์ที่เป็นอักษรล้านนาล้วนเป็นการบันทึกเรื่องราวที่เกี่ยวกับพระพุทธศาสนาและเหตุการณ์สำคัญที่เกิดขึ้นในสังคมได้แก่ วรรณกรรมที่เป็นประเภทตำนาน วรรณกรรมประเภทกฎหมาย วรรณกรรมที่เป็นตำราความรู้ต่างๆ เช่น โหราศาสตร์ ตำรายา ตำรา พิธีกรรมตำราช่าง เป็นต้น วรรณกรรมที่เกี่ยวกับชาดกทั้งชาดกในนิบาตและชาดกนอกนิบาต วรรณกรรมประเภทคำสอนซึ่งมีลักษณะผูกโยงเนื้อหาของวรรณกรรมชาดก ล้วนเป็นสินทรัพย์ทางปัญญาที่เกี่ยวข้องกับวิถีการ

^๙ ลมูล จันทน์หอม, “ลักษณะคำประพันธ์ที่ใช้ในวรรณกรรมล้านนา”, ในเอกสารรวมบทความประกอบการสัมมนา, ศูนย์ศิลปวัฒนธรรม สถาบันราชภัฏเชียงใหม่, (ม.ป.ท., ๒๕๓๙), หน้า ๑๘.

^{๑๐} ประคอง นิมมานเหมินทร์, **ลักษณะวรรณกรรมภาคเหนือ**, (กรุงเทพมหานคร: สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย, ๒๕๒๗), หน้า ๒๐๘.

^{๑๑} ทรงศักดิ์ ปรางค์วัฒนากุล, “แนะนำวรรณกรรมท้องถิ่นล้านนาไทย”, ในรายงานสัมมนา **วรรณกรรมล้านนา เล่มที่ ๑**, (คณะมนุษยศาสตร์: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ม.ป.ป.), หน้า ๑๑๑ – ๑๓๓.

ดำรงชีวิตของชาวล้านนาทั้งสิ้น และวรรณกรรมมุขปาฐะเป็นวรรณกรรมที่มีความสำคัญเกี่ยวเนื่องด้วยภูมิปัญญาวิถีชีวิตความเชื่อมีการถ่ายทอดจากปากต่อปากการใช้คำพูดในการสื่อสารแทนการบันทึกเพราะสามารถอธิบายและสื่อสารได้โดยตรง อาการมุขปาฐะนี้มีเนื้อหาหาในการมุ่งสอนให้รู้ถึงวิถีการดำรงชีวิตคตินิยมทางพระพุทธศาสนาและการประพฤติปฏิบัติตนให้อยู่ในศีลธรรมจารีตประเพณีที่คนในสังคมปฏิบัติเพื่อประโยชน์ในการดำรงชีวิตของตนเองและผู้อื่น ในบรรดาวรรณกรรมล้านนาประเภทลายลักษณ์และมุขปาฐะสามารถแบ่งรูปแบบตามฉันทลักษณ์ของวรรณกรรมล้านนาโดยส่วนใหญ่แล้วสามารถจำแนกออกเป็น ๕ ประเภท ดังนี้

๑) โคลง หรือ ครรโลง เป็นคำประพันธ์ของภาคเหนือที่มีความเจริญรุ่งเรืองก่อนคำประพันธ์ประเภทอื่นๆ และเชื่อกันว่าน่าจะเป็นงานที่เกิดขึ้นในพื้นที่ล้านนาก่อนจะแพร่ไปสู่ฝ่ายใต้คืออาณาจักร ซึ่งสมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพได้ให้ความเห็นไว้ว่า “โคลงจะคิดแต่ขึ้นเมื่อไรไม่ปรากฏ มีเค้าแต่ว่าโคลงนั้นดูเหมือนจะเป็นของไทยข้างฝ่ายเหนือคิดขึ้น มีกำหนดอักษรนับเป็นบาท ๒ บาท ๓ บาท ๔ บาท เป็นบท เรียกว่า โคลงสอง โคลงสาม โคลงสี่โคลงเก้าๆ มีที่สัมผัสและกำหนดสูงต่ำน้อยแห่ง แต่มาบังคับมากขึ้นภายหลัง เห็นจะเป็นเมื่อพวกไทยข้างฝ่ายใต้รับอย่างมาแต่งประดิษฐ์ขึ้น”^{๑๒} เป็นคำประพันธ์ชนิดหนึ่งที่เก่าแก่ของล้านนา มีแบบแผนคำประพันธ์ที่บังคับจำนวนคำ บังคับสัมผัส และบังคับเสียงวรรณยุกต์ นิยมใช้ในการแต่งกวีนิพนธ์ เช่น นิราศหรืออุคตโคลงมังตรารบเชียงใหม่ โคลงนางปทุมสังกา และโคลงพระลอสอนโลก^{๑๓} ปรากฏคำอธิบายการแต่งโคลงในตำราภาษาไทยเล่มแรก คือ จินตามณี ซึ่งเชื่อกันว่าพระโหราธิบดีแต่งในสมัยสมเด็จพระนารายณ์ เมื่อ พ.ศ.๒๒๒๓ ตำราเล่มนี้ได้อธิบายวิธีแต่งโคลงและ คำประพันธ์อื่นๆ เอาไว้ มีรายชื่อโคลงที่ปรากฏในจินตามณี เช่น พระยาสิมฉายโคลงลาว ชำนาญเกลากลอนโคลงลาว อักษรบังไทยโคลงลาว ฯลฯ^{๑๔} ประเสริฐ ฐน นคร ได้กล่าวในหนังสือ โคลงกลบท ว่า กลบทโคลงลาวที่อ้างถึงในจินตามณีเป็นโคลงมาจากทางภาคเหนือ^{๑๕} อุคต รุ่งเรืองศรี ได้กล่าวกล่าวถึงคำประพันธ์ประเภทโคลงได้มีความเจริญรุ่งเรืองในช่วงประมาณ พ.ศ.๒๐๐๐ - ๒๒๐๐ นั้นเป็นช่วงสองร้อยปีแห่งความเจริญของวรรณกรรมพุทธศาสนา ทั้งในแง่ของวรรณกรรม ภาษาบาลี และวรรณกรรมชาดก ดังปรากฏหลักฐานอยู่เป็นอันมากแล้วนั้น ในช่วงเวลาดังกล่าวนี้อาจถือได้ว่าเป็นช่วงที่วรรณกรรมประเภทโคลงของ

^{๑๒} เจือ สตะเวทิน, **ประวัติวรรณคดีประโยคมัธยมศึกษาตอนปลาย**, (พระนคร: โรงพิมพ์คุรุสภา, ๒๕๐๙), หน้า ๘ - ๙.

^{๑๓} อุคต รุ่งเรืองศรี, **วรรณกรรมล้านนา**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, ๒๕๔๖), หน้า ๓๓.

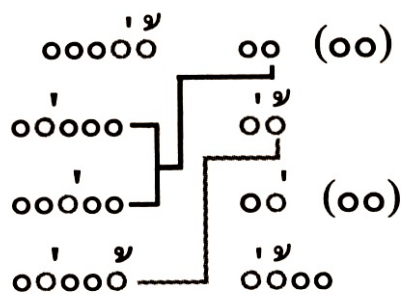
^{๑๔} กรมศิลปากร, **จินตามณี เล่ม ๑ - ๒**, พิมพ์ครั้งที่ ๕, (พระนคร: โรงพิมพ์ศิลปบรรณาการ, ๒๕๑๒), หน้า ๓๒ - ๔๐.

^{๑๕} ประเสริฐ ฐน นคร, **โคลงกลบท**, (ม.ป.ท., ม.ป.ป.), หน้า ๑ - ๒.

ล้านนาปรากฏขึ้นอย่างมากมาด้วย ความนิยมในการแต่งวรรณกรรมคำโคลงของล้านนานี้ มีร่องรอยเห็นได้ชัดว่าต่อเนื่องมาจนถึงประมาณ พ.ศ.๒๔๐๐ กล่าวคือ โคลงหงส์ผาคำ ที่พระยาโลมาวิสัยแต่งขึ้นครั้ง รัชการในราชสำนักนครลำปางนั้นก็แต่งขึ้นเมื่อ พ.ศ.๒๓๙๖^{๑๖} วรรณกรรมล้านนาที่แต่งด้วย ฉันทลักษณ์ประเภทโคลง นับเป็นคำประพันธ์ของกวีที่มีความรู้ ซึ่งอยู่ในราชสำนักเป็นส่วนใหญ่ เพราะต้องอาศัยความละเอียดละออและความคิดที่ค่อนข้างสูงพอสมควร เนื่องจากวรรณกรรมล้านนาประเภทโคลงเป็นลักษณะคำประพันธ์ที่ใช้คำสั้นหรือจำกัดและมีความหมายกว้าง อาจกล่าวได้ว่ามีความเจริญรุ่งเรืองร่วมยุคเดียวกับวรรณกรรมทางพระพุทธศาสนาที่แต่งด้วยภาษาบาลี เกิดนักปราชญ์ราชกวีทั้งพระสงฆ์และฆราวาส จึงถือได้ว่าเป็นยุคทองของวรรณกรรมล้านนา ต่อไปผู้ศึกษาจะได้กล่าวถึงฉันทลักษณ์วรรณกรรมล้านนาประเภทโคลง โคลงเป็นฉันทลักษณ์ของคำประพันธ์ที่เก่าแก่ของล้านนา เรียกตามภาษาท้องถิ่นว่ากลอนโคลง คะโลง กะโลง หรือ กั้นโลง เท่าที่ปรากฏหลักฐานจากวรรณกรรมล้านนาที่แต่งด้วยโคลงสามารถแบ่งโคลงได้เป็น ๕ ประเภท คือ โคลงตัน โคลงสี่สุภาพ หรือ กั้นโลง ๔ ห้อง โคลงสาม หรือ กั้นโลง ๓ ห้อง โคลงสอง หรือ กั้นโลง ๒ ห้อง และโคลงกลบท^{๑๗} วรรณกรรมล้านนาที่แต่งด้วยฉันทลักษณ์ประเภทโคลง เป็นคำประพันธ์ที่เก่าแก่ของล้านนาซึ่งต้องอาศัยกวีที่มีความรู้ ส่วนใหญ่อยู่ในราชสำนัก ต้องอาศัยความละเอียดละออและความคิดที่ค่อนข้างสูง มีแบบแผนคำประพันธ์ที่บังคับจำนวนคำ บังคับสัมผัส และบังคับเสียงวรรณยุกต์ เพราะเป็นลักษณะคำประพันธ์ที่ใช้คำสั้นหรือจำกัดและมีความหมายกว้างและนิยมแต่งในราชสำนักแล้วนำมาขับขาน เรียกกันว่า “อ้อกั้นโลง” ซึ่งผู้ศึกษาจะแสดงเพียงฉันทลักษณ์โคลงสี่หรือ กั้นโลง ๔ ห้อง พอเป็นตัวอย่าง ดังนี้

^{๑๖} อุดม รุ่งเรืองศรี, “การศึกษาชำระต้นฉบับตำราโคลงกลบทล้านนา”, ในรายงานการศึกษา, คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, (ม.ป.ท., ๒๕๒๘): หน้า ๙

^{๑๗} ลมูล จันทหอม, “โคลงนิราศหรือกฤษณชยัน: การวินิจฉัยต้นฉบับ”, วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, (สาขาภาษาและวรรณกรรมล้านนา บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๓๒).

ภาพที่ ๑ แผนผังฉันทลักษณ์โคลงหรือกัณโหลง ๔ ห้อง
(ที่มา: อุดม รุ่งเรืองศรี, ๒๕๕๖)^{๑๘}

ดอยสูงเหมือนลอดพื้น	เวไชยา
หอมกลิ่นสาวสุชาดา	ดอกฟ้า
ชวะชวาดลวดลงมา	รสชราบทรวงเอ๋ย
เหมือนกลิ่นรสน้องหม้า	พีศร่าถึงอวน ^{๑๙}

๒) คร่าว หรือ ค่าว เป็นวรรณกรรมที่สันนิษฐานว่าเกิดขึ้นในช่วงระหว่าง พ.ศ.๒๓๐๐ - ๒๔๗๐ เพราะเป็นช่วงที่บ้านเมืองพ้นจากอำนาจการปกครองของพม่า วัฒนธรรมหลายอย่างรวมทั้งวรรณกรรมค่าวจึงได้รับการฟื้นฟูขึ้น ค่าวหรือค่าวซอเป็นวรรณกรรมที่สืบเนื่องมาจากธรรมค่าว โดยธรรมคาวนั้นแต่งขึ้นเพื่อใช้เทศน์ให้ชาวบ้านฟังที่วัด ผู้ที่ฟังธรรมคาวก็ได้ซื้อคิด ปรชญาหรือหลักธรรม สำหรับผู้ที่ไม่ได้ฟังธรรมคาวก็ได้อาศัยฟังค่าวซอแทนเพราะค่าวซอมีเนื้อเรื่องทำนองเดียวกับธรรมคาว จะต่างกันในรูปแบบของการประพันธ์ เท่านั้น ค่าวซอแสดงถึงวัฒนธรรมของชาวภาคเหนือโดยเฉพาะล้านนาในด้านต่างๆ เช่น ประเพณี การละเล่น สุภาชิต การแต่งกาย ตลอดจนสภาพความเป็นอยู่ของชาวภาคเหนือ นอกจากนี้ค่าวซอยังแต่งขึ้นด้วยคำประพันธ์ที่มีลักษณะเฉพาะตัว แต่มีส่วนคล้ายกลอนแปดอยู่บ้างตรงที่มีสัมผัสสลับกันไปโดยตลอด^{๒๐} อุดม รุ่งเรืองศรี ได้กล่าวถึงความนิยมในการแต่งค่าวไว้ว่า ฉันทลักษณ์ประเภทคร่าวนี้ เห็นได้จากการที่พระยาพรหมโวหารได้แต่ง คร่าวสี่บท หรือ คร่าวรำนางชม หรือ คร่าวนางศรีชม ขึ้นประมาณ พ.ศ.๒๓๘๐ - ๒๓๙๐ จึงได้รับความนิยมต่อวรรณกรรมประเภทโคลง ทั้งนี้เมื่อความนิยมในการแต่งโคลงหรืออ่านโคลงลดน้อยถอยลง จะเป็นเพราะโคลงซึ่งหากวีที่มีความสามารถแต่งไม่ได้ เพราะโคลงที่มีโวหารดีๆ ในยุคนั้นหาเกือบไม่พบเลย กวีส่วนมากหัน

^{๑๘} อุดม รุ่งเรืองศรี, วรรณกรรมล้านนา, หน้า ๓๔.

^{๑๙} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๔.

^{๒๐} เสน่ห์หา บุญยรักษ์, “วรรณกรรมค่าวของภาคเหนือ”, พิมพ์ครั้งที่ ๑, ในเอกสารการนิเทศการศึกษา ฉบับที่ ๑๗๖, หน่วยศึกษานิเทศก์ กรมการฝึกหัดครู, (ม.ป.ท., ๒๕๑๗), หน้า ๗.

มานิยมแต่ง คำว กันเป็นอันมาก นำแปลกที่ความนิยมนี้ไปประจวบเหมาะกันระหว่างล้านนาไทยกับภาคกลางคือ ประมาณ พ.ศ.๒๓๐๐ ซึ่งเป็นยุคที่ภาคกลางมีความนิยมในเรื่องกลอน คือ ราวๆ ตั้งแต่สร้างกรุงเทพเป็นต้นมา จึงอาจกล่าวได้ว่า คำว และ กลอนสุภาพ มีความนิยมสูงสุดในยุคเดียวกัน ยุคดังกล่าวนี้ถือได้ว่าเป็นยุคที่คำวมีชื่อเสียงและเจริญมาก แม้จดหมายรักก็เขียนเป็นคำวเรียกว่า คำว ใช้ เหมือนของภาคกลางคือ เพลงยาว และหนุ่มสาวจะสนทนาภาษารักกันด้วยคำว เรียก “คำวอุ้ว อุ้วสาว” คล้าย “ผญาเกี้ยว” ของภาคอีสาน แม้กระทั่งมีเหตุการณ์อะไรที่แปลกๆ เกิดขึ้น กวีก็จะแต่งเป็นคำวเรียก “คำวร่ำ” หรืออ่านว่า “คำวฮ่ำ”^{๒๑}

ศิริพงษ์ วงศ์ไชย ได้กล่าวถึง คร่าวร่ำ หรือ คำวฮ่ำ ไว้ว่า คร่าวเป็นร้อยกรองชนิดหนึ่งของล้านนาไทย ถือเป็นวรรณกรรมของชาวล้านนาในสมัยโบราณ ชาวล้านนาสมัยโบราณโดยเฉพาะหนุ่ม - สาว นิยมพูดจาหยอกล้อ กระเช้าเข้าแห่กัน พูดจาโต้ตอบหรือจับกัน ด้วย คำวฮ่ำ หรือกำคำว กำเครือ ถ้าเป็นหนุ่มก็จะเป็นที่ชื่นชอบของสาวๆ เพราะถือว่าเก่ง มีความรู้ ความสามารถเชิงกวี ผู้ที่มีชื่อเสียงในการแต่งคำวในสมัยนั้นได้แก่พระยาพรหมโวหาร ซึ่งมีผลงานเป็นที่รู้จัก คือ คำวพระยาพรหม^{๒๒} ไพฑูรย์ พรหมวิจิตร ได้อธิบายถึง “คำว” ในหนังสือ กวีเอกล้านนาพระยาพรหมโวหารไว้ ดังนี้ “คำว” มีความหมายเป็นสองนัย นัยแรกได้แก่ “หลักเป็นที่อาศัยเกาะของถ้อยคำ” คำว คำนี้คือ “คร่าว” นั่นเอง เพราะเสียงพูดของคนล้านนามักจะทำให้ตัว ร หดหายไป จึงนิยมได้ว่า คร่าวร่ำเป็นที่อาศัยของซึ่งร่ำให้เป็นระเบียบฉันใด หลักเกณฑ์อันเป็นที่อาศัยเกาะของถ้อยคำ ทำให้ถ้อยคำเป็นระเบียบนั้น เราเรียกหลักเกณฑ์นั้นว่า คำว หรือคร่าว นัยที่สอง คือใจความอันยึดยาวต่อเนื่องกันเป็นเรื่องราวเรียกใจความนั้นว่า คำว เช่นเดียวกัน^{๒๓} มณี พยอมยงค์ ได้กล่าวว่า “คำว” เป็นชื่อของลักษณะการเรียบเรียงถ้อยคำที่ให้เปรียบเทียบเหมือนห่วงโซ่ คือ มีสัมผัสคล้องจองกันไปทางภาคเหนือเรียกเชือกเส้นโตๆ ว่าคำว หรือเชือกคำว เพราะลักษณะเป็นคำวเป็นเครือต่อเนื่องกันมีลักษณะคล้ายกลอนแปดของภาคกลาง ทั้งในด้านสัมผัสและลีลากลอน^{๒๔} ซึ่งสอดคล้องกับอุดม รุ่งเรืองศรี ได้กล่าวถึงคำประพันธ์ประเภทคำว ว่า คำประพันธ์ประเภทคร่าวนั้น มักปรากฏทั่วไปทั้งใน

^{๒๑} สิงฆะ วรรณสัย, **ปริทัศน์วรรณคดีล้านนาไทย**, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (ม.ป.ท., ๒๕๒๓), หน้า ๑๐๑.

^{๒๒} ศิริพงษ์ วงศ์ไชย, **กวีนิพนธ์เมืองเหนือ**, พิมพ์ครั้งที่ ๑, (เชียงใหม่: ลานนาการพิมพ์, ๒๕๓๕), หน้า ๑.

^{๒๓} ไพฑูรย์ พรหมวิจิตร, **กวีเอกล้านนา: พระยาพรหมโวหาร**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์พิริยกิจ, ๒๕๒๔), หน้า ๑๘.

^{๒๔} มณี พยอมยงค์, **คร่าวร่ำ ๗๐๐ ปี เมืองเชียงใหม่**, พิมพ์ครั้งที่ ๑, (เชียงใหม่: ดาวคอมพิว กราฟิก, ๒๕๓๙), หน้า ๑๐ - ๑๑.

แง่ปริศนาคำทาย เพลงเด็ก โวหารรักของหนุ่มสาว สำนวน คำพังเพย สุภาษิต ตลอดจนเพลงยาว เรื่องประเภท จดหมายเหตุ และวรรณกรรมเพื่อความบันเทิงคือ คร่าวซอ^{๒๕}

คำว่าจึงเป็นชื่อลักษณะคำประพันธ์ที่เรียบเรียงถ้อยคำให้ระเบียบเหมือนห่วงโซ่คือมีสัมผัสคล้องจองกันไป มีลักษณะคล้ายกลอนแปดของภาคกลางอยู่มากทั้งในด้านสัมผัสและลีลากลอน^{๒๖} ถือเป็นวรรณกรรมของล้านนาอีกแบบหนึ่ง ซึ่งต่อมาเมื่อการพิมพ์เจริญขึ้น จึงมีการพิมพ์ต้นฉบับวรรณกรรมเหล่านั้นไว้เป็นหลักฐาน โรงพิมพ์ที่พิมพ์คำว่าเรื่องไว้มาก ได้แก่ โรงพิมพ์เจริญเมือง เดิมทีพิมพ์เป็นอักษรล้านนาจนกระทั่งคนอ่านอักษรล้านนามีน้อยลง จึงพิมพ์เป็นอักษรไทยกลางสำแต่เป็นเนียงล้านนาซึ่งปัจจุบันร้านประเทืองวิทยาในตลาดนครรัฐ อำเภอเมืองเชียงใหม่ ได้สืบทอดการพิมพ์วรรณกรรมล้านนาเผยแพร่ต่อมาแต่ก็ได้รับความนิยมลดน้อยถอยไปทุกที คำประพันธ์ประเภทคร่าวหรือคร่าวซอ เป็นที่นิยมทั่วไปของชาวบ้าน คำซอได้ต้นเค้าการประพันธ์มาจาก คำธรรม เป็นเรื่องราวเกี่ยวกับธรรม การสร้างบำเพ็ญบารมีของพระพุทธเจ้า และพระโพธิสัตว์ ชาวบ้านได้เคยสดับมาจากพระเทศน์ในวัดแล้วนำมาแต่งเป็นลักษณะคำซอ หรือเรื่องจักรๆ วงศ์ๆ ในนิยายของไทย^{๒๗} หากพิจารณาถึงสาเหตุที่ชาวบ้านนิยมใช้ฉันทลักษณ์ประเภทคร่าว หรือ “คำซอ” ในการแต่งคำประพันธ์แล้วน่าจะมีหลายประการ เช่น ความคุ้นเคยที่ชาวบ้านถูกฝึกให้ได้ยินได้ฟังคำ อาทิจากปริศนาคำทายตั้งแต่เด็ก เป็นการแต่งขึ้นมาอย่างง่าย ๆ ให้สอดคล้องกับลักษณะของคำ รวมถึงคำโวหารหรือสำนวนพูดที่หนุ่มสาวมักใช้โต้ตอบกัน และบทกลอนที่นำมาขับขานด้วยทำนอง จ้อย ก็แต่งขึ้นจากฉันทลักษณ์ประเภทคำ ในการแต่งคำนั้นจะเห็นได้ว่าผู้แต่งอาจแต่งให้ยาวได้โดยไม่มีขอบเขตจำกัด หรือแม้จะแต่งให้มีขนาดเพียงสอง – สามวรรคเพียงสั้นๆ เพียงแต่ผู้แต่งสามารถกำหนดจำนวนคำ และการส่งสัมผัสการบังคับเสียงวรรณยุกต์ แล้วแต่งให้ถูกต้อง ก็ถือว่าสามารถแต่งคำได้แล้ว การแต่งคำนั้นผู้แต่งมักนิยมใช้ภาษาล้านนา สำนวนล้านนา และคำศัพท์ที่ใช้อยู่ในชีวิตประจำวันมาร้อยเรียงให้สอดคล้องกับฉันทลักษณ์ที่กำหนดก็ได้แล้ว โดยไม่จำเป็นต้องใช้ความรู้หรือทักษะทางอักษรศาสตร์ระดับสูง หรือภาษาอื่น เช่น บาลีสันสกฤตมาประกอบในการแต่งคำเน้นให้เกิดสุนทรียะแบบชาวบ้านฟังและอ่าน เกิดความสะดวกต่อการนำมาขับขานเป็นทำนองบทคำที่กล่าวถึงความรู้สึก เช่น ความรักของหนุ่มสาวจะไม่ยาวนานก ซึ่งชายหนุ่มนิยมแต่งไปจีบสาว โดยนำมาจ้อยหรือขับเป็นทำนองเสนาะเฉพาะช่วงที่เดินทางไป หรือกลับ จากการไปจีบสาวหรือสาวที่ตน

^{๒๕} อุดม รุ่งเรืองศรี, รายงานการวิจัยเรื่องจารีตในการแต่งวรรณกรรมคำซอ, เอกสารอัดสำเนา, (ภาควิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๒๘), หน้า ๘ – ๑๐.

^{๒๖} มณี พยอมยงค์, ประวัติวรรณคดีล้านนาไทย, (เชียงใหม่: สุริวงค์บุ๊คเซนเตอร์, ๒๕๑๖), หน้า ๓๐.

^{๒๗} นันท นันทชัยศักดิ์, วรรณกรรมล้านนา, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (ลำพูน: อนุรักษ์การพิมพ์, ๒๕๕๖), หน้า ๒.

ชอบ ทางล้านนา เรียกว่า แอ่วสาว ส่วนคำวขนาดยาวหรือคำวเรื่องที่พระสงฆ์หรือชาวบ้านนำมาแต่งขึ้นด้วยฉันทลักษณ์แบบคำวที่เรียกกันว่าคำวธรรม หรือคำวขอ ส่วนมากเป็นนิทานชาดกและนิทานท้องถิ่นโดยพระสงฆ์จะนำมาเทศน์ในช่วงเทศกาลเข้าพรรษา และกลุ่มชาวบ้านจะนำมาอ่านหรือขับในหมู่บ้านช่วงที่มีงานสำคัญต่างๆ

ทรงศักดิ์ ปรางวัฒนกุล กล่าวถึงคำวประเภทต่างๆ ว่าถ้าเป็นเรื่องที่ปรากฏในโบราณใช้ใน การเทศนาธรรม แม้แต่งด้วยร้อยแก้วสำนวนเทศน์ หรือแต่งด้วยลีลาของร้อยยาวร้อยโบราณ ก็เรียกว่า คำวธรรม ถ้าแต่งเป็นจดหมายก็เรียกว่า คำวใช้ ถ้าแต่งเป็นเรื่องราวประวัติหรือคำสอนและนำมาอ่าน ด้วยลีลาที่เรียกว่ารำ มักจะเรียกวรรณกรรมประเภทนี้ว่า คำวรำ หากนำไปอ่านด้วยทำนองเสนาะในงานประชุมเรียกว่า คำวขอ หรือ เล่าคำว และหากเป็นการขับลำนำในตอนไปแอ่วสาวก็เรียกว่า ลีลา การใช้จ้อย หรือ คำวจ้อย แม้แต่ชาวบ้านพูดจาด้วยสำนวนที่มีสัมผัสคล้องจองกันก็มักจะทำ ว่าเป็นคำว เป็นเครือ^{๒๘} สิ่งชะ วรรณสัย ได้แบ่งวรรณกรรมประเภทคำว โดยแบ่งตามลักษณะการใช้ ได้แก่ คำวเรื่อง หรือ คำวขอ, คำวใช้, คำวรำ^{๒๙}, และคำวอุปั้ว - อุปั้วสาว^{๓๐} การแบ่งคำวทั้ง ๔ ชนิดนี้เป็นการ แบ่งตามวัตถุประสงค์ตามผู้นำคำประพันธ์ประเภทคำวไปใช้ในรูปแบบต่างๆ ซึ่งจะได้กล่าว รายละเอียดแต่ละชนิดต่อไป

ก. คำวเรื่อง หรือ คำวขอ คือ คำวที่กวีพื้นบ้านแต่งขึ้นด้วยคำประพันธ์ประเภทคำวจาก ชาดกเรื่องต่างๆ ทั้งจากปัญญาชาดก และจากนิทานพื้นบ้าน คำวเรื่องหรือคำวขอ เหล่านี้ชาวล้านนา โบราณนิยมอ่านให้กันฟังเมื่อมีงานทำบุญหรือมีเวลาว่างหรือเมื่อไปอยู่เป็นเพื่อนกันในเรือนเย็น คือ เรือนที่มีต้นตายและนำศพไปเผาปนกิจแล้ว เจ้าของบ้านว่าเหวเพื่อนบ้านก็จะไปอยู่เป็นเพื่อนในช่วงแรกๆ เมื่อมีคนมาชุมนุมกันหลายคนประกอบกับไม่มีเครื่องบันเทิงใจอื่นๆ ก็จะนำเอาคำวเรื่อง หรือคำวขอเรื่องต่างๆ ที่มีผู้ประพันธ์แล้วจดบันทึกไว้มาอ่านด้วยทำนองเสนาะสู่กันฟัง เช่น เรื่องเจ้าสุ วัตรกับนางบัวคำ เรื่อง หงส์หิน ซึ่งเป็นคำวเรื่องที่มีความนิยมแพร่หลายในยุคนั้น^{๓๑} ประคอง นิมมานเหมินทร์ กล่าวว่า วัฒนธรรมการเล่าเรื่องนิทานชาดกของชาวล้านนาจึงมี ๒ แบบคือ แบบแรก เป็นคำวธรรม และแบบที่สองเป็นคำวขอ ขรवासซึ่งส่วนมากเป็นน้อย หรือหนาน ใช้ขับหรืออ่านเป็น ทำนองในโอกาสต่างๆ เพื่อความบันเทิงเป็นหลัก และสั่งสอนศีลธรรมเป็นรอง บทบาทของวรรณกรรม

^{๒๘} ทรงศักดิ์ ปรางวัฒนกุล, การศึกษาเปรียบเทียบคำอุปั้วสาวล้านนาและพญาเกี่ยวอีสาน, (กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์, ๒๕๓๒), หน้า ๖๓.

^{๒๙} คำวรำ - ล้านนาออกเสียงว่าคำวฮ่า

^{๓๐} สิ่งชะ วรรณสัย, ปรัชศน์วรรณคดีล้านนาไทย, หน้า ๑๐๑.

^{๓๑} อุดม รุ่งเรืองศรี, รายงานการวิจัยเรื่องจารีตในการแต่งวรรณกรรมคำวขอ, หน้า ๙.

คำวซอที่เป็นนิทานชาดกจะเน้นสั่งสอนศีลธรรมเป็นหลัก เมื่อเกิดความรู้สึกว่าชาวบ้านไม่ค่อยไปวัด ฟังธรรม จึงใช้คำวซอเป็นช่องทางสั่งสอนศีลธรรมนอกวัด^{๓๒} คำวเรื่องหรือคำวซอนั้น นับเป็นเครื่องบันเทิงใจที่มีผู้ขับขานเพื่อผ่อนคลายอารมณ์ และช่วยกล่อมเกลาสังคมในด้านศีลธรรมจรรยา วรรณกรรมทางพระพุทธศาสนา ตลอดจนค่านิยมที่พึงประสงค์ไปในตัว จึงนับว่าเป็นวรรณกรรมอีกประเภทหนึ่งของล้านนาที่ควรได้รับการส่งเสริมในด้านการศึกษาวิจัยในแง่ศาสนา ภาษาและวัฒนธรรม^{๓๓}

ข. คำวไซ้ คือ เพลงยาว หรือจดหมายรักของหนุ่มสาวสมัยโบราณของชาวล้านนา ปัจจุบัน คำวไซ้ได้เลิกกันไปแล้วเช่นเดียวกับเพลงยาวของภาคกลาง นับว่าเป็นเรื่องที่น่าสนใจและน่าเสียดาย ล้านนานับตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๙๕ ถอยหลังขึ้นไป การเกี้ยวสาวก็ดี การมีจดหมายรักถึงกันและกันระหว่างหนุ่มก็ดี ถือเป็นหลักที่จะต้องพูดหรือเกี่ยวกันโดยเขียนเป็นคำวเสมอ ปัจจุบันแม้แต่คำวเรื่อง ซึ่งมีต้นฉบับเป็นภาษาไทยกลางเรื่องต่างๆ ดังกล่าวแล้วจะมีคนฟังอยู่บ้างก็แถบชนบทที่ห่างไกล และผู้ที่ชอบฟังก็เป็นคนสูงอายุทั้งสิ้น สมควรที่เราจะช่วยกันศึกษาเผยแพร่ให้แก่เยาวชนเพื่อจะได้รู้จักวรรณกรรมพื้นบ้านตนเอง คำวไซ้ ของล้านนาเท่าที่มีสำนวนเหลืออยู่ มีทั้งที่เป็นสำนวน ฝ่ายชายและฝ่ายหญิงแต่ที่มีต้นฉบับที่สมบูรณ์และถือว่าเป็นแบบฉบับที่ยอดเยี่ยมก็คือ คำวสี่บทของพระยาพรหมโวหารเนื้อหาเป็นการพรรณนาความรัก ความโศก ที่มีต่อภรรยาที่จากท่านไป ด้วยความรักความสะเทือนใจอย่างยิ่ง จึงทำให้เป็นผลงานชิ้นเอกเรื่องหนึ่งของพระยาพรหมโวหาร นอกจากนี้ก็มีผลงาน คำวไซ้ของกวีดาบอดแห่งเมืองแพร่ชื่อ ศรีวิชัย(ไช้) คำวไซ้ที่ผู้ชายมีไปหาผู้หญิงถ้าหากผู้หญิงได้รับแล้ว และไม่พอใจในตัวผู้ชายก็จะไม่ตอบ หากพอใจก็จะตอบและต้องไปจ้างวานผู้ที่มีความรู้ความสามารถ ในการแต่งคำวเป็นผู้เขียนแต่งให้อีกที การเขียนคำวไซ้ในสมัยหลังต่อมาได้อาศัยเดินรอยตามคำสี่บทของพระยาพรหมโวหารเป็นส่วนมาก โดยมักจะเก็บเอาสำนวนโวหารที่ไพเราะในคำสี่บทมาแทรกไว้เสมอ^{๓๔}

ค. คำวรำ คือฉันทลักษณ์ประเภทหนึ่ง สมัยโบราณล้านนาทำหน้าที่คล้ายหนังสือพิมพ์ในปัจจุบัน คือ เมื่อมีเหตุการณ์แปลกๆ เกิดขึ้น เช่น คนตายแล้วฟื้น น้ำท่วมใหญ่ การสร้างถาวรวัตถุภายในวัด เป็นต้น เพื่อกระจายข่าวเรื่องแปลกๆ เหล่านั้นให้แก่ประชาชนทั่วไปได้รับรู้ กวีจึงแต่งเป็นคำวรำ ใช้อ่านให้กันฟังเป็นที่สนุกสนาน บางทีก็แต่งเรื่องเหตุการณ์บ้านเมือง เช่น คำวเรื่องกาวิละ

^{๓๒} ประคอง นิยมมานเหมินทร์, **ลักษณะวรรณกรรมภาคเหนือ**, (กรุงเทพมหานคร: สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย, ๒๕๑๗), หน้า ๓๕๘.

^{๓๓} อุดม รุ่งเรืองศรี, **รายงานการวิจัยเรื่องจารีตในการแต่งวรรณกรรมคำวซอ**, หน้า ๘ - ๑๐.

^{๓๔} สิงฆะ วรรณสัย, **ปริทัศน์วรรณคดีล้านนาไทย**, หน้า ๑๓๑.

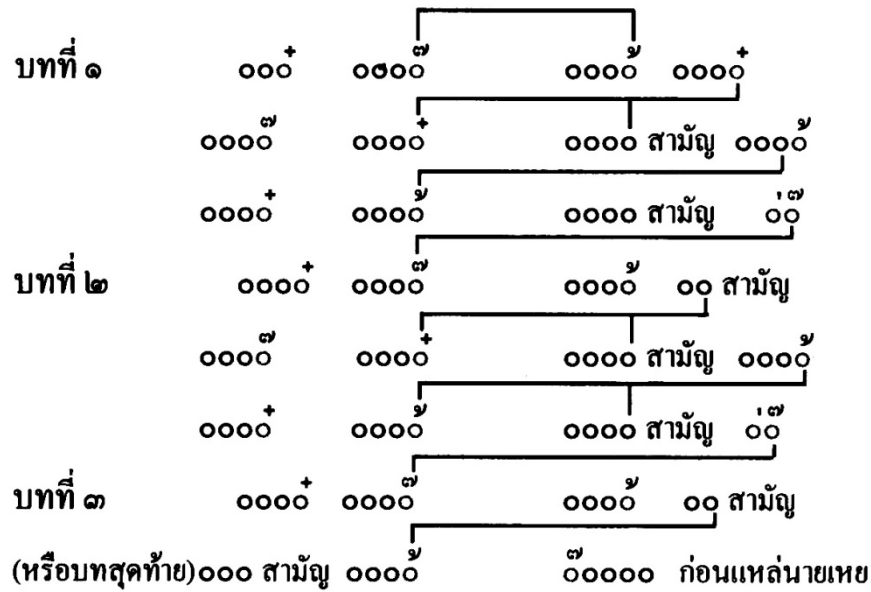
คำว่าเจ้าเจ็ดตน เป็นต้น บางครั้งก็เป็นคำสอนต่างๆ ลักษณะคำว่า โดยทั่วไปจะมีการไหว้ครู และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลาย ถ้าหากเรื่องนั้นเป็นเรื่องที่กล่าวถึงสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ควรเคารพบูชา มีพระรัตนตรัย และเทพดาอารักษ์ทั้งหลาย แต่เหตุการณ์นั้นไม่ดีก็จะขึ้นต้นเรื่องเลยทีเดียว การพรรณาเรื่องราวก็ใช้ภาษาล้านนาพรรณนาอย่างละเอียดทำให้มองเห็นภาพพจน์ได้ดี

ง. คำว่าอุ๊ยบ่าว – อุ๊ยสาว หรือที่เรียกว่า “คำคำวคำเครือ” นั้น เป็นคำที่หนุ่มสาวหยอกกันไปมา สมัยก่อนหนุ่มสาวต้องจดจำ เรียนรู้ไว้เผื่อใครจะมาหยอก จะได้ใช้ตอบโต้โดยไม่อายคู่ตอบโต้จึงต้องเสาะหาจดจำคำไว้มากๆ จะได้ไม่อายสาว^{๓๕} วัฒนธรรมการเกี่ยวพาราสีของหนุ่มสาวล้านนาจะเริ่มภายหลังจากการรับประทานอาหารเย็นเสร็จสิ้น สาวๆ ก็จะพากันมาอยู่นอก คือนั่งทำงานบ้าน อาทิ เย็บปักถักร้อยบ้าง ปั่นฝ้ายบ้าง หรือมัดฟลุ ผ่าหมาก เสียบหมาก บ้างรอรับแขกซึ่งคือ บรรดาชายหนุ่มที่จะมาเยี่ยมเยียนยามค่ำคืน วัฒนธรรมการเลือกคู่ครองของชาวล้านนาก็เป็นการให้เสรีภาพแก่หนุ่มสาวในการเลือกคู่ครอง เพราะพ่อแม่จะเปิดโอกาสให้ลูกสาวได้พูดคุยกับชายหนุ่มในยามค่ำคืนบนบ้านของหญิงสาวโดยไม่ขัดขวาง^{๓๖}

จะเห็นได้ว่าเฉพาะคำประพันธ์คำวเพียงชนิดเดียวสามารถนำไปใช้ให้เหมาะสมกับลักษณะของการสื่อสาร และเรื่องราวชนิดต่างๆ กันได้อย่างดี นับได้ว่ากวีชาวล้านนาในสมัยโบราณเป็นผู้ที่รักสุนทรียศาสตร์การประพันธ์วรรณกรรมล้านนาประเภทคำว และนำไปใช้อย่างกว้างขวาง ทั้งผลงานเพื่อชีวิตและด้านความรัก เช่น คำวใช้ และคำวอุ๊ยบ่าว – อุ๊ยสาว หรือ คำคำวคำเครือ คำวธรรม คำวชอ ก็เพื่อการแจ้งข่าวสารแก่ชุมชนและเป็นการบันทึกเหตุการณ์ในยุคที่แต่งวรรณกรรม ซึ่งปรากฏฉันทลักษณ์และตัวอย่างดังนี้

^{๓๕} นันท นันทชัยศักดิ์, , วรรณกรรมล้านนา, หน้า ๒.

^{๓๖} หทัยวรรณ ไชยกุล, วรรณกรรมล้านนาร่วมสมัย (พ.ศ.๒๕๑๓ – ๒๕๕๐) : การสืบทอดภูมิปัญญา และการสร้างสรรค์, (เชียงใหม่: บริษัท นพบุรีการพิมพ์ จำกัด, ๒๕๕๖,) หน้า ๖๑.

ภาพที่ ๒ แผนผังฉันทลักษณ์คำว่าขอ

(ที่มา: หทัยวรรณ ไชยะกุล, อ่างโน จินดาพรหม(นามแฝง), ๒๕๕๘)^{๓๗}

โอวาทกล่อน	คำสอนบทเก้า	ข้าพเจ้า	จักเล่าไขปิ่น
เรื่องญาติพี่น้อง	บ่ดีดีแม่นกัน	เจิญท่านนั่งฟัง	แต่เก้าและเหง้า
ตามตั้งคำสอน	พุทธองค์เจ้า	ท่านเตสนา	ว่าไว้
กี่ย่อมฉิบหาย	ว่าวายยากไร	ร้อนลวกไหม้	เงินทอง
เต็มว่ามีทรัพย์	มากมายถมถอง	ก็มีเยื้องปอง	หือตกต่ำได้
ซิดจ้านั้นหนา	เต็มจำไกลไกล	เหมือนชายคาเรือน	นั้นเล่า
ปัญญารั้ง	ขอน้ำจี้จี้	ในภพภาคหน้าขอมิ	
เจิญเจ้านารี	จืดอกเอื้องเผ็ง	นั่งเต็งเก็ง	พิจารณา ก่อนและนายเฮย ^{๓๘}

๓) ร่าย หรือ กลอนธรรมดา คำนิยมในการใช้ร้อยกรองล้านนาประเภทร่าย มักจะเป็นไปในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับศานา หรือเรื่องที่เกี่ยวข้องกับความหนักหนาศักดิ์สิทธิ์หรือมิฉะนั้นก็เป็นการป่าวประกาศถึงการทำบุญ ซึ่งจะเห็นว่าเป็นเรื่องเชิงศาสนาไป ดังนั้นร้อยกรองชาวบ้านที่แต่งด้วยร่าย หรือ

^{๓๗} หทัยวรรณ ไชยะกุล, ฉันทลักษณ์ล้านนา, (เชียงใหม่: โรงพิมพ์มิ่งเมือง, ๒๕๕๘), หน้า ๙๖.

^{๓๘} พระครูอดุลสีลภิตดี, คำวคำสอนและโคลงโยคมา, พิมพ์ครั้งที่ ๑, (เชียงใหม่: ธาราทองการพิมพ์, ๒๕๔๗), หน้า ๑ - ๘

กาพย์นี้จึงไม่เป็นที่นิยมโดยทั่วไป กวีล้านนาจึงนิยมใช้ ร่าย หรือ กลอนธรรม นี้แต่งเรื่องราวที่เป็นนิทาน หรือ ซาดก เช่น มหาเวสสันดรชาดก นอกจากนี้แล้วอาจารย์เวหนานก็ใช้ร่ายแต่งคำเวหนานอีกด้วย^{๓๙} ซึ่งสอดคล้องกับ มณี พยอมยงค์ ได้กล่าวว่า คำประพันธ์ประเภทร่ายนิยมใช้ในการเรียบเรียงชาดก เช่น มหาชาติชาดก ในการแต่งนั้นแต่ละวรรคจะมีจำนวนคำประมาณ ๕ - ๖ คำ คำสุดท้ายของวรรคสัมผัสไปยังคำที่ ๑ หรือ ๒ หรือ ๓ คำใดคำหนึ่งของวรรคต่อไปดังนี้เรื่อยๆ จนกว่าจะจบ คำประพันธ์ประเภทร่ายนี้ นอกจากจะใช้แต่งชาดกต่างๆ แล้วยังนิยมแต่งคำเรียกขวัญ หรือ คำสั่งเวในโอกาสต่างๆ คำเวหนาน คำบูชา รวมทั้งคติธรรมคำสอน เช่น เรื่องปู่สอนหลาน เป็นต้น^{๔๐} ร่ายเป็นคำประพันธ์ประเภทหนึ่งของล้านนาที่นิยมใช้ในวรรณกรรมคำสอน^{๔๑} ลักษณะคำประพันธ์ประเภทนี้ใช้ในการแต่งธรรมคำ หรือ คำวธรรม หรือธรรมนิยายมีลีลาการดำเนินเรื่องคล้ายชาดก คือมีการตั้งบาทพระคาถาบาลี แล้วขยายความเป็นบรรยาย พรรณนาหรือเทศนาโวหารแล้วแต่กรณี^{๔๒} สิงฆะ วรรณสัย กล่าวว่า แต่เดิมมาวิธีการแต่งคำประพันธ์ชนิดนี้ จะมีชื่อเรียกว่าอย่างไรไม่ทราบทั้งยังหาหลักฐานไม่พบ อาศัยเทียบเคียงจากร่าย ซึ่งเป็นฉันทลักษณ์ชนิดหนึ่งของไทย ในภาคกลางจึงเห็นว่าส่วนคล้ายกันมากและที่คล้ายที่สุดคือ ร่ายโบราณ จึงอนุมูลเรียกชื่อคำประพันธ์ชนิดนี้ว่า “ร่าย” แม้ว่าหลักกำหนดเสียงเพื่อให้เป็นไปตามทำนองอ่าน จะผิดแผกจากร่ายของภาคกลางไปบ้างก็ตาม^{๔๓} ส่วนท่วงทำนองในการเทศน์ หรือการอ่านร่ายเป็นทำนองเสนาะนั้น มีหลายทำนองที่นิยมกันมาแต่โบราณ มีอยู่หลายทำนอง อาทิ พร้าวกวไบบ่ มะนาวล่องของ นกเขาเหิน และน้ำตกตาด เป็นต้น วรรณกรรมล้านนาที่แต่งด้วยคำประพันธ์ประเภทร่ายของล้านนา ส่วนใหญ่จะเป็นเรื่องนิทานชาดก หรือคติธรรมคำสอนที่นำมาใช้เทศน์ในประเพณีสำคัญ และวันสำคัญทางพุทธศาสนา โดยลักษณะการแต่งจะมีการตั้งคาถาบาลีแล้วขยายความเป็นการพรรณนาโวหาร หรือเทศนาโวหารแล้วแต่กรณีมีทั้งที่แต่งเป็นร่ายผสมกับร้อยแก้วก็มี ซึ่งปรากฏฉันทลักษณ์และตัวอย่างดังนี้

^{๓๙} อุดม รุ่งเรืองศรี, “วิเคราะห์วรรณกรรมล้านนา: ร้อยกรองชาวบ้าน”, ในรายงานการสัมมนาวรรณกรรมล้านนา เล่ม ๒, คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, (ม.ป.ท., ๒๕๒๗): หน้า ๔๒๑.

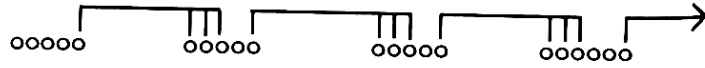
^{๔๐} มณี พยอมยงค์, ประวัติและวรรณคดีล้านนาไทย, (กรุงเทพมหานคร: คนเมืองการพิมพ์, ๒๕๑๓), หน้า ๒๖ - ๒๗.

^{๔๑} หทัยวรรณ ไชยกุล, วรรณกรรมล้านนาพร้อมสมัย (พ.ศ.๒๕๑๓ - ๒๕๕๐) : การสืบทอดภูมิปัญญาและการสร้างสรรค์, หน้า ๑๐๘.

^{๔๒} เสน่ห์ บุญยรักษ์, “วรรณกรรมคำของภาคเหนือ”, หน้า ๒๙.

^{๔๓} สิงฆะ วรรณสัย, “หลักกวีนิพนธ์ไทย”, วารสารโบราณคดี, ปีที่ ๖, (มิถุนายน ๒๕๑๘):

แผนผังร้อยโบราณ

ภาพที่ ๓ แผนผังฉันทลักษณ์ร้อย

(ที่มา: หทัยวรรณ ไชยกุล, ๒๕๕๘)^{๔๔}

ส่วนพระราชทานผ่านแล้ว หันน้องแก้วท่าวท่งอัยน โสกาวันงูใหม่
ท้าวอดบ่ได้แต่อันเป็นสรมณฺ์ ยินปรารมภ์เตือตร้อน ทุกข์ชิงซ้อนโรคา
ควรรูณามีมาก อดลำบากเหลือใจ เพื่อกว่าอาลัย บ่แล้ว หันน้องแก้วท่าวมอรณา
ชลเนตต์น้ำตา ตกมาชะชู เจ้าคี่วู่ ผุดลุกไฟ ยอห้วงนาง พระญาแก่นไ้
ขึ้นพาดไ้เหนือตัก ฯลฯ^{๔๕}

๔) กภาพย์ เป็นวิธีการแต่งคำร้อยกรองชนิดหนึ่ง ใช้ในหมู่สงฆ์โดยเฉพาะ หากใช้กภาพย์ที่เราเรียนและรู้จักในปัจจุบันนี้ไม่ เพราะกภาพย์ของล้านนาไทยใช้สำหรับแต่งคำสอนหรือสรุบท้ายกัณฑ์ของมหาชาติ^{๔๖} มณี พยอมยงค์ อธิบายว่า กภาพย์ของล้านนามีฉันทลักษณ์ไม่เหมือนของภาคกลางอย่างที่เราศึกษามาก่อน เช่น กภาพย์ยานี ๑๑ การแสดงกภาพย์ล้านนาถือว่าเป็นศิลปะชั้นสูงเพราะแต่งยากต้องหาคำให้เหมาะสมกับเสียงและทำนอง ทั้งต้องได้ความหมายชัดเจนเป็นสาระด้วยการอ่านกภาพย์ไม่ต้องมีดนตรีประกอบ^{๔๗} ซึ่ง นันท นันทชัยศักดิ์ ได้แบ่งประเภทของกภาพย์ไว้ ๓ ชนิด ได้แก่ กภาพย์เค้า กภาพย์กลาง และกภาพย์ปลาย^{๔๘}

พระธรรมราชานุวัตร (ฟู อุตตสิโว) กล่าวว่า ธรรมเนียมของเมืองเหนือมีเช่นเดียวกับเมืองใต้ นิยมมีแห่เล่นนอก เรียกว่า ใส่กภาพย์ มีทั้งกภาพย์เค้า กภาพย์กลาง และกภาพย์ปลาย แต่กภาพย์กลางมีน้อย เห็นมีอยู่บ้างก็ใน กัณฑ์กุมาร มัทรี มหาราช นครกัณฑ์ กภาพย์เค้าเป็นแห่เล่นนอก เนื้อเรื่อง โดยมากเป็นคำสอน เช่น กภาพย์สงสาร กภาพย์ปัญญาศีล กภาพย์พรหม กภาพย์กลางว่าในเนื้อเรื่องเลือกเอาตอนที่ไพเราะหรือสำคัญ เช่น เรียกขวัญนางมัทรี กภาพย์ปลาย ย่อเนื้อเรื่องของกัณฑ์ บางทีก็เลือกเอาตอนที่สำคัญ เช่น กัณฑ์กุมาร เลือกเอาตอนลงกุมารถูกพราหมณ์ทุบตีร้องให้ต่อพระพักตร์พระบิดา เป็นต้น

^{๔๔} หทัยวรรณ ไชยกุล, ฉันทลักษณ์ล้านนา, หน้า ๕๒.

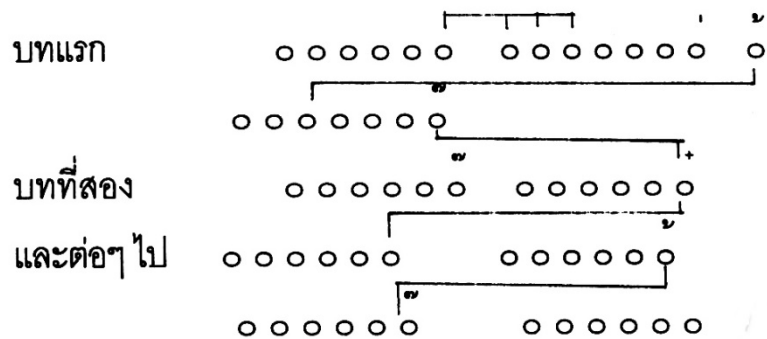
^{๔๕} อุดม รุ่งเรืองศรี, วรรณกรรมล้านนา, หน้า ๒๙.

^{๔๖} ไพฑูรย์ พรหมวิจิตร, กวีเอกล้านนา: พระยาพรหมโวหาร, หน้า ๘.

^{๔๗} มณี พยอมยงค์, ประวัติและวรรณคดีล้านนาไทย, หน้า ๒๖.

^{๔๘} นันท นันทชัยศักดิ์, วรรณกรรมล้านนา, หน้า ๔๐.

^{๔๙} กากพย์เป็นฉันทลักษณ์ที่แต่งขึ้นตามบทบัญญัติ ครุ ลหุ ซึ่งกวีกำหนดให้กากพย์หรือแหล่มีระดับเสียง เช่น เสียงของพระเทศน์สามารถแบ่งออกเป็น ๒ เสียง คือ กากพย์เสียงใหญ่ และกากพย์เสียงเล็ก ถ้าพระเทศน์มหาราช นครกัณฑ์ หรือชูชก มักจะใส่กากพย์เสียงใหญ่ ส่วนพระที่เทศน์มัทรี กุมาร ฉกษัตริย์ และสักบรรพ มักจะใส่กากพย์เสียงเล็กเป็นพื้น การใส่กากพย์หรือการเทศนามหาชาติของล้านนาไทย มีความเจริญรุ่งเรืองมาตลอดนับแต่อาณาจักรล้านนาจนถึงสมัยเจ้าผู้ครองนคร ต่อมาราว พ.ศ.๒๕๐๐ การใส่กากพย์และการเทศน์มหาชาติได้ขาดความนิยม มีเหตุปัจจัยหลายประการ ทำให้การขับร้องประเภทกากพย์หรืออ้อลำนหายไ้ จนเหลือพระที่เทศน์ได้ไม่กี่รูป เรียกว่าขาดพัฒนาการของเพลงประเภทมุขปาฐะ ส่วนนี้ไปอย่างน่าเสียดาย ^{๕๐} ซึ่งปรากฏฉันทลักษณ์และตัวอย่างดังนี้

ภาพที่ ๔ แผนผังฉันทลักษณ์กากพย์

(ที่มา: อุดม รุ่งเรืองศรี, ๒๕๔๖)^{๕๑}

พุทธโธ เม นาโถ	จูงเอาพระพุทธโธเป็นที่จั้ง
เป็นที่กังก่าไว้หมู่ไพรี	
รักษาไว้หื้อดีดี	อย่ามีค้างพริ้อยกานไก่อ
กลับกลายเป็นรูรั่วโล้ง	เพราะมีบังมอดแมงซี
ตามที่พระท่านเทศน์ไว้	ว่ามีห้าเส้นดีหลี
ตามที่องค์พระมุนี	เทศนาไว้เป็องตัน
เราจักขอกกล่าวซ้ำขึ้น	ข้อตันว่าปาณา
บ่ว่าปลาบวกปลาล้อง	กึ่งเหนียวเหนียวปลาผา

^{๔๙} พระพระธรรมราชาอนุวัตร (ฟู อุตตลีโว), **หลักภาษาไทยพายัพ**, (กรุงเทพมหานคร: นีลนารการพิมพ์, ม.ป.ป.), หน้า ๕๕๗ - ๕๕๘.

^{๕๐} มณี พยอมยงค์, **ประวัติและวรรณคดีล้านนาไทย**, หน้า ๓๗๙ - ๓๘๑.

^{๕๑} อุดม รุ่งเรืองศรี, **วรรณกรรมล้านนา**, หน้า ๓๑.

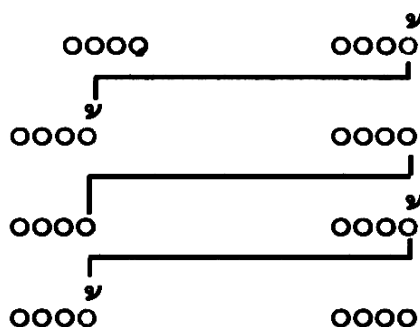
เซาะชุดกบเขียดกลางนา

แกะหอยเอามาใส่ข้อง

ตกจำตามบวกดตามล้อง

แทงล้อมเอียนที่พงเอยน ฯลฯ^{๕๒}

๕) คำร่ำ^{๕๓} หมายถึง ร่ำพรรณนา เป็นลำน่าชนิดหนึ่งมีหลักฉันทลักษณ์ในการแต่ง โดยเฉพาะและมีทำนองอ่านต่างหาก^{๕๔} ซึ่งสอดคล้องกับ ทรงศักดิ์ ปรารงค์วัฒนากุล ว่าการขับลำน่าแบบหนึ่งซึ่งมีลีลาที่เรียบง่าย คำประพันธ์ที่ใช้ในการร่ำเรียกว่า คำร่ำ มีลักษณะรูปแบบวรรคละ ๓ - ๔ คำ ส่งสัมผัสกันแบบร่าย การร่ำจะปรากฏเฉพาะในโอกาสพิธีกรรมต่างๆ เช่น คำร่ำบอกไฟขึ้น คำร่ำแห่ไม้ค้ำต้นโพธิ์ คำร่ำการสร้างวิหาร เป็นต้น ลักษณะของคำร่ำคล้ายคลึงกันมากกับกาพย์เห่ชึงบั้งไฟของอีสานและคำขับฟ้อน ในงานแข่งเรือและจุดบั้งไฟของชาวไทลื้อสิบสองปันนา เราจะเห็นได้ว่าบทขับขานชนิดนี้สัมพันธ์อย่างยิ่งกับงานพิธีกรรมต่างๆ ลักษณะของการร่ำนี้ มีปรากฏทั้งในบทเพลงที่เด็กร้องเล่น และปรากฏในบทเพลงกล่อมเด็กของล้านนาด้วย ดังตัวอย่างบทเพลงลิกจุงจา (โหนชิงช้า) และคล้ายกับลักษณะกลอนกล่อมเด็กของภาคกลาง เช่น บทจันทร์เอยจันทร์เจ้า อีกด้วย^{๕๕} ซึ่งปรากฏฉันทลักษณ์และตัวอย่างดังนี้

ภาพที่ ๕ แผนผังฉันทลักษณ์คำร่ำ

(ที่มา: หทัยวรรณ ไชยกุล, ๒๕๕๘)^{๕๖}

^{๕๒} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๑.

^{๕๓} คำร่ำ - ล้านนาออกเสียงว่า คำฮ่ำ

^{๕๔} สิงฆะ วรรณสัย, *ปริทัศน์วรรณคดีลานนาไทย*, หน้า ๗๕.

^{๕๕} ทรงศักดิ์ ปรารงค์วัฒนากุล, “เพลงและการละเล่นพื้นบ้านล้านนา: ความสัมพันธ์กับความเชื่อและพิธีกรรม”, ในเอกสารการสัมมนาเพลงและการละเล่นพื้นบ้านล้านนา, วิทยาลัยครูเชียงใหม่, (ม.ป.ท., ๒๕๓๑), หน้า ๔ - ๘.

^{๕๖} หทัยวรรณ ไชยกุล, หน้า ๗๔.

ลิกชุงซา	อีหล่าชุงซ้อย
ขึ้นดอยน้อย	ขึ้นดอยหลวง
เก็บผักขี้ขวง	ใส่ซ่าทางลุ่ม
เก็บผักกุ่ม	ใส่ซ่าทางบน
ลูกแก้วสองคน	กับคนผู้หนึ่ง
ตีตั้งตั้ง	ห้อย่าสาวฟัง ^{๕๗}

จากการศึกษาเนื้อหาเกี่ยวกับที่มา ประเภท และฉันทลักษณ์ของวรรณกรรมล้านนาอย่างละเอียดทำให้เกิดความเข้าใจและทราบถึงประเภทและฉันทลักษณ์ต่างๆ ของวรรณกรรมล้านนา นับเป็นประติษฐานทางความคิดสามารถมองเห็นศิลปะในถ้อยคำสำเนียง สุนทรียภาพทางวรรณศิลป์ที่สืบมาแต่อดีต เป็นเครื่องมือที่ใช้ติดต่อสื่อสาร ถ่ายทอดความคิด ความเชื่อ ร้อยเรียงเป็นวรรณกรรมอันล้ำค่าผ่านรูปแบบฉันทลักษณ์ต่างๆ ใช้วิธีถ่ายทอดจากการเล่าสู่กันฟังด้วยปากต่อปากบ้าง จดจารเป็นลายลักษณ์อักษรบ้างซึ่งปรากฏในพิบสา คัมภีร์โบลาน โดยมากกวีได้นำเอาหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นแบบอย่างทางความคิดผ่านวิธีการทางภูมิปัญญาที่สั่งสมมายาวนาน ต่อไปผู้ศึกษาจะศึกษาวรรณกรรมคำขอ “บวระวงส์ไกรสร” ซึ่งเป็นวรรณกรรมล้านนาเรื่องหนึ่งที่ได้ นำพุทธธรรมมาร้อยกรองเป็นคำขอ สร้างความบันเทิงใจให้แก่ชาวบ้าน ซึ่งจะได้ศึกษาต่อไป

๒.๒ ความหมายของวรรณกรรมคำขอ “บวระวงส์ไกรสร”

วรรณกรรมคำขอ “บวระวงส์ไกรสร” เป็นศิลปะการใช้ภาษาอย่างหนึ่งของคนในสังคมล้านนา เนื้อหาสาระแสดงถึงวิถีชีวิตความเป็นอยู่และสภาพสะท้อนทางสังคมในยุคนั้นๆ วรรณกรรมคำขอจึงถูกสร้างขึ้นมาด้วยเหตุผลที่จะสร้างความบันเทิงให้แก่คนในสังคมเพียงอย่างเดียวไม่ มักจะมีการสอดแทรกค่านิยม คติความเชื่อ รวมถึงคำสอนทางพระพุทธศาสนาเข้าไปด้วย กล่าวคือ คำขอ บวระวงส์ไกรสร เป็นวรรณกรรมที่ได้รับต้นเค้ามาจากวรรณกรรมคำขอเรื่อง “สุริยวงส์ไกรสร” นับแต่พระพุทธศาสนาได้เผยแพร่เข้ามาสู่ดินแดนล้านนา พระไตรปิฎกเป็นพระคัมภีร์สำคัญที่เก็บคำสอนของพระพุทธเจ้าพระคัมภีร์จึงเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตและวัฒนธรรมในดินแดนล้านนา พระคัมภีร์พระไตรปิฎกได้รับยกย่องเทิดทูนบูชาให้เป็นวรรณกรรมที่ศักดิ์สิทธิ์ และก่อนการแสดงธรรมของพระพุทธเจ้าพระองค์มกยกเอาเรื่องราวในอดีตชาติครั้งเมื่อเสวยพระชาติเป็นพระโพธิสัตว์มากล่าวสอนแล้วจึงแสดงธรรม พระสูตรทั้งหลายอาจเป็นต้นแบบในการเขียนวรรณกรรมในนิบาตและวรรณกรรมนอกนิบาตล้านนาหลายเรื่อง

^{๕๗} อุคม รุ่งเรืองศรี, วรรณกรรมล้านนา, หน้า ๒๘.

“บัวระวงส์ไกรสร” ผู้ศึกษาได้วิเคราะห์ว่าชื่อเรื่องนี้มาจากคำว่า “บัวระวงส์” หรือ “บัวรวง” อ่านว่า บัว-ระ-วง ในพจนานุกรมภาษาล้านนา ฉบับเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ในวโรกาสเจริญพระชนมายุ ๘๐ พรรษา ให้ความหมายว่าหมายถึง ต้นพุทธรักษา^{๕๘} และคำว่า “ไกรสร” หรือ “ไกรสอ” นัยยะแรกหมายถึง เกสร^{๕๙} และนัยยะสองหมายถึง นางไกรสร เป็นตัวละครตัวหนึ่งในเรื่องนี้ข้อสังเกตในคำขอเรื่องนี้ไม่พบตัวละครชื่อบัวระวงส์พบเฉพาะไกรสร เท่านั้น เมื่อเปรียบเทียบกับคำวธัมมสุริยวงส์ ตัวละครเอกชื่อ เจ้าสุริยวงส์กุมาร เป็นไปได้ว่าผู้แต่งได้ศึกษาวรรณกรรมคำวธัมมหรือคำขอที่มีลักษณะคล้ายกันแล้วนำมาแต่งเป็นของตนเองแล้วจึงใช้ชื่อใหม่ว่า “บัวระวงส์ไกรสร” กล่าวคือผู้แต่งได้นำเค้าโครงเรื่องมาจากปัญญาสชาดกมาแต่งเป็นคำขอ เมื่อพิจารณาดูแล้วบรรดาเนื้อเรื่องของชาดกแต่ละเรื่อง ซึ่งมี ๕๐ เรื่องก็ไม่พบเรื่องบัวระวงส์ไกรสร แต่พบว่ามีคำแต่งเป็นคำวธรรม ชื่อ สุริยวงส์ไกรสร ซึ่งวรรณกรรมทั้งสองเรื่องมีใจความที่ตรงกัน เป็นไปได้ว่าชาดกเรื่อง “บัวระวงส์ไกรสร” เป็นชาดกนอกนิบาตที่กวีชาวล้านนาได้แต่งขึ้นโดยอาศัยการดำเนินเรื่องแบบชาดกนอกนิบาตล้านนาหลายเรื่อง มีการสร้างโครงเรื่องให้มีลักษณะผจญภัย ซึ่งมีวิธีการดำเนินเรื่องคล้ายคลึงกัน ฉะนั้นวรรณกรรมเรื่องนี้จึงจัดเป็นชาดกเรื่องหนึ่ง แต่เป็นชาดกนอกนิบาตล้านนา และไม่มีเนื้อเรื่องอยู่ในกลุ่มปัญญาสชาดก วรรณกรรมเรื่อง “บัวระวงส์ไกรสร” พบต้นฉบับที่แต่งเป็นคำวธรรมและคำขอตามที่สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ได้รวบรวมไว้พบจำนวน ๕ ฉบับ ได้แก่ ฉบับวัดทุ่งฝิ่ง จังหวัดน่าน จารลงในใบลาน จำนวน ๓ ผูก จารด้วยอักษรธรรมล้านนา พุทธศักราช ๒๔๓๖ ฉบับวัดสุขศรี จังหวัดน่าน จารลงในใบลาน จำนวน ๓ ผูก จารด้วยอักษรธรรมล้านนา พุทธศักราช ๒๔๕๖ ฉบับวัดช้างค้ำวรวิหาร จังหวัดน่าน จารลงในใบลาน จำนวน ๑ ผูก จารด้วยอักษรไทยไม่ปรากฏปีที่จาร ฉบับวัดกู่คำ จังหวัดเชียงใหม่ จารลงในใบลาน จำนวน ๕ ผูก จารด้วยอักษรธรรมล้านนา พุทธศักราช ๒๔๗๖ ฉบับวัดดอยสารภี จังหวัดลำพูน จารลงในใบลาน จำนวน ๕ ผูก จารด้วยอักษรธรรมล้านนา พุทธศักราช ๒๔๗๘ และมีผู้สนใจศึกษาเพิ่มเติมได้พบอีกจำนวน ๓ ฉบับ ได้แก่ ฉบับวัดป่าสักน้อย อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่ จารลงในใบลาน จำนวน ๕ ผูก จารด้วยอักษรธรรมล้านนา พุทธศักราช ๒๔๘๐ ฉบับน้อยยาย ไชยเมืองเลน บ้านป่าบงน้อย ตำบลแม่คือ อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่ พิมพ์ด้วยอักษรธรรมล้านนา แต่งเมื่อ พุทธศักราช ๒๔๗๕ ฉบับนายอินแหล่ง ขจรศักดิ์ ใช้ชื่อว่า “ธัมมสุริยวงส์” พิมพ์ด้วยอักษรธรรมล้านนาเมื่อ พุทธศักราช ๒๔๗๘ การสืบถึงแหล่งที่มาตั้งที่ได้กล่าวข้างต้นเป็นการสำรวจจัดทำทะเบียนธรรมใบ

^{๕๘} สถาบันภาษา ศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่, พจนานุกรมภาษาล้านนา ฉบับเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ในวโรกาสเจริญพระชนมายุ ๘๐ พรรษา, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (เชียงใหม่: ห้างหุ้นส่วนจำกัด เชียงใหม่โรงพิมพ์แสงศิลป์, ๒๕๓๙), หน้า ๒๖๔.

^{๕๙} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๑.

ลานนาเพียงส่วนหนึ่งเท่านั้น อาจยังมีฉบับที่ตกสำรวจและมีอายุที่เก่ามากกว่านี้ เพราะคำวธรรมหรือ คำวขอส่วนใหญ่ยึดถือธรรมเนียมการคัดลอกสืบต่อกันมา การศึกษาหาต้นฉบับจึงเป็นไปได้ยาก ผู้ศึกษาไม่สามารถนำมาแสดงให้ทราบจำนวนฉบับที่คัดลอกและปีแต่งให้แน่ชัดได้ อย่างไรก็ตาม คร่าว ขอเรื่อง สุริยวงส์ นี้ พบว่า มีใจความตรงกับชาดกที่ชื่อสุริยวงส์โกสร ซึ่งเป็นชื่อหนึ่งของเรื่อง บัระ วงส์โกสร ที่แปลว่า บวรวงส์เกษร^{๖๐} สำหรับบัระวงส์โกสร หรือ บัระวงส์เกษร เป็นวรรณกรรม ล้านนาซึ่งเดิมแต่งเป็นคำวธรรม ต่อมาเมื่อมีความนิยมอ่านเรื่องที่แต่งด้วยฉันทลักษณ์คร่าวขอ “น้อย อ้าย ไชยเมืองเลน” ได้นำเรื่องดังกล่าวมาแต่งเป็นคร่าวขอ และห่างแต่โองก่เชียงใหม่ เป็นผู้จัดพิมพ์ จำหน่าย โดยมอบให้โรงพิมพ์อเมริกัน ถนนเจริญเมือง เชียงใหม่ เป็นผู้จัดพิมพ์เป็นครั้งที่ ๑ จำนวน ๑,๐๐๐ เล่ม เมื่อ พ.ศ.๒๕๗๕^{๖๑} ซึ่งต้นฉบับเดิมพิมพ์ด้วยอักษรธรรมล้านนา จำนวน ๙๖ หน้า ต่อมา พ.ศ.๒๕๓๐ ศูนย์ศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยล้านนา วิทยาลัยครูเชียงใหม่ ได้นำมาปริวรรตเป็น อักษรไทยกลาง และพิมพ์เผยแพร่ในเอกสารฉบับที่ ๑๘ ศูนย์ศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยล้านนา เชียงใหม่ จำนวน ๖๙ หน้า

๒.๓ ความสำคัญของวรรณกรรมคำวขอ “บัระวงส์โกสร”

วรรณกรรมที่สร้างขึ้นส่วนใหญ่เป็นวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนาเพราะในอดีตวัดเป็นศูนย์กลางความเจริญทางการศึกษาประเพณีวัฒนธรรมรวมถึงภูมิปัญญาของมิติอื่น เช่น จิตรกรรมสถาปัตยกรรม เป็นต้น ด้วยแนวคิดพระพุทธศาสนาที่ได้รับการถ่ายทอดตั้งแต่อดีต หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏจึงเป็นแบบแผนในการประพฤติปฏิบัติส่งผลต่อการสร้าง ค่านิยมและสร้างอิทธิพลทางความคิดให้กับคนในสังคมให้เจริญรอยตามแบบแผนที่ดีตามหลักธรรม ทางพระพุทธศาสนาไปเป็นเครื่องมือคือพิจารณาเรื่องความคิดการประพฤติปฏิบัติส่วนเนื้อหาที่จะ นำเสนอขึ้นอยู่กับความนิยมและภูมิปัญญาที่จะนำรูปแบบของวรรณกรรมล้านนาแบบใดมา ถ่ายทอดวรรณกรรมล้านนาได้รับต้นเขาส่วนหนึ่งมาจากพระไตรปิฎกโดยตรงและอีกส่วนหนึ่งมาจาก พระไตรปิฎกแต่ได้นำนิทานพื้นบ้านหรือวรรณกรรมเรื่องเล่าในวิถีชีวิตมาผสมผสานเกิดเป็น วรรณกรรมจึงทำให้นักปราชญ์หรือกวีในท้องถิ่นถ่ายทอดวรรณกรรมออกมาความนิยมหรือ ความสามารถของตนเอง คำวขอบัระวงส์โกสร จึงเป็นสิ่งที่แสดงความคิด มุมมอง โลกทัศน์และชั้น

^{๖๐} คณะทำงานในโครงการ e-60 วรรณพิมพ์ล้านนา, วรรณพิมพ์ล้านนา: วรรณกรรมที่ตีพิมพ์ด้วย อักษรธรรมล้านนา ๖๐ เล่ม, เล่ม ๓, (เชียงใหม่: สำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ และ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๕๒), หน้า ๑๗๘๖.

^{๖๑} คณะทำงานในโครงการ e-60 วรรณพิมพ์ล้านนา. วรรณพิมพ์ล้านนา: วรรณกรรมที่ตีพิมพ์ด้วย อักษรธรรมล้านนา ๖๐ เล่ม, เล่ม ๑, (เชียงใหม่: สำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งชาติ และ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๕๒), หน้า ๓๔๒.

เชิงความสามารถต่างๆ ของกวี เพราะความสามารถของกวีแต่ละคนย่อมมีความแตกต่างกันอยู่หลายปัจจัย อาทิ ปัจจัยทางสังคม วิถีชีวิต ลักษณะทางภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ และการศึกษา เป็นต้น ปัจจัยที่ได้กล่าวนั้นส่งผลในการปลูกฝังชั้นเชิงความคิดของกวี และมีอิทธิพลต่อการประพันธ์งานในรูปแบบต่างๆ ซึ่งประคอง นิมมานเหมินท์ ได้กล่าวถึงลักษณะวรรณกรรมภาคเหนือไว้ว่า จะมีลักษณะที่ไม่ปรากฏชื่อผู้แต่ง เพราะเป็นเรื่องที่บอกเล่าสืบต่อกันมาจากปากต่อปากใช้ภาษาท้องถิ่น ลักษณะถ้อยคำเป็นคำง่าย ๆ สื่อความหมายตรงไปตรงมา สนองความต้องการของกลุ่มชนในท้องถิ่น เช่น เพื่อความบันเทิง เพื่ออธิบายสิ่งที่คนในสมัยนั้นยังไม่เข้าใจ เพื่อสอนจริยธรรมขนบธรรมเนียมประเพณี และพฤติกรรมด้านต่างๆ ใช้ภาษาถิ่นและตัวอักษรท้องถิ่น^{๖๒} แต่เดิมนั้นวัดเป็นศูนย์กลางของการศึกษาในท้องถิ่นวรรณกรรมท้องถิ่นในยุคที่ใช้ระบบการคัดลอกด้วยลายมือโดยใช้ตัวอักษรที่มีในท้องถิ่นบันทึกเอกสาร ใช้รูปแบบคำประพันธ์ที่นิยมกันของแต่ละท้องถิ่นมักเป็นร้อยกรองมากกว่าร้อยแก้ว เช่น “คำวซอ” เป็นคำประพันธ์ที่เรียงร้อยถ้อยคำเข้าด้วยกัน มีลีลาคล้องจองกับสำเนียงของถิ่นล้านนา เอื้อต่อการขับขานเป็นทำนอง ส่วนใหญ่เป็นเรื่องราวทางพระพุทธศาสนา ได้แก่ นิทานชาดก และวรรณกรรมคำสอน มุ่งสอนจริยธรรมแก่สังคม ยึดหลักเอาพุทธธรรมเป็นหลักควบคู่ไปกับการสร้างความบันเทิง ความสัมพันธ์ที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น นอกจากนั้นยังได้เอาพุทธธรรมมาสอนเพื่อปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรม และกวีได้เลือกนำเสนอลักษณะคำประพันธ์ เนื้อหา และองค์ประกอบตามความนิยมของสังคมในแต่ละยุคสมัยและเพื่อการสร้างสังคมให้มีความสุข

๒.๔ องค์ประกอบของวรรณกรรมคำวซอ “บัวระวงส์ไกรสร”

ลักษณะคำประพันธ์คำวซอล้านนาในตอนต้นผู้ศึกษาได้กล่าวถึงวรรณกรรมประเภทคำวซอไปบ้างแล้ว ในที่นี้จึงจะขอขยายความวรรณกรรมคำวซอให้มีความชัดเจนยิ่งขึ้นเพื่อความเข้าใจและเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาค้นคว้า จาริต แบบแผนในการนำเสนอวรรณกรรมคำวซอ วรรณกรรมล้านนาประเภท “คำวซอ” เป็นวรรณกรรมล้านนาประเภทหนึ่งที่ได้รับคามนิยมในสังคมล้านนา ผู้แต่งได้นำเอาเรื่องราวในชาดกเป็นส่วนใหญ่เรารู้จักว่า คำวธรรม หรือ ธรรมคำว ซึ่งพระสงฆ์ใช้ในการเทศนาให้ชาวบ้าน เช่น เรื่องการบำเพ็ญธรรมของพระพุทธเจ้า พระโพธิสัตว์ ชาดก ต่างๆ กวีได้นำมาร้อยเรียงเป็นคำประพันธ์แบบชาวบ้านให้เกิดความสนุกสนาน รื่นเริง ฟังแล้วไม่น่าเบื่อสามารถสอดแทรกวิถีชีวิต วัฒนธรรม สังคมระดับชาวบ้านเข้าไป รูปแบบคำประพันธ์นี้เรียกว่า “คำวซอ” วรรณกรรมล้านนา “บัวระวงส์ไกรสร” เป็นวรรณกรรมล้านนาเรื่องหนึ่งที่แต่งฉันทลักษณ์แบบ “คำวซอ” หรือ “คำวเรื่อง”

^{๖๒} ประคอง นิมมานเหมินท์, ลักษณะวรรณกรรมภาคเหนือ, หน้า ๗.

ต่อไปผู้ศึกษาจะได้กล่าวถึงความนิยมของคำเรื่องหรือคำขอ ซึ่งอุดม รุ่งเรืองศรี ได้กล่าวว่า คำประพันธ์ประเภทคร่าวนั้น มักปรากฏทั่วไปทั้งในแง่ ปริศนาคำทาย เพลงเด็ก โวหารรักของหนุ่มสาว สำนวน คำพังเพย สุภาษิต ตลอดจนเพลงยาว เรื่องประเภทจดหมายเหตุ และวรรณกรรมเพื่อความบันเทิงคือ คร่าวขอ^{๖๓} ยุคที่คำได้รับความนิยมเริ่มตั้งแต่ครั้งพระยาพรหมโวหารแต่งคำรำเรื่องนางชม หรือที่เรียกว่า คำวีสืบ เป็นต้นมา จะเห็นได้ว่าได้มีผู้นิยมนำเอาฉันทลักษณ์คำไปใช้ เพื่อจุดประสงค์ต่างๆ ในครั้งที่เจ้าสุริยวงศ์ (คำตัน สีโรรส) เดินทางจากเชียงใหม่ไปราชการที่กรุงเทพมหานคร โดยการล่องแพไปซึ่งต้องใช้เวลานานๆ นอนๆ ไปเป็นเวลานาน เมื่อ พ.ศ.๒๔๒๔ ท่านได้นำเอาเรื่อง โคลงหงส์ผาคำ มาแต่งเป็นคำขออีกสำนวนหนึ่ง ซึ่งได้รับการคัดลอกสืบทอดกันไปหลายฉบับ และประกอบกับในช่วงเวลานั้นมิชชันนารีชาวอเมริกาได้คิดตัวพิมพ์อักษรล้านนาขึ้นมาใช้ตั้งแต่ พ.ศ.๒๔๓๕ ครั้นนายอุปกรณ์การพิมพ์ชุดดังกล่าวให้นายเมืองใจ ชัยนิลพันธ์ เมื่อ พ.ศ.๒๔๖๙ แล้ว นายเมืองใจก็ได้นำเอาคำขอของเจ้าสุริยวงศ์ดังกล่าวมาพิมพ์ขายให้ชื่อว่าเรื่อง หงส์หิน จากผลการพิมพ์เรื่องนี้ออกจำหน่ายก็ได้รับความนิยมอย่างกว้างขวางจึงทำให้นายเมืองใจนำเอาคำขอ เรื่องเจ้าสุริยวงศ์กับนางบัวคำ พิมพ์ออกจำหน่ายซึ่งได้รับความนิยมอย่างมาก จึงพิมพ์คำขอเรื่องอื่นๆ ด้วยอักษรล้านนาอีกเป็นจำนวนมากเมื่อประมาณ พ.ศ.๒๔๗๔ ต่อมา เมื่อมีนโยบายให้คนไทยเรียนอักษรไทยกลางอย่างกว้างขวางนายเมืองใจเห็นว่า คนยุคหลังไม่สามารถอ่านอักษรล้านนาได้อีก จึงนำเอาคำขอที่ตนเองพิมพ์เผยแพร่ด้วยอักษรล้านนานั้นมาปริวรรตเป็นอักษรไทยกลางตามเสียงอ่าน โดยเริ่มพิมพ์เผยแพร่ตั้งแต่ประมาณ พ.ศ.๒๔๙๕ เป็นต้นมา มีจำนวนประชากร ๖๐ เรื่อง ต่อมานายประเทือง เก่าวัดนสุข ได้รับมอบลิขสิทธิ์คำขอจากนายเมืองใจ และได้เริ่มพิมพ์คำขออีกครั้งหนึ่งเมื่อประมาณ พ.ศ.๒๕๑๐ แต่พิมพ์ไม่ครบทุกเล่ม เท่าที่สำรวจพบมีเพียง ๓๐ เล่ม ได้แก่ หงส์หิน เจ้าสุวัตกับนางบัวคำ นกกระจาบ สุวรรณเมฆะ วรรณพราหมณ์ อุทธรา จันทประโชติ บัวระวงศ์หงส์อำมาตย์ จำปาสีตัน ปลาตะเพียน โปราบัวหน้อย จันตะคา วงศ์สวรรค์ สุทธานู แสงเมืองหลงถ้ำ สังข์ทอง ก้าก้าดำ สุวรรณหงส์ กำพรวัวบัวตอง เตโชยาโม เจ้าสุธน ช้างโพง บัวระวงศ์แดงอ่อน จุจะวรรณะ ช้างสะทั้น ชิวหาลิ้นคำ อ้ายร้อยขอช้างงาเดียว มุลละกิตติ และเจ้าโสทะนนางปะละวี^{๖๔}

สำหรับแนวการแต่งคำเรื่องหรือคำขอ มีลักษณะคล้ายกับการแต่งนิทาน แต่ว่าใช้คำประพันธ์ร้อยกรองแบบคำ การดำเนินเรื่องกล่าวพรรณนาถึงลักษณะเด่นของตัวละคร ตลอดจนมีการพรรณนาธรรมชาติที่ประกอบเป็นฉากของเนื้อเรื่อง มีการใช้คติหรือคำคมเปรียบเทียบในตอนสำคัญ เพื่อเป็นคติสอนใจที่ดี การดำเนินเรื่องเป็นไปตามลำดับเหตุการณ์ไม่ซับซ้อน หากจะประเมินในแง่

^{๖๓} อุดม รุ่งเรืองศรี, รายงานการวิจัยเรื่องจารีตในการแต่งวรรณกรรมคำขอ, หน้า ๘ - ๑๐.

^{๖๔} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๙ - ๑๑.

คุณค่าทางวรรณคดีก็อาจกล่าวได้ว่ามีรสของวรรณคดีครบถ้วนทุกรสซึ่งได้แก่ เสาวรจนี นารีปราโมทย์ พิโรธวาทัง และสัลลาปังคพิสัย

ลมูล จันทน์หอม ได้กล่าวว่า ในด้านการใช้ภาษาส่วนใหญ่เป็นภาษาล้านนา ผู้ที่อ่านได้เข้าใจจะต้องเป็นผู้ที่รู้ความหมายของคำศัพท์โบราณอยู่บ้าง ไม่เช่นนั้นจะไม่สามารถเข้าใจได้ละเอียด ซึ่งหมายถึงการเข้าถึงรสของวรรณคดีด้วย นับได้ว่า คำวเรื่อง ได้ช่วยบันทึกภาษาล้านนา ตลอดจนสภาพสังคมล้านนา ไว้ให้อนุชนรุ่นหลังได้ศึกษา^{๖๕} จาริตนิยมในการแต่งวรรณกรรมคำวขอ โดยจะมีความสอดคล้องกับหลักความเชื่อในพระรัตนตรัย และการเคารพจาริต สิ่งศักดิ์สิทธิ์ของชาวล้านนา อุดม รุ่งเรืองศรี ได้กล่าวสรุปไว้ว่า จาริตนิยมในการขอขมาพระธรรมนั้นเพราะพระธรรมถือว่าเป็นของสูงไม่ควรนำมาขบเพื่อความบันเทิงใจ จาริตนิยมในการบอกที่มาของเรื่องว่าเป็นชาติกเรื่องใด ใครเป็นผู้แต่ง จาริตนิยมในการบอกจุดประสงค์ในการแต่งคือการกล่าวถึงสาเหตุมีต้นนำเอามาแต่งเพื่ออะไร จาริตนิยมที่แสดงความสัมพันธ์ระหว่างผู้แต่งกับผู้ฟัง เช่น การสื่อสารกับผู้ฟังด้วยอารมณ์ความบันเทิงหยอกกันไปมาและจาริตนิยมในการปิดท้ายเรื่อง เช่น การประชุมชาติก เป็นต้น^{๖๖} ซึ่ง ลมูล จันทน์หอม ได้กล่าวว่าความนิยมในการแต่งคำวขอล้านนา เป็นวรรณกรรมที่มุ่งเพื่อการขับแก้ชุมชนเพื่อความบันเทิง ในการแต่งคำวขอ นอกจากจะมีจาริตในการดำเนินเรื่อง หรือการพรรณนาที่เป็นแนวจาริตนิยม แต่ลึกลงไปผู้แต่งแต่ละคนมีวิญญูณแห่งความเป็นเอกภาพของตนแต่ละท่านมีลักษณะคำวขอมีแนว คล้ายกัน แต่ในความคล้ายกันนั้นก็มีความแตกต่างกันซ่อนอยู่ ซึ่งเป็นที่มาสำคัญของความดีเด่นของวรรณกรรมคำวขอแต่ละเรื่อง^{๖๗}

๒.๔.๑ ลักษณะคำประพันธ์

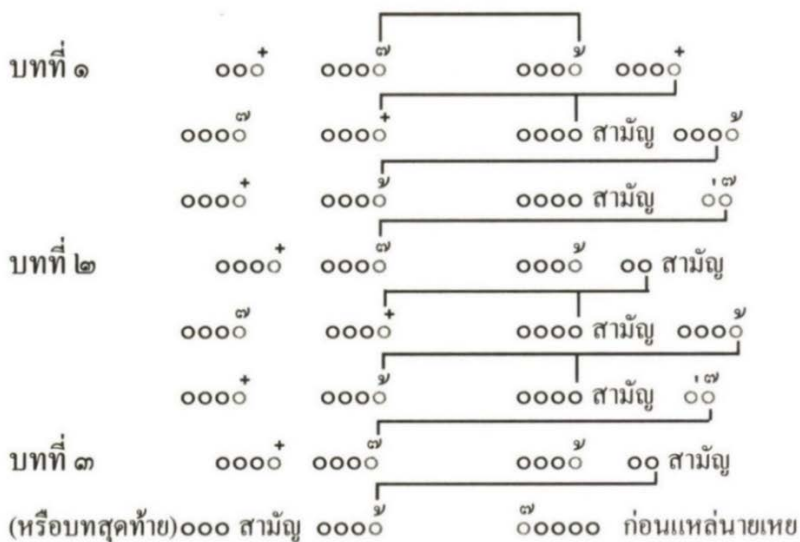
คำวขอ “บัวระวงส์ไกรสร” แต่งขึ้นโดยผู้แต่งใช้ฉันทลักษณ์ประเภทคำวขอ ฉัตรยุภา สวัสดิพิงษ์ ได้กล่าวว่า การแต่งคำวขอ นั้น จะมีลักษณะเป็นแบบที่กล่าวกันว่า “สามตัวเหลี่ยม เจ็ดตัวเทียว บาทหลังบาทหน้า” หมายความว่า การแต่งคำวขอในวรรคแรกจะมี ๓ คำ วรรคถัดไปมี ๔ คำ รวมเป็น ๗ คำ^{๖๘} โดยผู้ศึกษาได้อ้างอิงจากหนังสือฉันทลักษณ์ล้านนา ซึ่งมีแผนผังและตัวอย่างประกอบดังนี้

^{๖๕} ลมูล จันทน์หอม, “ลักษณะคำประพันธ์ที่ใช้ในวรรณกรรมล้านนา”, ในเอกสารรวมบทความประกอบการสัมมนา เรื่อง ภาษาไทยเรานี้มีทำนอง, (ม.ป.ท.: ม.ป.ป.): หน้า ๓๐.

^{๖๖} อุดม รุ่งเรืองศรี, รายงานการวิจัยเรื่องจาริตในการแต่งวรรณกรรมคำวขอ, หน้า ๒๐๑ – ๒๐๒.

^{๖๗} ลมูล จันทน์หอม, “ลักษณะคำประพันธ์ที่ใช้ในวรรณกรรมล้านนา”, หน้า ๓๒.

^{๖๘} ฉัตรยุภา สวัสดิพิงษ์, “คำวขอเรื่องเจ้าสุวัตร นางบัวคำ”, หน้า ๘.

ภาพที่ ๖ แผนผังฉันทลักษณ์คาวชอ

(ที่มา: หทัยวรรณ ไชยะกุล, อ่างใน จินดาพรหม(นามแฝง), ๒๕๕๘)^{๖๔}

บพที่ ๑	สดม้ง	ทีซังโยชเยื่อน	บทมาทเบื่อง	เรื่องเคำประถม
	จักจาเลำลี้ม	ต่อคีนเมือหลัง	ให้สุซนัง	หญิงชายหนุ่มเกำ
	สุริยะวงส์	โพธิสัตเจ้า	ทีเสยยานอน	ร่มไม้
บพที่ ๒	คั้นหลับไหลผีน	สะดุ้งครั่งไคล	นิทนังใต้	โคธัง
	เจ้าตื่นมาแล้ว	บิดหน้าเหลียวหลัง	กายคซัง	บันธมขึ้นแจ้ง
	สว่างตา	รูกขาป่าแห่นัน	ยามดาวนแลง	ค้ำม้อย
บพที่ ๓ และต่อๆ ไป	มาโสกลั่นใจ	เจ้าเต็ก่อนน้อย	บมีคู้ห้อย	พาวพิง
	เจ้าเมำปั่นซบ	สลบลงผิง	ผ่อฟ้าแลดินเหมือนจักฟั้นขั่ว	
	เจ้าเมำหวาเหว	ชวนเซสลั้ง	บ่หันมาดา	แม่ไต้
	บทส่งท้าย	หื้อตั้งโสตา	ดาฟั้งถี่ซัน	ยังบพบาทห้อง
	กลอนธัมม์	วังจันัง	ยังมีมากกว้าง	จักข้างทำวระ ^{๖๕}

การกำหนดจำนวนคำและการส่งสัมผัสในแต่ละวรรคของคาวชอ “บัวระวงส์ไกรสร” บางครั้งไม่เป็นไปตามฉันทลักษณ์ที่ปรากฏ โดยขึ้นอยู่กับความยืดหยุ่นของศิลปะในการประพันธ์ ส่วนใหญ่ที่พบมักเป็นการรักษารูปคำ และความหมายของคำ จึงไม่สามารถกำหนดจำนวนคำในแต่ละวรรคได้ตามแผนผังข้างต้น

^{๖๔} หทัยวรรณ ไชยะกุล, ฉันทลักษณ์ล้านนา, หน้า ๙๖.

^{๖๕} สุภาพ มานาและคณะ(ผู้ปริวรรต), บัวระวงส์ไกรสร, (ม.ป.ท., ๒๕๓๐), หน้า ๒๕ - ๓๑.

๒.๔.๒ เนื้อเรื่องโดยย่อ

การศึกษาวรรณกรรมล้านนา เรื่อง “บวระวงส์ไกรสร” เนื้อหาของเรื่องได้กล่าวถึงการบำเพ็ญบารมีธรรมของพระพุทธเจ้าเมื่อครั้งเสวยพระชาติเป็นพระโพธิสัตว์พระนามว่า สุริยวงสา कुमार เรื่องนี้ได้กล่าวถึงความผูกพันของพระพุทธเจ้าและเหล่ามนุษย์ที่มีมาในอดีตชาติ ด้วยบุญบารมีของพระองค์มีมากจึงฝ่าฟันอุปสรรคความขัดแย้งต่างๆ จนสามารถเอาชนะเหล่ามนุษย์ และได้พบกับความสุขสมหวังต่อไปผู้ศึกษาจะได้กล่าวถึงเนื้อเรื่องโดยย่อ “บวระวงส์ไกรสร” ดังนี้

มีกษัตริย์พระองค์หนึ่งนามว่า กุสสราช ปกครองเมืองปัญจาลนคร มีพระเทวีนามว่า เมฆวดี และมีพระราชโอรสนามว่า สุริยวงสา कुमार ในอาณาเขตเมืองนั้นมีนางยักษ์ตนหนึ่งมีนามว่า เมฆวดีผู้เป็นพระเทวีไปต่างๆ นานา ที่สุดพระเจ้ากุสสราชก็เชื่อฟังค่านางยักษ์ และได้นางยักษ์ตนนั้นเป็นชายา แล้วพานางกลับเมืองปัญจาลนคร โดยทิ้งให้นางเมฆวดีและพระโอรสตามหาสามีอยู่ในป่า เมื่อพระเจ้ากุสสราชและนางยักษ์ถึงเมืองปัญจาลนคร นางยักษ์ได้ทูลยุยงสามีของตนว่า หากพระองค์ให้นางเมฆวดีเป็นเทวีร่วมกับนาง นางจะขอลับเมืองของตนดั้งเดิม ต่อมานางเมฆวดีและพระโอรสกลับถึงเมือง ก็มีรับสั่งให้ประหารนางเมฆวดี สุริยวงสา कुमार เห็นว่าแม่ของตนจะถูกประหารจึงรีบวิ่งเข้าไปกอดป้องกันพระมารดาของตนไว้ พระเจ้ากุสสราชจึงตรัสว่า ถ้าประหารแม่ไม่ได้ก็ประหารทั้งสองพระองค์ เมื่อพระอินทร์ทราบถึงเหตุการณ์นั้น จึงได้ลงมาช่วยทั้งสองพระองค์ได้บันดาลให้ดาบของเพชรขาดกลายเป็นเชือกรัดทหารไว้ เมื่อมีโอกาสสุริยวงสา कुमार จึงรีบพามารดาของตนหนีไปจากเมืองปัญจาลนคร ทหารจึงกลับมาทูลต่อพระเจ้ากุสสราชว่าได้ประหารทั้งสองพระองค์แล้ว เมื่อนางยักษ์ได้เป็นพระเทวีดังตั้งใจ เมืองปัญจาลนครก็เกิดโรคภัยต่างๆ บ้านเมืองทุกข์ร้อนประชาชนหาความสงบสุขไม่ได้ ทั้งสองแม่ลูกได้เดินไปตามป่าเขาลำเนาไพร ได้หลงเข้าไปในเขตเมืองนั้นทพราน ซึ่งมียักษ์ตนหนึ่งชื่อ โครปรีชา ปกครอง ยักษ์ตนนี้หมกมุ่นอยู่กับราคะ ตัณหา อยากได้ภรรยาแต่ก็ไม่สามารถหาได้ จึงคอยชื่นชมแต่นางไม้ นารีผล วันหนึ่งยักษ์โครปรีชา ได้เหาะผ่านมาเห็นนางเมฆวดีและพระโอรสนอนหลับอยู่ที่ใต้ต้นไม้ข้างสระแห่งหนึ่ง จึงได้หอบเอานางเมฆวดีกลับไปยังเมืองของตน เมื่อไปถึงประตูเมืองจึงฝากนาง เมฆวดีไว้กับพญาลิงที่เฝ้าประตูเมือง แล้วตนได้ลงไปอาบน้ำใน

แม่น้ำอินมาก่อนพานางไปปราสาทของตน เมื่อสุริยวงสาकुมาร ตื่นมาแล้วไม่เห็นมารดาของตนจึงได้ออกตามหาเป็นเวลาถึงสองเดือน จนหลงเข้าไปในป่าหิมพานต์ แล้วได้พบกับพระฤาษีตนหนึ่งนามว่า ไตรคำ ปลุกอาศรมบำเพ็ญธรรมอยู่ พระฤาษีเป็นผู้มีศีล ท่านได้รับเอาเด็กหญิงคนหนึ่งที่เกิดจากดอกบัวมาคนหนึ่งมาเลี้ยงไว้แล้วตั้งชื่อนางโกสรหรือนางเกสร เมื่อสุริยวงสาकुมารเดินทางมาได้รับเอาสุริยวงสาकुมารเป็นศิษย์และได้สอนวิชาคาถาอาคมต่างๆ ให้โดยใช้เวลาถึงห้าปี ขณะเมื่อเรียนวิชาอยู่นั้นพระอินทร์ได้มอบดาบและธนูวิเศษให้ พอสุริยวงสาकुมารอายุได้สิบห้าปีได้รับเอานางโกสรมาเป็นภรรยา พระองค์ได้ถามเรื่องมารดาของพระองค์กับพระฤาษีจึงทราบเรื่อง

ในที่สุดพระองค์จึงลาพระฤาษีและนางไกรสรเพื่อออกตามหามารดาของตน ฤาษีได้มอบมาซึ่งผืนซื่อแก้วให้เพื่อใช้เป็นพาหนะเดินทาง ในที่สุดก็ได้เดินทางถึงเมืองนันทพราณ พบกับพญาลิง และได้ปราบพญาลิง จึงทราบข่าวมารดาตนจากพญาลิง ก่อนที่นางเมฆวดีจะไปปราสาทของยักษ์โครปรีราชได้ฝากผ้าสไบกับแหวนเพื่อมอบให้แก่สุริยวงสาकुมาร พระองค์ได้สอนพญาลิงให้ตั้งมั่นอยู่ในศีลธรรม จากนั้นก็เดินทางไปยังปราสาทของยักษ์โครปรีราชต่อ แต่ระหว่างการเดินทางไปนั้น มีถ้ำที่มียักษ์ที่มีฤทธิ์อาศัยอยู่ไม่อาจเข้าไปได้ ผู้รักษาถ้ำนั้นคือนางเทวดาชื่ออาร์มมสา ผู้เฝ้าตอยอาร์มมสา ซึ่งได้ดูแลสุริยวงสาकुมารแล้วนางได้รับเอาพระองค์เป็นบุตรบุญธรรม นางได้เล่าเรื่องนางเมฆวดีให้พระองค์ฟัง จึงรู้ว่ายักษ์โครปรีราชไม่สามารถทำให้นางเมฆวดีรักได้จึงได้สร้างปราสาทหลังหนึ่งให้นางเมฆวดีอาศัย นางเทวดาจึงแนะนำให้สุริยวงสาकुมารแปลงเป็นฤาษีแอบเข้าไปดูทางในปราสาท เมื่อทราบวามารดาของตนอยู่ในปราสาทนางเทวดาได้มอบเครื่องแต่งกายวิเศษเพื่อไปรับนางเมฆวดีแล้วกลับไปสู่ถ้ำของนางเทวดา

ฝ่ายยักษ์โครปรีราช ได้เดินทางไปหานางเมฆวดีแต่ไปพบและยังได้กลิ่นของม้าและมนุษย์ จึงรู้ว่ามีคนมาเอานางเมฆวดีไป และได้เห็นหนังสือทํารบของสุริยวงสาकुมาร จึงมีบัญชาให้ยักษ์โขโนแปลงกายเป็นพระอินทร์ไปล่อสุริยวงสาकुมารออกมา เพื่อจะจับตัวสุริยวงสาकुมาร แต่ฝ่ายนางเทวดาอาร์มมสา รู้ทันจึงบอกแก่สุริยวงสาकुมารให้รู้ตัวเสียก่อน ทั้งสองได้ต่อสู้กัน สุริยวงสาकुมารได้ใช้ธนูวิเศษยิงยักษ์ทั้งหลายตายหมด เว้นแต่ยักษ์โครปรีราช ซึ่งยิงอย่างไรก็ไม่ตาย พระองค์จึงปรึกษาแม่แก้วถึงวิธีฆ่ายักษ์โครปรีราชจึงได้ออกอุบายให้ไปรบกันที่ภูเขาเวลปัพพะแล้วยิงยักษ์โครปรีราชด้วยลูกธนูชื่อปฐวีเทษะ จึงฆ่าได้สำเร็จ บรรดายักษ์ทั้งหลายจึงยกเมืองให้สุริยวงสาकुมารปกครอง แต่พระองค์ไม่ได้รับไว้ จึงยกเมืองนันทพราณให้ยักษ์โขโนปกครองแทน สุริยวงสาकुมารได้มีบัญชาให้ยักษ์โขโนเตรียมกองทัพเพื่อกลับคืนสู่เมืองปัญจาลนคร บรรดายักษ์ได้พร้อมใจกันทำถนนหนทางประดับประดาดอกไม้แล้วเชิญนางเมฆวดีและนางเทวดาอาร์มมสาประทับบนปราสาทให้ยักษ์หามไปยังเมืองปัญจาลนคร พอไปถึงเขตเมืองจึงให้เสนายักษ์นำสารไปถวายแก่พระเจ้ากุสสราขเรื่องการมาถึงของสุริยวงสาकुมารและนางเมฆวดีเพื่อขอเข้าเมือง เมื่อได้รับอนุญาตเข้าเมืองแล้วนางเทวดาจึงได้สอบถามเรื่องราวในอดีตแก่พระเจ้ากุสสราขอย่างละเอียด จึงทราบเรื่องราวต่างๆ แล้วบอกให้พระ

เจ้ากุสราซรุว่านางเทวองค์ใหม่แท้จริงแล้วเป็นนางยักษ์แปลงกายมา พระองค์จึงได้มีบัญชาให้ประหารนางยักษ์แล้วให้ทั้งสองพระองค์คืนสู่ฐานันดร แล้วจัดพิธีเฉลิมฉลองอย่างยิ่งใหญ่ หลังจากนั้นสุริยวงสา कुमार ได้กลับไปรับเอานางโกสรเข้าไปร่วมครองเมืองปัญจาลนครอย่างมีความสุข

๒.๔.๓ แนวคิดของเรื่อง (แก่นเรื่อง)

ยูวพาส์ ชัยคิลป์วัฒนา ได้กล่าวถึง แนวคิดของเรื่อง หรือแก่นเรื่อง หมายถึง ความคิดหลักที่ผู้แต่งต้องการนำเสนอเป็นความหมายรวมของเรื่องทั้งหมด ดังนั้น แก่นเรื่องจึงเป็นตัวควบคุมองค์ประกอบทุกๆ ส่วนในเรื่อง ไม่ว่าจะเป็นโครงเรื่อง ตัวละคร ผู้เล่าเรื่อง ความขัดแย้งของเหตุการณ์ สถานที่ตลอดจนลีลาในการเขียน เพื่อให้บรรลุจุดประสงค์หลักที่ต้องการสื่อ^{๗๑} เจือ สตะเวทิน ได้แบ่งแก่นเรื่องออกเป็น ๒ ประเภท ได้แก่

๑) แก่นเรื่องใหญ่ เป็นแนวคิดหลัก คือความคิดของเรื่องทั้งเรื่องนับเป็นแก่นหรือแกนกลางของเรื่อง เรื่องทั้งหมดจะผูกพันเกี่ยวข้องกับแก่นเรื่องใหญ่ การดำเนินเรื่องจะเริ่มจากแก่นเรื่องนี้และจะจบลงด้วยการคลี่คลายของแก่นเดียวกันนี้

๒) แก่นเรื่องย่อย เป็นแนวคิดเฉพาะเรื่อง คือความคิดเฉพาะตอน เป็นแนวคิดที่แทรกอยู่ในเรื่องเพียงช่วงบางตอน เป็นแก่นหรือแกนกลางของพฤติกรรมหรือเหตุการณ์อย่างใดอย่างหนึ่งซึ่งดำเนินอยู่ในเรื่องและมีความผูกพันเกี่ยวข้องกับแก่นเรื่องใหญ่ แก่นเรื่องย่อยนี้จะมีจำนวนเท่าใดก็ได้ตามความต้องการของกวี^{๗๒} เมื่อพิจารณาถึงแนวคิดของเรื่องหรือแก่นเรื่อง ในคำวขอ “บวรระวงส์ไกรสร” จะเห็นว่า มีทั้งแก่นเรื่องใหญ่ และแก่นเรื่องย่อย แก่นเรื่องใหญ่ของคำวขอเรื่องนี้ ได้แก่ เรื่องความทุกข์ ส่วนแก่นเรื่องย่อย ได้แก่ ตัณหาและการรักษาศีล ซึ่งมีความเชื่อมโยงกับแก่นเรื่องใหญ่

ในคำวขอเรื่องนี้มีการนำเสนอธรรมในระดับชาวบ้านซึ่งสามารถเข้าใจได้ง่ายๆ ไม่ซับซ้อน ถึงแม้จะเป็นเรื่องของพุทธปรัชญาหรือหลักธรรมชั้นสูงก็สามารถเสนอออกมาตามความเข้าใจในระดับชาวบ้าน ดังนั้นคำวขอเรื่อง “บวรระวงส์ไกรสร” นี้ จึงมีลักษณะเป็นเรื่องเกี่ยวกับชาดก โดยได้นำเอาเรื่องการบำเพ็ญบารมีธรรมของพระโพธิสัตว์ครั้งเสวยพระชาติเป็นสุริยวงสา कुमार มีโครงสร้างเป็นแบบจักรๆ วงศ์ๆ มีแก่นเรื่องเกี่ยวกับกรรมในอดีตชาติ และการลุ่มหลงในกิเลส ตัณหาเป็นเหมือนนวนิยายที่กวีประพันธ์ขึ้นเพื่ออ่าน เล่าสู่กันฟังแบบความสนุกสนาน บันเทิงใจ สุดท้ายผู้ฟังได้เรียนรู้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาต่างๆ ที่แทรกไว้ตลอดทั้งเรื่องแล้วนำไปปฏิบัติในชีวิตประจำวัน

^{๗๑} ยูวพาส์ ชัยคิลป์วัฒนา, **ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับวรรณคดี**, พิมพ์ครั้งที่ ๑, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๒), หน้า ๑๕๓.

^{๗๒} เจือ สตะเวทิน, **วรรณคดีวิจารณ์**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์สุทธิสารการพิมพ์, ๒๕๓๘), หน้า ๗๖.

๒.๔.๔ โครงเรื่อง

โครงเรื่องนั้นมีผู้ให้ความหมายไว้แตกต่างกันออกไป ดังนี้ ยูวพาส์ ชัยศิลป์วัฒนา ได้เสนอไว้ว่า คือการลำดับเรื่องของเหตุการณ์ที่ผู้แต่งผูกขึ้นมาแต่ละเหตุการณ์จะต้องมีความเกี่ยวเนื่องเชื่อมโยงกันอย่างเป็นเหตุเป็นผล นั่นคือเหตุการณ์หนึ่งจะต้องส่งผลกระทบต่อให้เกิดอีกเหตุการณ์หนึ่งตามมาและต่อเนื่องกันไปเป็นลูกโซ่จนกว่าเรื่องนั้นจะจบลง^{๗๓} ซึ่งสอดคล้องกับ สุพรรณณี วราพร กล่าวไว้ว่า โครงเรื่อง หมายถึง คำโครงของพฤติกรรมในเรื่องซึ่งผู้ประพันธ์กำหนดขึ้น คำว่าพฤติกรรมในที่นี้หมายถึง เหตุการณ์หนึ่งหรือความเคลื่อนไหวต่างๆ ที่เกิดขึ้นตลอดระยะเวลาในเรื่อง ซึ่งมีความผสมผสานกลมกลืนเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันและมีความสำคัญต่อเรื่อง เหตุการณ์เหล่านี้ดำเนินการติดต่อกันตามลำดับตั้งแต่เริ่มเรื่องจนจบ^{๗๔}

โครงเรื่อง จึงหมายถึง การลำดับเหตุการณ์และลำดับการแสดงปัญหาหรือข้อขัดแย้งภายในเหตุการณ์แต่ละเหตุการณ์ คำวขอ “บัวระวงส์ไกรสร” นั้น เป็นที่ทราบกันแล้วว่าแต่งขึ้นโดยการนำเอาฉันทลักษณ์ล้านนาประเภทคำวขอ ดังที่ได้กล่าวมาแล้วในเรื่องลักษณะคำประพันธ์คำวขอ “บัวระวงส์ไกรสร” ผู้แต่งได้กล่าวถึงวัตถุประสงค์ในการแต่งไว้ว่า “ข้าพเจ้าน้อยอ้าย ไชยเมืองเลน ตั้งบ้านเรือนอยู่ป่าบางหน้อย ตำบลแม่คือ อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่ ได้เอาธัมม์เรื่องบัวระวงส์ไกรสร มาคิดค้อนขึ้นเป็นกลอนคำวขอระบำเชียงใหม่ เพื่อหื้อคนทั้งหลายได้อ่านได้ฟังธรรมเรื่องนี้ เพราะจักฟังแต่ธัมม์อย่างเดียวก็จักง่อมแลใคร่กลับเมื่อมีกลอนขอที่กินใจแล้ว ย่อมจักตั้งใจฟังเป็นเครื่องประดับดวงใจต่อไป”^{๗๕} เมื่อได้พิจารณาดูแล้วคำวขอเรื่องนี้มีลักษณะเป็นนิทานชาดกนอกนิบาต ดำเนินเรื่องแบบผจญภัย เพราะเรื่อง “บัวระวงส์ไกรสร” ก่อนที่จะมาเป็นคำวขอ ได้เป็นคำวธรรมมาก่อน ดังปรากฏในธรรมไบลานของวัดป่าสักน้อย อำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่ จำนวน ๕ ผูก จารเสร็จเมื่อพุทธศักราช ๒๔๘๐^{๗๖} โดยผู้ศึกษาจะขออ้างอิงมาเพื่อสรุปเรื่องและให้ได้ใจความที่สมบูรณ์ ตอนต้นของคำวธรรมเรื่องนี้ เป็นการกล่าวถึงอดีตชาติของพระพุทธเจ้า เมื่อครั้งประทับอยู่ที่กัถินทกนิวาปะ เมืองกบิลพัสดุ์ เหล่าพระภิกษุได้มาชุมนุมกันในห้องธรรม บรรณเหตุเรื่องพระเทวทัตพยายามทำร้ายพระพุทธเจ้าแต่ก็ไม่สำเร็จ จนต้องตกไปสู่นรก และนางจิญจามานวิกาที่ใส่ร้ายพระพุทธเจ้าว่าตนท้องกับพระพุทธเจ้าก็มีชะตากรรมเดียวกับพระเทวทัต เมื่อพระองค์ทราบอย่างนี้แล้วจึงเสด็จไปสู่ที่ประชุมแล้วตรัสแก่เหล่าภิกษุถึงเรื่องนี้ว่า พระเทวทัตและนางจิญจามานวิกาที่ได้

^{๗๓} ยูวพาส์ ชัยศิลป์วัฒนา, ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับวรรณคดี, หน้า ๑๑๐.

^{๗๔} สุพรรณณี วราพร, ประวัติการประพันธ์นวนิยายไทย, (กรุงเทพมหานคร: เจริญวิทย์การพิมพ์, ๒๕๑๙), หน้า ๔.

^{๗๕} สุภาพ มานาและคณะ(ผู้ปริวรรต), อ้างแล้ว, หน้า คำปรารภ

^{๗๖} คณะทำงานในโครงการ e-60 วรรณพิมพ์ล้านนา, วรรณพิมพ์ล้านนา: วรรณกรรมที่ตีพิมพ์ด้วยอักษรธรรมล้านนา ๖๐ เล่ม, หน้า ๓๔๓.

พยายามทำร้ายพระองค์นั้นไม่ได้มีเพียงชาตินี้แต่เกิดขึ้นมาในอดีตชาติแล้ว เหล่าภิกษุทูลขอให้พระองค์แสดงเหตุในอดีตชาติเรื่องนี้ จึงได้ตรัสเรื่อง สุริยวงสาकुमार ในตอนท้ายของธรรมคาวได้สรุปตัวละครสำคัญที่มีความเกี่ยวข้องกับอดีตชาติของพระองค์ ได้แก่

พญายักษ์โครปธราช	คือ พระเทวทัต
นางยักษ์	คือ นางจิณฺจมาณวิกา
พระฤาษีไตรคำ	คือ พระสารีบุตร
ยักษ์โขโน	คือ พระโมคัลลาน
พญาลิง	คือ พระอานนท
พระอินทร์	คือ พระอนรุทธ
นางเทวดาอารัมมสา	คือ นางปชาบดีโคตมี
พระเจ้ากุกุสสราช	คือ พระเจ้าสุทโธทนะ
นางเมฆวดี	คือ พระนางสิริมหามายา
นางไกรสร หรือ นางเกษร	คือ นางยโสธราพิมพา

เนื้อความที่ปรากฏกล่าวถึงเรื่องราวของพระโพธิสัตว์ ซึ่งชาวพุทธเชื่อกันว่าก่อนที่จะตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าในอนาคต ต้องผ่านการสั่งสมบารมีอย่างมากมายหลายชาติในครั้งนั้นได้เสวยพระชาติเป็น สุริยวงสาकुमार พระโอรสของพระเจ้ากุกุสสราช และพระนางเมฆวดี ได้กล่าวอ้างว่าตัวละครเอกของเรื่องเป็นพระโพธิสัตว์เช่นนี้ จึงสรุปได้ว่าเป็น “ชาตก” เป็นเรื่องของการบำเพ็ญบารมีธรรมของพระพุทธเจ้า ข้อสังเกตอย่างหนึ่งที่กวีพยายามชี้ให้ผู้อ่านเห็นความเป็นไปของกรรมและกลับชาติมาเกิดของพระโพธิสัตว์รวมถึงเหล่าบริวาร เพราะตราบใดที่ยังไม่ได้บรรลุมรรคผลถึงพระนิพพานก็ต้องเกิดมาเผชิญกับความทุกข์ เวียนว่ายอยู่ในวัฏฏะ กล่าวคือด้วยอำนาจของกิเลส กรรม วิบาก เมื่อทำกรรมแล้วย่อมได้รับผลแห่งกรรมนั้นอีก หมุนเวียนไปอย่างไม่จบสิ้น

ธรรมเทศนาชาตกล้านนา ส่วนใหญ่การเริ่มเรื่องมักปรารภเหตุเกี่ยวกับชาตกเรื่องนั้นก่อนว่าเหตุนั้นเกิดขึ้นได้อย่างไรเพราะอะไร และตอนท้ายจะมีการสรุปหรือการประชุมชาตก หมายถึงการจำแนกตัวละครในเรื่องให้ตรงกับเรื่องราวพุทธประวัติ จึงเป็นต้นเค้าของการร้อยกรองคาวขอ เรื่อง “บัวระวงส์ไกรสร” ในตอนแรกได้กล่าวถึงการไหว้ครูตามธรรมเนียมการประพันธ์ร้อยกรอง การตั้งความปรารถนาให้พ้นทุกข์ไปสู่พระนิพพาน กล่าวถึงจุดประสงค์ และเริ่มเรื่องราวทันที ในเรื่องนี้ไม่ปรากฏการปรารภเหตุ และการประชุมชาตกเหมือนในคาวธรรมแต่อย่างใด กล่าวถึงเฉพาะการเสวยพระชาติเป็นโพธิสัตว์ ซึ่งพระพุทธเจ้าได้ตรัสปรารภด้วยพระองค์เอง ดังที่ปรากฏในวรรณกรรมดังนี้

“ตามองค์พระพุทธรู้ ท่านเจ้ากตทมา ยบอกเป็นนิยาย เล่าไว้
 แสงสว่าง เมื่อกุศล ไม่ทันแก่กล้า ความปรารถนาท่านนัก ชัดสนใจ
 พระองค์ก็คิดคืด ได้หลายชาติตั้งเป็นคน ชาติชาตินั้น แสนที่อับจน
 ท่านได้ทรง คำทุกข์บ่นน้อย บาบกับบุญ ทวยจูงจ่องห้อย เป็นคู่
 เทียมมาบ่พลัด หน่อโพธิสัตว์กับเทวทัต หากเป็นคู่สู้กันมา ปางเมื่อ
 พระ โพธิสัตว์ตราร ได้ทวนเทียวมา อเนชาติตั้ง ชาติหลงขณะยาม
 อัน เมื่อสมภารยังอ่อนคล้อย ปางเมื่อเป็น เจ้ากุมมมารน้อย อยู่
 เมืองมิ่งกว้างประชา” ^{๗๗}

การดำเนินเรื่องมีความซับซ้อน เพราะมีตัวละครเกี่ยวข้งกันหลายตัว ผู้แต่งกำหนดให้
 นางยักษ์เป็นผู้สร้างเหตุการณ์ความขัดแย้งในเรื่องและเชื่อมโยงไปหาตอนอื่นๆ ในที่นี้ผู้ศึกษาจะ
 กล่าวถึงประเด็นปัญหาของโครงเรื่อง ดังนี้

สถานการณ์ของปัญหา ตอนที่ ๑ คือ มีนางยักษ์มายตบหนึ่งอยากได้พระเจ้ากุกุสราชรามา
 เป็นสามีจึงให้มนต์คลใจให้นางเมฆวดีและพระโอรสประพาสาสุทธาน ดังปรากฏในคำขอตอนหนึ่ง
 ดังนี้

“ปางกายลุน ยังมียักษ์ ตัวใหญ่เฝ้าแข็งแรง ยักษ์ตัวนั้น ริทธิมัน
 แข็ง มันแสดง ปลอมตัวพร้อมได้ ยักษ์ณี มันเป็นแม่หม้าย ใจดุคำ
 ยิงนัก มันมีตมทา คะนิงคิตรัก ใจสอดคั้นมีกล มันทำเดชรธิ หื้อ
 จิตไหลหลง สังกวาทคุณมนต์ หื้อคนหลังหลู พิสมัย ใจเมาชอบสู
 ได้ถูกมนต์มันเป่าพิศ ยักษ์ณี ริทธิเดชรธิ มันคิดแต่งได้มายา
 เพราะความโลภะ เกิดความตมทา มันหันพระยา กุกุสราชเจ้า
 ท่านมีรูปสวย งามดีบ่เส้า ใจมันเมาโสภคัต เพราะตมทา ยักษ์
 เฝ้ามีนัก ใจมีดไหม้เมา มัว มันคิดฝ่าม้าง เอามาเป็นผัว ใจมันดำ
 มัว ลดเลี้ยวเกี่ยวคั้น มันบันดลใจ หื้อได้สลั้ง จิตใจเกทังคลาด
 คล้อย ทำหื้อจิตใจ เทวีลูกน้อย ได้หลงเชื่อถ้อยทางดี เลยจิต
 พลาดพลั้ง คำเมาโสภี เมกขวดี บ่หมินเที่ยงได้” ^{๗๘}

ปัญหาเริ่มปรากฏเมื่อนางยักษ์แปลงเป็นกวางทองวิ่งเข้ามาระหว่างพลับพลาที่ประทับแล้ว
 นางเมฆวดีเกิดความหลงไหลเป็นเหตุให้พระเจ้ากุกุสราชต้องออกตามหาเพื่อเอากวางตัวนั้นมาให้นาง

^{๗๗} สุภาพ มาน่าและคณะ(ผู้ปริวรรต), **บัวระวงส์ไกรสร**, หน้า ๑.

^{๗๘} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓.

เมฆวดี แต่พระองค์ได้หลงเข้าไปในเขตของยักษ์ จนในที่สุดนางยักษ์ได้แปลงเป็นเทวดารูปงามพระเจ้า กุสสราษเกิดรักใคร่แล้วพานางยักษ์กลับเมืองปัญจาลนคร และพากันใส่ความนางเมฆวดี

สถานการณ์ของปัญหา ตอนที่ ๒ พระเจ้ากุสสราษสั่งประหารนางเมฆวดีและพระโอรส เป็นเหตุให้พระอินทร์ลงมาช่วย แล้วจึงพากันหนีเข้าไปในป่า ดังปรากฏในคำขอตอนหนึ่ง ดังนี้

“กุสสราษะ ฟังคำสาวผี โทษเมียบมี เอาเพื่อนไปฆ่า บุณดี น้อยใจ พระทัยหมองหน้า ยามเขาพานางหน่อฟ้า เอาไปประหาร ที่ยังป่าช้า จักเอาดาบกล้าตัดฟัน หญิงชายใหญ่น้อย ออกตีใจตัน มาเสียดายนาง จักตายกว่าจ้อย สุริยะวงศ์ บุตดาอ่อนหน้อย คั้น หั้นเพื่อนเอาแม่ไท้ ไปเถิงสุสา ถาเนต้นไม้ เจ้าร้องรำให้ทวยทาง ไปเถิงแม่ไท้ มือกอดเกาะหวัน ว่าอย่าไปฟัน แม่รักของข้า.....เวลา วันนั้น สะท้านเพื่อนไหว มีโกลาภัย เขือกย้ายทั่วห้อง ทิมบัณฑู กัมม์ ฟุ้งเพื่อนดำต้อ อุดหากานองคังคัด เป็นโกลาหน ร้อนรน ยิ่งนัก จึงหันเหตุแจ้งลงมา ตัวองค์หน่อเนื้อ โพธิสัตตรา จักมรณา เมื่อมรณม์ขี้ขัว ท่านจึงลงมา โปรดผายยามอัน หือสุขสำราญรำ่า จับ”^{๗๙}

สถานการณ์ของปัญหา ตอนที่ ๓ ยักษ์โครบิธาษ ซึ่งปกครองเมืองนันทพรานเหาะผ่านมา เกิดตณหาอยากได้นางเมฆวดีเป็นภรรยา จึงได้พาเอาตัวนางไปแล้วนำนางไปฝากไว้กับพญาลิงผู้เฝ้า ประตูเมืองนันทพราน นางเมฆวดีจึงได้อาแหวนกับผ้าฝากไว้กับพญาลิง และสั่งไว้ว่าเป็นของสุริยวง สาธุการดังปรากฏในเนื้อความว่า

“มีวันหนึ่งนา พระยาโครบ มันเดินไต่เต้าดงรี มาหันในน่อง ร่าง ค้อมอิตถิ เมกฆวดี ยังดินลุ่มไต้ นางนั่งจุกเหงา ชบเซาเหงาให้ มา สิวโรยยิ่งนัก มันเท่าคิดใจ คระนิงคิดรัก จึงสั่งวาทด้วยมนต์มัน มนต์เวททิพย์ แต่งหื้อหลับฝัน หื้อนางง่อมงัน ม่อยไปเพื่อหน้อย หื้อสมิงหมิง สิมสติจ้อย หัวนางเซท่าวชบ พระยาอักขา ราชาโค รบ ฟังกบาทเต้ามาริม.....ส่วนว่ายักษ์ พาโลบาบไป มันจับนาง ไปบั้ง เอามือกอดหวัน เดินตันละลั้ง สยองวังข้ามซานบน มัน เหาะคระย่อน วังห้วยเวหน ไปปานตั้งลม พัดฟองจั่วแห่งไปเถิง รอดห้อง มัคโคโต เมืองสิงขอบช้อน เป็นดงดอนด่านยักษ์ เขา สังกตอยู่ลุ่มบั้งคับ ลุ่มอำนาจด้วยตัวมัน จึงหยุดอยู่พัก กรุงสิง

^{๗๙} อ่างแล้ว.

รัฐธำ มั่นก็เอานาง ฝากกับวอกเถ้า ว่าสุทังหลาย จุ่งมาผ่อเฝ้า
เมี้ยกุนีไว้.....ตัวนางหน่อซัน จึงจาตอบตั้นกับลึง ว่าเจ้าพี่น้อง
บุญมีจริง ๆ อันเป็นแกลึง รักษาตั้นตัวว ขอเพ็งกุศล บารมีเจ้า
พอกกรุณาอย่าพลั่ว ข้าขอฝากแหวน ธำวงค์สอดนิ้ว กับผืนแผ่นผ้า
คร้วทรง เป็นของลูกน้อย ขอจื่อจำจง สุริยวงส์ บุตตาลูกข้า”^{๘๐}

สถานการณ์ของปัญหา ตอนที่ ๔ หลังจากที่สุริยวงส์กุมารตื่นมาไม่พบกับนางเมฆวดีจึง
ออกตามหาแล้วไปพบกับพระฤาษีไตรคำจึงฝากตัวเป็นศิษย์ และได้พบรักกับนางไกรสร ดังปรากฏใน
คำวขอตอนหนึ่งดังนี้

“เจ้าบุปุ่นไซ้ คีรีเขาขอน ได้หลายคราวนอน เดือนหนึ่งจอดจั้ง
ด้วยเดสสบุญ มาเทิงเกิงนั้น เถิงที่อารามท่านพระ ชื่อตะไหลคำ
เจ้าสมณะ ท่านสงเสพร้างคลองซี ท่านสุวัณณะ พระองค์ระสี
อยู่ในคีรี ดอยดงเถื่อนถ้ำ....สุริยวงส์ ตนบุญเสศฟ้า ยามหนุ่ม
หน้าบุญยอมอยู่กับนางน้อง บัวบานไกรสร ระสีปกครองเลี้ยงคูผ่อ
เฝ้า เถิงเวยการ อายุงามเจ้า สิบปีเสศมาใหญ่หนัก พระระสีสอน
เวทมนต์ได้นัก จบเพทเลี้ยงคุณคลอง ส่วนนางนางน้อง บัวบาน
ไกรสร นวลละอองสีใส่บ่เส้า อายุสังขาร พอสิบขวบเข้า ยังปา
ยเปียงไปใหญ่พร้อม ยามเมื่อหนุ่มกัมม เป็นพี่กับน้อง สองโล่ง
ถ้อยยินดี เถิงใหญ่มาแล้ว ขึ้นถ้าวจาวจี มีความยินดี ตัณหา
เกิดขึ้น มีดพร้าอำฝน บ่ทนเป็นหลิม ขะหนิมคำซอนหอละเอะ ดิน
กลายเป็นตม ก็ฝนน้ำเซาะ มันกลายเป็นเกิดหื้อแหลวไป สองเจ้าคู่
ซอน หย่องมีน้ำใจ อยู่กลางดงไพร สองคนม่วนต้อม”^{๘๑}

ความรุนแรงของปัญหาได้เกิดขึ้นอีก คือตอนที่ สุริยวงส์กุมารคิดถึงนางเมฆวดีจึงได้กราบ
ลาพระฤาษีแล้วออกไปตามหามารดาของตนจะไปพบกับพญาลิง จึงเกิดการสู้รบ จนในที่สุดสุริยวงส์
กุมารได้รับชัยชนะ

สถานการณ์ของปัญหา ตอนที่ ๕ สุริยวงส์กุมารแอบไปลักพาตัวนางเมฆวดีมาจากยักษ์
โครปธิดราช และได้เขียนจดหมายท้ารบ ยักษ์โครปธิดราชจึงให้ยักษ์โขโนปลอมตัวเป็นพระอินทร์ไปล่อ
สุริยวงส์กุมารออกมาดังปรากฏในคำวขอตอนหนึ่งว่า

^{๘๐} อ่างแล้ว.

^{๘๑} อ่างแล้ว.

“ข้าเขียนหนังสือ ต่ำทวยยักษ์เกล้า เขียนติดใบบานปล่องพับ ว่าไอ้
 สัตรู อย่างใดไปลัก เอาแม่อันกูมา บัดเดี๋ยวนี้ กูมาทวยหา ไอ้ชาติ
 พาลา ยักษ์เอนบาปใบ้ สูหมายจักหัน ทันทง่ายได้ ก็จักหนีไป
 เร่งรัด บัดนี้ตีกา ต่ำติดปล่องพับ ปูนแสบไหม้วิญญา กูจักไปพัก
 อยู่ถ้าโคหา รอฟังอาชญา ไอ้เอนยักษ์เกล้า หวังว่าสูจักได้เป็นเจ้า กู
 บยินยอมน้อมยศ ผัดสามวัน หื้อมีงไปรบ ขอต่อสู้กันที แสนชาติ
 นี้ กูบ่ถอยหนี ใครรู้รึทธิ ต่อกันสักหน่อย.ส่วนโชนา เสนาบาปใบ้
 มีโกธาในเร่งรัด ว่าอย่าร้อนใจ วิชาเรานัก จักไปจ่านด้วยทิงเพียร
 จักแปลงนาคะ ผูกพันพระเศียร มั่นบ่ทันเรียน มนต์สั่งมาแก้ เอา
 ผ้ากุสา ผืนงามนี้แหละ จักเอาไปน้อมนับ หื้อลวดกลับกลายเป็น
 เชือกผูกมัด จักหนีออกได้ไหนมัน โชนาก็นึก วิชามันชั้น ส่วนตัว
 แห่งมัน ปลอมกายนุ่งหย่อง หื้อเหมือนอินทา สวรรค์บนห้อง
 ปลอมเพศงามพระภัก”^{๘๒}

แต่การรบครั้งนี้ก็ไม่ได้ง่าย ถึงแม้จะฆ่ายักษ์โครปธราชตายแต่ก็กลับฟื้นคืนมา จนในที่สุด
 สूरियวงสามารถก็รู้วิธีการฆ่ายักษ์โครปธราชและสามารถฆ่าได้สำเร็จ ดังปรากฏในคำวชตอนหนึ่งดังนี้

“สุริยวงส์ ลงกำชวัด เอาปืนชื่ออันสุธา ถกลากจัน ยืนยิงปิสา
 จักธรณร คำนับได้ ข้ากำเอาหัว ยักษ์ตกลมได้ เอากวัดแกว่ง
 ไปคว่างซัด ม้าก็ณฐัก ข้าตืนข้าวบืด ชกข้าวเข้าลงรู เลยตายขาด
 มิติ ยักษ์สัตรู ตาชุมธนู เลียนกับโลกสร้าง มั่นบ่ได้เก็บ มาเตาะต่อ
 ตั้ง เลยดับวิญญาณชาติยักษ์ ม้าถีบหินผา ลงเตงหนีบคับ โครบ
 ราช เจ้าตายไป ยักษ์ตื่นค้ำน เถิงทางสิบหาย บมีตัวใด มาแข่งต่อ
 เจ้า”^{๘๓}

สถานการณ์ของปัญหา ตอนที่ ๖ เริ่มคลี่คลายลงเมื่อสุริยวงสามารถฆ่ายักษ์โครปธราชได้
 สำเร็จ แล้วพานางเมฆวดี นางเทวดาธรรมาแม่บุญธรรม กลับไปยังเมืองปัญจาลนคร ดังปรากฏใน
 คำวชตอนหนึ่งดังนี้

“สุริยวงส์ นำตนแม่ไท้ เข้ามาสู่ห้องปฐวี เจ้าพาหุมุยักษ์ เป็น
 เพื่อนเมตริย์ มาพักเสาดิ นอกเวียงค่ายตั้ง บทัพเศิก ลูชิงเมือง
 บ้าน จักเป็นภัยพาลแย่งทรัพย์ ส่วนตนพระยา รู้แจ้งแค้นครัก มี

^{๘๒} อ่างแล้ว.

^{๘๓} อ่างแล้ว.

ปราโมทย์สู้ออกใน หายคำชะท้าน สะดุ้งตกใจ มีปิติใน มโนเที่ยง
ตั้ง จึงใช้ทูตดา สัญญาเมืองบ้าน ทือเสนานำจ่านใช้ ห้างของชั้น
รูปเทียนดอกไม้ ไปเชิญหน่อเจ้ามาพลัน เชิญเข้าช่วงค้อม
พระราชฐาน เจ้ากุมมาร รับขันดอกสร้อย ชวนเอามาตา ตามไป
ไฝ่ห้อย กับทั้งท้าวแม่รัก ชวนกันมาหา ค้อมวังสำนัก ที่ปราสาท
ห้องเวียงใน”^{๘๔}

สถานการณ์ของปัญหาคลี่คลายลงหลังจากที่นางเทวดาอารัมมสาได้ถามความจริงกับพระเจ้ากุงสราซ แล้วพระองค์ก็มีพระบัญชาให้ประหารนางยักษ์ม่าย แล้วจัดพิธีรับขวัญนางเมฆวดีและพระโอรสแต่ผู้แต่งยังไม่จบเรื่องโดยทันทียังดำเนินต่อไปจนถึงตอนที่สุริยวงสาสามารถคิดถึงนางไกรสรจึงขออนุญาตพระเจ้ากุงสราซออกไปปรับตัวนางไกรสรมาที่เมืองปัญจาลนคร ดังปรากฏในคำขอตอนหนึ่งดังนี้

“สุริยวงส์ พระองค์จอมเหล่า ใจวินเมายังนัก มาอาลัยหา เมีย
แพงที่รัก ไกรสรดอกสร้อยมาลี อันอยู่ป่าไม้ กับพ่อระสี หลายเดือนดี
ได้พลัดพรากห่าง สุริยวงส์ เจ้าจงเจตอ้าง จักขออาลาพ่อให้ จัก
ไปทวยหา แม่สร้อยดอกไม้ เมียมึงแก้วสาया.....ขอกับบิดตา มาดา
คะค้อย ขอปลงปล่อยหื้อไปงาม ว่าบัดเดี๋ยวนี้ ม่อนขอไปตาม
ทวยหานางนางไกรสรดอกสร้อย พระบิดตา มาดาใจห้อย จึงปลง
ปล่อยวางลูกรัก ท่านก็มีใจ ยินดีชอบทัต อันตนท่านเจ้าจักไป”^{๘๕}

จากนั้นพระฤาษีโตลคำ ท่านได้สั่งสอนสุริยวงสาและนางไกรสรให้ปฏิบัติตนให้อยู่ในศีลธรรม และหน้าที่ความเป็นสามีภรรยา ในที่สุดทั้งสองก็กลับสู่เมืองปัญจาลนคร ได้จัดพิธีอภิเษกสมรสอย่างยิ่งใหญ่หลังจากนั้นสุริยวงสาและนางไกรสรก็ได้ขึ้นเป็นกษัตริย์ครองเมืองปัญจาลนคร

๒.๔.๕ ตัวละคร

ในการศึกษาวรรณกรรมหรือวรรณคดีนั้น ตัวละครถือว่าเป็นสิ่งสำคัญอีกประการหนึ่งที่จะศึกษา นอกการที่เราได้ศึกษาที่มาของเรื่อง เนื้อเรื่องโดยย่อ และโครงเรื่องแล้ว ตัวละครจะทำให้ผู้อ่านมองเห็นถึงการลำดับโครงเรื่อง เพื่อให้การดำเนินเรื่องมีความสมบูรณ์และดำเนินตามแก่นเรื่องตัวละครจึงเป็นผู้ที่มีบทบาทในเรื่อง ละครจะดำเนินไปได้ต้องอาศัยการกระทำของตัวละคร เป็นผู้ดำเนินเรื่อง อาจเป็น คน สัตว์ อมนุษย์ หรือสิ่งของก็ได้ ดังที่ ยูวพาส์ ชัยศิลป์วัฒนา ได้กล่าวว่า ละครจะดำเนินไปได้ต้องอาศัยการกระทำและบทสนทนาของตัวละคร อีกทั้งเหตุการณ์ต่างๆ ในบทละคร

^{๘๔} อ่างแล้ว

^{๘๕} อ่างแล้ว.

มักจะเกิดจากการที่ตัวละครมีความปรารถนาที่ขัดแย้งกัน^{๘๖} ซึ่งขึ้นอยู่กับทฤษฎีว่าจะกำหนดรูปร่างหน้าตา นิสัยใจคอ เพศ วัย บทบาท บุคลิกภาพ เป็นต้น ฉัตรยูงกา สวัสดิพงษ์ กล่าวว่า ตัวละครในวรรณคดีไทยโดยเฉพาะวรรณคดีที่อาศัยต้นเค้าเรื่องจากชาดกนั้นจะมีทั้งตัวละครที่เป็นมนุษย์และอมมนุษย์ ลักษณะตัวละครมักจะแยกออกให้เห็นอย่างชัดเจนเป็นฝ่าย คือ ตัวละครฝ่ายดีและฝ่ายชั่ว ตัวประกอบจะเข้ามามีบทบาทเกี่ยวกับตัวละครเอกฝ่ายชายหรือฝ่ายหญิง ตัวละครฝ่ายดีมักจะมีบทบาทที่ต้องช่วยเหลือเกื้อกูลตัวเอกของเรื่อง ในขณะที่ตัวละครฝ่ายชั่วจะมีบทบาทที่ทำให้ตัวเอกของเรื่องต้องประสบอุปสรรคหรือความลำบากต่างๆ แต่ก็ต้องพ่ายแพ้ตัวเอกไปในที่สุด^{๘๗}

ตัวละครที่ในคำขอ“บัวระวงส์โกสร” ผู้ศึกษาจะแบ่งออกเป็น ๒ กลุ่ม ได้แก่ ตัวละครที่เป็นมนุษย์และตัวละครที่เป็นอมมนุษย์ ดังนี้

ตัวละครที่เป็นมนุษย์ในคำขอเรื่อง “บัวระวงส์โกสร” มีทั้งหมด ๕ ตัว ได้แก่ สุริยวงสา กุมาร พระเจ้ากุสสุราช นางเมฆวดี พระฤาษีไตรคำ และนางโกสร หรือ นางเกสร

ตัวละครที่เป็นอมมนุษย์ในคำขอเรื่อง “บัวระวงส์โกสร” มีทั้งหมด ๗ ตัว ได้แก่ นางยักษ์ ยักษ์โครปธิดราช ยักษ์โขโน พระอินทร์ นางเทวดาอารัมมสา พญาลิง ม้ากัณฐัก และอามาตย์ยักษ์

ในที่นี้ผู้ศึกษาจะขอกกล่าวเฉพาะตัวละครที่มีความสำคัญในเรื่อง ได้แก่ สุริยวงสา กุมาร นางเมฆวดี นางยักษ์ม่าย และยักษ์โครปธิดราช

สุริยวงสา กุมาร เป็นตัวละครที่มีความสำคัญที่สุดในเรื่อง เกิดมาเพื่อเสวยพระชาติเป็นพระโพธิสัตว์บำเพ็ญบารมี และอยู่ในฐานะชนชั้นสูงเป็นพระราชโอรสของพระเจ้ากุสสุราชและนางเมฆวดีแห่งเมืองปัญจาลนคร ส่วนรูปลักษณ์ของพระองค์ก็ไม่ได้ให้รายละเอียดชัดเจน บอกเพียงแต่ว่าเป็นหนุ่มรูปงามเป็นผู้มีความสามารถหลายอย่าง เช่น ด้านศาสตราวุธ เวทมนต์คาถาสมาถเรียนจบได้อย่างรวดเร็วมีความเฉลียวฉลาด ดังปรากฏในคำขอตอนหนึ่งดังนี้

“สุริยวงส์ ตนบุญเสศฟ้า ยามหนุ่มหน้าบุญ ยอมอยู่กับน้อง บัว
บานโกสร ระสีปกครองเลี้ยงคู่อู่เฝ้า เถิงเวยการ आयุนามเจ้า
สิบปีเสศมาใหญ่นัก พระระสีสอน เวทมนต์ได้นัก จบเพทเสียง
คุณคลอง”^{๘๘}

^{๘๖} ยูวพาส์ ชัยศิลป์วัฒนา, ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับวรรณคดี, หน้า ๑๖๕.

^{๘๗} ฉัตรยูงกา สวัสดิพงษ์, “คำขอเรื่องเจ้าสุวัตร นางบัวคำ”, หน้า ๖๙.

^{๘๘} สุภาพ มานาและคณะ(ผู้ปริวรรต), บัวระวงส์โกสร , หน้า ๓๑.

ไม่เพียงแต่เท่านั้น สุริยวงสาकुमार ยังเป็นผู้กล่าวสอนธรรมแก่เหล่ามนุษย์ได้ มีความเมตตากรุณา รู้จักความกตัญญูรู้คุณ รู้จักถึงการรักษาศีล และหลักการปกครอง เป็นผู้ฉลาดทั้งทางโลกและทางธรรมซึ่งก็จริงใจสร้างตัวละครนี้ให้มีคุณสมบัติเป็นพระโพธิสัตว์ เช่น ตอนที่รับชนะพญาลิง

“เจ้าเดือนสอน พระพรกล่าวชี้ หื้อฝูงวอกเถ้าชาวลิง หื้อเขาได้รับ องค์กรปัญจสีล พร้อมคู่ชายหญิง ถือสีลแปดห้า สัตบ่ตาย บ่ควรตีฆ่า ควรกรุณาอึ่งนิก หันสะสิ่งของเขา ก้อย่าได้ลัก ควรเสยเพิกหน้าหนีไป ผัวเมียมีแล้ว ก้อย่ามีใจค้อยแหงลิเฑ ของเขาหงห้ามอย่าได้จุเขา สิบหายพ่อยบ่าง เสียเงินค่าสิ่งทรัพย์ หื้อได้ตกใจ สิ่งใดแค้นคัด จนพระเนตรหน้ายวาลง อย่ากินน้ำพิช สุราเมาหลง หื้อจำเอาองค์ สีสั่งให้หมั้น วาจาใจ พระกายหื้อตั้ง ตามคติธัมม พระพุทธ ทสธัมม หื้อจำพิรุช เจ้าสอนสั่งเสี้ยงสัตว์ลิง”^{๘๙}

จะเห็นว่าบทบาทของสุริยวงสาकुमारเป็นผู้ที่มีความสำคัญในการเดินเรื่องตั้งแต่ต้นจนจบ ตัวละครได้ฝ่าฟันอุปสรรคปัญหามาก มีคนคอยให้ความช่วยเหลืออยู่ตลอด ข้อสังเกตนี้เป็นแบบแผนของวรรณกรรมไทยหรือวรรณคดีไทยที่นิยมสร้างตัวละครเอกโดยเฉพาะประเภทชาตก ส่วนมากนิยมนำเอาชื่อของตัวละครเอกไปตั้งเป็นชื่อเรื่อง แต่คำขอเรื่องนี้ได้นำเอาตัวละครรองมาตั้ง คือนางไภสร แต่ค้นคำก็เป็นไปตามแบบแผนคือชื่อ คำว่าธรรมสุริยวงส์ นางเมฆวดี เป็นตัวละครที่มีความสำคัญอีกตัวหนึ่งนางเมฆวดีเป็นพระมเหสีของพระเจ้ากุงสุรราช และเป็นพระมารดาของสุริยวงสาकुमार มีบทบาทสำคัญในการเดินเรื่องให้เป็นไปตามแก่นเรื่องพระนางเป็นผู้มีรูปโฉมงดงาม ซึ่งกวีก็ได้กล่าวให้รายละเอียดว่า งามดงามเหมือนดั่งช่างไม้แกะสลักให้เหมือนเทวดา ผิวพรรณงาม ใครเห็นก็อยากได้เป็นภรรยา ดังปรากฏในคำขอตอนหนึ่งดังนี้

“ทุกวันค่ำเช้า บ่พรากราไกล ยอดนงวัย บ่หนีพรากร้าง การท้งสวย หากสุดเสี้ยงหัน บ่มีไผเทียมเปรียบไว้ รูปร่างนางสี เพศเพียงช่างไม้ อันขักรูปต้องเทวัน สองพระเจืองท้าว เลางามเหมือนกัน ผิวผ่องพัน วัฒนธรรมตั้งแก้ว มีเนื้อตัวกลม คิงพันแ้วแล้ว แอว ว่องคมคู่เชื้อ คนใดได้หัน ใครผันฟักเพื่อ มีจิตเจตเอื้อปูนชม เจ้าลือชทาน ทั้งงามสวยสม พุสุชน ลือชาทั่วดาว”^{๙๐}

^{๘๙} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๖.

^{๙๐} อ้างแล้ว.

และพระนางยังเป็นผู้มีความศรัทธามั่นคงในพระพุทธศาสนาอย่างแรงกล้า เป็นผู้ที่ใครเห็นใครๆ ก็รัก ลักษณะนิสัยเป็นผู้มีศีล มีจิตใจงดงาม กวีจึงใจสร้างตัวละครตัวนี้ให้มีความใกล้เคียงกับตัวละครเอกเพราะเป็นมารดาของพระโพธิสัตว์ ได้เผชิญเคราะห์กรรมร่วมกัน สุดท้ายก็สามารถฝ่าฟันมาได้ดังปรากฏในคำขอตอนหนึ่งดังนี้

“ส่วนว่ามารดา พระองค์ราชะ จักไขบอกแจ้งตามมี นามชื่อนั้น ว่าอันดีหลี เมกขวดี ชื่อนามแห่งเจ้า นางมีใจใส สัทธาบ่เศร้า รักสาครองธมมปละ ปัญจสีลา บ่ปมาทะ รักษาเที่ยงหมั้นตามองค์ การบาบร้าย นางบ่ประสงค์ ใจเป็นมงคล ดิงามชื้อตั้ง วาจาใจ ปรกกายเที่ยงหมั้น บ่ผิดครองธมมพระพุทฺธ อยู่สุขเขสม บำเพ็ญ ฝ่อนทุกข์ เสวยราชกว้างครองดิน พระปิ่นฟ้า ปกครองถานดิน รักษาแผ่นดิน สุทธาใหญ่กว้าง เป็นที่สักเสถียร บ้านเมืองอวดอ้าง ตามคติธมมบ่พลัด ราชสตร สุขใจยิ่งนัก บ่มีเฝ้าผู้นินทา เจ้าข้า ไพร่น้อย มีความเมตตา สักเสถียรวันทา พระองค์ปิ่นเกล้า ท่านอยู่ เทียวตาม ทสธมมเจ้า ถือเป็นใหญ่โตบ่พลัด พหุชนา มีความชอบ รัก จาอวดอ้างยินดี”^{๙๑}

บทบาทสำคัญในเรื่องนี้ นางเมกขวดี เป็นตัวละครที่ผูกปมปัญหา อยู่หลายตอน ตั้งแต่เริ่มแรก ถือเป็นผู้สร้างสถานการณ์ความขัดแย้งต่างๆ เพราะต้องสร้างความโดดเด่นให้กับตัวละครเอก และทำให้เรื่องสามารถดำเนินไปได้

นางยักษ์ ตัวละครตัวนี้ถือเป็นอีกหนึ่งตัวละครที่มีความสำคัญในเรื่อง นางยักษ์ เป็นนางยักษ์มีต้นหาที่อาศัยอยู่ในเขตทะเลแวกเมืองปัญจาลนคร มีลักษณะน่ากลัว ดังปรากฏในคำขอตอนหนึ่งดังนี้

“กับเนรมิต ทือพระยาหัน แปลงเป็นสามาร ยักษ์เียนตัวเถ้า มีตัวใหญ่สูง ผิวดำกำเส้า มีขนหยวดยาวเข้าขวาง จักชุกตาเหลือก แค้นเหลี่ยมเหลือกมัน ริมปากกว้างแดงยาว มือถือถ้วยค้อน เขี้ยวองฟันขาว ฟังปาวเปิงออม แบกค้อนกัดหน้า”^{๙๒}

นิสัยใจคอมักมากในราคะ ตัณหา มีจิตใจโหดเหี้ยม มีเล่ห์กลมารยาสามารถใช้มนต์สะกดจิตเพื่อสนองความต้องการของตน มีฤทธิ์เดชสามารถแปลงกายได้สารพัด ดังที่กวีได้พรรณาน่าว่า

^{๙๑} อ้างแล้ว.

^{๙๒} อ้างแล้ว.

“ยักข์ตัวนั้น ริทธิมันแข็ง มันแสดง ปลอมตัวพร้อมได้ ยักข์ณี มัน เป็นแม่หม้าย ใจดุด่ายิ่งนัก มันมีตันทา คะนิงคิดรัก ใจสอดค้นมี กล มันทำเดชริทธิ หื้อจิตไหลหลง สังกวาทคุณมนต์ หื้อคนหลัง หลู พิสมัย ใจเมาชอบสู ได้ถูกมนต์มันเป่าพิศ ยักข์ณี ริทธิเดช ริทธิ มันคิดแต่งได้มายา เพราะความโลภะ เกิดความตันทา มัน หันพระยาสุสราขเจ้า ท่านมีรูปสวย งามดีบ่เส้า ใจมันเมาโสภ คัด เพราะว่าตันทา ยักข์เถ้ามีนั้ก ใจมีดใหม่เมามัว มันคิดผ่าม้าง เอามาเป็นผัว ใจมันด่ามัว ลดเลี้ยวเกี้ยวตัน มันบันดลใจ หื้อ ได้สลั่ง จิตใจเกทังคลาดคล้อย ทำหื้อจิตใจ เทวีลูกน้อย ได้ หลงเชื่อถ้อยทางดี เลยจิตพลาดพลั้ง คำเมาโสภี เมกขวดี บ่หมินเที่ยงได้”^{๙๓}

บทบาทของนางยักข์ม่ายถือว่าเป็นตัวแทนของฝ่ายอธรรม เป็นตัวจุดชนวนของปัญหา เพราะเกิดตันทาอยากได้พระเจ้ากุสราสมาเป็นสามีจึงใช้มนต์สะกดจิตให้พระเจ้ากุสราขอยาก ประพาสอุทยาน แล้วนางก็แปลงเป็นกวางทองไปสะกดจิตให้นางเมฆวดีอยากได้กวางทองตัวนั้นจึง เกิดปัญหาต่างๆ ขึ้นจนทำให้นางเมฆวดีกับพระโอรสต้องถูกประหารและออกจากเมือง สุดท้ายธรรมก็ ย่อมชนะอธรรมนางยักข์ม่ายถูกพระเจ้ากุสราขสั่งประหารในที่สด

ยักข์โครปธราช เป็นยักข์ปกครองเมืองนันทพราน มียักข์โขโน และพญาลิงเป็นบริวาร ยักข์ตนนี้ลักษณะนิสัยขี้โมโห ชอบเที่ยวแตรไปมา หาความสุขมักมากในกามคุณ แต่หากุครองไม่ได้ ไม่ชอบเครื่องมือที่เป็นยักข์เหมือนกัน แต่มีความสามารถสูงปกครองบรรดา ยักข์ทั้งหลายได้ ดังที่วีได้ พรรณนาถึงนิสัยใจคอตัวละครนี้ว่า

“ยังมียักข์ ราชานใหญ่่นัก ตัวเอกอ้างขันคม ชื่อว่าโครบ ธิราชใจ ขม สยองเดินดง มาถึงรอดใกล้ มันเคนมาแฝง แสงวแหล่งไหล้ มาสงเสพนางดอกไม้ นารีบุปผา มีหั้นบ่ไร้ ตามใจเสพสู้กามมัน โครบราชท้าว แต่มาเสียการ เท่ากันดารหาเมียบ่ได้ ซาติเชื้อ เดียวกัน อนันต์เหนือไ้ แสนพันคนทั่วทิส เวรานุกัมม ตัวมัน อมิตร บ่ยมชอบสู้ไผเลย เป็นเจ้าปราบฟ้า คนเดียวเสยๆ อยู่สุข เสบย คนเดียวเปลี่ยนข้าง ยามเมื่อออกใจ ใคร่สงเสพสร้าง ด้วย

^{๙๓} อ้างแล้ว.

กามคุณคิดครบ มั่นกั้ตั้งใจ ดำเนินเดินยก มาหาเสฟสู้เซยชม เอา
 สาวดอกไม้ เป็นคู่ประสม หมากนาวาริพน ที่ดงเหล้ากว้าง”^{๙๔}

บทบาทของยักษ์โครปธราชผู้แต่งจงใจสร้างให้เป็นคู่ปรับของพระโพธิสัตว์ คือสุริยวงสา
 กุมารเพื่อช่วยให้ตัวละครเอกมีความโดดเด่นขึ้น เช่น ตอนที่สุริยวงสากุมารต่อสู้กับยักษ์โครปธราชจน
 ได้รับชัยชนะจึงถือว่าเป็นธรรมดาที่วรรณกรรมประเภทชาดกนิยมกัน และอีกตอนหนึ่งตอนที่ยักษ์
 โครปธราชเที่ยวในป่าแล้วผ่านมาพบกับนางเมฆวดีและพระโอรส เกิดตัณหาอยากได้นางเมฆวดีไปเป็น
 ภรรยาแล้วพาเอานางไปเป็นเหตุให้สุริยวงสากุมารต้องออกตามหา และไปพบกับนางเทวดาอารัมมสา
 พระฤาษีไตรคำและนางโกสรตัวละครตัวนี้มีความสำคัญทำให้เรื่องดำเนินต่อไปเพื่อให้ไปถึงความ
 ชัดแย้งสูงสุดเพื่อบรรลุแก่นของเรื่อง ส่วนตัวละครตัวอื่นๆ ผู้ศึกษาจะขอกล่าวถึงเพียงบทบาทที่
 ปรากฏในเรื่องเพื่อความเข้าใจ ดังนี้

พระเจ้ากุสสราช เจ้าเมืองครองเมืองปัญจาลนคร และเป็นพระบิดาของสุริยวงสากุมาร

พระฤาษีไตรคำ พระฤาษีผู้มีศีล บำเพ็ญธรรมอยู่ในป่า เป็นครูสอนสรรพวิชาต่างๆ ให้
 ความช่วยเหลือแก้ปัญหาให้สุริยวงสากุมาร และยกนางโกสรให้เป็นภรรยา

นางโกสร หรือนางเกสร เด็กสาวซึ่งลงมาจากสวรรค์แล้วกำเนิดในดอกบัว พระฤาษีไตรคำ
 จึงได้อามาเลี้ยงเป็นบุตรบุญธรรม และต่อมาได้เป็นภรรยาของสุริยวงสากุมาร

ยักษ์ไซโน บริวารของยักษ์โครปธราช ได้สู้รบกับสุริยวงสากุมารแต่พ่ายแพ้ แต่ภายหลังได้
 ครองเมืองนันทพราน และเป็นหัวหน้าในการจัดขบวนเสด็จของสุริยวงสากุมาร นางเมฆวดี และ
 นางเทวดาอารัมมสากลับเมืองปัญจาลนคร

พระอินทร์ คอยให้ความช่วยเหลือนางเมฆวดีและพระโอรสตอนถูกประหาร และตอนที่
 สุริยวงสากุมารสู้กับยักษ์โครปธราชซึ่งพระองค์ได้มอบของวิเศษให้

นางเทวดาอารัมมสา นางเทวดาที่รักษาตอยอารัมมูสา ซึ่งคอยให้ความช่วยเหลือแก้ปัญหา
 ให้สุริยวงสากุมาร และตอนสุดท้ายได้เป็นผู้ไขความจรงเรื่องนางยักษ์มาย

พญาลิง เป็นบริวารของยักษ์โครปธราช มีหน้าที่เฝ้าประตูเมืองนันทพราน ช่วยรับฝาก
 ผ้าสไปและแหวนของนางเมฆวดี และบอกทางแก่สุริยวงสากุมารเพื่อไปยังเมืองนันทพราน

อามาศย์ยักษ์ เป็นบริวารของยักษ์โครปธราช เป็นคนเตือนสติยักษ์โครปธราชเรื่องการไปลัก
 ขโมยเอานางเมฆวดีมาไว้ที่ปราสาท แล้วนางเมฆวดีหายไปจึงมีโทษ อามาศย์ยักษ์จึงได้เตือนสติจน
 เกิดความเกรงกลัวต่อบาปที่ตนทำ

ม้ากัณฐัก ม้าวิเศษที่พระฤาษีไตรคำมอบให้สุริยวงสากุมารเพื่อไปตามหามารดา และช่วย
 วางแผนกับสุริยวงสากุมารตอนหาวิธีฆ่ายักษ์โครปธราช

^{๙๔} อ่างแล้ว.

บทบาทและความสำคัญของตัวละครที่กล่าวมาข้างต้นนั้น ไม่ว่าจะเป็นตัวละครที่เป็นมนุษย์ หรืออมมนุษย์ ล้วนมีความสำคัญกับการดำเนินเรื่อง เพื่อให้เข้าไปถึงแก่นที่กวีต้องการจะสื่อ ตัวละครจึงมีความสำคัญบทบาทแตกต่างกันไปแล้วแต่กวีจะนำเสนอออกมาในรูปแบบใด เพื่อให้การเริ่มเรื่องแล้วดำเนินไปสู่การจบเรื่องให้มีความสมบูรณ์ซึ่งตัวละครในคำวขอ “บัวระวงสโกสร” ก็มีฐานะรูปร่าง ลักษณะนิสัย คล้ายคลึงกับวรรณกรรมชาดกล้านนาหลายๆ เรื่อง

๒.๕ คุณค่าของวรรณกรรมคำวขอ “บัวระวงสโกสร”

วรรณกรรมล้านนาเป็นผลงานการสร้างสรรค์ของกวีชาวล้านนา ปรากฏออกมาทั้งในรูปแบบลายลักษณ์และรูปแบบมุขปาฐะ ซึ่งได้รับการสืบทอดต่อกันมาเป็นเวลายาวนาน ผู้แต่งได้นำเอาคำสอนในพระพุทธศาสนาหรือคำสอนที่เป็นค่านิยมของสังคมที่มีอยู่เดิมแล้วในสังคมมาถ่ายทอด เพื่อมุ่งสั่งสอนคนในสังคม ดังวรรณกรรมคำวขอ “บัวระวงสโกสร” ผู้แต่งได้นำเอาพุทธธรรมมาเสนอในรูปแบบคำวขอ เพื่อตอบสนองความต้องการของผู้แต่งเองหรืออาจเป็นความต้องการของสังคมส่วนหนึ่งก็ได้ ทำให้เหมาะสมต่อการใช้ชีวิตประจำวันของคนในสังคม โดยใช้ตัวละครที่ปรากฏในเรื่องเป็นตัวนำเสนอและให้ผู้ฟังสามารถนำไปเป็นต้นแบบในการประพฤติปฏิบัติ และนำไปเป็นเครื่องมือเปรียบเทียบระหว่างความดีกับความชั่วเพื่อสั่งสอนขัดเกลาคนในสังคม วรรณกรรมคำวขอ “บัวระวงสโกสร” นับเป็นผลงานการสร้างสรรค์อันล้ำค่าเพราะได้นำเอาพุทธธรรมมาประยุกต์ให้เหมาะสมกับความนิยมของสังคม ใช้เป็นเครื่องมือสั่งสอนตามวิถีชีวิตท้องถิ่น ล้านนา คำวขอ “บัวระวงสโกสร” จึงเป็นสิ่งที่ทรงคุณค่าต่อสังคมล้านนาในด้านต่างๆ ดังนี้

๒.๕.๑ คุณค่าในด้านบุคคล

คุณค่าในด้านบุคคลคือการพิจารณาถึงพฤติกรรมของมนุษย์ที่แสดงออกมาจากกาย วาจา ใจ ความคิดความเชื่อค่านิยมต่างๆ ว่าสิ่งนั้นเป็นสิ่งที่ดีหรือว่าเป็นความชั่วหรือแม้กระทั่งในด้านของจิตใจไม่ว่าจะเป็นมนุษย์หรือสัตว์จำเป็นที่จะต้องใช้จิตใจควบคุมพฤติกรรมของตน ต้องรู้จักเหตุ และผลในการพิจารณาไตร่ตรองแยกแยะสิ่งต่างๆ ได้อย่างถูกต้องและตั้งอยู่บนพื้นฐานของคุณธรรม จริยธรรม ตามหลักแห่งฆราวาสธรรม^{๑๕} เป็นธรรมที่เหมาะสมสำหรับผู้ครองเรือนหรือเป็นคุณธรรมประจำใจของคฤหัสถ์ในการดำรงชีวิต ได้แก่ สัจจะ ซื่อสัตย์จริงใจต่อกัน ทมะ รู้จักข่มใจตนเอง ขันติ มีความอดทน จาคะ มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ซึ่งเป็นธรรมที่เหมาะสมกับบุคคลผู้ครองเรือนทุกเพศทุกวัย การพิจารณาคูณค่าในด้านบุคคลอาจจะแบ่งออกเป็นหลายด้าน เช่น จิตใจ การกระทำ คำพูด เป็นต้น แต่ที่สำคัญที่สุดก็คือจิตใจ กล่าวคือจิตใจเป็นตัวกำหนดให้แสดงพฤติกรรมออกมาทางกาย ทาง

^{๑๕} พุ.สุ. (ไทย) ๒๕/๑๙๐/๕๕๕.

วาจา เช่น การมีสุขภาพจิตที่ดีรู้จักแยกแยะความดีความชั่ว มีความรู้สึกละอายต่อบาปเกรงกลัวต่อบาป เชื่อมั่นในเรื่องการทำความดีและผลของการทำความดี ชาวล้านนาให้ความสำคัญเกี่ยวกับเรื่องบาปกรรมของการไม่รักษาศีล อาทิ การไปมีชู้กับชายหรือหญิงซึ่งไม่ใช่คู่ครองของตนจะทำให้ตนรอกหมกไหม้และนำความเดือดร้อนวุ่นวายมาสู่ตนเองและครอบครัว ดังปรากฏในคำวขอ ดังนี้

“ว่าข้าบ่เป็น เมียปลายเมียหน้อย กับไผคนใดซ้อนทับ เมียเจ้าหอง
มี เหมือนควิล้างลัก กลัวเป็นบาปต้องผิตธัมม์ ข้ากลัวบ่พัน เวรา
นุกัมม์ เป็นหญิงใจดำ พาโลบาปร้อน ศีลช้อกาเม จักเทถูกต้อง อยู่
กลางอบายบ่พัน คั้นเมียบ่มี บ่ถ้าฟูซัน จักตามถ่อมกันทวยไป”^{๙๖}

นอกจากนั้นในคำวขอยังได้แสดงถึงเรื่องความเกรงกลัวต่อบาปที่ตนได้กระทำ เพราะเห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างเหตุและผลและเชื่อว่าการทำกรรมทุกอย่างล้วนมีผลที่ตามมาทั้งสิ้น ในคำวขอจึงมุ่งปลุกฝังให้คนฟังมีความเกรงกลัวและละอายต่อความชั่ว แสดงให้เห็นค่านิยมของคนล้านนาว่าการทำเป็นสิ่งที่ชั่วนั้นควรละเว้นและเป็นการย่ำเตือนให้ตระหนักรู้ผลกรรมที่จะตามมา ดังปรากฏในคำวขอ ดังนี้

“เจ้าแลม้ วิตกเบิกสา สองพิชชณา ฟูกันถ้อย เราฆ่ามัน ตาย
ไปบ่หน้อย มันบ่เมื่อมรณม์มังมิด คั้นเขาตาย ข้าได้ชีวิต กลับเพศ
ได้วิญญาน ตายไปหมื่นร้อย กีบแล้วการ เราทำให้มัน สันใดก็
จ้อย มากกลัวเป็นกัมม์ กับเราบ่หน้อย ปางกับลูกหมื่นซัน คั้นว่ายัง
ตัว หัวหน้ามันมัง ก็จักผ่อยบ้างดับไป เหมือนลวงแล้ว กิดคับอก
ใจ อิดผีตโน เมื่อไปต่อสู”^{๙๗}

๒.๕.๒ คุณค่าในด้านครอบครัว

ชาวล้านนามีวิถีการดำรงชีวิตที่เรียบง่าย อาศัยอยู่ด้วยกันอย่างเกรงอกเกรงใจ ห่วงใยกันและเคารพซึ่งกันและกัน ครอบครัวของชาวล้านนามีลักษณะโครงสร้างครอบครัวเดี่ยวปลูกเรือนอยู่ใกล้ๆ กัน และจำนวนสมาชิกมากบ้างน้อยบ้างตามแต่ละครอบครัว มีสมาชิกครอบครัวหลายรุ่น นับถือกันตามลำดับความอาวุโส เช่น ปู่ ย่า ตา ยาย ชาวล้านนาจะเรียกว่า “พ่ออ้อย” เป็นสรรพนามเรียกปู่และตา ส่วน ย่าและยาย จะเรียกว่า “แม่อ้อย” เป็นต้น แต่ละจะมีบทบาทหน้าที่ ความรับผิดชอบที่แตกต่างกันออกไป ทุกคนจะให้ความเกื้อหนุน ห่วงใยซึ่งกันและกัน ครอบครัวจึงเป็นสถาบันที่มีความสำคัญที่หล่อหลอมชีวิต ความเชื่อ ความคิด ค่านิยม พฤติกรรม การกระทำ ฯลฯ เป็นลำดับแรก

^{๙๖} สุภาพ มานาและคณะ(ผู้ปริวรรต), **บวรวงส์ไกรสร**, หน้า ๑๑ - ๑๒.

^{๙๗} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๓.

โดยจะต้องผ่านการอบรมสั่งสอน เลี้ยงดู ให้เป็นคนดีจากรุ่นสู่รุ่นเป็นลำดับ สมาชิกในครอบครัวจะถือกำเนิดขึ้นได้ต้องมีสามีและภรรยา เป็นหน่วยสำคัญในการบริหารจัดการครอบครัวให้สมาชิกในครอบครัวอยู่ดีกินดี มีความคิดดี ส่งผลต่อพฤติกรรม การกระทำ และก้าวออกไปสู่สังคมได้อย่างปกติสุข เช่น ในคำวขอ ได้กล่าวถึงผู้ชายการจะรักชอบพอกับหญิงใดใครสักคนเพื่อมาเป็นสามีภรรยา จำเป็นต้องให้ความสำคัญกับฐานะเชื้อชาติสกุล ต้องมีความเหมาะสม ถูกต้องตามควรโดยไม่ผิดจารีตประเพณี ดังปรากฏในคำวขอ ดังนี้

“ตบยังพระองค์ ตกลงแน่มั่น ยินดีชอบใจ หลอนชายว่าอัน บ่
หื้อมีทางเตือดร้อน เตี้ยนี้ฟูกัน กลางดงเทศห้อง มั่นผิตแบบห้อง
ครองธัมม์ เป็นที่ผางร้าย กับโลกสงสาร เหมือนเป็นคนพาล หา
เรือนบ่ได้ ของเชิญเหนือหัว องค์คำพิไหว่ ค่อยตามเมื่อทวยน้องรัก
หื้อหันหลักฐาน บ้านของสำนัก มั่นจักถูกหล้างสมเพิง อู้กันป่าไม้
ผางร้ายเหลือเกิน เหมือนเป็นคนเลิง เซาะหาคู่เฝ้า เมาะเซาะหาผิว
หวีหัวปัดเกล้า เมามายมายชู้ ขอเมื่อทวยกัน หื้อหันที่อู้ หันที่อยู่
บ้านถานช่อง ฟูกันป่าไม้ จาควายกลางหนอง มั่นผิตรีตครอง
ทำนองแก่เฝ้า”^{๙๘}

นอกจากนั้นการส่งเสริมสมาชิกในครอบครัวให้ต้องมีคู่ครองที่ดีก็เป็นบทบาทหนึ่งที่อยู่อาวโส ต้องให้ความเห็นชอบ โดยเฉพาะพ่อแม่ที่ต้องหาคนที่เหมาะสมคู่ควร และไม่บังคับทำร้ายจิตใจของลูกหลานไม่ว่าจะเป็นฝ่ายตนเองและอีกฝ่ายหนึ่ง ดังปรากฏในคำวขอ ดังนี้

“ขอกับปิตตา มาตาคะค้อย ขอปลงปล่อยหื้อไปงาม ว่าบัด
เตี้ยนี้ ม่อนขอไปตาม ทวยหานางนางโกสรดอกสร้อย พระปิตตา
มาตาใจห้อย จึงปลงปล่อยวางลูกรัก ท่านก็มีใจ ยินดีชอบพัด อันตน
ท่านเจ้าจักไป ซ้ำปกปาวพร้อม เสนาทันใจ ท้าวขุนมูลนาย ข้าไท
ไพร่เจ้า หื้อปกปาวกัน ไปตามองค์เจ้า หื้อส่งไปเอาลูกเฝ้า อาชญา
เหนือหัว พระองค์ท่านใช้ เกณฑ์เรียกได้หลายพัน”

และยังได้กล่าวสอนเรื่องความเป็นสามีภรรยาที่ดี โดยปกติแล้วธรรมชาติได้สร้างให้เพศชายให้มีความเข้มแข็งกว่าเพศหญิง พ่อบ้านจึงต้องมีบทบาทสำคัญในการค้าชูครอบครัวเป็นเสาเอกค้า ชูบ้านให้เกิดความแข็งแรงมั่นคงปลอดภัยจากอันตราย ต้องให้เกียรติเคารพสิทธิของคนในครอบครัว ต้องตระหนักในหน้าที่ของตนและทำให้ดีที่สุด และเป็นผู้ตระหนักในหน้าที่ของสามีที่ต้องมีต่อภรรยา ได้แก่ ยกย่องให้เกียรติ ไม่ดูหมิ่นเหยียดหยาม ไม่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กับสตรีอื่น มอบความเป็นใหญ่ใน

^{๙๘} อ่างแล้ว.

บ้าน และจัดหาเครื่องประดับมาเป็นรางวัลตามควร^{๙๙} และที่สำคัญยิ่งคือการให้เกียรติยกย่องภรรยาของตนทั้งต่อหน้าและลับหลังไม่คิดนอกใจภรรยา ในคำวขอปรากฏตอนที่พระเจ้ากุสสุราชหลงเข้าป่า แล้วพบนางยักษ์ซึ่งแปลงกายเป็นสาวงาม พระองค์เกิดความหลงใหลชอบนาง แล้วรับนางมาเป็นภรรยาภายหลังครอบครัวและบ้านเมืองจึงเกิดความเดือดร้อนวุ่นวาย เพราะสามีนอกใจภรรยาไม่ตั้งมั่นอยู่ในศีลธรรม

“กุสสุราชะ ปิยะพอแสน ใจเจ้าระวาง เบี่ยงไปบ่น้อย พิพลัด
ลูกน้อง...มาปะสาวจี นารีน้องรัก ใจพี่แจ่งเขยชม”^{๑๐๐}

ส่วนภรรยาที่จะต้องให้เกียรติซื่อสัตย์ต่อสามี ไม่ประพฤติผิดในกามโดยเป็นชู้กับชายอื่นซึ่งไม่ใช่คู่ครองของตนเพราะภรรยาได้รับยกย่องว่าเป็นแม่บ้าน ต้องมีหน้าที่ในการอบรมเลี้ยงดูบุตร จัดการงานภายในบ้านต้อนรับและสงเคราะห์ญาติมิตร ไม่ยุ่งเกี่ยวกับชายอื่นรักษา ทรัพย์สมบัติที่สามีหามาเอาการเอางานทั้งงานส่วนตัวและครอบครัว^{๑๐๑} ในคำวขอปรากฏตัวอย่าง ตอนที่ยักษ์โครพิราชจะเอานางเมฆวดีเป็นภรรยาแต่นางก็บอกไปว่านางมีคู่ครองแล้ว แสดงให้เห็นถึงความซื่อสัตย์ต่อสามี ดังปรากฏในคำวขอ ดังนี้

“นางแก้วเมฆะ ทบถ้อยไขกลอน เป็นคำอุทธรณ์ ถอยถอนหลีก
หน้า นางสั้นวรกาย กลัวตายยักษ์ฆ่า จึงขอราชาจิมยักษ์ ว่าผัวข้ามี
จักหื้อคว่างซัด บ่พลัดพรากได้หนีพลัน ข้าลูกข้านี้ อยู่หนี้ลับฝัน
เช่นผัวแพงพัน บ่พลิกพอกผ้าย รักลูกแลผัว บ่ทุมละได้ ใจน้อง
อาลัยสอดคึด”^{๑๐๒}

จากนั้นยังได้กล่าวสอนให้ภรรยาซึ่งเป็นผู้หญิงรู้จักบทบาทหน้าที่การวางตัวให้เหมาะสมกับฐานะความเป็นหญิงโดยไม่ทำเรื่องเดือดเนื้อร้อนใจให้กับสามีและไม่เป็นภาระ ตรึกตรองพิจารณาความจำเป็นและไม่จำเป็น เช่น การไปรบซึ่งผู้หญิงไม่ควรยุ่งเกี่ยวเพราะเป็นหน้าที่ของผู้ชาย ดังปรากฏในคำวขอ ดังนี้

“ไกรสรดอกไม้ ใจนางติดฝัน จักขอตามไป ทวยผัวคู่สร้าง หมายถึง
ว่าจักตาม บ้องหลังแอมข้าง เมื่อรบเย็นมารต่อยุทธ
นางรักแพงผัว หมายถึงร่วมสุขทุกข์ เพราะใจเกี่ยวข้องอาไล
ระสีท่านพระ ตัดความสงสัย ว่าการจักไป สงคมต่อสู้อั้วเป็นคน

^{๙๙} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๖๘/๒๑๔.

^{๑๐๐} สุภาพ มานาและคณะ(ผู้ปริวรรต), **บัรระวงส์ไกรสร**, หน้า ๑๐.

^{๑๐๑} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๖๙/๒๖๔.

^{๑๐๒} สุภาพ มานาและคณะ(ผู้ปริวรรต), **บัรระวงส์ไกรสร**, หน้า ๒๒ – ๒๓.

หญิง บ่ถ้าจักอู้ บ่เป็นยาใดแก่นเม็ด บ่มีคุณสัง สักอันบั้งเล็ก มอก
ไปเท็กบ้านหวันคอก แม่หญิงหมื่นร้อย จักมาเป็นหมอเหมือนปอเชือก
ควาย ล่ามข้างภายใต้ ชายหนึ่งคน ประจัญปราบได้ ร้อยพันคนอ่าน
นับบัวราชมบ่มี แม่หญิงไปทัพ ไผบ่อาจตั้งเป็นนาย รัสเซียพอพระ ห้าม
ลูกแพงใจ ไกสรนางนาย ฟิงทันพอห้าม”^{๑๐๓}

๒.๕.๓ คุณค่าในด้านสังคม

ในการวิเคราะห์คุณค่าในด้านสังคมนั้นเป็นการพิจารณาถึงจุดมุ่งหมายของผู้แต่งที่ต้องการ
จรรโลงสังคม เป็นการสร้างสังคมให้น่าอยู่ แสดงให้เห็นถึงวิถีของความเชื่อที่มั่นคง วิถีการดำเนินชีวิต
ที่เรียบง่าย มีความอุดมสมบูรณ์ ความสงบสุขสันติ อาศัยอยู่ร่วมกันแบบพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน ร่วม
ถึงการเคารพเชื่อฟังผู้อาวุโส ในคำสอนมุ่งสอนให้คนในสังคมเข้าใจตนเองและผู้อื่น อันเนื่องจากการ
อาศัยอยู่ร่วมกัน เพราะคนทุกคนเป็นส่วนหนึ่งของสังคม มีการติดต่อสื่อสารปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันไป
มา ทั้งในระหว่างบุคคล ครอบครัว เครือญาติ เช่น การสอนให้รู้จักปฏิบัติตามคำขอร้องของผู้อาวุโส
ทันทีโดยไม่รีรอ ดังปรากฏในคำวขอ ดังนี้

“รัสเซียท่านไท้ โสดแจ่งเล็งเห็น จักขุเล็ง ยินดีถ้อย ท้อบอกบุตรดี
นาริลูกหน้อย ว่าจูงกลับไปบอกชี้ ธิบชวนเอาตัว ท่านมาเดี๋ยวนี
รัสเซียสั่งพอสอนคำ ไกสรดอกไม้ พลิกหน้ากลับหลัง ธิบเอายังคำ
บิดาบอกด้าน”^{๑๐๔}

นอกจากนั้นยังสอนให้รู้จักการเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ รู้จักการแบ่งปันให้ผู้อื่นโดยไม่ต้องให้ผู้อื่น
ร้องขอ เมื่อเห็นแล้วว่าสิ่งไหนพอจะช่วยให้ก็ได้ก็ให้ช่วย โดยไม่เกินกำลังของตนเองแล้วควรช่วยด้วยความ
เต็มใจ ดังปรากฏในคำวขอ ดังนี้

“เชิญเจ้าสหาย เด็กชายอ่อนน้อย มากินจิมข้ายามเพล มีหนี่ป่าเลอ
เจ้าอย่ากลัวเกรง มาเลือกแยงเล็ง เลยเป็นคู่ข้า เชิญเจ้าสหาย
เด็กชายหนุ่มหน้า มายังเข้าแรงจอตพัก”^{๑๐๕}

แสดงให้เห็นว่าสังคมล้านนาให้ความสำคัญกับการเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ โดยไม่ได้หวัง
ผลตอบแทนแต่อย่างใด การให้ให้ได้แม้กระทั่งคนที่ไม่รู้จัก ไม่เคยเห็นหน้า ก็สามารถให้ได้นับเป็นการ
สร้างความสัมพันธ์ของคนในสังคมอย่างหนึ่งด้วยความคิดที่ว่าเมื่อเราให้เขาก่อนเขาก็จะให้เราตอบ ไม่

^{๑๐๓} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๔.

^{๑๐๔} อ่างแล้ว.

^{๑๐๕} อ่างแล้ว.

เพียงแต่เท่านั้นความเชื่อเกี่ยวกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ปรากฏอยู่ในสังคมก็เป็นอุบายควบคุมสังคมอย่างหนึ่งที่ทำให้คนในสังคมทำแต่ความดี ละเว้นจากการทำชั่วทางกาย วาจา และใจ เช่นเชื่อว่าคนที่ทำแต่ความดี จะรอดพ้นจากภัยอันตรายทั้งหลาย เพราะมีเทพเทวดาหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์คอยคุ้มภัยให้ให้รอดพ้น ดังปรากฏในคำวซอ ดังนี้

“กัมมบ่หล้าตาย คลาไคลคลาดคล้อย ยังหลุดรอดได้เป็นคน
เทพาท่านท้าว อยู่เฝ้าเทียมตน ธิราชอินทร์พรหม ใจจงเฝ้าช่อง ท่าน
เจ้าทั้งหลาย เอาใจเต็มป้อม หือพันพวยภัยโสภทุกข์”^{๑๐๖}

การอ้อนวอนขออำนาจสิ่งศักดิ์สิทธิ์ให้มาช่วยเหลือยามเกิดปัญหาหรือความทุกข์ใจ ดังที่ปรากฏใน เทวดานุสติ ว่า เมื่อมองเห็นอำนาจสังส์ของการเกิดในสวรรค์บุคคลควรระลึกถึงบุญของตน อนุสติ คือ การระลึกและความมีสติ มีจิตใจที่สงบนิ่ง มั่นใจในผลของบุญ ผู้ปฏิบัติเทวดานุสติย่อมได้ อานิสงส์ ๘ อย่าง คือ ศรัทธา ศีล สุตะ จาคะ ปัญญา จึงสามารถได้รับสิ่งที่เทวดาในสวรรค์ปรารถนา มอบให้ย่อมอยู่เป็นสุขทั้งโลกนี้และโลกหน้า^{๑๐๗} สังคมก็ให้ความสำคัญในเรื่องนี้เช่นกันเพราะเป็นเสมือนที่พึ่งทางใจอีกทางหนึ่งนอกจากศาสนาที่ตนนับถือ การอ้อนวอนขอเมื่อเอ่ยปากไปแล้วทำให้มีผลกระทบต่อจิตใจ เกิดความรู้สึกที่สบายใจ ปลอดภัย สงเสริมให้จิตใจเข้มแข็งทำให้มีกำลังใจในการดำเนินชีวิตของตนเองและเพื่อผู้อื่นต่อไปได้ ดังปรากฏในคำวซอ ดังนี้

“มีแสนทุกข์ใจ โสภเส้าล้ำล้น ได้หลายขวบเข้าที่ฆา คัดเถิงลูกน้อย
อ่อนน้อยบุตรดา อันหลับเสยยา เค้าไม้ลุ่มได้ หลอนว่าตื่นแล้ว เจ้า
คงจักให้ เซาะหามาตาแม่รัก จักมีไผ่นอ ผ่อเฝ้าพิมพิัก ยังบุตร
ลูกเต้ากุนอ มือสิบนิ้ว ขาบไหว้ทูลขอ ยกยื่นยอ เทพพาซุห้อง แม่
ธรรณี รักสาบั้งป้อม ขอผ่อคอยยัง ลูกน้อย ทั้งอินทาพรหม ชุตนชื่น
ซ้อย ขอตามถ่อมเจ้าจอมองค์ สัตรูเอื่องร้าย อย่าได้มาจน ขออยู่
มงคล กับตนเที่ยงตั้ง แม่นมีเหตุการ ขอมีเอื่องห้าม อย่าหือมาพาล
ถูกเนื้อ”^{๑๐๘}

นอกจากความเชื่อเรื่องผีสิงเทวดาแล้ว การให้ความสำคัญเรื่องประเพณีและความเชื่อเกี่ยวกับเรื่องขวัญ ก็ปรากฏอยู่ในคำวซอ ตอนที่เจ้าสุริยวงสา कुमार และนางเมฆวดีกลับมายังปัญจา ลนคร แล้วพระเจ้ากุสสราซาก็ให้ทำพิธีบายศรีสู่ขวัญ เพื่อเรียกขวัญและกำลังใจให้กลับคืนมา ขวัญของคนและสัตว์ เชื่อกันว่ามีอยู่ทั้งหมด ๓๒ ขวัญ คืออาการของร่างกาย ๓๒ อย่าง หรือที่ชาวล้านนาเรียกว่า

^{๑๐๖} อ้างแล้ว.

^{๑๐๗} พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) และคณะ(แปล), **วิมุตติมรรค**, หน้า ๑๙๓.

^{๑๐๘} สุภาพ มานาและคณะ(ผู้ปริวรรต), **บัรวรวงส์ไกรสร**, หน้า ๒๕.

“ทวัตติงสาการ”^{๑๐๙} สังคมล้านนาให้ความสำคัญกับพิธีกรรมนี้มาตั้งแต่อดีต เพราะสะท้อนให้เห็นคุณค่าของกันและกัน เช่น ความห่วงใยอาหารที่คนในสังคมมีให้กัน ความมีเมตตาธรรม ปรากฏให้เห็น สิริมงคลกับชีวิต หวังความเจริญงอกงามให้ตนเองและผู้อื่น ดังปรากฏในคำขอ ดังนี้

“แล้วมีอาชญา ปกเดือนป่าวบ้าน นิคมคามไพร่น้อย เสนาสะกัน นายพันหมื่นร้อย หื้อตักแต่งห้างทำงาน จักทูนยื่นรับ ผูกมือทือขวัญ หื้อสองเชียงคราญ อยู่ดีเที่ยงตั้ง เพราะว่าได้นิ พลัดเมือง หลงบ้าน พรากกลานางป่หน้อย พอหื้อม้นหาย โสกล้ำต่ำค้อย ลดโทษเสี้ยงคำเดิม พระองค์ท่านท้าว ทำผิดไปเกิน ทำเพลิดเพลิน หื้อทุกชีโสกล้ำ พระองค์เหนือหัว กุสสราชเจ้า หื้อเสนานางแต่งคิด ห้างชั้นหลวง วิโรจน์เรื่องริทธิ์ บุปผาดอกสร้อยมาลา อิตถิขางคิด วิจิตตรา ชนะชนาหัวหมู ไก่ต้ม เหล้ากสิ สุคติเด็ดหล่ม ฝ่ายชาวพันวง แวดไว้ เข้าต้มเข้าหนม อุดมบไ้ไ้เก็บใส่เสี้ยงชั้นคำ ปักดอกไม้ แชมซอนปุปผัง ชาวเหลืองแดงดำ หอมหวนที่นต้องปักใบศรี นมแมว แวดอ้อม หอมระเมายังนั้ก คั่นถึงวันดี ดิถิลูกทัด นักปราชญ์เฝ้า ถวายพร โองการ้องขวัญเจ้าทั้งสอง รำริวานวอน เรียกร้องแจ้วๆ ๓๒ ขวัญองค์คำ ผ่านแผ้ว ได้หลงทางเมิน พรากพลัด ได้พ่ายหนีตาย สดไปเมือง ยักข์ขอกลับพอกเต้าคินมา อย่าไปสอดไซ้ ป่าไม้ดงหนา ประเทศ อาณา ยักข์เยนต่างด้าว เซียมมาเสวย ภูญชาน้ำเข้า มีหวานความมัน พร้อมพริก แล้วเอาฝ่ายขาว มั่นพันผูกมัด หัดถาหน่อเจ้าสองคน หื้ออยู่ดูดี จำเรียดัวตน อย่ามีกังวล เคราะห์ร้ายโสกลต้อง”^{๑๑๐}

นอกจากนั้นในคำขอยังให้ความสำคัญเกี่ยวกับการปกครองบ้านเมืองโดยเฉพาะคุณธรรมของผู้ปกครองตามหลักทศพิธราชธรรม^{๑๑๑} หรือ ธรรมของพระราชา ๑๐ ประการ ได้แก่ ๑) ทาน คือ การสละทรัพย์สิ่งของเพื่อช่วยเหลือผู้อื่น บำเพ็ญสาธารณประโยชน์ ๒) ศีล คือ ความประพฤติที่ดีที่งาม การสำรวมกาย วาจา ใจ ประกอบแต่กุศลกรรม รักษาคุณงามความดีให้เป็นแบบอย่าง ๓) ปริจจาคะ คือ การบริจาค สละความสุขส่วนตนเพื่อประโยชน์สุขส่วนรวม ความเสียสละให้ผู้อื่นเพื่อความเรียบร้อยของบ้านเมือง ๔) อาชชวะ คือ ความซื่อตรง ซื่อตรง ปราศจากร้อยเล่ห์กลอุบาย ปฏิบัติภารกิจโดยสุจริตใจ จริ่งใจไม่หลอกหลวง ๕) มัททวะ คือ ความอ่อนโยน โอบอ้อมอารี มีอัธยาศัยน่า

^{๑๐๙} สนั่น ธรรมธิ, **ประเพณีสำคัญล้านนา**, (เชียงใหม่: สุเทพการพิมพ์, ๒๕๕๖), หน้า ๙๐ - ๙๓.

^{๑๑๐} สุภาพ มานาและคณะ(ผู้ปริวรรต), **บวรระวงส์ไกรสร**, หน้า ๔๙.

^{๑๑๑} ชุ.ชา. (ไทย) ๒๘/๕๔๐/๒๔๔.

เคารพเชื่อถือ มีศรัทธา ไม่เย่อหยิ่งกระด้าง มีความสง่างามกิริยาสุภาพนุ่มนวล ๖) ตบะ คือ ความทรง
 เดช มีความเพียรแผดเผากิเลสตัณหา รู้จักใช้พระเดชพระคุณในคราวที่เหมาะสมที่ควร ๗) อักโกธะ คือ
 ความไม่โกรธ ไม่เกรี้ยวกราด ลุอำนาจด้วยความโกรธ รู้จักการระงับโทสะ มีจิตเมตตาต่อคนและสัตว์
 ๘) อวิหิงสา คือ ความไม่เบียดเบียนผู้อื่นไม่ประทุษร้าย คิดร้ายต่อคนและสัตว์ไม่ว่าจะเป็นทางกาย
 วาจา หรือความคิด ๙) ชันติ คือ ความอดทน หนักแน่นต่อการงานที่ตรากตรำถึงแม้จะลำบากยากเข็ญ
 ก็ต้องไม่ทอดถอย และ ๑๐) อวิโรธนะ คือ ความไม่คลาดธรรมดา กล่าวคือ ไม่ประพฤตินิคมกฏเกณฑ์ จาริต
 ประเพณีของบ้านเมือง ศีลธรรมจรรยาแบบแผนที่ตั้งงาม

ผู้ปกครองจึงต้องใช้สติและปัญญาในการพิจารณาไตร่ตรองควบคุมความคิดและความ
 ประพฤติ เพราะในสังคมหนึ่งมีผู้คน ในหลายๆ ฐานะอยู่รวมกันและมีหน้าที่แตกต่างกันออกไป ในคำ
 ขอบได้กล่าวถึงบทบาทหน้าที่ของกษัตริย์เพราะเป็นผู้ที่มีอำนาจสูงสุดในการปกครองบ้านเมือง มี
 อำนาจในการตัดสินความเป็นความตายของราษฎรอย่างเด็ดขาด และการที่บ้านเมืองจะอยู่เย็นเป็นสุข
 ได้นั้นพระมหากษัตริย์จะต้องเป็นผู้นำที่ดีมีศีลมีธรรม สามารถดูแลสารทุกข์สุกดิบของไพร่ฟ้าประชา
 ราชัญ โดยหลักนิติรัฐและนิติธรรม ตั้งอยู่ในหลักทศพิธราชธรรม ในคำขอหมักกล่าวสอนคุณธรรมของ
 ผู้ปกครองและการปฏิบัติตนตามหน้าที่โดยมีให้ขาดตกบกพร่อง โดยให้ความสำคัญว่าถ้าผู้ปกครองมี
 ธรรมบ้านเมืองก็ร่มเย็นเป็นสุขดังที่ปรากฏในคำขอ ดังนี้

“พระระสีปันไชยโชคกว้าง หื้อสองเชียงครานลูกรัก แล้วสอนผู้ด้
 หื้อดีถี่ครัก ที่จักสืบสร้างครองดิน เจ้าลูกรัก จุ่งฟังจริง ๆ เป็นเจ้า
 แผ่นดิน ปกครองไพร่ฟ้า หื้อมีใจหนักม ถือสืล ๘ - ๕ ตามคติธัมม
 พระพุทธ ต่อการสั่ง หื้อจำพิรุช อย่าไปอย่าเบื่องทือแถม หันว่าตัวรัก
 อย่างมักไปแฝง อย่าถือทองแดง เป็นคำพับได้ คันโทษเขามิ บ่คว
 ยกได้ หื้อใจสัจจริงอย่าคด หันว่าตัวซัง อย่าทำผูกยก ตกแต่งหื้อ
 รัาคาญ โทษเพื่อนบ่รัก อย่างมักทำกัมมอย่าหาว่าคำ เป็นทองไปได้
 อย่าไปขมเหง หมุ่นคนต่ำช้า สักเสริญคนมีชื้อยศ โทษไผ่มืออย่าไป
 ฝ่อนลด หื้อแยงถูกต้องตามควร ตัวเป็นเจ้าแล้ว หื้อเล็งหันหวน หัน
 สมควรถูกไหนว่าหัน อย่าถือโมโท พาโลล้ำถ้าน ตามคติธัมมพระ
 พุทธ ทศธัมมหื้อจำพิรุช หื้อเป็นใหญ่กว้างมุงบน เป็นเจ้าเมืองแล้ว
 หื้อเผื่ออุตหนุน กินทางทำบุญ เชิงพระแก้วเจ้า จุ่งหื้อมีสืลใส่ไว้บ
 เส้า อย่าหื้อมีเงาเมฆลับ อย่าชื้อของตน เป็นต้นสิ่งทรัพย์ หื้อจับจ่าย
 ด้วยสมควร อย่างมีใจคด สอดดั้นแผผนวน หันสมควรมิไต่ว่าอัน หื้อมี
 ใจกลัว กัมมเวรบาปกว้าง อย่างทำสิ่งร้าย หื้อออกใจตัว ยามเมื่อ
 เคียดร้าย ใจโกรธหม้อดเอา อย่าไปหนีบเนิน แอ้วข่มเหงเขา

เบียดเบียนเอา ของเขาพร้อยบ้าง หื้ออดขันตี มีเพียงเที่ยงตั้ง จัก
ทำอันใดจ่านคิด หันสิ่งใดดี หื้อทำเป็นนิจ อดเคียนหื้อเป็นไป หื้อ
เจ้าคาตมัต ความสัจกับใจ ปากว่าใดหัวใจว่าอัน อย่าได้ขัดขวาง
บ้านเมืองแต่ตั้ง ที่เป็นของดีพิรุช อย่าได้เกินเหลือ ครองธัมมพระ
พุทธ อันสอนสืบสร้างยาวไป ลูกทำอย่างนี้ จักอยู่เย็นใจ จักสุข
สบาย แลนายลูกเต้า หลอนบ่อยู่ตาม คลองธัมมพระเจ้า จักทอด
วายเมือง ม้วยม้าง สิ่งสังอันใด ก็จักบ่ค้าง รู้พร่องบ้างสัตว์คน”^{๑๑๒}

กวีและปราชญ์ชาวบ้านหลายท่านใช้วรรณกรรมเพื่อเป็นสื่อในการสอนเมื่อเมื่อผู้ฟังได้ฟัง
แล้วย่อมสามารถเข้าถึงหลักความรู้และปฏิบัติตามหลักนั้นได้ กล่าวคือเมื่อฟังแล้วเกิดความเข้าใจก็จะ
สามารถปฏิบัติได้อย่างถูกต้อง คำวขอ “บัวระวงส์ไกรสร” ผู้แต่งได้เน้นย้ำให้คนในสังคมได้เข้าใจธรรม
มุ่งมั่นทำความดีโดยชี้ให้เห็นถึงคุณค่าของการดำเนินชีวิตในสังคมตามแนวทางพระพุทธศาสนาของ
สังคมทุกระดับ ได้แก่ ระดับบุคคลซึ่งเป็นสมาชิกของสังคม ระดับครอบครัวเป็นหน่วยที่สำคัญในการ
หล่อมหลอมคนในครอบครัวสู่สังคม และระดับสังคมที่มีคนหลายครอบครัว เชื้อชาติ เพศ วัยมาอาศัย
อยู่รวมกัน คำวขอได้ชี้แนะในการใช้ชีวิตประจำวันด้วยปัญญาโดยตั้งอยู่ในความไม่ประมาทซึ่งเป็นหลัก
สำคัญในการสร้างชีวิตไม่ให้หลงไปในทางที่ชั่วให้หลีกเลี่ยงจากอกุศลกรรมต่างๆ และเจริญรอยตามคำ
สอนของพระพุทธเจ้า

๒.๖ ประโยชน์ของวรรณกรรมคำวขอ “บัวระวงส์ไกรสร”

วรรณกรรมคำวขอ “บัวระวงส์ไกรสร” จัดเป็นวรรณกรรมชาดกนอกนิบาต เพราะไม่
ปรากฏชื่อของวรรณกรรมเรื่องนี้ในพระไตรปิฎกและอรรถกถา วรรณกรรมเรื่องนี้อาจสร้างขึ้นเพื่อ
ต้องการนำเสนอความคิดหรือเรื่องราวในท้องถิ่นตามแนวทางพระพุทธศาสนา แต่ความมุ่งหมายคือ
ต้องการนำพุทธธรรมเข้าไปสู่สังคมและเป็นสื่อกลางสำคัญในการสร้างกระบวนการขัดเกลาสังคม การ
สอนผ่านวรรณกรรมนั้นจะไม่บอกตรงๆ แต่ให้พิจารณาจากตัวละครและเนื้อหาที่ปรากฏในเรื่อง
เพราะแต่ละสังคมโดยพื้นฐานแล้วจะประกอบไปด้วยสมาชิกในสังคมที่มีความหลากหลาย เช่น เพศ
วัย ฐานะทางสังคม อาชีพ นิสัยใจคอ ความคิดความเชื่อ และมีวิถีทางดำรงชีวิตที่แตกต่างกันออกไป
และเมื่อหลายๆ คน มาอาศัยอยู่รวมกัน สังคมจึงต้องมีแนวทางควบคุมหรือกฎเกณฑ์ ในการปฏิบัติให้
อยู่ร่วมกันได้อย่างเป็นระเบียบเรียบร้อย ฟังพาอาศัยกันไม่เบียดเบียนซึ่งกันและกัน รู้จักหนทางในการ
ดำเนินชีวิตได้อย่างปกติสุข จึงกล่าวได้ว่าวรรณกรรมคำวขอ “บัวระวงส์ไกรสร” นั้นถูกสร้างขึ้นมาเพื่อ
ชี้แนะแนวทางการประพฤติปฏิบัติให้แก่สมาชิกในสังคมโดยอาศัยหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเป็น

^{๑๑๒} สุภาพ มานำและคณะ(ผู้ปริวรรต), บัวระวงส์ไกรสร, หน้า ๕๓.

แกนหลักเป็นเครื่องมือขัดเกลาจิตใจ ความคิดความเชื่อ ชักนำให้อยู่ในศีลธรรมความดี จึงเป็นประโยชน์ต่อการชักนำสังคมให้ไปสู่ความเจริญงอกงามทั้งทางกายและจิตใจ และทำให้รู้ถึงวิธีการสั่งสอนคนในสังคมสมัยก่อนเป็นอย่างดี

๒.๗ การใช้วรรณกรรมคำขอ “บวระวงส์ไกรสร” ในสังคม

วรรณกรรมคำขอ “บวระวงส์ไกรสร” สามารถใช้เป็นสื่อในการสร้างความรู้และเสริมสร้างปัญญาให้สังคม กล่าวคือ คำขอ “บวระวงส์ไกรสร” เป็นวรรณกรรมที่ผู้แต่งได้แต่งขึ้นขึ้นโดยเพื่อความพยายามในการสร้างสรรค์ผลงานความรู้ตามหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาเพื่อให้เป็นประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิตของคนในสังคม เป็นการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมซึ่งเป็นเป้าหมายสำคัญในการขัดเกลาทางสังคม คุณธรรมและจริยธรรมจึงเป็นธรรมที่ผู้มีไว้ประพฤติปฏิบัติเพื่อให้เกิดคุณประโยชน์แก่ตนเองและผู้อื่น ผู้ที่ปฏิบัติย่อมได้รับความสุขเป็นผู้ที่ประเสริฐ การใช้วรรณกรรมเป็นสื่อการสอนพุทธธรรมก็เป็นทางหนึ่ง ผู้แต่งได้สอนผ่านวรรณกรรมประเภทคำขอซึ่งนิยมฟังกันในหมู่ชาวบ้าน ดังนั้นนักปาฐกถาหรือกวีชาวบ้านหลายคนจึงนิยมนำเอาคำขอหลายเรื่องซึ่งพระสงฆ์ใช้เทศน์เฉพาะในวัดมาแต่งเป็นฉันทลักษณ์คำขอเพื่อให้เข้าถึงชาวบ้านได้ทุกเพศทุกวัยและทุกคนนับเป็นการสร้างสื่อการสอนพุทธธรรมให้กับประชาชนได้เป็นอย่างดี นอกจากนั้นยังใช้เป็นเครื่องมือในการอบรมระเบียบสังคม ปลูกฝังค่านิยม และบรรทัดฐานพฤติกรรมคนในสังคม ผู้แต่ง ต้องการนำพุทธธรรมเข้าไปสู่สังคมและเป็นสื่อกลางสำคัญในการสร้างกระบวนการขัดเกลาสังคม การสอนผ่านวรรณกรรมนั้นจะไม่บอกตรงๆ แต่ให้พิจารณาจากตัวละครและเนื้อหาที่ปรากฏในเรื่อง เพราะแต่ละสังคมโดยพื้นฐานแล้วจะประกอบไปด้วยสมาชิกในสังคมที่มีความหลากหลาย เช่น เพศ วัย ฐานะทางสังคม อาชีพ นิสัยใจคอ ความคิดความเชื่อ และมีวิถีทางดำรงชีวิตที่แตกต่างกันออกไป และเมื่อหลายๆ คน มาอาศัยอยู่รวมกัน สังคมจึงต้องมีแนวทางควบคุมหรือกฎเกณฑ์ ในการปฏิบัติให้อยู่ร่วมกันได้อย่างเป็นระเบียบเรียบร้อย พึงพาอาศัยกันไม่เบียดเบียนซึ่งกันและกัน รู้จักหนทางในการดำเนินชีวิตได้อย่างปกติสุข จึงกล่าวได้ว่าคำขอ “บวระวงส์ไกรสร” นั้นถูกสร้างขึ้นมาเพื่อชี้แนะแนวทางการประพฤติปฏิบัติให้แก่สมาชิกในสังคมโดยอาศัยหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นแกนหลักเป็นเครื่องมือขัดเกลาจิตใจ และยังใช้เป็นทางออกความคับข้องใจของบุคคลอันเกิดจากแรงกดดันอันเกิดจากระเบียบและจารีตของสังคม กล่าวคือ วรรณกรรมคำขอบวระวงส์ไกรสร สามารถเสนอทางออกให้กับความสงสัยในการดำเนินชีวิตเช่น สอนเรื่องศีลให้แก่คนที่ไม่มีโอกาสไปวัดฟังธรรมได้รู้และเข้าใจเหมือนคนที่ไปวัด และยังเป็นเครื่องมือในการนำเสนอความคับแค้นใจหรือความอึดอัดที่ไม่สามารถพูดหรือสอนอย่างตรงไปตรงมาได้เพราะการสอนธรรมก็มีทั้งคนที่สนใจและไม่สนใจ แต่ผู้แต่งมีความมุ่งหมายที่จะเสนอคำขอเพื่อใช้เป็นทางออกอีกทางหนึ่งให้กับคนที่ไม่สนใจผ่านนิทานชาดก

๒.๘ สรุป

จากการศึกษาเรื่องประวัติความเป็นมาของวรรณกรรมคำวซอ “บัวระวงส์ไกรสร” ทำให้ผู้ศึกษาทราบว่าวรรณกรรมล้านนาเป็นผลงานที่กวีชาวล้านนาได้แต่งขึ้นมาจากภูมิปัญญาของตนเพื่อเป็นสื่อในการถ่ายทอดองค์ความรู้และบันทึกเหตุการณ์ต่างๆ เป็นคัมภีร์ที่ใช้รวบรวมเรื่องราวทางสังคมและประวัติศาสตร์ที่เกิดขึ้นในแผ่นดินล้านนา ซึ่งนิยมคัดลอกสืบทอดกันมาตามธรรมเนียมที่ปฏิบัติแต่อดีตเพราะเชื่อเรื่องอาถรรพ์การถวายนามคัมภีร์วรรณกรรมล้านนามีพัฒนาการทั้งทางด้านรูปแบบและฉันทลักษณ์มาโดยตลอดเพื่อให้เหมาะสมต่อการถ่ายทอดสู่สังคม ได้แก่ โคลงหรือครุโลง คร่าวหรือค่าว กาพย์ คำร่ำ ส่วนใหญ่จะจารหรือเขียนลงในพับสาและใบลานใช้อักษรธรรมล้านนาในการบันทึก วรรณกรรมคำวซอ “บัวระวงส์ไกรสร” ผู้แต่งต้องการจะสอนหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาให้แก่คนในสังคมผ่านคำวซอเพื่อเปิดโอกาสให้ผู้ที่ไม่มีโอกาสเข้าวัดฟังธรรมได้เรียนรู้ศึกษาธรรมพร้อมกับได้รับความบันเทิงไปด้วย คำวซอเรื่องนี้ได้รับต้นเค้ามาจากคำวซอเรื่อง “สุริยะวงส์ไกรสร” ซึ่งพบต้นฉบับทั้งหมดจำนวน ๘ ฉบับ จารลงในใบลาน ๕ ฉบับ และพิมพ์ด้วยอักษรธรรมล้านนา ๓ ฉบับ วรรณกรรมทั้งสองเรื่องมีใจความตรงกันคือการกล่าวถึงการบำเพ็ญเพียรบารมีของพระพุทธเจ้าครั้งเมื่อเสวยพระชาติเป็นพระโพธิสัตว์ มีโครงสร้างเป็นแบบจักรๆ วงศ์ๆ แก่นเรื่องแสดงถึงเรื่องทุกข์ และค้นหา คำวซอเรื่องนี้จึงเป็นวรรณกรรมมีประโยชน์และคุณค่าต่อบุคคลครอบครัวและสังคมเป็นอย่างมากสามารถใช้จึงเป็นสื่อการสอนและปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมให้แก่คนในสังคมได้นำไปพิจารณาไตร่ตรองและเพื่อการปรับใช้ในวิถีชีวิต

บทที่ ๓

พุทธธรรมที่ปรากฏในวรรณกรรมคำขอ “บัวระวงส์ไกรสร”

พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่ศึกษาสาระสำคัญที่เป็นเนื้อแท้เป็นแก่นแท้ของชีวิตมีความสัมพันธ์กันไปอย่างมีเหตุมีผลตามสภาพเหตุปัจจัยของสิ่งนั้นๆ ชาวล้านนาได้ยึดถือคำสอนของพระพุทธศาสนามาเป็นระยะเวลายาวนาน โดยผ่านกระบวนการศึกษา การประพฤติปฏิบัติบนพื้นฐานความเข้าใจและอิทธิพลของภูมิปัญญาแนวความคิด ความศรัทธา ความประทับใจในวรรณกรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า นำไปสู่การฝึกฝนปฏิบัติตนตามหลักธรรมคำสอน เพื่อมุ่งให้รู้และเข้าใจเป็นแบบแผนการดำเนินชีวิตรวมถึงการแก้ไขปัญหาต่างๆ ได้อย่างมีสติในบั้นนี้ผู้ศึกษาจะได้ศึกษาความหมายของพุทธธรรม และพุทธธรรมที่ปรากฏในวรรณกรรมคำขอ “บัวระวงส์ไกรสร” ต่อไป

๓.๑ ความหมายและความสำคัญของพุทธธรรม

พุทธทาสภิกขุ ได้กล่าวว่า พุทธธรรม คือสิ่งๆ หนึ่ง ที่จะให้คนธรรมดากลายเป็นพุทธคือผู้ตรัสรู้ ผู้เบิกบาน เป็นสิ่งธรรมดาอยู่อย่างหนึ่ง ซึ่งมีอยู่เบื้องหลังของชีวิต รุ่งเรืองสว่างไสวอยู่เสมอไม่รู้จักเมื่อใดก็จะพบสิ่งๆ นั้น ซึ่งเป็นที่ให้แก่ความสงบเยือกเย็น ความสะอาด และความแจ่มแจ้ง ในปัญหาของชีวิตทุกอย่าง สิ่งๆ นี้เป็นสัจธรรมอันเดียวที่สูงยิ่งกว่าสัจธรรมทั้งหลาย^๑ และตามความเห็นของพระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) ได้แบ่งลักษณะทั่วไปของพุทธธรรม ซึ่งสามารถสรุปได้ ๒ อย่าง ได้แก่ การแสดงหลักความจริงสายกลาง ที่เรียกว่า “มัชฌิมนธรรม” หรือเรียกเต็มว่า “มัชฌิมนธรรมเทศนา” ว่าด้วยความจริงตามแนวของเหตุผลบริสุทธิ์ตามกระบวนการของธรรมชาติ นำมาแสดงเพื่อประโยชน์ในทางปฏิบัติในชีวิตจริงเท่านั้นไม่ส่งเสริมความพยายามที่จะเข้าถึงสัจธรรมด้วยวิธีถกเถียงสร้างทฤษฎีต่างๆ ขึ้นแล้วยึดมั่นปกป้องทฤษฎีนั้นๆ ด้วยการเก็งความจริงทางปรัชญาและการแสดงข้อปฏิบัติสายกลางที่เรียกว่า “มัชฌิมาปฏิบัติ” อันเป็นหลักการครองชีวิตของผู้ฝึกอบรมตน ผู้รู้เท่าทันชีวิตไม่หลงมัวงมมุ่งผลสำเร็จคือ ความสุข สะอาด สว่าง สงบ เป็นอิสระที่สามารถมองเห็นได้ในชีวิต ในทางปฏิบัติความเป็นสายกลางนี้เป็นไปโดยสัมพันธ์กับองค์ประกอบอื่นๆ เช่น สภาพชีวิต

^๑ พุทธทาสภิกขุ, *คริสต์ธรรมและพุทธธรรม*, (กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา, ๒๕๒๙), หน้า ๔.

ของบรรพชิต หรือ คฤหัสถ์ เป็นต้น^๒ บุญมี แทนแก้วและคณะ ให้ความหมายว่า หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาหรือคำสั่งสอนที่พระพุทธเจ้าทรงตรัสรู้ถึงความเป็นจริงแล้วนำมาสั่งสอนให้แก่เหล่าพุทธบริษัทรับรู้เข้าใจแล้วนำไปปฏิบัติใช้ในชีวิตประจำวัน หรือกล่าวอีกอย่างหนึ่งว่าพุทธธรรมเป็นปรัชญาที่พระพุทธเจ้าทรงค้นพบ เป็นปรัชญาที่เป็นหลักความจริงที่เรียกว่า “สัจนิยม” อันเป็นกฎธรรมชาติซึ่งมีอยู่ในโลกไม่มีสิ่งใดมาบังคับดลให้เป็นไปจึงเรียกว่า “ธรรมชาตินิยม” คือเชื่อว่าเป็นสิ่งที่เกิดขึ้น ตั้งอยู่ แล้วดับไปตามกฎแห่งธรรมชาติ^๓ ซึ่งสอดคล้องกับพระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) ได้กล่าวว่า พุทธธรรมแยกออกเป็น ๒ ส่วน คือ สัจธรรมส่วนหนึ่งกับจริยธรรมส่วนหนึ่ง กำหนดให้สัจธรรมเป็นส่วนแสดงสภาวะหรือรูปลักษณะตัวจริงและให้จริยธรรมเป็นฝ่ายข้อประพฤติปฏิบัติไปทั้งหมด ก็จะเห็นว่าสัจธรรมในพระพุทธศาสนา ย่อมหมายถึงคำสอนเกี่ยวกับสภาวะของสิ่งทั้งหลายหรือธรรมชาติดีความหมายเป็นไปโดยธรรมดาของสิ่งทั้งหลายหรือกฎธรรมชาตินั้นเอง ส่วนจริยธรรมก็หมายถึง การถือเอาประโยชน์จากความรู้ความเข้าใจในสภาพและความเป็นไปของสิ่งทั้งหลาย หรือการรู้กฎธรรมชาติแล้วนำมาใช้ในทางที่เป็นประโยชน์ อีกนัยหนึ่ง สัจธรรมคือธรรมชาติและกฎธรรมดา จริยธรรมคือความรู้ในการประยุกต์สัจธรรม^๔ ซึ่งสอดคล้องกับ สุจิตรา อ่อนค้อม ได้กล่าวว่า ธรรมเป็นกฎธรรมชาติหรือกฎแห่งเหตุและผล หรือที่พระพุทธศาสนาเรียกว่า กฎแห่งกรรม คำว่า กฎแห่งเหตุและผลนี้ เป็นกฎที่แฝงอยู่ในธรรมชาติ ซึ่งมีมานานแล้ว ธรรมชาติดีกับกฎธรรมชาติ มีลักษณะที่เหมือนกันเพียงแต่มองต่างกันเท่านั้น เพราะมีธรรมชาติจึงมีกฎธรรมชาติหรือกฎแห่งเหตุและผล ชาติอย่างไรไปไม่ได้ และธรรมในพระพุทธศาสนามีความหมายกว้างขวาง หมายถึงทุกสิ่งทุกอย่างในจักรวาลที่เกิดขึ้น อันเนื่องจากการปรุงแต่งของเหตุและปัจจัย เรียกว่า สังขตธรรม และอสังขตธรรม^๕

พุทธธรรม จึงหมายถึงคำสอนของพระพุทธเจ้า ที่พระองค์ตรัสรู้โดยพระองค์เองแล้ว พระองค์นำมาสั่งสอนเหล่ามวลมนุษยชาติ ให้รู้และเข้าใจความเป็นจริงของธรรมชาติและชีวิต เป็นหลักการที่เป็นแก่นแท้หรือที่เรียกกันว่า “สัจธรรม” เป็นหนทางแห่งการดับทุกข์ มุ่งผลสำเร็จไปสู่หนทางแห่งพระนิพพานพุทธธรรมเป็นเครื่องมือจำเป็นในการดำเนินชีวิตของมนุษย์ ใช้เป็นเครื่องนำ

^๒ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), **พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒), หน้า ๖.

^๓ บุญมี แทนแก้วและคณะ, **ปรัชญาเบื้องต้น**, พิมพ์ครั้งที่ ๓ (กรุงเทพมหานคร: โอ.เอส.พรินต์ติ้งเฮ้าส์, ๒๕๔๔), หน้า ๔๓.

^๔ พระพรหมคุณาภรณ์(ป.อ.ปยุตฺโต), **พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ**, หน้า ๑๐.

^๕ สุจิตรา อ่อนค้อม, **ศาสนาเปรียบเทียบ**, พิมพ์ครั้งที่ ๖, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์บริษัท สหธรรมมิก จำกัด, ๒๕๒๔), หน้า ๖๘ – ๖๙.

ทางในการดำเนินชีวิต แต่ก็ต้องอาศัยความรู้ ความเข้าใจให้ถูกต้องบนพื้นฐานของคุณธรรมและจริยธรรม เพื่อการพัฒนาตนเอง ครอบครัว สังคมให้เกิดความผาสุก ต่อไปผู้ศึกษาจะขอกล่าวถึงพุทธประวัติโดยย่อเสียก่อนเพื่อบอกที่ไปที่มาของพุทธธรรมเพื่อเสริมสร้างพื้นฐานความเข้าใจและที่ไปที่มาของพุทธธรรมเพื่อเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาวิเคราะห์

พระพุทธเจ้าเป็นพระราชโอรสของกษัตริย์ศากยวงศ์ พระนามว่าพระเจ้าสุทโธทนะ และพระนางสิริมหามายา แห่งโกถียวงศ์ ซึ่งครองกรุงกบิลพัสดุ์ พระพุทธเจ้ามีพระนามเดิมว่า “สิทธัตถะ” ทรงออกผนวชเมื่ออายุได้ ๒๙ พรรษา พระองค์ทรงรักในการศึกษาเรียนรู้ค้นหาความจริง หาวิธีพ้นทุกข์ทรงพากเพียรถึง ๖ ปี สุดท้ายได้บรรลุเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าโดยค้นพบหลักธรรม “อริยสัจ ๔” ซึ่งหมายถึง ความจริงอันประเสริฐ ความจริงที่จะทำให้สำเร็จเป็นพระอริยบุคคล ได้แก่ ทุกข์ สมุทัย นิโรธ และมรรค เมื่อวันที่ขึ้น ๑๕ ค่ำเดือน ๖ ตรงกับวันวิสาขะ และได้จาริกออกประกาศพระสัจธรรมที่พระองค์ทรงค้นพบ โดยได้แสดงพระปฐมเทศนาแกโลกเป็นครั้งแรก ชื่อว่า “พระธรรมจักรกัปวัตตนสูตร” หมายถึง การหมุนวงล้อให้เป็นไป มีหลักใหญ่ใจความคือเรื่องทางสายกลางและหลักอริยสัจ พระองค์ได้บำเพ็ญพุทธกิจเป็นเวลาถึง ๔๕ ปี จึงเสด็จดับขันธปรินิพพาน รวมพระชนมายุได้ ๘๐ พรรษา หลังจากพระพุทธเจ้าเสด็จดับขันธปรินิพพาน พระพุทธศาสนาก็ได้เผยแผ่ไปทั่วโลกและมีความเจริญรุ่งเรืองมาเป็นลำดับ ปรากฏการทำสังคายนาการร้อยกรองพระธรรมวินัยหรือที่เราเรียกว่า “พระไตรปิฎก” จำนวนถึง ๙ ครั้ง^๖

การบังเกิดขึ้นของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าและพุทธศาสนาเป็นเหตุการณ์ที่สำคัญและยิ่งใหญ่เป็นการเปลี่ยนแปลงประวัติศาสตร์ ความเชื่อ วัฒนธรรม และประเพณีของชาวอินเดีย การตรัสรู้ของพระสัมมาสัมพุทธเจ้านับเป็นจุดเริ่มต้นหรือการเกิดขึ้นของพระพุทธศาสนา^๗ พระพุทธองค์ได้นำเอาธรรมที่ตรัสรู้นี้ไปเผยแผ่สั่งสอน ตามหลักของพระพุทธองค์นั่นก็คือการค้นพบสัจธรรมความจริง ซึ่งเป็นสิ่งมีอยู่ตามธรรมดา ถ้ามุขยรู้และเข้าใจความจริงแล้ว ก็จะปฏิบัติได้ถูกต้องไม่เกิดปัญหา ทำให้ชีวิตดีงามมีความสุข ไม่เกิดปัญหาทุกอย่าง เช่น ปัญหาชีวิตตนเอง ปัญหาสังคม และปัญหาสิ่งแวดล้อม เป็นต้น เมื่อกล่าวถึงความสำคัญในพุทธธรรม พระพุทธศาสนามีคำสอนเป็นสากลทั้งด้านความคิด และการปฏิบัติ ปราศจากการบังคับให้ทำหรือลงโทษหากไม่ทำ โดยถือว่าเป็นเรื่องที่ทุกคนสามารถพิจารณาด้วยสติปัญญาของตนเองได้ พระพุทธธรรมจึงเป็นธรรมที่มีคุณค่าต่อผู้ปฏิบัติ ดังความที่มานิพนธ์สวดมนต์สรรเสริญพระธรรมคุณ ว่า สุวากขาโต ภควตา ธมโม แปลว่า พระธรรมเป็นสิ่งที่พระผู้มีพระภาคเจ้าได้ตรัสไว้ดีแล้ว มีความงามในเบื้องต้น ท่ามกลางงาม และในที่สุด แสดงพร้อมทั้ง

^๖ เสถียรพงษ์ วรรณปก, คำบรรยายพระไตรปิฎก, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา, ๒๕๔๓), หน้า ๙.

^๗ สุจิตรา อ่อนค้อม, ศาสนาเปรียบเทียบ, หน้า ๕๒.

อรรถพร้อมทั้งพยัญชนะ ประกาศหลักการครองชีวิตอันประเสริฐบริสุทธิ์ สุนทิกฎิโก แปลว่า เป็นสิ่งที่ผู้ศึกษาและปฏิบัติพึงเห็นได้ด้วยตนเอง คือ ผู้ใดปฏิบัติ ย่อมเห็นได้ด้วยตนเอง อกาลิโก แปลว่า เป็นสิ่งที่ปฏิบัติได้และให้ผลได้ไม่จำกัดกาล ไม่ขึ้นกับกาลเวลา เอหิปสสิโก แปลว่า เป็นสิ่งที่ควรกล่าวกับผู้อื่นว่าท่านจงมาดูเถิด คือ เชิญชวนให้มาดูมาพิสูจน์เพราะเป็นของจริงและเป็นของดี โอปนยิโก แปลว่า เป็นสิ่งที่ควรน้อมเข้ามาใส่ตัว คือ ควรน้อมเข้ามาไว้ในจิตใจและปฏิบัติให้บรรลุผล คือ พระนิพพาน ปัจจตต เวทิตัพโพ วิญญูหิ แปลว่า เป็นสิ่งที่ผู้รู้ก็รู้ได้เฉพาะตนเป็นวิสัยของผู้รู้จะพึงรู้ได้เป็นของจำเพาะตนต้องทำอะไรกันไม่ได้เอาจากกันไม่ได้และรู้ประจักษ์ที่ในใจของตน^๘ ธรรมของพระองค์เป็นสิ่งที่ประณีต ชัดเจน มีเหตุและผลเนื่องด้วยกันไปมาอย่างเสมอกันเป็นหลักแห่งการหลุดพ้นจากความทุกข์ในวัฏสงสาร คือการเวียนว่ายตายเกิดอย่างไม่มีจุดจบ ยึดอยู่กับรูปนามซึ่งเป็นตัวปัญหาทำให้เกิดทุกข์ ธรรมของพระพุทธองค์เป็นทางที่ประเสริฐเป็นการนำมนุษย์เข้าถึงความดีงามและการคงความดีงาม ให้ดำรงอยู่ตลอดไป จึงเป็นเครื่องวัด หรือเป็นตัวกำหนดความสำเร็จ ในการกระทำทุกอย่างของคน ดังนั้น พระพุทธธรรมจึงเป็นสิ่งจำเป็นและมีความสำคัญ ในการดำเนินชีวิตของทุกคนทั้งโดยส่วนตัวและส่วนรวม และเป็นหลักกว้างๆ ของธรรมชาติเพราะเป็นเหมือนแสงสว่างส่องทางให้ชีวิต เมื่อเห็นทางข้างหน้าสว่างไสวชีวิตย่อมดำเนินตามทิศทางที่ถูกต้อง ดังคนที่มีสายตาดีย่อมสามารถเลือกเดินทางที่สะดวกที่สุดและดีที่สุดได้ ปัญญาตรัสรู้อันมหาศาลของพระองค์ถ้าจะอธิบายทุกอย่างทุกหัวข้อนั้นคงต้องใช้เวลามาก ถ้าสรุปอย่างๆ นั้น พระพุทธองค์ได้ตรัสรู้เหตุแห่งทุกข์และหนทางแห่งการดับทุกข์เท่านั้น เมื่อกล่าวถึงพุทธวิธีในการสอนแล้ว พระพุทธองค์ทรงเข้าใจหลักการสอนสรรพสัตว์ทั้งหลาย อันมีมนุษย์และสัตว์ พระองค์ทรงสอนให้รู้จริงเห็นจริงในธรรมที่ควรรู้ควรเห็นซึ่งเหมาะกับอุปนิสัยใจคอของผู้ฟังทรงสอนอย่างมีเหตุผลชี้ให้เห็นแล้วพิจารณาตาม ว่าเป็นตามนั้นหรือไม่ และทรงสอนเป็นอัศจรรย์ กล่าวคือ ใครได้ฟังแล้วสามารถเข้าใจนำไปประพฤติปฏิบัติก็จะได้รับผลประโยชน์นั้นตามมาทำให้ผู้ปฏิบัติพบทางของความสุขความเจริญอย่างไม่มีประมาณ และมีลักษณะคำสอนที่เป็นสัจนิยมเป็นความจริงแท้ มองทุกสิ่งทุกอย่างเป็นความจริงเป็นไปตามธรรมชาติ ซึ่งเรียกว่า สัจพจน์^๙

^๘ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๙.

^๙ คุณ โทชันท์, พุทธศาสนากับสังคมและวัฒนธรรมไทย, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์, ๒๕๔๕), หน้า ๔ - ๗.

พระพุทธศาสนามีความสำคัญหลายอย่างมีหลักคำสอนสำหรับพัฒนาบุคคลให้บรรลุจุดมุ่งหมายของชีวิตบนพื้นฐานของเหตุผลและความถูกต้อง พระพุทธองค์ได้วางข้อปฏิบัติในการฝึกฝน อบรมตนด้วยการละความชั่ว ประพฤติแต่ความดี และทำจิตใจของตนให้บริสุทธิ์ผ่องใสสามารถเป็นประทีปส่องทางไปสู่ความสำเร็จทั้งในด้านการงาน และการดำเนินชีวิต และยังสามารถที่จะพัฒนาจิตใจตนเองให้เข้าถึงความมีอิสรภาพอย่างแท้จริงอีกด้วย กล่าวคือ ทำให้จิตหลุดพ้นจากการครอบงำของกิเลสและความทุกข์ทั้งปวงได้ ทั้งหมดสรุปลงในพระไตรปิฎก จึงเป็นหลักฐานทางพระพุทธธรรมที่สำคัญ เพราะเป็น พุทธพจน์ที่พระสาวกได้จดจำและท่องสืบทอดกันมา วรรณกรรมเรื่องนี้ถือเป็นเครื่องมือในการอบรมสั่งสอนผู้คนในสังคมเกี่ยวกับการปฏิบัติที่ถูกต้องสมควรตามที่สังคมกำหนดให้มีคุณธรรมและจริยธรรมด้านต่างๆ โดยเป็นค่านิยมขึ้นพื้นฐานในสังคมแบบพระพุทธศาสนาต่อไปผู้ศึกษาจะได้กล่าวถึงพุทธธรรมที่ปรากฏ ในวรรณกรรมค่าวขอ “บัวระวงส์ไกรสร”

๓.๒ พุทธธรรมที่ปรากฏในวรรณกรรมค่าวขอ “บัวระวงส์ไกรสร”

ในบทนี้ผู้ศึกษาจะได้ศึกษาวิเคราะห์พุทธธรรมในวรรณกรรมค่าวขอ “บัวระวงส์ไกรสร” ค่าวขอเรื่องนี้ปรากฏพุทธธรรมที่เด่นชัด ๘ ข้อ โดยได้แบ่งพุทธธรรมไว้ ๒ กลุ่ม ได้แก่ พุทธธรรมเกี่ยวกับชีวิตประกอบด้วย ความทุกข์ ตัณหา กรรม และพุทธธรรมเกี่ยวกับจริยธรรม ประกอบด้วย ศีล กตัญญูกตเวที เมตตาธรรม ความไม่ประมาท และทาน ผู้ศึกษาจะนำเสนอเป็นลำดับไป

๓.๒.๑ พุทธธรรมเกี่ยวกับชีวิต

ชีวิตเกิดขึ้นจากขั้นทั้ง ๕ ได้แก่รูป เวทนา สัญญา สังขาร และ วิญญาณ มากองรวมกัน และมีความสัมพันธ์อาศัยซึ่งกันและกันไปโดยตลอด ความสัมพันธ์นี้จึงถือเป็นลักษณะที่สำคัญ เพราะเป็นสิ่งที่ทำให้สิ่งที่เราเรียกว่า “ชีวิต” สามารถดำรงอยู่และดำเนินไปได้ตามธรรมชาติ ในหลักการของพระพุทธศาสนาเชื่อว่าชีวิตเป็นสิ่งที่ไม่มีตัวตน ไม่สามารถดำรงอยู่ได้แบบถาวร เกิดขึ้นมาชั่วคราวเท่านั้น สภาวะที่มีความเปลี่ยนแปลงในลักษณะนี้ มีผลทำให้สิ่งต่างๆ เป็นไปตามธรรมชาติ คือ ความไม่เที่ยงพาไปสู่สภาพที่เกิดความขัดแย้ง กัดค้น หรือบีบคั้นในตัวเอง เป็นสภาพที่ทนได้ยาก พุทธศาสนาจึงเรียกว่าความทุกข์ สิ่งทั้งหลายที่รวมรวมกันในชีวิตมนุษย์ซึ่งอยู่ภายใต้กฎแห่งธรรมชาตินี้เป็นกฎแห่ง อนิจจัง ทุกขัง และ อนัตตา หรือ อนิจจตา ทุกขตา และ อนัตตตา ลักษณะทั้ง ๓ อย่างรวมกันนี้คือ ไตรลักษณ์ ชีวิต จึงเป็นสิ่งที่เกิดจากเหตุปัจจัยหลายอย่างมารวมกัน ไม่มีตัวตนและเดินไปได้อย่างอิสระ แต่มีความเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ชีวิตจึงมีสภาพที่ขัดแย้งและทนได้ยาก ธรรมชาติของชีวิต จึงเป็นธรรมชาติที่ไม่มีตัวตน ไม่มีเที่ยงแท้และเป็นทุกข์ ในค่าวขอปรากฏพุทธธรรมเกี่ยวกับชีวิต ดังนี้

๑) ความทุกข์

ทุกข์ หากนิยามตามความหมายโดยทั่วไปแล้ว จะพบว่าความหมายของทุกข์ คือ สิ่งที่เราทนได้ยาก สิ่งที่ไม่พึงปรารถนา หรือสิ่งที่ตรงข้ามกับสุข พระพรหมคุณาภรณ์ ได้กล่าวว่า สิ่งทั้งหลายที่เป็นองค์รวมเกิดจากองค์ประกอบต่างๆ มาประชุมกันเมื่อองค์ประกอบแต่ละอย่างเกิดขึ้นดับไปเปลี่ยนแปลงตลอดเวลาจึงไม่สามารถคงสภาพเดิมอยู่ได้ เพราะเมื่อองค์ประกอบแต่ละอย่างนั้นเปลี่ยนแปลงก็จะเกิดการขัดแย้งกัน เป็นความกดดันภายใน แล้วก็จะคงอยู่ไม่ได้ สภาพที่ขัดแย้ง ผันผกดัน คงอยู่ไม่ได้ทั้งหมดนี้เรียกว่า สภาวะทุกข์ ธรรมชาติของสิ่งทั้งหลาย เมื่อเราใช้ศัพท์นี้กับภาวะในใจคน ก็จะมี ความหมายที่ว่าเป็นภาวะที่ถูกกดดันบีบคั้น ก็คืออันเดียวกัน จะเห็นว่าทุกข์ที่อยู่ในธรรมชาติ ในสิ่งทั้งหลายนี้ ก็มีความหมายคล้ายๆ กับทุกข์ในใจของเราทุกข์ในใจของเราก็คือสภาวะที่ถูกบีบคั้น กดดัน ขัดแย้ง ไม่สบาย ทนไม่ไหว^{๑๐} ทุกข์ เป็นสิ่งที่เบียดเบียนบีบคั้นทำให้เกิดความไม่สบายกาย ไม่สบายใจ อันเกิดจากร่างกายหรือจิตใจ ถูกเบียดเบียนแล้ว ทนได้ยาก หรือทนไม่ได้ จึงทำให้เกิดเป็นทุกข์ ยกตัวอย่าง เช่น เจ็บไข้ได้ป่วย ปวดหัว ปวดฟัน ปวดท้องอย่างรุนแรงจนทนไม่ได้ ทนไม่ไหว จึงเกิดเป็นทุกข์ทางกาย ในบางครั้งเกิดอารมณ์เศร้า หดหู่ หรือเกิดอาการกระวนกระวายใจ เพราะถูกด่าบ้าง เพราะผิดหวังที่ทำอะไรไม่ได้ตามใจบ้าง จึงเกิดเป็นทุกข์ทางใจ ความทุกข์ทางกาย และความทุกข์ทางใจทั้ง ๒ ประการนี้ จัดเป็นความทุกข์ขั้นพื้นฐานที่เกิดขึ้นประจำวัน ซึ่งทุกคนต่างก็รู้จักดีและเคยประสบกันมาแล้ว แต่ความทุกข์ที่พระพุทธเจ้าทรงค้นพบในทุกข์อริยสัจนั้นยังมีความหมายกว้างครอบคลุมไปถึงลักษณะไม่คงที่ มีความแปรปรวนในสิ่งที่พึ่งพวง

ทุกข์ที่ปรากฏอยู่ในอริยสัจ ๔ ได้แก่ ทุกข์ เพราะความเกิด แก่ เจ็บ ตาย การพลัดพรากจากของรักของชอบใจ เป็นต้น สิ่งเหล่านี้มาจาก ตัณหา คือความอยาก อันเป็นตัวก่อภพก่อชาติ คือความเกิด พระพุทธศาสนา ถือว่าเป็นความทุกข์ชนิดหนึ่งที่ยืนยาว เพราะความเกิดนี้มีได้หลายครั้ง トラบใดที่ยังมีตัณหา ความเกิดก็ยังมีอยู่ต่อไป^{๑๑} ดังที่ ปิ่น มุทุกันต์ ได้กล่าวว่า ในอริยสัจ ๔ พระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้แสดงเหตุที่ทำให้เกิดทุกข์ไว้เพียงอย่างเดียวก็คือ ตัณหา เป็นสังขธรรมที่ครอบคลุมเหตุอื่นๆ ไว้ทั้งสิ้น^{๑๒} ซึ่งสามารถแบ่งออกเป็น ๒ อย่าง ได้แก่ ๑) สภาวะทุกข์ คือ ทุกข์ประจำสภาวะ หมายถึง ความทุกข์ที่มีประจำอยู่ในสภาพร่างกายของคนเรา เริ่มตั้งแต่ก่อนการเกิดมา มีชีวิตจนถึงตาย ซึ่งมีอยู่ ๓ อย่าง ได้แก่ ชาติทุกข์ แปลว่า “ความเกิดเป็นทุกข์” หมายถึง การทนทุกข์

^{๑๐} พระพรหมคุณาภรณ์, **แก่นแท้ของพระพุทธศาสนา**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์อักษรสัมพันธ์ จำกัด ๑๙๘๗, ๒๕๕๔), หน้า ๘๕.

^{๑๑} พระสมยศ คำดี, “ความคิดเรื่องทุกข์และวิธีการกำจัดความทุกข์ ของกำพล ทองบุญน่ม”, **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๕๗), หน้า ๒๕.

^{๑๒} ปิ่น มุทุกันต์, **พุทธศาสนา ภาค ๒**, (กรุงเทพมหานคร: หจก.ไทยมิตรภาพการพิมพ์, ๒๕๓๖), หน้า ๔๙.

ทรมานตั้งแต่อยู่ในครรภ์จนถึงคลอด แสดงให้เห็นว่า การเกิดมามีชีวิตได้นั้น ต้องผ่านอันตรายมาได้ โดยยากจึงจัดว่าเป็นทุกข์เพราะการเกิด ชราทุกข์ แปลว่า “ความแก่ชราเป็นทุกข์” หมายถึง สภาพร่างกายแก่ชราคร่ำครวญทรุดโทรม แม้จะนั่งจะนอนจะเดินไปมาก็ลำบาก จึงจัดว่าเป็นความทุกข์ เพราะความแก่ชรา มรณทุกข์ แปลว่า “ทุกข์คือความตาย” หมายถึง ความตายนั่นเป็นสิ่งที่มาทำลายชีวิตหรือตัดรอนชีวิตของเราให้สิ้นไป จึงจัดเป็นความทุกข์เพราะความตาย ๒) ปกิณณกทุกข์ แปลว่า “ทุกข์เล็กๆ น้อยๆ” หมายถึง ความทุกข์ที่จรมาจากที่อื่นโดยเกิดขึ้นเป็นครั้งคราว ตามเหตุการณ์และสิ่งแวดล้อมของชีวิต มีน้อยบ้างมากบ้าง ผลัดเปลี่ยนกันไปในแต่ละบุคคล สมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาวชิรญาณวโรรส ได้กล่าวถึงประเภทของทุกข์อีก ๓ อย่าง คือ อาหารปริเยณฐิทุกข์ คือ ทุกข์ในการกิน การเลี้ยงชีพ รวมถึงการหาที่อยู่อาศัย วิปากทุกข์ คือ ผลกรรม ความร้อนใจ การถูกลองอาญา ความตกทุกข์ได้ยาก ตกอบาย วิวาทมูลกทุกข์ คือ การวิวาท การทะเลาะ สู้คดี สู้รบ ทำสงคราม^{๑๓} อัปปฏิจฉินนทุกข์ คือ ทุกข์ไม่ปิดบัง เช่น ถูกหนามตำ ถูกเขียนตี ถูกมีดฟัน เจ็บขา ปวดมือ เวียนหัว^{๑๔} สันตাপทุกข์ คือ ความร้อนรน รุ่มร้อน ทุกข์ร้อน กระทบกระวายเป็น เป็นกิเลส คือ ราคะ โทสะ โมหะ^{๑๕} โสกะ คือ ความเศร้าโศก ความผิดหวัง คิดแล้วไม่ได้ตั้งใจปรารถนา จะทำอะไรก็เกิดปัญหา ดังพระพุทธพจน์แสดงไว้ว่า “กิริยาที่เศร้าโศก ภาวะที่เศร้าโศก ความแห้งผากภายใน”^{๑๖} และความเศร้าโศกอาจเกิดมาจากปัญหาต่างๆ ได้แก่ ปริเทวะ คือ ความคร่ำครวญ อันมาจากความยึดมั่นถือมั่น ความรำพึงรำพัน ส่งผลไปสู่กาย การร้องไห้ อ้อนวอน คร่ำครวญ^{๑๗} อุปายาส คือ ความคับแค้นใจ ถูกบีบคั้นจากแรง ราคะ โทสะ โมหะ^{๑๘} อัปปิยสัมปโยค คือ ความทุกข์ที่เกิดจากอารมณ์อันไม่เป็นที่รัก คือการไปร่วม การมาร่วม การประชุม การอยู่กับอารมณ์ที่ไม่พึงปรารถนา ไม่เป็นที่รักใคร่ ไม่เป็นที่ชอบไม่ประสพกับของอันเป็นที่รักใคร่” ปิยวิปโยค คือ ความพลัดพรากจากสิ่งที่เป็นที่รักของตน อาลัยอาวรณ์ที่จากไป ขาดการติดต่อ ความคิดถึง การคะนึ่ง คือ การไม่ไปร่วม การไม่มาร่วม การไม่มาประชุม การไม่อยู่กับอารมณ์ที่ไม่พึงปรารถนา เป็นที่รักใคร่ เป็นที่ชอบ^{๑๙}

^{๑๓} สมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาวชิรญาณวโรรส, **ธรรมวิจารณ์**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๐, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย, ๒๕๐๑), หน้า ๑๓ - ๑๗.

^{๑๔} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), **พุทธธรรม**, พิมพ์ครั้งที่ ๗, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย, ๒๕๔๑), หน้า ๑๕ - ๗๐.

^{๑๕} ส.สพ. (ไทย) ๑๘/๒๘/๒๗ - ๒๘.

^{๑๖} ที.ม. (ไทย) ๑๐/๓๙๑/๓๒๕., ม.ม. (ไทย) ๑๒/๑๒๔/๑๑๙.

^{๑๗} ม.ม. (ไทย) ๑๒/๑๒๕/๑๑๙., ที.ม. (ไทย) ๑๐/๓๒๙/๓๖๑.

^{๑๘} พระสมยศ คำดี, “ความคิดเรื่องทุกข์และวิธีการกำจัดความทุกข์ ของกำพล ทองบุญน่ม”, **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรบัณฑิต**, หน้า ๒๘ - ๒๙.

^{๑๙} ม.ม. (ไทย) ๑๒/๑๓๐/๑๒๐., ที.ม. (ไทย) ๑๐/๓๙๗/๓๒๗.

ทั้งหมดนี้จัดสภาพของทุกข์ เกิดขึ้นกับชีวิตไม่ว่าจะเป็นมนุษย์ หรืออมนุษย์ เกิดขึ้นได้ตลอดเวลาทุกโอกาส ซึ่งพระพุทธองค์ทรงสั่งสอนไว้ให้เราทั้งหลายได้รู้จักกับความทุกข์ เพื่อประสงค์ให้เราทั้งหลายตั้งอยู่ในความไม่ประมาท และพร้อมที่จะเผชิญหน้ากับความทุกข์ทั้งปวง ความทุกข์ประเภทต่างๆ ปรากฏในคำขอหลายตอน ดังนี้

ตอนสุริยวงสาकुमार ชำยักษโศครปรีราชสำเร็จแสดงให้เห็นว่าความตายก็เป็นทุกข์ ถึงแม้ว่า ชำยักษโศครปรีราชจะมีฤทธิ์เดชความสามารถมากขนาดไหนก็ไม่หลุดพ้นไปจากสภาวะทุกข์ คือ มรณะ ความตายไปได้

“สุริยวงส์ ลงกำชวัด เอาป็นชื่ออันสุทธา ถกลากตั้น ยินยงปีสา จักจรณา คำนั้นปได้ ชำกำเอาหัว ยักชตกลุ่มได้ เอากวัดแกวงไป คว้างซัด ม้ากณฐัก ชำตั้นช่าวปัด ชกช่าวเข้าลงรู เลยตายขาดมิต ยักชัสัตรู ตกชุมธนู เถียนกับโลกสร้าง มันปได้เก็บ มาเตาะต่อตั้ง เลยดับวิญญาน ชาตียักช”^{๒๐}

ความทุกข์ที่เกิดจากความพลัดพรากจากสิ่งที่เป็นที่รักของตน เกิดความอาลัยอาวรณ์ที่จากไป ดังที่ปรากฏในคำขอหลายตอน เช่นตอนที่พระเจ้ากุสสราช ออกไปตามหากวางคำ หลงเข้าไปในเขตนางยักษ ไม่ยอมกลับมา นางเมฆวดีเกิดความเสียใจเป็นอย่างมาก นางคร่ำครวญร้องไห้ ไม่สบายใจเพราะได้พลัดพรากจากคนที่รัก จึงเป็นทุกข์อย่างมาก ดังปรากฏในคำขอ ดังนี้

“ส่วนจอมเทวี แม่เมืองหม่อมเจ้า ใจนาง เมมาเดือดร้อน รู้ช่าวผัว ตน พลัดหลงลูกน้อง บมีเพื่อนปองทวยไป นางยินต่ำคัล้อย น้อย ออก หมองใจ นางจาร์ไร รำรืออยู่บ้าน มีน้ำตาไหล ยวาพังสองกำ ทังฝูงวงศ์วารลูกน้อง เขาอาลัยหา ทุกข์คนรำร้อง เขาหมองโสก ต้องทังเมือง”^{๒๑}

ทุกข์จากการพลัดพรากจากของอันเป็นที่รัก แสดงให้เห็นตอนที่ชำยักษโศครปรีราชมาลักพาเอาตัวนางเมฆวดีไป สุริยวงสาकुमारตื่นมาแล้วไม่เห็นจึงร้องไห้หาแม่ของตน ดังปรากฏในคำขอ ดังนี้

“เจ้าเมหาหวาเหว ชวนเซสลั้ง บหันมาตาแม่ไท้ น้ำตาก็ไหล หลั่งลง ชะไซ้ เจ้าร้องรำไห้เมมาชีว ไห้รำร้อง ปากพอแหบหิว ปลิวไปมา ตามดงคุ่มหญ้า ว่าแม่รักเหย ไปไหนละช้า ตาวันพอคลาคำแล้ว แต่

^{๒๐} สุภาพ มานำและคณะ (ผู้ปริวรรต), **บวรวงส์ไกรสร**, (ม.ป.ท., ๒๕๓๐), หน้า ๔๓.

^{๒๑} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๗.

ก็สู้กัน ยามมันแต่เช้า ยังเทียมฟางข้างกันนอน เจ้าแม่รักพราก
คาเดินจร ละขาลูกนอน ไว้ดินคุ่มหญ้า”^{๒๒}

ไม่เพียงแต่เท่านั้น วรรณกรรมยังชี้ให้เห็นถึงความทุกข์ที่เกิดขึ้นจากกิเลส เช่น ตอนที่นาง
ยักษ์เห็นรูปโฉมของพระเจ้ากุงสุรราช จึงเกิดความรักใคร่ เกิดความรื้อนรุ่ม อยากได้พระเจ้ากุงสุรราชมา
เป็นสามีดังปรากฏในคำขอดังนี้

“ยักษ์ฉิณี มันเป็นแม่หม้าย ใจดุด่ายิ่งนัก มันมีตัณหา คะนิงคิดรัก
ใจสอดต้นมีกลพิสมัย ใจเมาชอบสู้ ได้ถูกมนต์มันเป่าพิศ ยักษ์ฉิณี
ริทธิเดชริทธิ มันคิดแต่งได้มายา เพราะความโลภะ เกิดความ
ตัณหา มันหันพระยา กุงสุรราชเจ้า ท่านมีรูปสวย งามดีบ่เส้า ใจมัน
เมาโสภคัต เพราะว่าตัณหา ยักษ์เจ้ามีนิก ใจมืดไหม้เมามัว มันคิด
ผ่าม้าง เอามาเป็นผัว ใจมันด่ามัว ลดเลี้ยวเกี่ยวต้น”^{๒๓}

จากการศึกษาพุทธธรรมที่ปรากฏในวรรณกรรมคำขอ “บัวระวงส์ไกรสร” พบว่าในเรื่อง
มีการนำเอาพุทธธรรมเรื่องทุกข์ มาเป็นหลักใหญ่ใจความหลักของเรื่องนี้ กวีได้กล่าวถึงความทุกข์ไว้
ต่างๆ เริ่มตั้งแต่เริ่มเรื่อง จนจบเรื่อง ในเรื่องได้แสดงเหตุแห่งความทุกข์ไว้หลายอย่าง โดยส่วนใหญ่
เกิดจากตัณหา เป็นตัวต้นเหตุ จากนั้นก็เป็นความทุกข์จากความพลัดพราก และความโกรธแค้น
ปรากฏทั้งอยู่ทั้งฝ่ายธรรมและอธรรมซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับสถานการณ์ในเรื่องทั้งหมด

๒) ตัณหา

ปรากฏการณ์ของปัญหาและความทุกข์ต่างๆ พระพุทธองค์ทรงค้นพบว่าเกิดจาก
“ตัณหา” คำว่าตัณหา แปลว่า ความกระหาย ความพยายามอยาก อวามอยาก ความเส่นหา ความรณ
ความร่าน ความกระสับกระส่าย ความกระวนกระวาย ไม่รู้อิ่ม^{๒๔} ด้วยเหตุนี้ ตัณหา จึงเป็นตัวสร้าง
ทุกข์สร้างปัญหา เหตุที่ทำให้เกิดทุกข์มีอยู่หลายอย่างพระพุทธเจ้าทรงผ่านจากเหตุที่เป็นเปลือก
ชั้นนอกแล้วเข้าไปหาเหตุที่เป็นแก่น หรือว่าเป็นสิ่งที่สุดท้ายจริงๆ ได้แก่ ตัณหา ซึ่งหมายถึง ความ
อยาก เป็นต้นเหตุของปัญหาทั้งสิ้น^{๒๕} สอดคล้องกับ สมัคร บุรวาต ได้กล่าวว่า ตัณหา เป็นความ
อยากได้ อยากเป็น อยากให้เสื่อมสูญ เป็นธรรมชาติของจิตที่ยังไม่รู้ ยังมีอวิชชา^{๒๖} ซึ่งสอดคล้องกับ
พระพรหมคุณาภรณ์ ตัณหาเกิดจากเวทนาเป็นปัจจัย โดยมีอวิชชาเป็นมูลราก กล่าวคือ เมื่อบุคคล

^{๒๒} อ่างแล้ว.

^{๒๓} อ่างแล้ว.

^{๒๔} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), **พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ**, หน้า ๔๙๐.

^{๒๕} ปิ่น มุกกันต์, **พุทธศาสนา ภาค ๒**, หน้า ๔๗.

^{๒๖} สมัคร บุรวาต, **พุทธปรัชญา มองพุทธศาสตร์ด้วยทัศนะทางวิทยาศาสตร์**, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ศยาม, ๒๕๓๗), หน้า ๒๐๕.

ได้รับรู้อารมณ์อย่างใดอย่างหนึ่ง ที่น่าพอใจหรือไม่น่าพอใจก็ตาม แล้วเกิดเป็นความรู้สึกสุขหรือทุกข์ หรือเฉยๆ ตัณหาจะเกิดขึ้นในลักษณะอย่างใดอย่างหนึ่ง คือ ถ้ารู้สึกสุขก็ยินดีชื่นชอบ คล้อยตามกันไป ติดใจ ใฝ่รัก อยากได้ ถ้าเกิดเป็นความรู้สึกทุกข์ ก็ยินร้าย ไม่ชอบ เกลียดชัง อยากหนี ถ้าเกิดเป็นความรู้สึกเฉยๆ ก็เรื่อย ๆ ไป ตัณหาเกิดจาก อารมณ์ ๖ อย่าง ได้แก่ รูป รส กลิ่น เสียง โผฏฐัพพะ และธรรมารมณ์^{๒๗} ตัณหาสามารถจำแนกออกได้เป็น ๓ คือ กามตัณหา คือ ความกระหายอยากได้อารมณ์ที่น่าพอใจมาเสวยปรนเปรอตน หรือความทะยานอยากในกาม ภวตัณหา คือ ความกระหายอยากในความมั่นคง การคงอยู่ ความอยากจะมีชีวิต อยากมีชีวิตอยู่ในโลก^{๒๘} ออยากในภพ และวิภวตัณหา คือ ความกระหายอยากในความดับสิ้น ขาดสูญ ของตนเอง หรือในสิ่งใดสิ่งหนึ่งที่ตนเองเป็น^{๒๙} ตัณหาทั้งสามอย่างนี้ เป็นตัวต้นเหตุที่ทำให้ประพฤติกุศลมูล ทำความชั่วคือ โลภะ ได้แก่ ความกำหนัด ความใคร่ ความปรารถนาในกามคุณ โทสะ ได้แก่ ความโกรธ ความอาฆาต พยาบาท ความแค้น ชัดเคือง คิดร้าย และโมหะ ได้แก่ ความหลงใหลในกาม งามาย ไม่รู้จักเหตุ ไม่รู้จักผล^{๓๐} ตัวอกุศลมูล หรือเรียกว่า กิเลสนี้ เป็นตัวเหตุทำให้เกิดอกุศลกรรม การทำชั่วต่างๆ ซึ่งเกิดจากจิตใจที่ขุ่นมัว เศร้าหมอง เร่าร้อน หมกมุ่น มีแต่ผลเสีย ไม่มีความเจริญ ในวรรณกรรมคำขอบัณฑิตวรางสักรสรปรากฏเรื่องตัณหาอยู่หลายตอน ดังนี้

ตอนที่นางยักษ์เห็นพระเจ้ากุสลาช เกิดความอยาก มีความลุ่มหลงในรูปของพระเจ้ากุสสรราชอยากได้เป็นสามี เป็นเหตุทำให้คิดชั่วต่างๆ ดังที่ปรากฏในเรื่องว่า

“ยักษ์ฉิณี มันเป็นแม่หม้าย ใจดูค้ายิ่งนัก มันมีตัณหา คະนิงคิดรัก ใจสอดดั้นมีกล มันทำเดชรธิธิ หื้อจิตไหลหลง สังกวาคคุณมนต์ หื้อคนหลังหลู้ พิสมัย ใจเมาชอบสู้อ ได้ถูกมนต์มันเป่าพิศ ยักฉิณี ริทธิ เดชรธิธิ มันคิดแต่งได้มายา เพราะความโลภะ เกิดความตัณหา มันหันพระยาคุสสรราชเจ้า ท่านมีรูปสวย งามดีบ่เส้า ใจมันเมาโสภักัด เพราะว่าตัณหา ยักซ์เถ้ามีนิก ใจมีดใหม่เมามัว มันคิดผ่าม้าง เอามาเป็นผัว ใจมันด้ามัว ลดเลี้ยวเกี้ยวตัน”^{๓๑}

^{๒๗} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), **พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ**, หน้า ๒๙๑.

^{๒๘} สัมมคร บราวาศ, **พุทธปรัชญา มองพุทธศาสตร์ด้วยทัศนะทางวิทยาศาสตร์**, หน้า ๒๐๖.

^{๒๙} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), **พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ**, หน้า ๔๙๒.

^{๓๐} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๐, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท เอส. อาร์. พรินติ้ง โปรดักส์ จำกัด, ๒๕๔๖), หน้า ๕๘ - ๕๙.

^{๓๑} สุภาพ มานาและคณะ (ผู้ปริวรรต), **บัณฑิตวรางสักรสร**, หน้า ๓.

ความโลภปรากฏในตอนที่ นางเมฆวดีอยากได้กวางคำ เป็นเหตุให้พระเจ้ากุสสุราออกล่า กวางคำมาให้นางเมฆวดี จึงพลัดหลงเข้าไปในเขตนางยักษ์

“เพราะว่าได้หลง เข้าอำนาจยักษ์ ตัวเก่งกล้าผ้นพรอง เทวีคู่ซ้อง
โสภเส้าเหงาหมอง เสียดิตรีตรอง สีลธัมม์บั้ง ปาปกัมม์ สามตัว
ขีดชั้น หลงดูดำโลกนักร เจ้าเลยไล่กวาง เข้าตงด่านยักษ์ ไปไกลเขต
ด้าวดินแดน” ^{๓๒}

ความโกรธปรากฏตอนที่ พระเจ้ากุสสุราพานางยักษ์กลับมายังเมืองปัญจาลนคร แล้วไม่เห็นนางเมฆวดี พระโอรส และเหล่าทหารออกไปต้อนรับ จึงเกิดโทสะให้สั่งประหารนางเมฆวดีกับ พระโอรสตั้งปรากฏในเรื่องว่า

“กุสสุราฯ ใจมืดมัวตัน บาปธัมม์ครอบงำเสียเสียง กูจักเอาเขา
หมู่นั้นไปฆ่า ทือดับอินทรียั้งม้าง ลูกเมียของกู บ่ทือได้ค้ำง อย่า
หวังอยู่สร้างยาวไป ความโกรธหลง เมฆางเชื้อยักษ์ มาสอนสั่ง
ทือฟังมัน แล้วท่านจักพลิก คินเมื่อเมืองหลัง พายักษ์ผีพราย เมื่อ
เมืองเก่าเจ้า เพราะอนิจจา ตัณหาเม็ดเศร้า จักจับเมียแพงลูกรัก
เอาไปประหาร พันคอดาบปัด เพราะทูหมิ่นหิน ใจเบา” ^{๓๓}

ความหลงปรากฏตอนที่นางยักษ์แปลงเป็นนางเทวดามาหาพระเจ้ากุสสุราฯ นางมีจิต หมกมุ่นในความชั่วจึงหาวิธีการต่างๆ นานา มาล่อลวง ความหลงได้เกิดแก่พระเจ้ากุสสุราฯ พระองค์ เชื้อฟังคำของนางยักษ์โดยไม่พิจารณาไตร่ตรองเพราะหลงในวาจาและรูปโฉมจึงทำให้จิตมีความขุ่นมัว

“วิบากชาติแล้ว มาทันถึงตน ได้หลงเชื้อฟัง เมียแพงอืดอ้อน
กิเลสกาม ผูกพันหวนข้อง ของบ่ควรฟังป้อยคิด เพราะมาตุคาม
จ่านทือวอดมิด ได้หลงเชื้อถ้อยฟังมัน ยักขัตัวร้าย จ้านทือหลงหล่า
ด้วยเล่ห์กลมัน จ่านทำร่วมเฝ้า จนว่าได้ตัว พระองค์ปิ่นเกล้า เป็น
ผัวเทียมเงาฟักเพื่อ” ^{๓๔}

จากการศึกษาพุทธธรรมที่ปรากฏในวรรณกรรมคำขอ “บัวระวงส์ไกรสร” พบว่าในเรื่อง มีการนำเอาพุทธธรรมเรื่องตัณหา ในเรื่องผู้แต่งได้กล่าวถึงเรื่องของตัณหา ความอยากตั้งแต่ตอนเริ่มเรื่อง จนจบเรื่อง ตัณหาเป็นจิตปกติของมนุษย์และสัตว์ กล่าวคือ ทุกคนจะต้องมีมาตั้งแต่เกิด หลงมัวเมาอยู่

^{๓๒} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๖.

^{๓๓} อ่างแล้ว.

^{๓๔} อ่างแล้ว.

ในความอยากจนทำให้จิตเศร้าหมองจากการกระทำที่เกิดจาก โลภะ โทสะ โมหะ รวมเรียกว่า อกุศลมูล(กิเลส) ในเรื่องแสดงต้นเหตุของต้นหาไว้ครบทั้ง ๓ อย่าง

๓) กรรม

กรรม หมายถึง การกระทำทั้งทางดีและทางเลว ในทางพระพุทธศาสนา คำว่า กรรม คือ การกระทำที่มีเจตนาเข้าไปเกี่ยวข้อง เป็นความตั้งใจทำ หรือจงใจทำ กรรมสามารถแบ่งได้เป็น ๒ ประเภท คือ ๑) กุศลกรรม คือ การกระทำที่เป็นฝ่ายดี เป็นทางดี หรือเรียกว่า กรรมดี หมายถึง การกระทำที่ประกอบด้วยเจตนาเป็นกุศล ได้แก่ อโลภะ อโทสะ และอโมหะ ๒) อกุศลกรรม หมายถึง การกระทำที่เป็นฝ่ายชั่ว เป็นทางไม่ดี หรือเรียกว่า กรรมชั่ว หมายถึง การกระทำที่ประกอบด้วยเจตนาเป็นอกุศล ได้แก่ โลภะ โทสะ และโมหะ^{๓๕} การทำกรรมนั้นถ้าแบ่งตามทางที่สามารถทำกรรมได้ หรือกรรมแสดงออกให้เห็น สามารถแบ่งออกเป็น ๓ ทาง ได้แก่ ๑) กายกรรม คือ การกระทำด้วยกาย เช่นฆ่าสัตว์ ลักเอาทรัพย์ผู้อื่น ประพฤติผิดในกาม หรือการเว้นฆ่าสัตว์ ลักเอาทรัพย์ผู้อื่น ประพฤติผิดในกาม ๒) วจีกรรม คือ การกระทำด้วยวาจา เช่น การพูดเท็จ การพูดคำหยาบ การพูดส่อเสียด การพูดเพื่อจ้อ และการเว้นจากการพูดเท็จ การพูดคำหยาบ การพูดส่อเสียด การพูดเพื่อจ้อ ๓) มโนกรรม คือ การกระทำด้วยใจ เช่น จ้องอยากได้ของของผู้อื่นคิดพยาบาทปองร้าย ความเห็นผิดจากคลองธรรม และการเว้นจากการอยากได้ของของผู้อื่น เว้นการคิดพยาบาทปองร้าย มีความเห็นถูกต้องตามคลองธรรม

กรรม เป็นกฎแห่งธรรมชาติที่เกิดขึ้นและมีความเกี่ยวข้องกับการประพฤติดของมนุษย์และสัตว์ ซึ่งเรียกกันว่า กฎแห่งกรรม ไม่ว่าจะมนุษย์หรือสัตว์ล้วนต้องรับผิดชอบในการกระทำของตนเอง ไม่ว่าจะ เป็นทางดีหรือทางเลว ต้องเผชิญผลแห่งกรรมนั้นแตกต่างกันออกไป “เราทั้งหลายมีกรรมเป็นของตนเป็นผู้รับผลกรรมนั้น มีกรรมเป็นเครื่องกำเนิด มีกรรมเป็นเผ่าพันธุ์ มีกรรมเป็นที่พึ่งอาศัย ถ้าทำกรรมอันใดไว้ ไม่ว่าดีหรือเลว ย่อมจะเป็นผู้รับผลกรรมนั้น”^{๓๖} พุทธสุภาษิตบทหนึ่งว่า “กมมฺนา วตตตีโลโก” แปลว่า สัตว์โลกย่อมเป็นไปตามกรรม^{๓๗} กรรมจะนำพาสัตว์โลกไปเกิดในที่ต่างกัน ตามผลของกรรม ซึ่งปรากฏในจุฬามณีวิภังคสูตร^{๓๘} พระพุทธองค์ได้ตรัสถึงการจำแนกสัตว์ให้ดีและเลวต่างกัน พระพรหมคุณาภรณ์ ได้กล่าวถึงการจำแนกตามวิบากหรือการให้ผลของกรรม ท่านได้จำแนกออกเป็น ๔ อย่างคือ ๑) กรรมดำ ให้วิบากดำ ได้แก่การทำอกุศลกรรมบถ ๒) กรรมขาว ให้วิบากขาว ได้แก่การทำกุศลกรรมบถ ๒) กรรมทั้งดำและขาว ให้วิบากดำและวิบากขาว ได้แก่การประพฤติดที่ต่างๆ

^{๓๕} พระเทพเวที (ประยูรต์ ปยุตโต), **กรรมตามนัยแห่งพุทธธรรม**, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์อมรินทร์ พรินต์ติ้ง กรุ๊ป จำกัด, ๒๕๓๑), หน้า ๒๐ - ๒๑.

^{๓๖} อัง.ปญจก. (ไทย) ๒๒/๕๗/๑๐๐., อัง.ปญจก. (ไทย) ๒๒/๑๖๑/๒๖๕-๒๖๖.

^{๓๗} ชุ.สุ. (ไทย) ๒๕/๖๖๐/๖๕๔.

^{๓๘} ตูลายละเอียดยใน ม.อ. (ไทย) ๑๔/๒๘๙-๒๙๗/๓๕๐-๓๕๗.

ไปของเหล่าสัตว์ ๓) กรรมไม่ดำและไม่ขาว ไม่มีวิบากดำและวิบากขาว ได้แก่ โภชนงค์ ๗ หรือการประพฤติปฏิบัติตาม มรรคมีองค์ ๘ คติทางพระพุทธศาสนา กรรมเป็นเรื่องที่มีพลังอำนาจ และเป็นเรื่องที่ชาวพุทธยึดถือกันมาก เพราะเชื่อว่ากรรมสามารถส่งผลสะท้อนกลับมายังผู้กระทำ เมื่อใครทำอย่างไร กับใคร ที่ไหนไว้แรงของกรรมนั้นจะพัดพาไปสู่การกำหนดภพชาติของสัตว์นั้นๆ ไป ในค่าวขอ “บัวระวงส์ไกรสร” ปรากฏพุทธธรรมเรื่องกรรม เช่น ตอนที่ พระเจ้ากุสราชสังประหารนางเมฆวัตติ และพระโอรส แต่สุดท้ายพระอินทร์มาช่วย สองแม่ลูกจึงรอดพ้นจากความตาย นางเมฆวัตติมีความเชื่อว่าเป็นกรรมดีแต่อดีตชาติที่ตนเองไม่ได้ทำลายตัดรอนชีวิตของใคร ผลกรรมนั้นจึงย้อนกลับมาช่วยไว้ ดังปรากฏในค่าวขอว่า

“กัมม์บ่หล้าตาย กับเราร้อนๆ บ่เป็นบาคต้องกัมม์เวร คันเชือกบ่มัด เราก็จำเป็น จักตกระเด็น ตำตัวถูกต้อง กบคาบกินปู เสี่ยงมาซ้อง รุ่งบินบนผ้าลัด บุญเราบ่ตาย ก็ดีแท้ทัก ยังหลุดรอดได้เป็นคนหน้าบุญชาติแล้ว บาบบ่ประจัญ เจ้าเราสองคน เราบ่ได้ฆ่า เเคราะห์มือเคราะห์ดิน ตกดินเรียหย้า หื้อองค์ราชา ปล่อยพัน”^{๓๙}

และยังมีความเชื่อเรื่องการทำกรรมในอดีตที่ส่งผลกลับคืนมาให้มีวิบากกรรมในชาติปัจจุบัน ดังปรากฏในค่าวขอว่า

“วิบากกัมม์หล้า สองเรามาใช้ มาบ่ตบส้ายเทียมทัน โทษในชาตินี้ คิดบ่ปะสัง เพื่อนพ้อยมาซัง ทำกัมม์ส่อส้า รักแพงเขา คบย้าต่อหน้า เพื่อนบ่ขุนณาซอบमित หน้าบุญเรามี ยังได้ชีวิต บ่ตายจากอันเป็นคน”^{๔๐}

กรรมยังให้ผลทันตาทันใจ ไม่ต้องรอไปถึงชาติหน้า เช่น ตอนที่สุริยวงศา कुमार รบกับยักษ์โครปธิดราช เป็นผลให้ยักษ์โครปธิดราชตาย เพราะความวุ่นวายเรื่องจดหมายท้ารบและกรรมชั่วที่ไปลักพานางเมฆวัตติมาจากสุริยวงศา कुमार จึงเกิดสงครามขึ้น

“พระยาโครบ บาบไ้บ่ทักหนา ลักแม่เรามา บ่กลัวพ่านหย้าน โทษตัวมี บ่ตักนึ่งด้าน ยังตามทวยมาต่อรบ ความสิบหาย เพราะใจมันคด จึงตายแผ่นดิน ตกดิน”^{๔๑}

^{๓๙} สุภาพ มาน่าและคณะ(ผู้ปริวรรต), บัวระวงส์ไกรสร, หน้า ๑๙.

^{๔๐} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๐.

^{๔๑} อ่างแล้ว.

อีกตอนหนึ่งเป็นกรรมดีที่ร่วมทำกันมาแต่อดีตชาติ จึงส่งผลให้มาเกิดในภพชาติปัจจุบัน เช่น ตอนที่สุริยวงสากุมารเกิดความรักนางไกรสร ทั้งสองได้คุยกันถึงเรื่องกรรมที่ได้อยู่ร่วมกันมาแต่อดีตชาติและชาตินี้จึงได้เกิดมาเป็นสามีภรรยากันอีก ดังปรากฏในคำวขอว่า

“เป็นแต่บุญน้ำว รวบรั้วมาหา จาบตี บุญมีช่วยสร้าง เวรานุกัมม์
สองเราถูกหล้าง เป็นผัวเมียมาชาติแล้วเพราะวาสนา พามาบ่แคล้ว
จึงแฉวรอดห้องเทิงทัน ไกรสรดอกไม้ คืดโค้วทวยหัน นางน้องฟังพัน
เหมือนคำฟูเจ้า ว่าข้าก็หัน เหมือนองค์หน่อเหน้า ว่ากัมม์บุญเรา
บ่คล้อย”^{๔๒}

จากการศึกษาพุทธธรรมที่ปรากฏในคำวขอ “บัระวงส์ไกรสร” พบว่าในเรื่องมีการนำเอาพุทธธรรมเรื่องกรรม มาสอดแทรกไว้ตลอดทั้งเรื่อง ผู้แต่งได้กล่าวถึงเรื่องกรรมอยู่บ่อยครั้ง กรรมที่ปรากฏในเรื่องมีทั้งวิบากกรรมของตัวละครแต่อดีตชาติและการรับผลกรรมในปัจจุบันชาติ ซึ่งเกี่ยวข้องกับคำเพ็ญบารมีของพระโพธิสัตว์ มีปรากฏทั้งกรรมดีและกรรมชั่ว และในเรื่องยังชี้ให้เห็นถึงการทำความกรรมและการรับผลกรรมนั้น

๓.๒.๒ พุทธธรรมเกี่ยวกับจริยธรรม

สังคมไทยเป็นสังคมที่ให้ความเคารพศรัทธาต่อพระพุทธศาสนามาช้านานแล้ว การปลูกฝังด้านจริยธรรมให้แก่คนในสังคมล้วนได้รับอิทธิพลจากคำสอนทางพระพุทธศาสนา และความเชื่อดั้งเดิมที่มีอยู่แล้วในท้องถิ่นหรือสังคมนั้น ระบบจริยธรรม จึงเป็นระบบสร้างความประพฤติปฏิบัติ และหลักการสอนให้คนในสังคมดำเนินชีวิตบนพื้นฐานแห่งความดีงาม หรือเป็นหลักการครองตนให้เกิดความสมบูรณ์ทั้งกาย วาจา และใจ อันเป็นหนทางที่จะพาไปสู่การดับทุกข์ขจัดปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นอยู่เป็นประจำทั้งต่อชีวิตตนเองและคนที่อยู่ร่วมกันในสังคม เช่น ความโลภ ความโกรธ และความหลง เป็นต้น พุทธธรรมด้านจริยธรรมจึงมีความสำคัญในแง่ของการสร้างประโยชน์ให้แก่ชีวิตและ

สังคมของมนุษย์ เพื่อให้มนุษย์มีคุณภาพชีวิตที่ดี สร้างสังคมให้มีความสุขให้ความเกื้อกูลซึ่งกันและกัน จริยธรรมจึงเป็นสิ่งสำคัญยิ่งต่อการฝึกฝนให้คนเป็นคนดี สมบูรณ์พร้อมทั้งกาย วาจา จิตใจ ที่สำคัญคือการยอมรับเข้าใจธรรมชาติและความจริงของชีวิต ในคำวขอจึงปรากฏพุทธธรรมเกี่ยวกับจริยธรรม ดังนี้

๑) ศีล

ศีล หมายถึง ความประพฤติปฏิบัติทางกาย และวาจาให้สำรวมเรียบร้อยดีงาม เพื่อการขัดเกลาจิตใจสออันหยาบที่มีในจิตใจให้เบาบางลง และผลของการรักษาศีลย่อมเกิดประโยชน์ให้แก่ผู้ปฏิบัติทั้งในชาตินี้และชาติหน้า ถ้าผู้ปฏิบัติยึดถือศีลตามที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าบัญญัติไว้ก็จะมี

^{๔๒} อ้างแล้ว.

ความสุขทั้งแก่ตนและผู้อื่นคือให้ประโยชน์แก่ผู้รักษาคือชาตินี้ก็อยู่เป็นสุขเมื่อละสังขารจากโลกนี้ไป แล้วศีลก็ส่งผลให้ไปเกิดบนสวรรค์ขึ้นอยู่กับความประณีตของศีลที่รักษาและเมื่อสิ้นบุญจากสวรรค์ หรือเทวโลกไปแล้วก็ย่อมมาเกิดในโลกมนุษย์ได้อีก^{๔๓} ซึ่งสามารถแบ่งศีลออกเป็นศีลสำหรับผู้ครอง เรือน(คฤหัสถ์) ได้แก่ ศีล ๕ และศีล ๘ (อุโบสถศีล) และมีศีลสำหรับผู้บรรพชิตผู้ออกบวช ได้แก่ ศีล จำนวน ๑๐ ข้อของสามเณร และศีลจำนวน ๒๒๗ ข้อของพระภิกษุสงฆ์ ศีลจึงเป็นปัจจัยปฏิบัติพื้นฐาน เป็นหลักกลางของการประพฤติปฏิบัติ เรื่อง การพูด การกระทำ การประกอบอาชีพ^{๔๔} ในที่นี้ผู้ศึกษา จะกล่าวถึงเฉพาะศีลในระดับของคฤหัสถ์มีทั้งหมด ๕ ข้อ ดังนี้

ปาณาติปาตา เวรมณี (การเว้นจากการทำลาย เบียดเบียนชีวิตผู้อื่น)

อทินนาทานา เวรมณี (การเว้นจากการถือเอาสิ่งของของผู้อื่นโดยไม่ได้รับอนุญาต)

กาเมสุ มิจฉาจารา เวรมณี (เว้นการพุดพิศในกาม)

มุสาวาหา เวรมณี (เว้นการพูดเท็จ พูดส่อเสียด พูดคำหยาบ)

สุราเมรยมชชพมาทภูฐานา เวรมณี (เว้นจากการเสพของมีนเมาที่ทำให้เสียสติและ ความคิด)^{๔๕}

ศีลทั้ง ๕ ข้อดังกล่าวมานี้ ในพระบาลี เรียกว่า สิกขาบท ๕ เมื่อปฏิบัติได้ตามนี้ ก็ชื่อว่า เป็นผู้มศีล^{๔๖} ในวิสารทสูตร^{๔๗} พระพุทธองค์ได้ตรัสไว้ว่า ธรรมที่เป็นเหตุให้อุบาสกอยู่ครองเรือนไม่ แก่แล้วก็มีอยู่ ๕ ประการ คือ การละเมิดจากศีลทั้ง ๕ ข้อ และได้ทรงแสดงถึงธรรมที่ทำให้อุบาสก ครองเรือนได้ก็มีจำนวน ๕ ข้อ ซึ่งตรงกันข้ามกันนั่นเอง พุทธธรรมเรื่องศีลนี้ สามารถจัดแบ่งได้เป็น ๓ กลุ่มใหญ่ๆ ได้แก่ ใช้เป็นเครื่องมือควบคุมความประพฤติทางกาย ใช้เป็นเครื่องมือควบคุมความ ประพฤติทางวาจา และใช้เป็นเครื่องมือควบคุมความประพฤติทางใจ การรักษาศีลให้บริสุทธิ์นั้นย่อมมี อุปสรรคและเหตุของศีลอันได้แก่ โกรธ พยาบาท หลอกหลวง ปฏิฆะ โลภ ริษยา มารยา ส่าถอย อรติ วิวาท มานะอหังการ อติมานะ ปมาทะ เกียรติคร้าน ราคะ ไม่สันโดษ ไม่คบบัณฑิต ไม่มีสติ สามหาเว คบคนพาล มิจฉาญาณมิจฉาทิฐิไม่มีขันติ ไม่มีศรัทธา ไม่มีหิริ ไม่มีโอตตปปะ ไม่รู้จักประมาณในโภชนะ ต่ำทรมาน มัวสุมกับสตรี ไม่เคารพครูบาอาจารย์ไม่สำรวมอินทรีย์ ไม่ปฏิบัติสมาธิในยามตื่นและยาม

^{๔๓} สุริย์ มีผลกิจ, **คุณธรรม จริยธรรม สามัคคีธรรม**, พิมพ์ครั้งที่ ๑, (กรุงเทพมหานคร: บริษัทคอม ฟอรัม จำกัด, ๒๕๕๐), หน้า ๑๓๐ - ๑๓๑.

^{๔๔} พระพรหมคุณาภรณ์(ป.อ.ปยุตโต), **พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ**, หน้า ๗๖๗ - ๗๖๙.

^{๔๕} ที.ปา. (บาลี) ๑๑/๓๑๕/๒๐๘, ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๑๕/๓๐๒-๓๐๓ และอง.ปญจก. (บาลี) ๒๒/ ๑๗๑/๑๙๒., อง.ปญจก. (ไทย) ๒๒/๑๗๑/๒๗๘-๒๘๘.

^{๔๖} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๐, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สี่ตะวันหน้า, ๒๕๔๕), หน้า ๑๗๕.

^{๔๗} ดูรายละเอียดใน อง.ปญจก. (บาลี) ๒๒/๑๗๑/๑๙๒., อง.ปญจก. (ไทย) ๒๒/๑๗๑/๒๘๘-๒๘๙.

สุดท้าย ไม่สาธยายธรรมในยามต้นและยามสุดท้าย ธรรม ๓๔ ประการนี้เป็นอุปสรรคของการรักษาศีล ให้บริสุทธิ์^{๔๘} คำสอนของพระพุทธเจ้าเป็นเจตนารมณ์ที่ต้องการให้สังคมมีความสงบสุข จึงมีหลักการที่มุ่งเน้นให้สัมพันธ์กับสังคมให้มากที่สุดคือคำสอนและหลักปฏิบัติในชั้นศีล เพราะศีลเป็นระบบการควบคุมชีวิตด้านนอกเกี่ยวกับการแสดงออกทางกาย วาจา ด้วยกันไปมา เป็นระเบียบที่มีความเกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อม โดยอย่างยิ่งความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ เพื่อการอนุเคราะห์ เกื้อกูลกันในหมู่ชน และเพื่อความผาสุก^{๔๙}

ศีลจึงเป็นหลักการสำคัญในการควบคุมกาย วาจา และใจให้สงบเรียบร้อย ในวรรณกรรมคำวขอ “บัรระวงส์ไกรสร” ปรากฏพุทธธรรมเรื่องศีล เช่น ตอนที่ยักษ์โครปธิดาพรานางเมฆวดีแล้วอยากได้นางไปเป็นภรรยา แต่นางก็บอกแก่งยักษ์โครปธิดาไปว่าตนมีสามีแล้ว แต่ยักษ์โครปธิดาก็ไม่ฟังคำของนางเมฆวดีตั้งใจจะเอานางไปครอบครองจึงถือเป็นการละเมิดศีลข้อที่ ๓ กล่าวคือ ทั้งๆ ที่รู้ว่านางมีสามีและมีลูกแล้วก็ยังมีจิตราคะต้องการครอบครอง ดังปรากฏในคำวขอตอนหนึ่งว่า

“จึงขอราชาจิมยักษ์ ว่าผิวขำมี จักหื้อคว่างซัด บ่พลัดพรากได้หนี
พลัน ข้าลูกขำนี้ อยู่หนีหลบผืน เช่นผิวแพงพัน บ่พลิกพอกผ้าย รัก
ลูกแลผิว บ่ทุมละได้ ใจน้องอาลัยสอดคิด โครบราชา โกรธามิตทัก
บ่คิดสอดค้นหันธัมม์ ใจยักษ์มีดคลุ้ม กำเส้าดำบัง นางบ่ตามมัน ซัด
คำขึ้นถ้อย ยักษ์เสียใจ บ่ไซของหน้อย มาเหลือที่คอยที่คิด เอาสอง
มือมัน กำผ้าที่นทิด มามัดผูกเจ้าหวนพัน เอาผ้าต่อมมัด รวบร้าว
จับหวน สองแขนมือมัน อุ่มหนิวังผ้าย ว่ามิงจักเหลือ คำกุไหนได้
จักเอามิงไป รีบร้อน”^{๕๐}

และตอนที่พระเจ้ากุสสราชละเมิดศีลข้อ ๓ เหตุเพราะเกิดลุ่มหลงนางยักษ์ที่แปลงกายเป็นหญิงงามมีกิเลสครอบงำจิตจนไม่สามารถแยกผิดชอบชั่วดีได้ ไม่คิดว่าตนเองมีคู่ครองแล้ว ดังปรากฏในคำวขอตอนหนึ่งว่า

“บ่มีคู่ห้อย มาปะใส่นาง ที่เป็นเมียหน้อย เดินทางมาจวบพบ ตัวบ่
ตาย เพราะนางช่วยยก บ่สูญขาดเสี้ยงอินทรีย์ เหตุดังนี้ จึงติด
เมตริย์ เพราะความยินดี ต่อกันเมื่ออัน นางซำแต่งแปลงหงส์คำ

^{๔๘} พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) และคณะ ผู้แปล, **วิมุตติมรรค**, พิมพ์ครั้งที่ ๗, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓), หน้า ๑๓ - ๑๔.

^{๔๙} พระเทพเวที (ประยูร ปยุตฺโต), **พุทธธรรม**, (กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๒), หน้า ๔๓๑.

^{๕๐} สุภาพ มานาและคณะ (ผู้ปริวรรต), **บัรระวงส์ไกรสร**, หน้า ๒๓.

จ้วนจ้าน ตัวเลงามบ่ซ้า ซี้สยองซานบนยั้งม้า ของเก๋ซ้าหายไป
เพราะเหตุตั้งนี้ มีคำติดใจ จึงเอนางไป เป็นเมียอื่นอ้อย”^{๕๑}

ในคำขอ “บัวระวงส์ไกรสร” ยังปรากฏการสอนให้ผู้ฟังหรือผู้อ่านได้ปฏิบัติตามศีล ๕ อย่างเคร่งครัด เช่นตอนที่สุริยวงสากุมาร มารับนางไกรสร กลับไปอยู่เมืองปัญจาลนคร พระฤาษีได้กล่าวสอนเรื่องการรักษาศีลให้แก่นางไกรสร เพื่อนำไปประพฤติปฏิบัติ ดังปรากฏในคำขอตอนหนึ่งว่า

“ซ้าสั่งสอน ไกรสรหน่อเหน้า ผู้เป็นบุตรหญิงลูกรัก คั้นว่านายหนี
จากห้องสำนัก เมื่อเป็นลูกเต้าเทวี บ่เหมือนอยู่พัก กับพ่อระสี จัก
เป็นเทวี พระนางแม่บ้าน พ่อจักสั่งสอน ทือนายหลายถ้าน จุ่งจำ
ฟังเนอลูกรัก ปัญจสีล ทือเคียนคาคมัด กับตัวหน่อเหน้านารี สัตว์มี
ชีวิต นายอย่าบุดี ดับอินทรี ชีวิตขาดขว้า อย่าลั๊กสิ่งของ ที่เขา
หวงห้าม นายอย่าปิดบังโลกรู้ ลูกผัวมี อย่าไปเหล้นซู้ แอ่วสงเสพสู้
หลายชาย อย่าจุล่ายคุด ทือเพื่อนตกใจ อย่าจุเพื่อนวาย เงินค่า
พร้อยบ้าง อย่ากินสุรา อย่าเมาล้าถ้าน ทือเผื่อผิดธัมม์แท้ทัก”^{๕๒}

ศีลจึงเป็นข้อปฏิบัติเพื่อเป็นเครื่องมือหรือทางดำเนินชีวิตเป็นเครื่องมือรักษา ภาย วาจา ใจ ให้มีความร่มเย็น สันคม ประเทศชาติมีความสงบสุข มีความรักความสามัคคี และเป็นช่องทางของการสร้างบารมีธรรมอย่างหนึ่ง

จากการศึกษาพุทธธรรมที่ปรากฏในวรรณกรรมคำขอ “บัวระวงส์ไกรสร” พบว่าในเรื่องมีการนำเอาพุทธธรรมเรื่องศีล มากกล่าวถึงบ่อยมาก กวีได้กล่าวถึงการประพฤติตนให้อยู่ในศีลห้า และศีลแปด แล้วได้บอกถึงการรักษาศีลในแต่ละข้อ และกล่าวถึงเหตุแห่งการไม่รักษาศีล และผลของการรักษาศีลซึ่งเป็นข้อปฏิบัติในสังคัมพระพุทธานุสสา

๒) กตัญญูกตเวทิตี

กตัญญูกตเวทิตี^{๕๓} เป็นพุทธธรรมข้อหนึ่งที่มีความสำคัญต่อการดำเนินชีวิตของมนุษย์เป็นเครื่องหมายของคนดี เป็นต้นกำเนิดของความดีงามทั้งปวง บ่งบอกความเป็นสัตบุรุษ ดังพุทธพจน์ว่า “ผู้ใดเป็นธีรชน เป็นคนกตัญญูกตเวทิตี คบหากัลยาณมิตร มีความรักดีมีนั กระทำกิจเพื่อผู้ตกทุกข์ด้วย ความตั้งใจจริง คนอย่างนั้นท่านเรียกว่าสัตบุรุษ”^{๕๔}

^{๕๑} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๘.

^{๕๒} อ้างแล้ว.

^{๕๓} อง.ทุก. (ไทย) ๒๐/๑๒๐/๑๑๔.

^{๕๔} ชุ.ชา. (ไทย) ๒๗/๒๔๖๖/๕๔๑.

กตัญญูกตเวทิต่างที่ พระธรรมปิฎก ได้ให้ความหมายไว้ว่า ผู้รู้อุปการะที่ท่านทำแล้วและตอบแทน สามารถแยกออกเป็น ๒ คำ คือ ๑) กตัญญู หมายถึง รู้คุณท่าน ๒) กตเวทิต หมายถึง ตอบแทนหรือสนองคุณท่าน กตัญญูกตเวทิต่างที่ ยังแบ่งออกได้เป็น ๒ คือ กตัญญูกตเวทิต่อบุคคลผู้มีคุณความดี หรือมีอุปการะต่อตนเองเป็นส่วนตัว และกตัญญูกตเวทิต่อบุคคลที่ท่านทำคุณประโยชน์ เกื้อกูลแก่ส่วนรวม อาทิ พระมหากษัตริย์ เป็นต้น^{๕๕} และยังปรากฏอยู่ในมงคล ๓๘ ประการ พระอุบาลีคุณูปมาจารย์กล่าวว่า กตเวทิตเป็นคู่กับกตัญญู เป็นเป็นมงคลด้วยกัน ถ้าจะชี้ตัวบุคคล ก็คือ บุรพการี ผู้ทำคุณแก่ตนไว้ก่อนได้แก่ มารดา บิดา ครู อุปัชฌาย์ อาจารย์ เป็นต้น ถึงพระราชผู้ทรงเป็นประธานในการปกป้องรักษาให้ได้พากันอยู่เย็นเป็นสุข ตั้งเป็นหมู่เป็นคณะอยู่ได้ทั่วพระราชอาณาจักร ก็ชื่อว่าบุรพการี^{๕๖} ในพระพุทธศาสนาจัดเป็นบุคคลหาได้ยากในโลก เพราะผู้ทำประโยชน์แก่ผู้อื่นโดยไม่หวังผลประโยชน์ตอบแทน ทำโดยความจริงใจ ตั้งใจ นั้นมีไม่มาก และผู้จะรู้ถึงอุปการะหรือระลึกถึงพระคุณนั้นแล้วทำตอบแทนคุณท่านโดยการแสดงออกก็หายาก จึงได้ชื่อว่าเป็นบุคคลหาได้ยาก ความกตัญญูกตเวทิต่างที่ จึงเป็นพุทธธรรมที่ชาวพุทธควรยึดถือ และนำไปประพฤติปฏิบัติ เพื่อการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมขั้นพื้นฐานในครอบครัวและสังคมมีความสุข ซึ่งปรากฏในคำขอ เช่น ตอนที่พระราชาไตรคำ ได้เก็บนางไกรสรที่เกิดจากดอกบัวมาเลี้ยงและรับเป็นลูกบุญธรรม พระราชาไตรคำ ได้เกื้อกูลด้วยความรัก ความเมตตา เลี้ยงดูเอาใจใส่ด้วยปัจจัยต่างๆ ตามที่ตนพอจะทำได้ พระราชาทำด้วยความตั้งใจและบริสุทธิ์ใจ จึงขึ้นชื่อว่าเป็นบุพพการีเป็นผู้ทำอุปการะก่อน

“มีเด็กอ่อนน้อย สีขาวฟองจัน ลูกจากวิมาน ขึ้นฟ้ามีห้อง เอา
ปฏิสน ในดวงดอกตอง นวลละอองเลิศริทธิ์เอาปฏิธา โอปาปะมิต
จิตเกิดด้วยวิญญาณ รัสสีผ่องชื่น ในดวงบุปผัง ฟังน้าวหนองกัน มา
เทคล้ออำ หันกุมมารี สีใสสว่างหน้า มีปิยาภาชื่นช้อย ฟังเอามือตน
อุ้มเอาอ่อนน้อย มาเป็นลูกน้อยแทนธัมม์ รัสสีเจ้าเลี้ยง เพียร
อุปัถม์ ด้วยมูลม้น ลูกไม้กล้วยอ้อย รัสสีท่านได้เอามา พระ
ป่าไม้ เป็นพ่อปิตตา บมีมาตา จักประสูตเจ้า ...นางค่อยใหญ่หลวง
วันไหนละหน้อย ด้วยมูลม้นเหล่านั้น แล้วอธิษฐาน เอามือนิ้วชี้
หือเป็นหน่วยเต้าตางนม หือนางหนอน้อย กินตามประสงค์ บิไซมี
นม นางไต่ป็นเจ้า”^{๕๗}

^{๕๕} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), **พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์**, หน้า ๒.

^{๕๖} พระอุบาลีคุณูปมาจารย์ (จันทร์ สิริจันโท), **ธรรมะเทศนามงคล ๓๘ ประการ**, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท กราฟิคอาร์ตพริ้นติ้ง จำกัด, ๒๕๕๗), หน้า ๑๓๓.

^{๕๗} สุภาพ มานาและคณะ (ผู้ปริวรรต), **บัวระวงส์ไกรสร**, หน้า ๒๘.

และตอนที่พระฤๅษีไตรคำรับสุริยวงสาकुมารมาเลี้ยงดูและคอยสอนวิชาอาคมต่างๆ ให้งานสามารถไปต่อสู้กับยักษ์ พระฤๅษีก็ไม่ได้หวังผลตอบแทนใดจากสุริยวงสาकुมาร

“พระสรี ยินคำหน่อหล้า มีกรุณายิ่งนัก คำเมตตา เกิดในโสภ คัด มาสังเวชหน้าองค์ชาย ว่าเจ้าลูกกรัก บ่ถ้าไปไหน....พ่อจักกรมรา ผ่อเลี้ยง บ่หื้อได้เป็น เกทภัยมอดเพรียง หลอนใหญ่เลี้ยงโตดี แม่น เจ้าทุกข์แล้ว มากมายดีหลี พ่อจักหื้อมี ความสุขขึ้นเกล้า บ่ถ่าน้อยใจ จงมีกายหน้า วิชาพ่อมือค้อยคิด แล้วพ่อจักสอน หื้อมีเดช ริทธิ ผจญปราบได้ทั้งปวง”^{๕๘}

เมื่อพระฤๅษีไตรคำได้รับเอาทั้งสองมาเลี้ยงไว้ก็ให้ความรัก ความเมตตา สอนวิชาอาคม กิจการงานเรือนจนทั้งสองเติบโตใหญ่ ก่อนที่เจ้าสุริยวงสาकुมารและนางไกรสอนจะจากไป สุดท้ายท่านได้สอนเรื่องการปฏิบัติตน ให้ทั้งสองตั้งมั่นในศีลธรรม แล้วทั้งสองระลึกถึงคุณพระฤๅษีไตรคำและได้ทดแทนบุญคุณของพระฤๅษี ด้วยการสร้างกุฏิ หาดอาหาร และเชื้อฟังก่ำสั่งสอนของท่าน จึงชื่อว่าเป็นผู้รู้กตัญญูทเวที่ดังปรากฏในคำขอว่า

“สองกตัญญู คุณดีแกแล้วเกล้า คิดตอบแทนพ่อให้ เอมิดและชวน ไปพินเอาไม้ มาแปลงก่อสร้างศาลา ป่าวเอาลูกน้อง ริพลแน่นหนา ค่าหมุ่บัณฑิต ตามทวยท่านเจ้า โรงทำกิน หุงแกงคาบเข้า มีแถมทั้งโรง อาบน้ำ ศาลาณชบ หลังงามชะว้าง สูงใหญ่กว้างถาวร ปุนดิน ลวาดพื้น มุงบนขาวผอน แปลงที่อยู่นอน เป็นห้องห้องชั้น ที่ตาม เทียนไฟ ดอกไม้ย่องหั้น ชันบุชานบนน้อม น้ำบ่อตักกิน ก็ขุดไว้ พร้อม บ่ไกลเลียบข้างคันไคนางแสวงหา ในดงไค้เต้า เขาเขมุลล มันลูกไม้ อันไค้บ่มี นางเขาเขามาได้ ถวายพ่อเจ้าอัน ๆ ตักน้ำมาไว้ เต็ม หม้อกระถาง ข้าไปตัดฟัน หลัวจิงไม้แห้ง ครั้งถึงเวลา พรุกรุ่งแจ้ง สอง ลูกแพงคูซ้อน สัพพอันไค้ ก็เยียะไว้พร้อม จิงขอจิมเจ้าเซียงซี ขอ ลาพ่อพระ ดาบสรี ยออัญชูลี พระกรกราบไหว้”^{๕๙}

จากการศึกษาพุทธธรรมที่ปรากฏในวรรณกรรมคำขอ “บวระวงส์ไกรสร” พบว่าในเรื่อง มีการนำเอาพุทธธรรมเรื่องกตัญญูทเวที่ เพราะความกตัญญูทเวที่เป็นคำสอนทางพระพุทธศาสนาที่ควรปฏิบัติต่อกันในสังคม ความกตัญญูเป็นเครื่องหมายแสดงสัญลักษณ์ของความเป็นคนดี ในเรื่องกวี

^{๕๘} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๑.

^{๕๙} อ้างแล้ว.

ชี้ให้เห็นถึงคำว่า กตัญญู และ กตเวทิตี ซึ่งแสดงออกมาจากการประพฤติปฏิบัติตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ตั้งแต่เริ่มเรื่องจนจบเรื่อง

๓) ความเมตตา

เมตตา เป็นธรรมประการการหนึ่งในพรหมวิหารธรรม คือธรรมเป็นเครื่องอยู่ของพรหมธรรมที่เป็นผู้ใหญ่มีไว้ประจำใจ เป็นพระธรรมอันประเสริฐ^{๖๐} สามารถให้ความรัก ความปรารถนาดี มีความเป็นมิตรไมตรีทั้งมนุษย์และสัตว์เดรัจฉาน ขจัดไปซึ่งความเบียดเบียน สร้างความเจริญก้าวหน้า เป็นธรรมที่เป็นกุศล ในทศนิทกาย มหาวรรค กล่าวถึงหลักความเมตตาในพรหมวิหารธรรม ว่า ความรัก ความหวังดี อยากให้มีความสุข มีจิตที่บริสุทธิ์ คิดทำแต่คุณความดีเพื่อประโยชน์ต่อมวลมนุษย์และสัตว์ทั้งหลาย^{๖๑} ดังที่พระธรรมปิฎก ได้ให้ความหมายไว้ว่า ความรัก ความปรารถนาให้เขามีความสุขแม้ไมตรีจิตคิดจะให้สัตว์ทั้งหลายทั้งปวงเป็นสุขทั่วหน้า^{๖๒} ความเมตตายังปรากฏอยู่ในหลัก สारณียธรรม ๖ คือธรรมที่เป็นที่ตั้งแห่งความระลึกถึงกันและกัน เป็นธรรมสำหรับการอยู่ร่วมกัน เพื่อการสร้างเสริมความรัก ความเอ็นดู ความเคารพ การสงเคราะห์ซึ่งกันและกัน กันความวิวาท พยาบาท เกิดความสามัคคีในหมู่คณะ มีทั้งหมด ๖ ข้อ ได้แก่ ๑) ให้เข้าไปตั้งกายกรรมประกอบด้วยเมตตาทั้งต่อหน้าและลับหลัง ๒) ให้เข้าไปตั้งวจีกรรมที่ประกอบด้วยเมตตาในหมู่เพื่อนทั้งต่อหน้าและลับหลัง ๓) ให้เข้าไปตั้งมโนกรรมที่ประกอบด้วยเมตตาทั้งต่อหน้าและลับหลังในเพื่อนมนุษย์ ๔) เป็นผู้มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ๕) เป็นผู้มีศีลธรรมเสมอกันกับเพื่อนมนุษย์ และ ๖) มีความเห็นดีเห็นงามร่วมกับผู้อื่น^{๖๓} ผู้ปฏิบัติตามหลักสารณียธรรม นี้ขึ้นชื่อได้ว่าเป็นผู้มีจิตใจดีงาม เป็นผู้รักความสงบสุข ปราศจากอคติ ความลำเอียง การเบียดเบียนผู้อื่น คอยให้ความปรารถนาดี ความรักต่อมนุษย์และสัตว์ พระพุทธศาสนาสอนให้ประกอบอยู่ด้วยความเมตตา ให้แสดงความรัก ความปรารถนาดี มุ่งให้ผู้อื่นมีความสุข ความรักที่เป็นเมตตาเป็นความรักที่มีความบริสุทธิ์ ต่อเหล่ามนุษย์และสัตว์ เพื่อความผาสุกในชีวิตของเพื่อร่วมโลก

๖๔

^{๖๐} พระครูโสภณปริยัตยานุกิจ (อาทิตย์ ของดี), **เรียนรู้ธรรมของพระพุทธเจ้า ฉบับธรรมศึกษาชั้นตรี**, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์เอ็มไอเอส, ม.ป.ป.), หน้า ๕๕.

^{๖๑} ที.ม. (ไทย) ๑๐/๑๘๔/๒๒๕.

^{๖๒} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), **พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์**, หน้า ๒๐๐.

^{๖๓} พระครูโสภณปริยัตยานุกิจ (อาทิตย์ ของดี), **เรียนรู้ธรรมของพระพุทธเจ้า ฉบับธรรมศึกษาชั้นตรี**, หน้า ๖๖ - ๖๗.

^{๖๔} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), **พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ**, หน้า ๕๐๗.

ในคำขอปรากฏเรื่องความเมตตา เช่น ตอนที่สุริยวงสาकुมารเดินทางลงมาพบกับพระ
ฤาษีไตรคัม ทานได้ให้ความเมตตากรุณาต่อสุริยวงสาकुมาร โดยการรับเป็นศิษย์และคอยอุปการะเลี้ยง
ดูเป็นลูกบุญธรรม สอนวิชาอาคมให้จนเก่งกาจ ตลอดจนยกนางไกรสรให้เป็นภรรยา แสดงถึงความมี
เมตตาอย่างชัดเจน

“พระระสี ยินคำหน่อหล้า มีกรุณายิ่งนัก คำเมตตา เกิดในโศก
คัด มาสังเวชหน้าองค์ชาย ว่าเจ้าลูกรัก บ่ถ้าไปไหน ธุระมิใดจงไว้
ภายหน้า หื้ออยู่ทวยกัน กับลูกรักข้า พ่อจ้กรุมราผ่อเลี้ยง บ่หื้อได้
เป็น เภภัยมอดเพรียงหลอนใหญ่เสี้ยงโตดี แม่นเจ้าทุกข์แล้ว
มากมายดีหลี พ่อจ้กหื้อมี ความสุขชื่นกล้า บ่ถ้าน้อยใจ จงมีภาย
หน้า วิชาพ่อก้อม่อยคิด แล้วพ่อจ้กสอน หื้อมีเดชฤทธิ์ ผจญผาบได้
ทั้งปวง”^{๖๕}

จากการศึกษาพุทธธรรมที่ปรากฏในวรรณกรรมคำขอ “บัวระวงส์ไกรสร” พบว่าในเรื่อง
มีการนำเอาพุทธธรรมเรื่องเมตตาธรรม ความเมตตาเป็นคุณธรรมสำคัญในพระพุทธศาสนา เป็น
ตัวกำหนด ให้บุคคลเป็นพรหม เป็นผู้ที่มีใจสูง ในเรื่องกวีได้สอดแทรกหลักความเมตตาไว้หลาย
เหตุการณ์ เพราะคุณธรรมเรื่องนี้เป็นหนึ่งในการบำเพ็ญบารมีธรรมของพระโพธิสัตว์และผู้มีศีล และ
เป็นคุณธรรมพื้นฐานของพระพุทธศาสนาในเรื่องส่วนใหญ่ นั้น ปรากฏในเรื่องความรัก ความเอื้อเฟื้อ
เผื่อแผ่ ความเคารพทั้งมนุษย์และอมมนุษย์ เพื่อสร้างความสุขให้เกิดขึ้นกับทั้งสองฝ่าย

๔) ความไม่ประมาท

ความไม่ประมาท เป็นธรรมอย่างหนึ่งที่พระพุทธองค์ได้ทรงตรัสไว้แก่เหล่าพุทธบริษัทก่อน
จะเสด็จดับขันธปรินิพพาน ว่า “ดูกรภิกษุทั้งหลาย บัดนี้เราขอเตือนพวกเธอว่า สังขารทั้งหลายมี
ความเสื่อมไปเป็นธรรมดา เธอทั้งหลาย จงทำความไม่ประมาทให้ถึงพร้อมเถิดนี้เป็นวาจาในครั้ง
สุดท้ายของตถาคต”^{๖๖} พระพุทธองค์ได้ตรัสปัจฉิมวาจาครั้งนี้แล้ว ก็ไม่ตรัสอะไรอีกเลย พระโอวาท
ครั้งนี้พระพุทธองค์ได้ตรัสไว้แก่พุทธบริษัท ๔ เพื่อเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต หลักของความไม่
ประมาท นั้นคือการประพฤติตามธรรมที่มีอุปการะมาก ๒ อย่าง ได้แก่ สติ และสัมปชัญญะ ๑) สติ
คือความระลึกได้^{๖๗} กล่าวคือ ระลึกชอบ มีดีความคุมสถานการณ์ หรือเหตุการณ์ต่างๆ ได้ด้วยปัญญา
ไม่ประมาท ตื่นตระหนก ไม่พลั้งเผลอในทุกๆ ขณะ ไม่ลืม ในสิ่งที่ตนคิด พูด ทำ ๒) สัมปชัญญะ

^{๖๕} อ่างแล้ว.

^{๖๖} สุริย และวิเชียร มีผลกิจ, **พุทธประวัติ**, พิมพ์ครั้งที่ ๗, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท คอมพิวเตอร์ จำกัด, ๒๕๕๕), หน้า ๒๕๐.

^{๖๗} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), **พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์**, หน้า ๒๔๙.

คือ ความรู้ตัวทั่วพร้อม^{๖๘} กล่าวคือ มีปัญญาเกิดขึ้นเฉพาะหน้า รู้สิ่งที่เป็นประโยชน์และไร้ประโยชน์ รู้ว่าดีเป็นอย่างไร ชั่วเป็นอย่างไร รู้ว่าตนกำลังคิด กำลังพูด กำลังทำ ธรรม ๒ อย่างนี้ จึงเป็นธรรมที่มีอุปการะมาก เป็นธรรมที่มีสำคัญยิ่งมีส่วนทำให้เราทำกิจกรรมต่างๆ ในชีวิตประจำวันได้ดี ไม่ผิดพลาด ไม่เสียหาย ไม่เกิดความประมาทต่อชีวิต ละทรัพย์สิน คำสอนของพระพุทธองค์ทั้งปวงสามารถสรุปรวมลงในเรื่องความไม่ประมาท ในค่าวขอเรื่องนี้ได้สอดแทรกความไม่ประมาทและการตระหนักถึงการทำความดี เช่น

ปรากฏในตอนที่สุริยวงสาकुमारรบกับลิงซึ่งเป็นบริวารของยักษ์โครปราชชนะ พระองค์ได้เตือนสติ ความยั้งคิดของพวกลิง และให้โอวาทเรื่องความไม่ประมาทในศีล ดังนี้

“พระองค์เลิศฟ้า บอกห้ามเตือนเขา ว่าสูอย่าเมา ตามไปไฟห้อย
สงครามหลวง บใช้เส็กน้อย ควรเล็งกอยผ่อชั้น อย่างนับโมโห
โกธาสวกกล้า ก็จักขาดขว้าววายเจ้าเตือนสอน พระพรกล่าวชี้
หื้อฝูงวอกเถ้า ขาวลิง หื้อเขาได้รับ องค์ปัญจสีล พร้อมคู่ชายหญิง
ถือศีล ๘ - ๕ สัตต์ตาย ปควรตีฆ่า ควรกรุณายิ่งนัก หันสสิ่งของเขา
ก็อย่าได้ลัก ควรเสยเพิกหน้าหนีไป ผัวเมียมีแล้ว ก็อย่ามีใจค้อย
แห่งลีไท ของเขาหวงห้าม อย่าได้จุเขา สิบหายพร้อยบ้าง เสีย
เงินคำสิ่งทรัพย์ หื้อได้ตกใจ สิ่งใดแค้นคัด จนพระเนตรหน้ายวาลง
อย่ากินน้ำพิข สุราเมาหลง หื้อจำเอาองค์ สีลังให้หมั้น วาจาใจ
พระกายหื้อตั้ง ตามคติธัมมพระพุท”^{๖๙}

แล้วยังปรากฏตอนที่สุริยวงสาकुमारจะไปรบกับยักษ์โครปราช นางเทวดาอารัมภุสาได้กล่าวเตือนสุริยวงสาकुमारเรื่องอย่าเชื่อฟังวาจาของศัตรู ดังนี้

“จึงเตือนบอกชี้ หื้อหน่อบุญหนา ว่าลูกอย่าฟัง คำมันยักข์เถ้า มัน
ปลอมตัว เป็นอินทาเจ้า ลูกอย่าไปเมาเชื่อนัก หื้อระวังตัว เนอเจ้า
ลูกรัก อย่างนับเชื่อถ้อยคำมัน สัตว์ตายเพื่อคุ่น ยุงตายเพื่อหาญ มด
แดงมดดำ ตายตกน้ำอ้อย อย่าไปลาสา ว่าพยาธิน้อย ช่างกลาย
เกิดไปใหญ่สัก”^{๗๐}

จากการศึกษาพุทธธรรมที่ปรากฏในวรรณกรรมค่าวขอ “บัวระวงส์ไกรสร” พบว่าในเรื่องมีการนำเอาพุทธธรรมเรื่องความไม่ประมาทไว้ในบางตอนเท่านั้น เพราะเป็นหลักการดำเนินชีวิตพื้นฐาน

^{๖๘} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๗๕.

^{๖๙} สุภาพ มาโนและคณะ (ผู้ปริวรรต), บัวระวงส์ไกรสร, หน้า ๓๖.

^{๗๐} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๑ - ๔๒.

ของมนุษย์อยู่แล้วที่จะต้องรู้จักการระมัดระวังตัว ไม่ขาดสติ เผลอไปทำชั่ว ความไม่ดีไม่งามแล้วเกิด ความสูญเสียต่างๆ ความไม่ประมาท เป็นข้อควรที่ทุกคนจะต้องปฏิบัติ ในเรื่องนี้ผู้แต่งได้สอดแทรกไว้ เพื่อให้เป็นไปตามหลักความเป็นจริงของของสัตว์ ให้ตั้งอยู่ในความรอบคอบ ไตร่ตรองสถานการณ์ ต่างๆ โดยใช้สติ สัมปชัญญะกำกับกาย วาจา และใจอยู่เสมอ

๕) ทาน

ทาน หมายถึง การให้ ให้ของที่ควรให้แก่คนที่ควรให้เพื่อประโยชน์แก่เขา หรือหมายถึง การสละแบ่งปันสิ่งของของตนเพื่อประโยชน์แก่ผู้อื่น^{๗๑} อีกคำหนึ่งที่เราคูเคยกันคือคำว่า จาคะ ปรากฏในอนุสติ ๑๐ คืออารมณ์ดีงามที่ควรระลึกถึงเนื่องๆ ในที่นี้จะกล่าวแต่ จาคานุสติ ซึ่งหมายถึง ทานที่ตนได้บริจาคแล้ว และพิจารณาเห็นคุณธรรม ได้แก่ความเสียสละที่มีในตน^{๗๒} เป็นการให้ที่ แท้จริง ซึ่งเป็นการสละออกไป สละทั้งข้างนอกและข้างใน ข้างนอกสละวัตถุ ข้างในสละกิเลส ความ โลก ไม่มีความหวงแหนไม่คำนึงถึงความต้องการสิ่งตอบแทน^{๗๓} ทาน ที่มาในบุญกริยาวัตถุ นั้น หมายถึงการให้ การสละ การเผื่อแผ่แบ่งปัน เป็นการให้เพื่อการอนุเคราะห์ เช่น การช่วยเหลือผู้ตก ยาก เพื่อยึดเหนี่ยวจิตใจ ประสานไมตรี แสดงน้ำใจ เพื่อบูชาคุณความดี เพื่อยกย่องส่งเสริม เป็นการ ให้ในด้านทรัพย์ สิ่งของ ปัจจัยเครื่องยังชีพ และการให้ความรู้ศิลปวิทยาการ คำสั่งสอน หรือการให้ ธรรม และการให้อภัย เป็นต้น^{๗๔} ทาน ท่านแบ่งออกเป็น ๒ อย่าง ได้แก่ ๑) อามิสทาน คือ เจตนาการ ให้ หรือสละปัจจัย ๔ เช่น อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ยารักษาโรค เป็นต้น^{๗๕} ๒) ธรรมทาน คือ การให้ธรรม ^{๗๖} เป็นเจตนาการให้ สิ่งที่เป็นธรรม เช่น ความรู้ การอบรมสั่งสอน ความคิด จตโทษ เป็นต้น ผลหรือ อานิสงค์ของการให้ทาน คือ นำความสุขมาสู่ตน อารมณ์ไม่ขุ่นมัว มีสุคติคือสวรรค์ ผู้อื่นได้รับ ประโยชน์สุข เป็นที่รักของคนและเทวดา เป็นที่คบหาของสัตตบุรุษ ในจุฬารามวิภคสูตร แสดงไว้ว่า สตรีหรือบุรุษ ผู้ไม่บำเพ็ญทาน ไม่ให้ปันข้าว น้ำ ฝ้านุ่งห่ม เป็นต้น ด้วยกรรมนั้น ซึ่งถือปฏิบัติพร้อม ถึงที่แล้ว ตายไป ย่อมเข้าถึงอบาย ทุกคติ วินิบาต นรก หรือมิฉะนั้น หากมาสู่ความเป็นมนุษย์ จะ เกิด ณ ที่ใดๆ ในที่ภายหลัง ก็จะเป็นคนมี โภคะน้อย สตรีหรือบุรุษ ผู้บำเพ็ญทาน ให้ปันข้าว น้ำ ฝ้านุ่งห่ม เป็นต้น ด้วยกรรมนั้น ซึ่งถือปฏิบัติพร้อมถึงที่แล้ว ตายไป ย่อมเข้าถึงสุคติ โลกสวรรค์

^{๗๑} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์**, หน้า ๗๕.

^{๗๒} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), **พุทธธรรม ฉบับปรับขยาย**, พิมพ์ครั้งที่ ๓๙, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗), หน้า ๘๐๕.

^{๗๓} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๙๐๕.

^{๗๔} อ่างแล้ว, หน้า ๕๓๙.

^{๗๕} มงคล ๒/๓๐/๒๓.

^{๗๖} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์**, หน้า เดียวกัน.

หรือมีฉะนั้น หากมาสู่ความเป็นมนุษย์จะเกิด ณ ที่ใดๆ ในที่ภายหลัง ก็จะเป็นคนมี โภคะมาก^{๗๗} ทาน หรือ จาคะ จึงเป็นการให้การสละโดยเจตนาที่บริสุทธิ์ กล่าวคือ ไม่หวังสิ่งตอบแทนใดๆ เช่นการให้ ปัจจัย ๔ และการให้ความรู้ การอบรม เป็นต้น เป็นคุณธรรมของสัตตบุรุษ สำหรับผลของการให้ทาน ซึ่งได้กล่าวไปแล้วข้างต้น ในคำขอปรากฏเรื่องทาน เช่น ตอนที่สุริยวงสา कुमारกราบลาพระฤาษีไตร คำ เพื่อกลับไปเมืองปัญจาลนคร พระฤาษีได้สอนเรื่องการปฏิบัติตนให้อยู่ในธรรม การเป็นกษัตริย์ ถือ ว่าเป็นการให้ธรรมเป็นทาน ดังนี้

“เป็นเจ้าแผ่นดิน ปกครองไพร่ฟ้า ห้อมใจเหน็ดเหนื่อย สีสลแปดห้า ตามคติธัมมพระพุทฺธ...ห้อมใจสัจจริงอย่าคด...อย่าไปชมเหมง หมูคนต่ำได้ สักเสริญคนมีชื่อยศ ... อย่าถือโมโห พาโลล้าถ่านทศธัมมห้อมจำพิรุช ห้อมเป็นใหญ่กว้างมุงบน เป็นเจ้าเมือง แล้ว ห้อมเผื่ออุดหนุน กินทางทำบุญ เชิงพระแก้วเจ้า จูงห้อมมี สีสล ใส่ไว้บ่เส้า...อย่าชิวของตน เป็นต้นสิ่งทรัพย์ ห้อมจับจ่ายด้วย สมควร อย่ามีใจคด สอดค้นแผผวน...ห้อมมีใจกลัว กัมมเวร บาปกว้าง อยากร่ำรวย...ห้อมอดขันตี มีเพียงเที่ยงตั้ง จักทำ อันใดจ่านคิด หันสิ่งใดดี ห้อมทำเป็นนิจ...ความสัจกับใจ ปาก ว่าใดหัวใจว่าอัน อย่าได้ขัดขวาง บ้านเมืองแต่ตั้ง ที่เป็นของดี พิรุช อย่าได้เกินเหลือ ครอบธัมมพระพุทฺธ อันสอนสืบสร้าง ยาวไป”^{๗๘}

นอกจากการให้ธรรมเป็นทานแล้วในเรื่องยังปรากฏการให้อามิสทาน การบริจาคทานด้วย ปัจจัยสี่แต่พระภิกษุสงฆ์ และการสงเคราะห์ราษฎร ดังนี้

“นิมนต์สังฆะ มาอยู่รอสนัน แล้วตักแต่งทาน ฤษซาขันเข้า จุลภันท์ เททานทอดเจ้า สงฆ์ขุณเธรย่นพร้อม เทติทานัง ใจหวานอ่อนก้อม น้อมเนตรหน้าเททานฝ่ายราชการ ขุนนางคังคัต กรมหมวดเจ้า เททาน จัดการเลี้ยงโต๊ะ โภชนาหาร กูกบ้อยแต่งทำตามควรไพร่เจ้า แล้วยกมาถวาย ยามเที่ยงคาบเข้า ตามเพลเพลคาบมือ อยากรกิน อันใด ไผ่ไปได้ซื้อ หลวงจ่ายห้อมทำบุญ”^{๗๙}

^{๗๗} ม.อ. ๑๔/๕๗๙-๕๙๗/๓๗๖ - ๓๘๕.

^{๗๘} สุภาพ มานาและคณะ(ผู้ปริวรรต), **บวรวงส์ไกรสร**, หน้า ๕๓.

^{๗๙} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๖ - ๕๗.

จากการศึกษาพุทธธรรมที่ปรากฏในวรรณกรรมค่าวซอ “บัวระวงส์ไกรสร” พบว่าในเรื่องมีการนำเอาพุทธธรรมเรื่องทาน ไปสอดแทรกไว้พระพุทธานุศาสนาสอนให้รู้จักการประกอบกุศลกรรม การปฏิบัติตามบุญกิริยาวัตถุ คือการรักษาศีล การทำงาน และทำจิตให้สงบ ในเรื่องนำมาเป็นแนวคิดในการสร้างความดี การบำเพ็ญบารมี ไม่ได้กล่าวถึงหลัก หรือ อานิสงค์ชัดเจน เมื่อพิจารณาแล้วปรากฏทั้งอามิสทานและธรรมทาน สอนให้รู้จักการเสียสละ ลดความตระหนี่ เพื่อประโยชน์ของส่วนตนและสังคม และเป็นไปตามความเชื่อที่มีอยู่ในสังคมพระพุทธศาสนา

๓.๓ สรุป

จากการศึกษาพุทธธรรมที่ปรากฏในวรรณกรรมค่าวซอ “บัวระวงส์ไกรสร” จึงทำให้ผู้ศึกษาทราบว่าพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่มุ่งสอนสิ่งที่เป็นแก่นแท้ของชีวิตเป็นไปตามกฎแห่งธรรมชาติ พระพุทธเจ้าสอนให้ศึกษาเรียนรู้เรื่องความเป็นจริงที่อยู่ตามธรรมชาติ พระองค์ได้ค้นพบเมื่อ ๒๕๐๐ กว่าปีมาแล้ว และได้นำมาประกาศสอนให้มนุษย์ได้นำไปประพฤติปฏิบัติโดยเฉพาะเรื่องทุกข์และหนทางของการดับทุกข์มุ่งความสำเร็จสูงสุดคือพระนิพพาน พุทธธรรมเป็นเครื่องมือสำคัญในการดำเนินชีวิตของมนุษย์ทุกคน คำสอนส่วนใหญ่มุ่งการพัฒนาจิตใจเป็นลำดับแรก ในค่าวซอ “บัวระวงส์ไกรสร” ปรากฏพุทธธรรมพื้นฐานและเป็นประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิต จำนวน ๘ ข้อ ได้แก่พุทธธรรมเกี่ยวกับชีวิต ประกอบด้วย ความทุกข์ ตัณหา กรรม และพุทธธรรมเกี่ยวกับจริยธรรม ประกอบด้วย ความกตัญญูกตเวทิต เมตตาธรรม ความไม่ประมาท และเรื่องทาน พุทธธรรมเหล่านี้สามารถใช้กับสังคมไทยในยุคปัจจุบันได้เป็นอย่างดี ทั้งยังส่งเสริมการเรียนรู้ธรรมในพุทธศาสนา และการศึกษาด้านภาษาและวรรณกรรมท้องถิ่นล้านนา

บทที่ ๔

ศึกษาวิเคราะห์พุทธธรรมที่ปรากฏในวรรณกรรมคำขอ “บวระวงส์ไกรสร” และการนำไปใช้ในสังคม

การสร้างสรรคัวรรณกรรมคำขอแต่ละเรื่องที่ปรากฏอยู่ในสังคมชาวล้านนา ผู้แต่งได้ผูกความรู้สึกรู้สึกนึกคิดและประสบการณ์เข้าไป จึงไม่อาจปฏิเสธได้ว่าวรรณกรรมเป็นเสมือนกระจกเงาที่สะท้อนสภาพทางสังคมและเป็นเครื่องมือวัดความเป็นไปเป็นมาของสังคมและวัฒนธรรมในยุคนั้น วรรณกรรมจึงเป็นที่เก็บรวบรวมคติหรือปรัชญาทางสังคมรวมถึงสภาพวิถีชีวิตของผู้คน ความเป็นไปของสังคมไว้ด้วยกัน กวีที่อยู่ในสังคมนั้นย่อมได้รับอิทธิพลจากสังคมที่ตนอาศัย เช่น ความเชื่อทางพระพุทธศาสนา ประเพณี ศิลปะ ภูมิปัญญา สภาพทางการเมือง ปัจจัยที่กล่าวมาย่อมเป็นตัวกำหนดโลกทัศน์ของผู้แต่ง วรรณกรรมคำขอ “บวระวงส์ไกรสร” ก็เช่นเดียวกัน ผู้แต่งได้นำเอาพุทธธรรมมาเสนอในมุมมองของชาวบ้านมาถ่ายทอดเป็นลักษณะของคำขอเพื่อสร้างความบรรเทิงและได้รู้เรื่องพระธรรมซึ่งเหมาะสมกับความนิยมของสังคมในยุคนั้น ในบทนี้ผู้ศึกษาจะได้ศึกษาวิเคราะห์พุทธธรรมที่ปรากฏในวรรณกรรมคำขอ “บวระวงส์ไกรสร” เพื่อประโยชน์ต่อการประยุกต์ใช้ในสังคมดังนี้

๔.๑ ความรู้จากพุทธธรรมที่ปรากฏในวรรณกรรมคำขอ “บวระวงส์ไกรสร”

การจัดการความรู้และการนำเสนอพุทธธรรมสู่คนรุ่นใหม่ให้เข้าใจได้โดยง่ายต่อไป คำว่า “ความรู้” เป็นสิ่งจำเป็นของมนุษย์ทุกคนที่เกิดมาอยู่บนโลกใบนี้เพราะความรู้เกิดขึ้นโดยการลองผิดลองถูกของมนุษย์ซึ่งแสดงออกมาทั้งความรู้ที่เป็นแบบนามธรรมและความรู้ที่เป็นรูปธรรม มนุษย์เป็นผู้คิดค้นกระบวนการค้นหาความรู้โดยเกิดจากการเรียนรู้ การฝึกฝน การทดลอง หรือจากประสบการณ์จริงในชีวิตประจำวัน มีการถ่ายทอดแลกเปลี่ยนกันไปมาจนเกิดเป็นความรู้ในแขนงต่างๆ เช่น ความรู้ทางด้านภาษาและตัวอักษร ความรู้ในด้านโหราศาสตร์ การแพทย์ ความรู้ด้านการคิด คำนวณตัวเลขหรือตรรกศาสตร์ ความรู้ในทางธรรมชาติวิทยา ความรู้ในทางปรัชญาและศาสนา ความรู้ในด้านการคิดค้นวรรณกรรม เป็นต้น ความรู้จึงเป็นสิ่งที่มีความสำคัญมีอิทธิพลและความจำเป็นต่อการดำเนินชีวิตของมนุษย์และสัตว์ ในแต่ละยุคสมัยความรู้ช่วยทำให้บุคคลสามารถพัฒนาตนเองให้ก้าวไปสู่กระบวนการสร้างความรู้ใหม่ๆ หรือเรียกว่า “ภูมิปัญญา” ขึ้นในสังคม ความรู้จึงเป็นกระบวนการการศึกษาเรียนรู้การค้นคว้าจากวิถีชีวิตประจำวันอย่างมีเหตุผลโดยผ่านทัศนะหรือโลกทัศน์ทางความคิด ความเชื่อ อุดมคติ คุณค่า รูปแบบทางภูมิปัญญาที่ปรากฏในสังคมซึ่งสั่งสมมาแต่

อดีตจนพัฒนาไปเป็นทักษะความชำนาญของแต่ละบุคคล ผ่านอายตนะทั้ง ๖ ได้แก่ การรับฟังด้วยหู การมองเห็นได้ด้วยตา การดมกลิ่นด้วยจมูก การสัมผัสด้วยลิ้น การสัมผัสได้ด้วยกายและการเรียนรู้ได้ด้วยใจ แล้วจึงนำมาแลกเปลี่ยนต่อกันและกันมีการจัดระบบความคิดความเชื่อและผลจากการทดลองกลายเป็นความรู้ต่างๆ จากการคิดค้น ทดลองจนสามารถผลิตนวัตกรรมขึ้นอย่างหลากหลาย เพื่อนำไปพัฒนาบุคคลและสังคม

การจัดการความรู้ตามแนวทางพระพุทธศาสนานั้นก็มีความสำคัญเช่นกัน กล่าวคือการอบรมสั่งสอนเวไนยสัตว์ทั้งหลาย พระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ตรัสรู้ไว้เมื่อ ๒๕๐๐ กว่าปีมาแล้ว พระธรรมที่พระองค์ตรัสรู้เป็นคำสอนหรือขุมทรัพย์ความรู้อันสูงค่ายิ่ง เพราะเป็นหลักความจริงของธรรมชาติ เกิดดับตามเหตุและผล เป็นการเรียนรู้ถึงหลักความจริงซึ่งไม่มีทฤษฎีใดที่จะปฏิเสธความจริงนั้นได้ ความรู้ของพระองค์ได้เผยแผ่ไปทั่วโลก โดยผ่านระบบการจัดการตามพระพุทธเจ้าและเหล่าสาวก ความรู้ที่มาจากพระไตรปิฎกจึงเป็นความรู้อันประเสริฐเพราะผ่านการทดลองการค้นคว้าไตร่ตรองด้วยปัญญาตามความจริงที่ปรากฏอยู่ในธรรมชาติ หลักธรรมของพระองค์สามารถนำไปใช้ในการดำเนินชีวิตให้หลุดพ้นจากความทุกข์ทั้งปวง ได้แก่ การเกิด การแก่ การเจ็บ การตาย มีการสอนให้เรียนรู้ทั้งระดับทางโลกหรือที่เรียกว่า “โลกียธรรม” ซึ่งเป็นคำสอนที่มีประโยชน์ต่อการใช้ชีวิตอยู่ในสังคมทำให้คนที่น่าสนใจมีชีวิตที่ดีสมบูรณ์สามารถเป็นคนดีของสังคม มีจิตเอื้อประโยชน์สุขให้แก่สังคมทำให้สังคมมีประสิทธิภาพสามารถสร้างความเจริญก้าวหน้าได้อย่างปกติ และอีกประการหนึ่งพระธรรมเป็นธรรมที่เป็นประโยชน์สูงสุดในพระพุทธศาสนาหรือเรียกว่า “โลกุตระธรรม” คือการปฏิบัติธรรมเพื่อบำงสู่พระนิพพานและความหลุดพ้นจากกิเลสทั้งปวงแสวงหาวิมุตติสุขความสุขที่ยั่งยืน ความรู้ทั้ง ๒ อย่างนี้ล้วนมีความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องกันไปมีประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิตเกี่ยวเนื่องกันไปตามกระบวนการของธรรมชาติอันเป็นแก่นแท้จริงไม่มีนอกเหนือจากนี้

ความรู้เหล่านี้ได้รับการจัดการอย่างต่อเนื่องผ่านการเรียนรู้ศึกษา ถ่ายทอดต่อกันมาทั้งระบบมุขปาฐะและระบบลายลักษณ์อักษร ความรู้ในพุทธธรรมหมวดต่างๆ สามารถเรียนรู้ได้จากตำรา และการถ่ายทอดด้วยวาจาเป็นหลักหรือวิธีการสอนตามแนวทางของพระพุทธเจ้า กล่าวคือพระพุทธศาสนามีวิธีในการศึกษาเรียนรู้ ได้แก่ “ปริยัติ” เป็นการศึกษาทฤษฎีความรู้ต่างๆ ตามตำราจนสามารถเข้าใจและจดจำได้ “ปฏิบัติ” คือการนำสิ่งที่ได้เรียนรู้และเข้าใจแล้วไปทดลองปฏิบัติด้วยตนเองจนเกิดทักษะความชำนาญแตกฉานในสิ่งนั้น “ปฏิเวธ” คือการนำผลจากการปฏิบัติไปพัฒนาต่อยอดปรับใช้ให้เข้ากับวิถีการดำเนินชีวิตของตนเองและผู้อื่นสร้างความสุขความเจริญแก่สังคม เป้าหมายสำคัญในการจัดการศึกษาหรือการจัดการความรู้ตามหลักพระพุทธศาสนานั้นพระพุทธองค์ได้กล่าวสอนเรื่องไตรสิกขา^๑ ไว้ ซึ่งประกอบด้วย ศีล สมาธิและปัญญา เพื่อใช้เป็นเครื่องมือใน

^๑ อง.ต.ก.อ. (ไทย), ๒๐/๘๗/๓๑๒.

การศึกษาหาความรู้และการใช้ประโยชน์จากหลักธรรมที่พระพุทธองค์ได้ตรัสไว้ โดยผู้ศึกษาจะต้องตั้งมั่นอยู่ในความเชื่อพร้อมที่จะเรียนรู้โดยปราศจากอคติ พร้อมจะเปิดรับผลที่จะเกิดขึ้นจึงต้องมีศีลเป็นข้อปฏิบัติพื้นฐานในการควบคุมกาย วาจาใจ เสียก่อน เมื่อมีศีลแล้วสติก็ย่อมตามมา เมื่อสติและสัมปชัญญะตามมาก็เกิดความคิดความระลึกถึงสิ่งที่ตนได้ศึกษาจากประสบการณ์ในการใช้ชีวิตจนสามารถไตร่ตรองความรู้ที่ตนได้ศึกษาอย่างมีเหตุผลและไม่มีความประมาท การถ่ายทอดพุทธธรรมดังที่ได้กล่าวไปแล้วนั้น สังคมสามารถกำหนดทิศทางค่านิยม ความเชื่อความศรัทธาของแต่ละสังคมได้ว่าจะให้เป็นอย่างไร แต่ทว่าไปแล้วการกำหนดทัศนคติมุมมองส่วนบุคคลก็คงเป็นไปได้ยาก เพราะคนแต่ละคนย่อมมีฐานะ เพศ วัย พฤติกรรม และความคิดที่แตกต่างกันออกไปขึ้นอยู่กับแต่ละยุคสมัย

การนำเสนอพุทธธรรมที่สืบทอดมายาวนานกว่า ๒๕๐๐ ปี ได้ผ่านกระบวนการการเรียนรู้ถ่ายทอดตามวิธีการทางภูมิปัญญาแขนงต่างๆ แล้วแต่ว่าสังคมจะได้กำหนดไว้อย่างไร ในการศึกษาครั้งนี้ผู้ศึกษาได้นำวรรณกรรมคำขอล้านนาเรื่อง “บัวระวงส์ไกรสร” มาศึกษาในแง่พุทธธรรมที่ปรากฏในคำขอ เพราะในอดีตนั้นวรรณกรรมพุทธศาสนาหลายเรื่องได้ใช้เป็นเครื่องมือในการสื่อสารเพื่อขัดเกลาอบรมสั่งสอนคนในสังคมให้มีความคิดที่ดีงามมีกฎเกณฑ์หรือหลักในการใช้ชีวิตบนพื้นฐานความเชื่อตามหลักการของพระพุทธศาสนาซึ่งถ่ายทอดออกมาโดยวิธีการต่างๆ เช่น การเทศนาธรรม การเล่าข่าว การสอนผ่านประเพณีและจารีตของแต่ละท้องถิ่น วรรณกรรมคำขอ “บัวระวงส์ไกรสร” จึงเป็นส่วนหนึ่งในการจัดการความรู้ทางพระพุทธศาสนาโดยท้องถิ่นเพื่อท้องถิ่น เกิดจากการนำคำสอนที่อยู่ในพระไตรปิฎกมาถ่ายทอดสู่คนในสังคมโดยปรับประยุกต์จากคำธรรมซึ่งพระเทศน์กันเฉพาะในวัดมาเป็นการสอนผ่านรูปแบบคำขอ ดังที่พระครูอดุลสีกิตต์ ได้กล่าวว่า การนำธรรมที่อยู่ในพระไตรปิฎกมาสอนให้ชาวบ้านได้เข้าใจหมีหลายรูปแบบแต่ละอย่างขึ้นอยู่กับเนื้อหาที่จะสอน การนำฉันทลักษณ์คำขอซึ่งเป็นคำประพันธ์ระดับชาวบ้านในท้องถิ่นล้านนาผสมผสานเข้ากับภูมิปัญญาทางด้านวรรณกรรมนิทานท้องถิ่นอันเป็นวัฒนธรรมทางด้านภาษาที่สืบมาแต่อดีตมาสอนโดยผู้แต่งได้เล่าออกมาให้มีความสอดคล้องกับวิถีชีวิตของคนในท้องถิ่นนั้น^๒ ภูมิปัญญาของท้องถิ่นได้เข้ามามีบทบาทสำคัญในการสร้างสรรค์ความรู้และนำเสนอวรรณกรรมเรื่องนี้ออกมาสู่สังคมซึ่งผ่านกระบวนการผลิตผลงานตามความนิยมและประสบการณ์ของผู้แต่ง เพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจให้เกิดผลกระทบทางด้านจิตใจแก่ผู้อ่านและผู้ฟัง คำขอเรื่องนี้จึงมีความสำคัญในการเป็นสื่อการสร้างความรู้ที่มีประโยชน์ให้แก่สังคม ดังนี้

^๒ สัมภาษณ์ พระครูอดุลสีกิตต์, เจ้าอาวาสวัดธาตุคำ อ.เมือง จ.เชียงใหม่, ๑๙ พฤษภาคม ๒๕๖๑.

๔.๑.๑ การสร้างสรรค์ความรู้ทางพระพุทธศาสนาสู่สังคม

วรรณกรรมค่าวขอ “บัวระวงส์ไกรสร” เป็นวรรณกรรมที่ผู้แต่งได้พยายามสร้างขึ้นเพื่อสร้างสรรค์ผลงานทางวิชาการความรู้ทางพระพุทธศาสนาให้เกิดขึ้น และเพื่อเผยแพร่สู่สังคมอาจเป็นความสำคัญที่ว่าพระพุทธศาสนามีหลักคำสอนที่ใช้สำหรับพัฒนาบุคคลให้บรรลุจุดหมายของการดำเนินชีวิตอย่างมีเหตุมีผลและตั้งอยู่บนพื้นฐานของคุณธรรมและจริยธรรมซึ่งพระพุทธองค์ได้วางข้อปฏิบัติเพื่อการฝึกฝนอบรมพุทธศาสนิกชนไว้อย่างเสมอกันไม่มีสูงไม่มีต่ำไม่มีการแบ่งแยก หลักธรรมของพระพุทธองค์จึงเสมือนเป็นพระที่สองหนทางให้ชีวิตดำเนินไปได้อย่างปกติสุขภายใต้ความเข้มแข็งของจิตใจที่เต็มเปี่ยมไปด้วยความดีความงามให้แก่ผู้ปฏิบัติทุกคน ผู้แต่งได้นำพุทธธรรมมาเสนอสู่สังคมผ่านวรรณกรรมที่ใช้ฉันทลักษณ์แบบค่าวขอเพราะต้องการบอกให้สังคมรู้และเข้าใจหลักธรรมของพระพุทธเจ้า เมื่อฟังแล้วจะได้นำไปเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต การนำฉันทลักษณ์ค่าวขอเข้ามาใช้ก็เพื่อต้องการสื่อสารให้คนในสังคมได้เข้าใจในระดับชาวบ้านไม่มีความยุ่งยากซับซ้อนด้านภาษา ใช้ภาษาที่เรียบง่ายและสื่อสารกันอยู่ในชีวิตประจำวัน ความรู้ทางพระพุทธศาสนาจึงแทรกไปกับการฟังค่าวขอ เพราะการสอนธรรมไม่ได้หมายความว่าต้องเป็นหน้าที่ของพระสงฆ์เพียงอย่างเดียวเท่านั้น การใช้ค่าวขอก็เป็นการเผยแพร่หลักธรรมของพระพุทธเจ้าอีกรูปแบบหนึ่งซึ่งถ่ายทอดจากชาวบ้านสู่ชาวบ้านด้วยกันเอง พุทธธรรมที่ปรากฏได้สะท้อนวิถีการดำเนินชีวิตหลักความเชื่อความเข้าใจแบบชาวบ้านและส่วนใหญ่ก็เกี่ยวข้องเนื่องกับการดำเนินชีวิตในสังคมตามจารีตนับเป็นการสร้างความรู้เข้าใจด้านหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาไปสู่สังคมได้อย่างแยบยล

๔.๑.๒ การสร้างและปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม

วรรณกรรมค่าวขอ “บัวระวงส์ไกรสร” มีจุดประสงค์ในการใช้วรรณกรรมเพื่อเป็นสื่อปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมให้แก่คนในสังคมอีกทางหนึ่ง กล่าวคือการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมให้แก่คนในสังคมชาวล้านนาจะต้องอาศัยผู้ที่มีความรู้ความเข้าใจในพุทธธรรมและเข้าใจพื้นฐานวิถีชีวิตของชาวล้านนาเป็นอย่างดี บุคคลเหล่านี้ได้แก่ พระสงฆ์ หนาน หรือ ขนาน และน้อย เพราะเป็นคนที่เคยบวชเรียนมาแล้วจึงเป็นที่ยอมรับและมีอิทธิพลต่อคนในสังคมเป็นอย่างมาก ชาวล้านนามีคติความเชื่อความศรัทธาดั้งเดิม เช่น การนับถือผีจึงได้อาศัยสิ่งเหล่านี้เป็นเครื่องมือขัดเกลาคนในสังคมให้มีความประพฤติที่ดีมีความคิดที่ดีมีจิตใจที่ดีงามสร้างความเจริญก้าวหน้าให้แก่ตนเองและคนในสังคม ต่อมาพระพุทธศาสนาได้เข้ามาามีบทบาทในการจัดการระบบความเชื่อแบบดั้งเดิมจนเกิดการผสมผสานทั้งพุทธทั้งผีได้อย่างลงตัว ชาวล้านนามีวัดเป็นศูนย์กลางในการเผยแพร่หลักธรรมคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าโดยมีพระสงฆ์หรือคนที่เคยบวชเรียนแล้วลาสิกขาเป็นผู้ถ่ายทอด การถ่ายทอดความรู้สู่คนในสังคมก็ต้องอาศัยเครื่องมือช่วยสอน เมื่อสังคมมีความต้องการอย่างนั้นแล้วจึงมีการสร้างวรรณกรรมประเภทต่างๆ ขึ้นมา การสร้างสรรค์วรรณกรรมเรื่องหนึ่งขึ้นมาย่อมมีเป้าหมาย

และวัตถุประสงค์ในการแต่ง ที่สำคัญที่สุดจะต้องมีประโยชน์ในการใช้เป็นเครื่องมือในการสอน ศีลธรรมปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมให้แก่คนในสังคม จึงเป็นหน้าที่ของผู้มีความรู้หรือนักปราชญ์ที่จะช่วยกันสรรค์สร้างสื่อการสอนธรรมของพระพุทธเจ้าให้ออกมาในรูปแบบต่างๆ ซึ่งมีการบันทึกลงใน พับสา ใบลาน มีการท่องจำและคัดลอกสืบทอดกันมา

๔.๑.๓ การสร้างคุณภาพชีวิตที่ดีให้แก่ตนเองและสังคม

นอกจากวรรณกรรมคำขอ “บวรระวงส์ไกรสร” จะเป็นสื่อในการปลูกฝังคุณธรรมและ จริยธรรมให้แก่สังคมแล้ว คำขอยังได้มุ่งนำเสนอสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาและสร้างคุณภาพ ชีวิตให้แก่คนในสังคมโดยนำคติธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนาเรื่องต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการดำเนิน ชีวิตมาเป็นคติข้อคิดเตือนใจและวางแนวทางการประพฤติปฏิบัติให้แก่คนในสังคมได้ดำเนินรอยตาม เพื่อการมีคุณภาพชีวิตที่ดีรู้จักตนเองรู้จักผู้อื่นใช้ชีวิตอย่างมีเหตุผลเป็นปกติสุขปราศจากความทุกข์ ความวุ่นวายทั้งปวง การนำพุทธธรรมมานำเสนอสู่คนในสังคมอย่างนี้ย่อมทำให้พระพุทธศาสนาตั้งมั่น อยู่บนความเชื่อความศรัทธาที่ถูกต้องคอยเป็นหลักให้แก่บุคคล ครอบครัว การเมือง เศรษฐกิจ และ สังคม ได้นำไปใช้เพื่อเป็นพื้นฐานของจิต สร้างความสามัคคี ความสงบร่มเย็น ความปรองดอง สมานฉันท์ ความรักใคร่ห่วงใยซึ่งกันและกัน คำขอยังเป็นเสมือนเครื่องมือสร้างความศรัทธาใน พระพุทธศาสนาให้แก่คนในสังคมได้เข้าใจและเป็นเครื่องมือในการสร้างและจัดการระบบจิตใจและ ความคิด ตามความเป็นจริงของธรรมชาติและให้สอดคล้องกับธรรมชาติคือการไม่ดั้นร่นฝ่าฝืนกฎแห่ง กรรมและกฎของธรรมชาติจนนำพาความทุกข์มาสู่ตนเองและเบียดเบียนผู้อื่นในสังคม

๔.๒ การเผยแผ่พุทธธรรมที่ปรากฏในวรรณกรรมคำขอ “บวรระวงส์ไกรสร” ในสังคม ยุคปัจจุบัน

การสื่อสารในยุคปัจจุบันสามารถเชื่อมโยงกันไปได้ทั่วทุกมุมโลกด้วยระบบเทคโนโลยีการ สื่อที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องทำให้รูปแบบการสร้างสื่อและรูปแบบของสื่อสารมวลชนมีลักษณะที่ เปลี่ยนไปจากสมัยโบราณเมื่อเทคโนโลยีทำให้การผลิตสื่อ การสื่อสารจึงมีการปรับเปลี่ยนรูปแบบไป ตามยุคสมัยก่อให้เกิดการคิดค้นวิธีการในการสื่อสารต่างๆ เช่น ข่าวสาร บทความ สารคดี ความรู้ เพื่อให้เข้าถึงผู้บริโภคและสามารถกำหนดได้ว่าผู้บริโภคคือกลุ่มเป้าหมายใด การสอนพุทธธรรมก็ เช่นกันผู้สอนจำเป็นต้องปรับตัวให้เข้ากับเทคโนโลยีแบบต่างๆ เพราะโลกที่เปลี่ยนไปถ้าจะให้คนใน สังคมเข้าใจหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนาอย่างเข้าใจนั้นจำเป็นต้องปรับรูปแบบการ นำเสนอจากที่เป็นมาในอดีตมาแล้วมานำเสนอให้เหมาะสมกับยุคปัจจุบันเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด

จากการสอนและการนำไปใช้ การสื่อสารจึงเป็นองค์ประกอบสำคัญหนึ่งของชีวิตมนุษย์และสังคม^๓ เนื่องจากเป็นเครื่องมือในการรักษาสืบทอดความรู้ความเชื่อและคำสอนทางพระพุทธศาสนาหรือแม้กระทั่งของศาสนาอื่นๆ กล่าวคือคำสอนเป็นเครื่องมือสำคัญในการดำเนินชีวิตของคนในสังคม เพราะสามารถสร้างค่านิยม คติความเชื่อ ความศรัทธา ที่ฝังงอให้เกิดขึ้นในจิตใจแล้วแสดงออกมาทางกายและวาจา การเผยแพร่พระธรรมคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้านั้นพระองค์มีกลยุทธ์การสื่อสารที่แยบยลจึงทำให้พระพุทธศาสนาตั้งมั่นมา ๒๕๐๐ กว่าปี

ในสภาวะการปัจจุบันของสังคมไทยซึ่งเป็นสังคมที่อยู่ในยุคโลกาภิวัตน์เต็มไปด้วยวัตถุนิยม อำนาจทุนนิยม คนในสังคมมีวิถีชีวิตที่ซับซ้อนเต็มไปด้วยความเขลาทำให้สังคมไทยสนใจแต่เรื่องราวที่เป็นด้านวัตถุเพิ่มกิเลสตัณหาหมกมุ่นหลงใหลอยู่ในวัตถุ ทำให้ใจหนีออกห่างจากคุณธรรมและจริยธรรมที่มีมาแต่อดีต และทุกวันยิ่งจะเสื่อมถอยลงไปอย่างน่าใจหายความเสื่อมดังกล่าวก่อเกิดจากสาเหตุหลายๆ อย่างและหนึ่งในนั้นคือเรื่องการสื่อสาร กล่าวคือผู้ส่งสารไม่มีวิธีการหรือเครื่องมือในการสื่อสารที่น่าสนใจหรือเลือกใช้ให้เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมาย ความไม่เหมาะสมและสอดคล้องกับยุคสมัยก็อาจเป็นอุปสรรคทำให้สารที่ส่งไปนั้นเข้าใจได้ยากจึงเป็นอุปสรรคต่อการเผยแพร่หลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนาได้ เช่นการนำคำขอ “บัวระวงส์ไกรสร” มานำเสนอคนในยุคปัจจุบันก็มีความยาก ซึ่ง ดิเรก อินจันทร์ ได้กล่าวว่า วรรณกรรมหลายๆ เรื่องที่ปรากฏอยู่ในพับสา-โบราณส่วนใหญ่ฉบับที่เก็บเป็นอักษรธรรมล้านนาล้านน้อยคนนักที่จะอ่านและตีความคำศัพท์สำนวนของคนโบราณที่บันทึกไว้จึงยากต่อการศึกษาในยุคปัจจุบัน ถ้าจะศึกษาให้ดีแล้วต้องอาศัยคนที่มีความรู้ในด้านภาษาล้านนาหรืออักษรล้านนาเป็นอย่างดี^๔ ต่อไปผู้ศึกษาจะได้กล่าวถึงเรื่องการสร้างสื่อ และความสำคัญของการเรียนการสอนการจัดการเรียนการสอนในปัจจุบันผู้สอนจะถ่ายทอดความรู้สึนึกคิดหรือทักษะความรู้ต่างๆ ในการเรียนการทำงานบางอย่างให้กับผู้เรียนไม่จำเป็นจะต้องอาศัยการบรรยายเพียงอย่างเดียวเท่านั้นเพราะการสื่อสารมีกระบวนการที่กว้างขวางออกไปมาก ดังนั้นสิ่งที่ใช้ในการจัดการกระบวนการเรียนการสอนจึงไม่จำเป็นแค่การบรรยายหรือการอธิบายจากปากของผู้สอนเพียงอย่างเดียวเท่านั้น เพราะสื่อได้ครอบคลุมถึงตัวกลางหรือตัวเชื่อมต่างๆ ที่จะสามารถถ่ายทอดความรู้ ความคิดหรือข้อมูลไปสู่ผู้เรียนได้หลายวิธีซึ่งมีหลายลักษณะเช่นการพูด คำบรรยาย ร้องเพลง ใช้ลักษณะท่าทาง สร้างภาพจำลอง หรือวัตถุจริง เป็นต้น^๕ จะทำให้ผู้เรียนสนใจติดตาม สื่อจึงเป็น

^๓ เสถียร เขยประทีป, **การสื่อสารและการพัฒนา**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๙), หน้า ๕๓.

^๔ สัมภาษณ์ ดิเรก อินจันทร์, ดร., นักวิชาการศึกษา ศูนย์โบราณศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่, ๑๘ พฤษภาคม ๒๕๖๑.

^๕ ภาณุเดช หงษ์วงศ์, **ทักษะและเทคนิคการสอน**, (เชียงใหม่: โปรแกรมวิชาการประถมศึกษา คณะครุศาสตร์สถาบันราชภัฏเชียงใหม่, ๒๕๔๗), หน้า ๕๗ - ๕๙.

ตัวกลางสำคัญในการถ่ายทอดความรู้ความคิดให้เกิดขึ้นระหว่างผู้สอนกับผู้เรียนเพราะจะทำให้ผู้สอนได้ถ่ายทอดความจริงความรู้ที่ต้องการจะสื่อความเข้าใจให้แก่ผู้เรียนโดยจะทำให้ผู้เรียนเกิดความเข้าใจและจดจำได้ดีแม่นยำ หนูม้วน ร่มแก้ว ได้กล่าวว่า สื่อการสอนมีความสำคัญระหว่างผู้สอนกับผู้เรียนเป็นอย่างมากเพราะทำให้เกิดการเรียนรู้ตรงตามจุดมุ่งหมายหรือเป้าประสงค์ที่ตั้งไว้ และเกิดประสิทธิภาพประสิทธิผล ลักษณะของสื่อที่ดีนั้นควรมีความสอดคล้องและเหมาะสมกับจุดประสงค์ที่ตั้งไว้ มีความเหมาะสมกับผู้ที่จะรับสารหรือกลุ่มเป้าหมายที่ต้องการสื่อสาร สามารถนำเสนอได้เหมาะสมกับกิจกรรมการเรียนการสอน ใช้ได้โดยง่ายสะดวกและมีความปลอดภัย ไม่สิ้นเปลืองประหยัดและคุ้มค่ากับการใช้งาน^๖

จะเห็นว่าการนำพุทธธรรมที่ปรากฏในวรรณกรรมคำขอส “บวระวงส์ไกรสร” สามารถนำวรรณกรรมเก่าๆ ที่คนในอดีตได้แต่งไว้ดีแล้วใช้เป็นสื่อการเรียนการสอนในสมัยก่อนนั้น สามารถนำมาปรับเปลี่ยนไปตามยุคสมัย ซึ่งสามารถปรับประยุกต์เพื่อให้เกิดรูปแบบการนำเสนอแบบใหม่เพื่อจะได้เป็นสื่อสอนวรรณกรรมคำขอสและธรรมให้แก่คนรุ่นใหม่ได้เข้าใจโดยง่าย การประยุกต์ใช้สื่อการสอนที่แตกต่างจากอดีตจึงมีความสำคัญต่อการสื่อสารหรือสอนหลักธรรมในพระพุทธศาสนาในปัจจุบัน โดยสร้างเครื่องมือให้เกิดความรู้ความเข้าใจจากประสาทที่รับรู้ได้ง่ายคือตาได้ดู หูได้ฟัง ให้มีความเหมาะสมตามกาลเวลาและยุคสมัยที่เปลี่ยนไป การสร้างสื่อการนำเสนอพุทธธรรมคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า นับเป็นเรื่องที่สำคัญเป็นอย่างยิ่ง เพราะต้องขึ้นอยู่กับผู้ผลิตและผู้ใช่ว่ามีจุดประสงค์อย่างไร เพราะสื่อการสอนพุทธธรรมนั้นเปรียบเป็นเสมือนเครื่องมือที่ใช้ในการสอนการเผยแผ่เสริมการอธิบายหลักธรรมรวมถึงการตักเตือนชี้แจงให้คนในสังคมได้เห็นถึงความดีความชั่วชี้ให้เห็นว่าทำอย่างไรถือว่าเป็นความผิดและการปฏิบัติอย่างไรถือว่าเป็นสิ่งที่ดีงามตามแนวทางพระพุทธศาสนาและใช้เป็นเครื่องมือในการช่วยอธิบายให้แก่คนรุ่นใหม่ได้เข้าใจแบบง่ายๆ ไม่ยุ่งยากซับซ้อนและเหมาะสม เช่น การดูผ่านภาพวาด เปิดดูในคอมพิวเตอร์ หรือสารสนเทศอื่นๆ เป็นต้น ซึ่งเป็นเทคนิคการสอนแบบไม่เป็นทางการใช้วิธีการสอดแทรกเข้าไปในสื่อสารสนเทศให้ทุกคนเข้าถึงข้อมูลได้ทุกที่ทุกเวลาจึงไม่เหมือนการไปนั่งฟังพระเทศน์ในวัด ดังที่ วีรพิชญ์ หิมารัตน์ ได้กล่าวว่า การนำเอาวรรณกรรมคำขอส “บวระวงส์ไกรสร” อันเป็นวรรณกรรมทางพระพุทธศาสนามีหลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า โดยได้สอนผ่านตัวละครถ้าได้อ่านหรือได้ยินได้ฟังมาบ้างก็จะเห็นว่าการนำเสนอในรูปแบบอย่างที่เป็นมาในอดีตนั้นมีความยากต้องอาศัยความรู้ความเข้าใจในระดับหนึ่งเหตุนี้จึงทำให้ที่ส่งผลต่อคนในปัจจุบัน ถ้าต้องการจะเข้าถึงแหล่งข้อมูลนั้นก็เป็นไปได้ยากเพราะเป็นเอกสารชั้นต้นที่อยู่ในพิภพสาไบลาน เพียงแค่นี้ก็เป็นอุปสรรคต่อการศึกษาและเรียนรู้วรรณกรรมคำขอส “บวระวงส์ไกรสร” อย่าง

^๖ หนูม้วน ร่มแก้ว, เอกสารประกอบการสอนรายวิชาหลักการและทฤษฎีเทคโนโลยีและนวัตกรรมการศึกษา, (ม.ป.ท., ๒๕๕๗), หน้า ๘๓ - ๘๔.

มากแต่ถ้ามีการปรับเปลี่ยนวิธีการนำเสนอให้มาอยู่ในรูปแบบสื่อดิจิทัลตามยุคปัจจุบัน เช่น การปรับเปลี่ยนเป็นไฟล์เอกสาร PDF หรือการบันทึกเสียงในระบบ MP3 หรือ MP4 ก็จะทำให้การเข้าถึงข้อมูลง่ายขึ้น การนำเสนอสู่สังคมในยุคปัจจุบันควรปรับเปลี่ยนให้มีความเหมาะสมกับการสื่อสารของคนในยุคปัจจุบันให้มากขึ้น เพราะทุกวันนี้คนในสังคมมักทำกิจกรรมต่างๆ เช่น เรียนรู้ศึกษา การสอบ การรับข้อมูลข่าวสาร การติดต่อ ฯลฯ เป็นต้น ผ่านระบบคอมพิวเตอร์ทั้งสิ้นเนื่องจากปัจจุบันมีอุปกรณ์อำนวยความสะดวก เช่น โทรศัพท์มือถือ คอมพิวเตอร์โน้ตบุ๊ก iPad Android อุปกรณ์สื่อสารหลายชนิด โดยเชื่อมโยงกับระบบเครือข่ายอินเทอร์เน็ต (Internet) สามารถเรียนรู้ได้ทุกที่ทุกเวลาผ่านระบบออนไลน์ การนำเสนอธรรมก็เช่นกัน หลักธรรมที่ปรากฏในคำขอ “บัวระวงส์ไกรสร” ก็ควรนำเสนอผ่านระบบเทคโนโลยีเหล่านี้เพื่อให้คนรุ่นใหม่ที่ต้องการศึกษาโดยเฉพาะเยาวชนได้มีโอกาสเข้าถึงและศึกษาเรียนรู้วรรณกรรมท้องถิ่นและหลักธรรมของพระพุทธเจ้าในรูปแบบใหม่ในปัจจุบันและอนาคตได้อย่างเป็นระบบ^๗ เมื่อเป็นเช่นนั้นแล้วผู้ศึกษาจึงได้แบ่งรูปแบบการสร้างสื่อการสอนพุทธธรรมที่ปรากฏในวรรณกรรมคำ “บัวระวงส์ไกรสร” ให้คนรุ่นใหม่ได้เข้าใจโดยง่ายไว้ ๓ แบบ ได้แก่ รูปแบบการสร้างสื่อทัศน์ รูปแบบการสร้างสื่อโสต และรูปแบบการสร้างสื่อโสตทัศน์

๔.๒.๑ เผยแผ่ในรูปแบบสื่อทัศน์

สื่อทัศน์คือเครื่องมือที่ช่วยอำนวยความสะดวกในการมองเห็นสื่อชนิดนี้เกิดจากประสบการณ์ที่ผู้เรียนได้รับจากประสาทสัมผัสด้วยตา คือ การมองเห็นเป็นรูปร่าง ได้แก่ สื่อที่เป็นภาพนิ่งและภาพเคลื่อนไหว ซึ่งมีความจำเป็นที่จะต้องใช้สอนและสื่อสารให้ผู้เรียนได้เข้าใจได้ด้วยประสบการณ์ของตนเอง^๘ ซึ่งสื่อชนิดนี้อาจแสดงออกมาเป็นรูปลักษณะต่างๆ เช่น ภาพแผนภูมิ ภาพกราฟ ภาพถ่ายดิจิทัล ภาพวาด ซึ่งสื่อที่สัมผัสได้จากการมองเห็นด้วยตาเหล่านี้สามารถเกิดจากการถ่ายภาพของจริง ภาพวาด การเขียนภาพ การพิมพ์ จะแสดงออกมาเป็นรูปแบบใดก็ได้แล้วแต่การนำเสนอของผู้สอนและสื่อให้ผู้เรียนหรือผู้อื่นได้เข้าใจอย่างถูกต้องในการนำเสนอพุทธธรรมที่ปรากฏในวรรณกรรมคำขอ “บัวระวงส์ไกรสร” นี้ผู้ศึกษาจะขอยกตัวอย่างวิธีการนำเสนอด้วยสื่อทัศน์เพื่อให้เหมาะสมกับการเรียนรู้ในยุคปัจจุบันและให้เหมาะกับคนรุ่นใหม่ ดังนี้

ในการยกตัวอย่างสื่อทัศน์ครั้งนี้ผู้ศึกษาจะได้นำพุทธธรรมเรื่องทานซึ่งเป็นหัวข้อธรรมที่ปรากฏในวรรณกรรมคำขอ “บัวระวงส์ไกรสร” มานำเสนอซึ่งจะใช้ภาพวาดการ์ตูนที่สามารถสื่อให้ผู้อ่านหรือผู้ชมเห็นถึงลักษณะการทำบุญให้ทาน ได้แก่ การถวายทานแก่พระภิกษุสงฆ์ และการ

^๗ สัมภาษณ์ วีรพิชญ์ ทิมารัตน์, นักวิชาการคอมพิวเตอร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่, ๑๙ พฤษภาคม ๒๕๖๑.

^๘ กาญจนา โชคเหรียญสุขชัย, การสื่อสารเชิงอวัจนภาษา รูปแบบและการใช้, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งมหาจุฬาลงกรณมหาวิทยาลัย, ๒๕๕๐), หน้า ๙๒.

บริจาคทานแก่คนยากคนจน จุดประสงค์หลักเพื่อต้องการสื่อให้รู้ว่าการทำบุญให้ทานเป็นการเสียสละ ทรัพย์ส่วนตนเพื่อส่วนรวม เป็นการสร้างคุณงามความดีลดความตระหนี่ถี่เหนียว ความเห็นแก่ตัว ปลุกฝังนิสัยของความเมตตา กรุณา เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่แก่ทุกคนไม่ว่าจะอยู่ในสถานะใด สื่อที่นำเสนอจะ ใช้วิธีการวาดภาพพร้อมกับการใส่คำอธิบายเป็นตัวหนังสือใต้ภาพให้ออกมาในลักษณะของหนังสือ หรือสมุดภาพก็ได้ เช่นตอนที่สุริยวงสากุมารและนางไกรสรกลับสู่เมืองปัญจาลนคร เจ้าสุริยวงสากุมาร ได้โปรดให้มีการทำบุญถวายทานแก่พระสงฆ์และชาวบ้าน โดยมีตัวอย่างการนำเสนอสื่อทัศนดังนี้

วรรณกรรมคำวอกล่าวถึงเรื่องของการส่งเสด็จคุณวอชยอริยธรรมแก่สังคม หน้า ๘
อัญชลี (วิบูลย์) อัญชลี (วิบูลย์) อัญชลี (วิบูลย์) อัญชลี (วิบูลย์) อัญชลี (วิบูลย์) อัญชลี (วิบูลย์) อัญชลี (วิบูลย์) อัญชลี (วิบูลย์)

เจ้าสุริยวงสากุมารถวายทานแก่พระสงฆ์

อัญชลี (วิบูลย์) อัญชลี (วิบูลย์) อัญชลี (วิบูลย์) อัญชลี (วิบูลย์) อัญชลี (วิบูลย์) อัญชลี (วิบูลย์) อัญชลี (วิบูลย์) อัญชลี (วิบูลย์)

เจ้าราชบุตร บุรุษลูกท้าว จอมเจืองเจ้าแทนทัน นิมนต์สังฆะ มาอยู่รอนัน แล้วตกแต่งทาน
กุชชาขันเข้า จุลภณท์ เททานทอดเจ้า สังฆะขุณเระยื่นพร้อม

แปล:

เจ้าสุริยวงสากุมารได้นิมนต์พระภิกษุสงฆ์สามเณรมารับิณตบาตพระองค์ทรงเตรียมของ
ถวายทานประกอบด้วยข้าวปลาอาหารต่างๆ แล้วยื่นถวายทานแก่พระภิกษุสงฆ์สามเณร

ภาพที่ ๗ ภาพแสดงตัวอย่างการสร้างสื่อทัศน

(ที่มา: อนุชิต ฌ สิงห์ทร และ เว็บไซต์ www.dmc.tv)^๙

^๙ อนุชิต ฌ สิงห์ทร, นักวิชาการศึกษา ศูนย์โปลานศึกษาและศูนย์ข้อมูลภูมิปัญญาล้านนา สำนักศิลปะ และวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่, ภาพประกอบ, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: www.dmc.tv [๑๒ มีนาคม ๒๕๖๑].

๔.๒.๒ เผยแพร่ในรูปแบบสื่อโสต

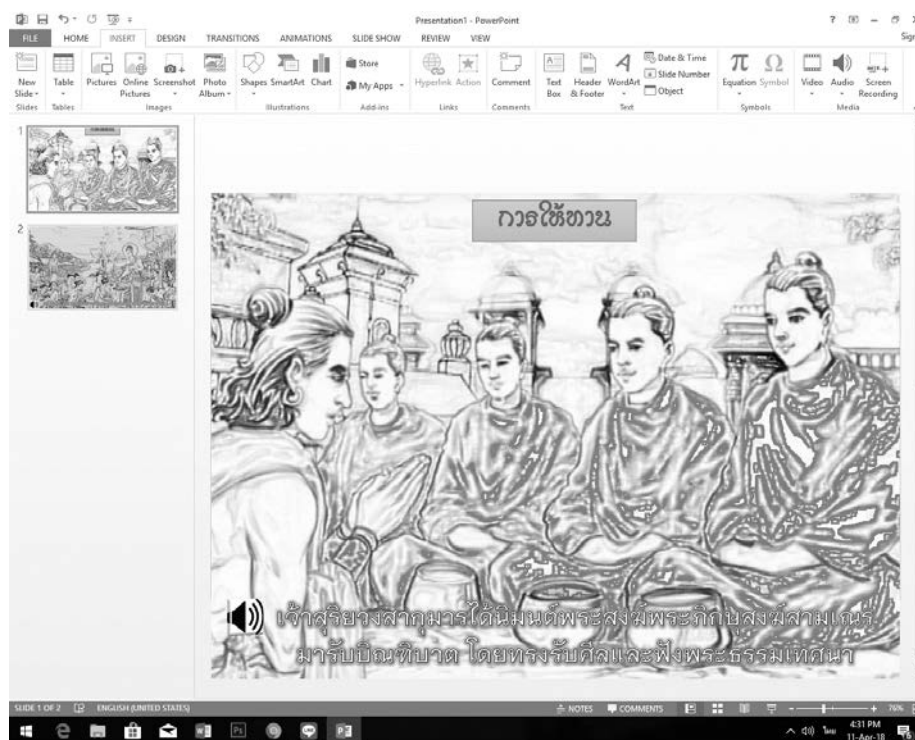
สื่อโสตคือเครื่องมือที่ช่วยอำนวยความสะดวกในการฟังการได้ยินเสียง สื่อชนิดนี้เกิดจากประสบการณ์ที่ผู้เรียนได้สัมผัสจากประสาทหู คือการได้ยินเสียง เช่น การฟังครูสอนในห้องเรียน การฟังเสียงประกาศโฆษณา หรือการฟังข่าวจากวิทยุ เป็นต้น สื่อที่รับรู้จากการได้ยินได้ฟังนั้น เป็นวิธีการหลีกเลี่ยงหรือแทนการปฏิสัมพันธ์แบบเผชิญหน้าระหว่างผู้พูดกับผู้ฟัง^{๑๐} เช่น การบรรยายจากการประชุมทางไกล การอ่านข่าวในรายการวิทยุ เสียงร้องเพลงในแผ่นซีดี เสียงขับขานวรรณกรรมจากม้วนเทป เสียงเล่านิทานจากคอมพิวเตอร์ เป็นต้น การนำเสนอสื่อโสตนี้จำเป็นจะต้องมีเนื้อความเป็นตัวหนังสือหรือการพูดออกมาจากการเขียนเรียบเรียง หรือการพูดการอธิบายจากสถานการณ์ในขณะนั้นทันที ซึ่งจะเน้นการใช้เสียงของผู้พูดและสื่อสารไปยังผู้ฟังเพื่อสร้างความรู้ ความบันเทิงในลักษณะต่างๆ ในการยกตัวอย่างสื่อโสตครั้งนี้ผู้ศึกษาจะได้นำพุทธธรรมข้อต่างๆ ที่ปรากฏในวรรณกรรมคำวซอ “บัวระวงส์ไกรสร” มาแนะนำเสนอสู่คนรุ่นใหม่และสังคมได้เข้าใจโดยง่ายซึ่งมี ๒ แนวทาง ได้แก่ ๑) การอ่านคำวตามฉันทลักษณ์แบบดั้งเดิมที่ปรากฏในหนังสือ ๒) การพูดหรือเล่าเป็นความเรียงหรือร้อยแก้วธรรมดา และเล่าเรื่องสั้น พร้อมทั้งการยกตัวอย่างวรรณคร้อยกรองที่สำคัญประกอบ โดยใช้วิธีการบันทึกเสียงลงในแผ่นซีดี หรือไฟล์MP3 ลงในระบบคอมพิวเตอร์ ผ่านโปรแกรม Winamp และเผยแพร่ลงสื่อออนไลน์ในสังคมได้ โดยผู้ฟังสามารถเลือกฟังได้ตามวิธีที่ตนสะดวก ในการนำเสนอพุทธธรรมที่ปรากฏในวรรณกรรมคำวซอ “บัวระวงส์ไกรสร” ผ่านสื่อโสตนี้ผู้ฟังจะได้รับทั้งความรู้ด้านวรรณกรรมคำวซอและพุทธธรรมที่ปรากฏในคำวซอสามารถนำไปใช้เพื่อเป็นสื่อการสอนและการฟังด้วยตนเองได้

๔.๒.๓ เผยแพร่ในรูปแบบสื่อโสตทัศน์

ในกระบวนการการสั่งสมประสบการณ์ทางปัญญาของมนุษย์ส่วนใหญ่ได้มาจากการเก็บข้อมูลและประสบการณ์ต่างๆ ผ่านระบบประสาทสัมผัสทั้ง ๕ แล้วประมวลเข้าไปเป็นความรู้ความเข้าใจตามประสบการณ์ของแต่ละคน แต่ช่องทางที่มนุษย์สามารถเรียนรู้ได้รวดเร็วและจดจำได้ง่ายและแม่นยำได้แก่การรับรู้จากประสาท ๒ อย่างพร้อมกันได้แก่ ตาเห็นภาพและหูได้ยินเสียง กระบวนการสื่อสารลักษณะนี้มีความสำคัญต่อการสร้างความรู้ความเข้าใจให้กับผู้เรียน สื่อโสตทัศน์จึงหมายถึงความรู้หรือประสบการณ์ของผู้เรียนที่รับรู้ผ่านประสาทสัมผัสทางหูและทางตาพร้อมกัน การสื่อสารข้อมูลจากผู้สอนไปยังผู้เรียนยังส่งผลต่อระบบความจำและระบบการรับรู้ของบุคคลหรือความรู้ของผู้เรียน การใช้สื่อโสตทัศน์จึงมีความสำคัญต่อการสอนและเรียนรู้เป็นอย่างมากในยุคปัจจุบัน ในการยกตัวอย่างสื่อทัศน์ครั้งนี้ผู้ศึกษาจะได้นำพุทธธรรมเรื่องทานซึ่งเป็นหัวข้อธรรมที่

^{๑๐} วิษณุ สุวรรณพิมพ์, ภาษาเพื่อการสื่อสารมวลชน, (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๓๑), หน้า ๑๐๔.

ปรากฏในวรรณกรรมคำขอ“บัวระวงส์ไกรสร” มาแนะนำซึ่งจะใช้วิธีการนำเสนอคล้ายกับรูปแบบการสร้างสื่อทัศนดังที่กล่าวไปแล้วในข้อ ๔.๒.๑ แต่จะมีความแตกต่างคือ สื่อโสตทัศน จะมีการนำเสียงบรรยายหรือการเล่าเข้าไปประกอบเพิ่มเติมกับรูปภาพการ์ตูนที่กำหนดไว้ หรือยิ่งไปกว่านั้นคือการพัฒนาให้เป็นรูปแบบการ์ตูนเคลื่อนไหวหรืออนิเมชัน โดยใช้วิธีการเดียวกับการสร้างสื่อโสต และใช้วิธีการตัดต่อภาพนิ่งหรือภาพเคลื่อนไหวและเสียงผ่านระบบโปรแกรมคอมพิวเตอร์ ได้แก่โปรแกรม Microsoft Windows ,PowerPoint, Winamp, media player เป็นต้น นับเป็นการสร้างวิธีการนำเสนอพุทธธรรมที่ปรากฏในวรรณกรรมคำขอ “บัวระวงส์ไกรสร” ให้สอดคล้องกับเทคโนโลยีสมัยใหม่เพื่อให้สอดคล้องกับวิธีการสื่อสารของสังคมยุคปัจจุบันให้คนเข้าถึงได้ทุกที่ทุกเวลาแต่ยังคงเนื้อหาของวรรณกรรมไว้อย่างเดิม ที่สำคัญสามารถใช้เป็นสื่อการเรียนการสอนและรับชมรับฟังได้อย่างสะดวก ซึ่งมีตัวอย่างการสร้างสื่อทัศนดังนี้

ภาพที่ ๘ ภาพแสดงตัวอย่างการสร้างสื่อทัศน
(ที่มา: อนุชิต ฌ สิงห์ทร และ เว็บไซต์ www.dmc.tv)^{๑๑}

^{๑๑} อนุชิต ฌ สิงห์ทร นักวิชาการศึกษา ศูนย์โปลานศึกษาและศูนย์ข้อมูลภูมิปัญญาล้านนา สำนักศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่, ภาพประกอบ, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: www.dmc.tv [๑๒ มีนาคม ๒๕๖๑].

๔.๓ พุทธธรรมที่ปรากฏในวรรณกรรมคำวขอ “บัวระวงส์ไกรสร” และการใช้ในสังคม

สภาพสังคมไทยในปัจจุบันเต็มไปด้วยปัญหามากมายไม่ว่าจะเป็นปัญหาด้านเศรษฐกิจ สังคม การถูกเอารัดเอาเปรียบ การละเว้นการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าหน้าที่รัฐ ปัญหาเยาวชน ครอบครัว ยาเสพติด การพนัน การคอร์รัปชันอาชญากรรม การเมือง เป็นต้น ปรากฏทั้งในภาครัฐและเอกชน การแก้ไขปัญหาดังกล่าวไม่สามารถแก้ไขโดยการมุ่งเน้นเพื่อปราบปรามและใช้ข้อกฎหมายบังคับเพียงอย่างเดียวเท่านั้นแม้รัฐบาลจะมีนโยบายต่างๆ ออกมา เช่น การแก้ไขปัญหาความยากจน การเพิ่มรายได้ต่อหัวของประชาชน การส่งเสริมการศึกษาให้แก่คนในสังคม การสร้างศูนย์การเรียนรู้ให้แก่เด็ก และเยาวชน การสร้างสาธารณูปโภคต่างๆ ให้มีความสมบูรณ์พร้อมปัญหาเหล่านี้ก็ไม่ได้หมดไปจากสังคมไทย ทั้งนี้ตราบดีที่ประชาชนในสังคมไม่รู้จักวิธีการบริหารจัดการของในครอบครัวและคนในสังคม โดยการนำเอาหลักคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้ามาประพฤติปฏิบัติให้เข้าใจอย่างถูกต้อง ตรานั้น สังคมก็ยังคงเป็นทาสของความละโมภโลภมาก เต็มไปด้วยกิเลสตัณหา มีความอยาก ความฟุ้งเฟ้อ และนำไปสู่ปัญหาแบบเดิมในสังคมอย่างไม่รู้จบ ทุกวันนี้การให้การศึกษาแก่คนในสังคมเกิดขึ้นกับทุกเพศทุกวัย มีการส่งเสริมการศึกษาตั้งแต่ระดับปฐมวัยไปจนถึงระดับอุดมศึกษา มีสถาบันการศึกษาที่คอยส่งเสริมปลูกฝังความรู้ทางวิชาการเพื่อสามารถนำไปประกอบอาชีพได้อย่างไม่ขัดสน ส่วนใหญ่ก็มุ่งเน้นความรู้แบบทางโลกเพียงอย่างเดียวแต่ก็เป็นสิ่งที่ดีที่จะทำให้คนในสังคมเป็นคนมีความรอบรู้ทางด้านวิชาการ แต่ส่วนใหญ่ก็ยังขาดการอบรมให้ความรู้ด้านคุณธรรมและจริยธรรมอย่างต่อเนื่อง เมื่อคนในสังคมได้รับการศึกษาทางโลกเพียงอย่างเดียวก็หมายถึงการส่งเสริมเรื่องวิชาการทางโลกเพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการประกอบอาชีพใช้ทำมาหากินเลี้ยงดูชีวิตไปตามวิถีทางของตนเองซึ่งต้องคอยไขว่คว้าหาทรัพย์ภายนอกอย่างไม่รู้จบ การให้การศึกษาทางโลกเพียงด้านเดียวก็อาจก่อให้เกิดปัญหาให้กับผู้ศึกษาได้เช่นกันปัจจุบันจะเห็นว่าคนในสังคมมีข้อบกพร่องในการใช้ชีวิตเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะเยาวชนรุ่นใหม่ที่มีความคิดก้าวหน้ารับอิทธิพลแบบวัตถุนิยมจนทำให้เกิดความคิดที่จะห่างไกลจากครอบครัวและศาสนาออกไปเรื่อยๆ ซึ่ง ภัทรกฤต คล่องการงาน ได้กล่าวว่า สังคมปัจจุบันมีปัญหาต่อการดำเนินของคนในสังคม สิ่งแวดล้อมที่อยู่รอบตัวได้มีความเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว ทำให้เยาวชนคนรุ่นใหม่เข้าวัดน้อยลงเพราะมีสิ่งล่อหลอตาและสิ่งเร้ามากมาย เช่น ห้างสรรพสินค้า โรงภาพยนตร์ ร้านเกมส์ สถานบันเทิงที่ให้บริการทั้งกลางวันและกลางคืนจึงเป็นแหล่งมั่วสุมอบายมุขต่างๆ ซึ่งมีอยู่ทั่วทุกพื้นที่ของสังคมไทยทำให้เยาวชนและคนยุคนี้ห่างไกลจากธรรมและพระสงฆ์^{๑๒}

นับเป็นความอ่อนแอในวัฒนธรรมและวิถีชีวิตแบบสังคมไทยอันเนื่องมาจากชีวิตครอบครัว ลักษณะสังคมไทยเปลี่ยนไปอย่างรวดเร็วตามยุคสมัย พ่อแม่ไม่มีเวลาสั่งสอนอบรมลูก

^{๑๒} สัมภาษณ์ ภัทรกฤต คล่องการงาน, นักศึกษาชั้นปีที่ ๓ สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่, ๒๕ พฤษภาคม ๒๕๖๑.

หรือไม่เข้าใจวิธีการสอนที่ถูกต้องส่งไปเรียนหนังสือในชีวิตอยู่แต่ในโรงเรียนตั้งแต่เด็ก บางครั้งโรงเรียนก็ไม่สามารถอบรมกล่อมเกลายาวชนในด้านวัฒนธรรมและวิถีชีวิตได้เท่าที่ควร^{๑๓} เมื่อเทียบกับพ่อแม่และคนในครอบครัวการหล่อหลอม อบรมศีลธรรมจรรยาการ สืบทอดวัฒนธรรมและวิถีชีวิตแบบสังคมไทยก็อ่อนด้อยไปด้วย ยิ่งเยาวชนที่อยู่ในวัยทำงานต้องจากครอบครัวไปอยู่ต่างถิ่นอยู่ในสังคมโรงเรียนยิ่งเกิดปัญหาความแตกแยกทั้งทางด้านจิตใจและการดำเนินชีวิต ความอ่อนแอดังกล่าวทำให้เยาวชนที่จะเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาประเทศชาติจุดยืน ชาติความมั่นใจ ชาติการไคร่ครวญ และรับหรือไม่รับสิ่งต่างๆ ที่เข้ามากระทบได้ง่ายเกิดความสับสนในการดำเนินชีวิตที่สำคัญไม่มีเกราะคุ้มครองชีวิตอันได้แก่ความรู้ความเข้าใจต่อศาสนาและคำสอน

ดังที่กล่าวไปแล้วข้างต้นนั้นปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นในสังคมเกิดจากความบกพร่องด้านคุณธรรมจริยธรรม การแบ่งแยก การไม่รู้จักพอประมาณ ไม่รู้จักความรับผิดชอบชั่วดี มุ่งแสวงหาแต่ประโยชน์ทางวัตถุเพื่อเพิ่มพูนให้ตนเอง จึงเป็นเหตุให้เกิดความโลภมีกิเลสครอบงำจิตใจเป็นเหตุให้กระทำชั่วนานับประการ การแก้ปัญหาสังคมไทยที่เป็นอยู่ในปัจจุบันมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องพิจารณาหาสาเหตุของปัญหาที่แท้จริง แต่เมื่อพิจารณาแล้วสาเหตุที่แท้จริงก็คือการไม่ตั้งอยู่ในศีลธรรมจรรยาที่ดียิ่ง ไม่ได้เชื่อตามหลักคำสอนของศาสนาที่ตนนับถืออย่างแท้จริงเป็นเพียงแค่การรู้ว่าตนนับถือศาสนาใดเท่านั้น จึงพากันละทิ้งพระธรรมคำสอนอันดีงามไป การสร้างสังคมให้มีความสงบร่มเย็นมีความปรองดองสามัคคีและเข้าใจซึ่งกันและกัน โดยเริ่มตั้งแต่ระดับบุคคล ครอบครัว สังคม ไปจนถึงระดับประเทศให้เกิดขึ้นได้นั้น กระทำโดยไม่ยากซึ่งมีอยู่อย่างหลากหลายวิธีแต่ที่เห็นจะตรงไปตรงมาและเข้าใจกันง่าย ๆ นั้นก็ได้แก่การนำเอาพุทธธรรมคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้ามาใช้ในการแก้ปัญหาหาในสังคมไทยได้อย่างยอดเยี่ยม เพราะสังคมไทยเป็นสังคมที่ยอมรับนับถือเอาพระพุทธศาสนามาตั้งแต่สมัยสุโขทัยแล้ว

วันนี้สังคมไทยได้เข้าสู่พื้นฐานแห่งความคิดความรู้แบบอุตสาหกรรม คนในสังคมมุ่งใช้เวลาส่วนใหญ่ในการแสวงหาหาความสะดวกสบายทางกายหลงใหลมัวเมาอยู่ในอำนาจของวัตถุนิยมเพิ่มพูนพลังอำนาจของกิเลสซึ่งคอยเผาผลาญจิตใจให้เกิดทุกข์ความเร่าร้อน กล่าวคือ ใช้ความคิดอยู่บนพื้นฐานของความลุ่มหลงอันเกิดจากการดำเนินชีวิตด้วยความโลภกินอยู่อย่างฟุ่มเฟือยใช้ชีวิตอย่างรีบเร่งเพื่อนำมาปรนเปรอตนเองและผู้อื่นอย่างไม่รู้จักอึดจักพอ เมื่อกิเลสตัณหาเข้าครอบงำจิตใจแล้วก็ยากที่จะกลับคืนสู่ความพอเพียงได้ ชีวิตต้องดำเนินต่อไปด้วยความกระหายทะเยอทะยานดิ้นรนแสวงหาวัตถุอย่างไม่มีขีดจำกัด ส่งผลให้เกิดการเบียดเบียนเพื่อนมนุษย์ด้วยกันเองหรือแม้กระทั่งธรรมชาติที่คอยให้คุณประโยชน์แก่คน จนเกิดความขาดแคลนความ ธรรมชาติเสื่อมโทรมพากันแย่งชิงโดยใช้กำลังทำร้ายกันเพื่อผลประโยชน์ต่างๆ เมื่อไม่ได้ดังที่คาดหวังไว้ก็เกิดความทุกข์กายทุกข์ใจแก่

^{๑๓} อุบล เสถียรปรภรณ์, **สังคมวิทยา**, (นครปฐม: สำนักพิมพ์ศิลปากร, ๒๕๒๘), หน้า ๑๐๔.

ตนเองและผู้อื่นเมื่อเป็นอย่างนั้นแล้วก็นำมาซึ่งวิธีคิดแบบผิดๆ และคอยแทรกซึมเข้าสู่สังคม เช่น ขาดความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ความเมตตา ความกตัญญูทวดที่ไม่เคารพศาสนาและพระธรรมคำสอน ถูกเหยียดหยามคนในสังคมด้วยตัวเอง การฉกชิงวิ่งราว ลักทรัพย์ ทำร้ายผู้อื่นให้ได้รับบาดเจ็บหรือถึงแก่ความตาย การเอาวัดเอาเปรียบ สร้างความรุนแรงให้กับคนในครอบครัว ฯลฯ เป็นต้น ปัญหาเหล่านี้ล้วนเป็นปัญหาของสังคมไทยที่กำลังประสบอยู่ในขณะนี้ ซึ่งนับวันจะยิ่งทวีความรุนแรงอย่างรวดเร็วก็เพราะอำนาจของวัตถุนิยมและความเป็นทุนนิยม ยิ่งตอนนี้เทคโนโลยีได้เข้ามามีบทบาทในวิถีชีวิตของคนในสังคมจึงทำให้เกิดความโลภอย่างไม่มีขีดจำกัด ถ้าหากคนในสังคมปล่อยไปโดยไม่มีการแก้ไข สังคมก็จะตกอยู่ในปัญหาที่ไม่มีหนทางแก้ไขจนนำไปสู่ความหายนะต่างๆ โดยเฉพาะเยาวชนที่จะเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาประเทศชาติต่อไปในอนาคต กรกช ไชยวงศ์ กล่าวว่า เป็นหน้าที่ของพ่อแม่ที่จะต้องช่วยปลูกฝังแนะนำบุตรหลานตั้งแต่เล็กๆ ควรหากิจกรรมให้สอดคล้องกับการศึกษาธรรมหรือความรู้ทางพระพุทธศาสนาให้ควบคู่ไปกับวิชาการทางโลก เพราะทุกวันนี้เด็กเกิดมาและเติบโตมาพร้อมกับเทคโนโลยีสมัยใหม่จึงมีความคิด ความเชื่อที่ต่างไปจากคนรุ่นก่อนที่ยึดถือธรรมของพระพุทธเจ้ามาและคำสั่งสอนของปู่ย่า ตายาย มาเป็นแบบอย่างในการใช้ชีวิต^{๑๔}

การปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมจึงเป็นเรื่องที่คนในสังคมทุกระดับต้องให้ความสำคัญและไม่เพิกเฉยต่อความรับผิดชอบร่วมกัน การส่งเสริมให้มีการศึกษาหลักธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนานั้นจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งเพราะธรรมแต่ละข้อของพระพุทธเจ้าเป็นเสมือนเกราะคุ้มกันการดำรงชีวิตของทุกคน พระพุทธศาสนาได้มุ่งเน้นการพัฒนาจิตใจเป็นอันดับแรกเพราะเป็นสิ่งสำคัญที่สุดในร่างกายถ้าจิตใจมีความเข้มแข็งมีภูมิคุ้มกันก็จะทำให้เกิดสติและปัญญาทำให้การดำเนินชีวิตหมุนไปธรรมชาติบนพื้นฐานของศีลธรรมอันดีงาม พุทธธรรมที่ปรากฏในวรรณกรรมคาวชอ “บัวระวงส์ไกรสร” จึงเป็นเสมือนเครื่องมือหนึ่งในการช่วยสั่งสอนอบรมศีลธรรมจรรยาและหลักการดำเนินชีวิตให้แก่คนในสังคมไทยให้อยู่บนพื้นฐานของพระพุทธศาสนาและยังจะช่วยเป็นหลักในการแก้ไขปัญหาสังคมเช่นเรื่องความทุกข์ ปัญหาความขัดแย้งในสังคมและสร้างความสันติสุขให้เกิดขึ้นในสังคมไทยได้

๔.๓.๑ การแก้ปัญหาความทุกข์

ทุกข์ในทางพระพุทธศาสนาเกิดขึ้นจากความทุกข์ ๒ ประการก็ได้แก่ทุกข์ที่เรียกว่า โทมนัส คือทุกข์ที่เกิดจากใจและทุกข์ที่เกิดจากกายเรียกว่า ทุกขเวทนา ปัญหาความทุกข์ที่เกิดขึ้นในสังคมในยุคปัจจุบันคนในสังคมพยายามหาหนทางที่จะขจัดเสียซึ่งความทุกข์เพราะความทุกข์ทำให้เกิดความเครียดความเครียดนี้ทำให้เกิดผลกระทบต่อร่างกายและจิตใจของตนเองรวมถึงผู้อื่นก็ได้ในปัจจุบันปัญหาที่เข้ามาสู่จิตใจมีมากมาย ปัญหามาจากสิ่งเร้าที่อยู่รอบตัวของเราส่งผลด้านลบ

^{๑๔} สัมภาษณ์ กรกช ไชยวงศ์, ครูโรงเรียนปรีณสรอยแยลวิทยาลัย อ.เมือง จ. เชียงใหม่, วันที่ ๒๔ พฤษภาคม ๒๕๖๑.

คำให้การดำเนินชีวิตมีความขัดแย้งมีความเครียดไม่เป็นปกติสุข เช่น ปัญหาการจราจร รถติด สิ่งแวดล้อม มลภาวะเป็นพิษ สภาพอากาศแปรปรวน การทำงานที่ตึงเครียด มีโรคประจำตัว เศรษฐกิจที่ไม่คล่องตัว การถูกเหยียดหยามจากคนรอบข้าง เงินทองไม่พอใช้จ่ายปัญหาหนี้สิน เป็นต้น สภาพปัญหาเหล่านี้ล้วนเป็นปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อจิตใจและร่างกายของคนเราในปัจจุบัน บางครั้งเกิดภาวะไม่ยอมให้มีชีวิตอยู่ในสังคมจนหาหนทางออกจากความทุกข์แบบผิดวิธี พระพุทธเจ้าจึงเน้นวิธีการทำให้หลุดพ้นจากความทุกข์ทั้งปวงให้สละออกไปจากจิตใจ และมุ่งสู่หนทางสงบคือพระนิพพานเป็นที่สุด คำขอ “บัวระวงส์ไกรสร” ได้นำเสนอเรื่องราวที่เกี่ยวกับความทุกข์ เพราะต้องการมุ่งสอนคนในสังคมให้เข้าใจสภาวะทุกข์และการหาวิธีแก้ปัญหาความทุกข์ซึ่งปรากฏข้อธรรมที่เป็นประโยชน์ในคำขอ ดังนี้

๑) เรื่องความจริงของชีวิต

ลักษณะแห่งสังขารทั้งหลายในโลกนี้จะต้องเป็นไปตามกฎของธรรมชาติ ๓ ประการ ได้แก่ อนิจจตา คือความไม่เที่ยง ทุกขตา คือความเป็นทุกข์ และอนัตตาคือความไม่มีตัวตน เป็นความจริงของสรรพชีวิตที่ต้องพบเจอไม่มีการก้าวล่วงพ้นไปได้ ชีวิตย่อมมีการพลัดพรากจากกัน ย่อมมีความเกิด ความแก่ ความเจ็บ ความตาย เป็นเรื่องธรรมดา เป็นสภาพที่ทนได้ยาก เรียกว่า สามัญลักษณ์^{๑๕} เป็นสภาพที่เสมอกัน สภาพทั้งหลายเหล่านี้ทำให้คนที่อาศัยอยู่ร่วมกันในสังคมพบเจอ ซึ่งมีทั้งความสุขและความทุกข์สลับสับเปลี่ยนกันไป ไม่สุขไปเสียทุกอย่างและไม่ทุกข์ไปเสียทุกอย่าง แสดงความเป็นไปของธรรมชาติที่มีความไม่แน่นอน หากคนในสังคมมีความเข้าใจเรื่องความทุกข์ และความเป็นจริงของธรรมชาตินี้และสามารถยอมรับกับความแปรเปลี่ยนของสภาพที่ตนเองประสบพบเจอได้อย่างรู้วิธีไม่ว่าจะเป็นความสุขหรือความทุกข์ผ่านมาก็คงเกิดกับตนเองหรือคนอื่นก็ตาม ทุกชีวิตในสังคมย่อมมีวิถีทางให้แก่ตนเองและชี้นำผู้อื่นได้ทุกคนก็จะมีมีความสุขในการใช้ชีวิตในวาระกรรมคำขอ “บัวระวงส์ไกรสร” ได้แสดงหลักที่เป็นจริงของชีวิตผ่านตัวละคร ตอนที่ พระเจ้ากฤษณาฯ รู้ความจริงทุกอย่างจากนางเทวดาอารัมมสาวว่าถูกนางยักษ์หลอกจึงมีบัญชาให้นางยักษ์ไปประหารนางได้สำนึกผิดถึงผลของการกระทำและรู้ว่าตนหนีความตายไม่พ้นนางจึงยอมรับความเป็นธรรมดาของชีวิตและผลกรรมที่ได้ทำไว้ ดังปรากฏใน “บัวระวงส์ไกรสร” ดังนี้

“กัมมมาเถิงตัว แล้วคาแท้ทัก เข้าซักลากอันพันคอ ประหารชีวิต
บ่หื้อได้หลอ ดาบตัดคอ จึงม้วยมิ่งขวัญ ความตายมาเถิง ก็ยังมอก

^{๑๕} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, พิมพ์ครั้งที่ ๑๐, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท เอส. อาร์. พรินติ้ง แมส โปรดักส์ จำกัด, ๒๕๔๖), หน้า ๒๘๑.

อัน ทะเลิงมันเก่งนัก เสียบาปขบหัว ย่าเฝ้าผดยักข์ เลยดับ
ขาดขว้าอินทรี”^{๑๖}

ในคำขอ “บัวระวงส์ไกรสร” ผู้แต่งยังชี้ให้เห็นถึงความไม่ยั่งยืนของสิ่งทั้งหลายทั้งปวง ผ่านเหตุการณ์และตัวละครของเรื่อง เช่นแสดงให้เห็นว่าความพลัดพรากจากคนอันเป็นที่รัก ความไม่สบายใจ ร้อนใจ ร้องไห้คร่ำครวญก็เป็นทุกข์อย่างหนึ่ง ดังตอนที่พระเจ้ากุสสุราชและเหล่าทหารได้หายเข้าไปในป่า แล้วไม่กลับออกมาทำให้นางเมฆวดีและญาติของเหล่าทหารเกิดความทุกข์ต่าง ๆ นานา ดังปรากฏในคำขอ ดังนี้

“ลูกเมียเรือนหลัง ทังบ้านเตือดซ่าว ใจเรงห้าวปานไฟ เขาให้รำ
ร้อง เวทวอนทุกขใจ มีคำอาลัย เตือดร้อนเสี้ยงหั้น คั้นเขากลับมา
เคหารอดบ้าน ผัวไผเมียมันพึงรับ ถามเหตุและการ ไปสารพัด ฝ่าย
ผัวเล่าหื้อเมียฟัง ด้วยหลงป่าไม้ ไปบ่ทันกัน ไผตายแลยยัง บรู้นไผได้
ส่วนตนพระยา พลัดตาบใกล้ ท่านขี่ม้าไปวิงวัด ไส่ติดทวยกวาง บ่
ทันพอกพลิก ไปตามเถื่อนกว้างดงไพร ตูหม์ลูกน้อง ก็นึกหวังตาย
ยังนึกอาลัย หาเมียลูกเต้า ส่วนจอมเทวี แม่เมืองหม่อมเจ้า ใจนาง
เมาเตือดร้อน รู้ข่าวผัวตน พลัดหลงลูกน้อง บมีเพื่อน้องทวยไป
นางยินต่ำคล้าย น้อยอกหมองใจ นางจาร์ไร รำรืออยู่บ้าน มีน้ำตา
ไหล ยวพั้งสองกำ ทังฝูงวงศ์วารลูกน้อง เขาอาลัยหา ทุกข์คนรำ
ร้อง เขาหมองโสกต้องทังเมือง ไพรไทโบไม้ นั่งให้หมองเหลือง
จอมเทวีเมือง พระนางหม่อมเจ้า จนพอกกิน ผักปลาน้ำเข้า เมหา
องค์คำเจื่องขึ้น นางตือกตบ เรนปั่นคว้าง สยบเท้ากลิ้งไปมา ปุน
สังเวชล่ำ นางเมาโสกา คำเวทนา อยู่ไหนบ่ได้”^{๑๗}

และยังบอกให้รู้ว่าแม้กระทั่งความสุข ทรัพย์สมบัติเงินทอง โรคภัยไข้เจ็บ ยังมีการแปร
เปลี่ยนไปตามสภาพของเหตุปัจจัย ดังนี้

“ว่าปางเก่าหลัง กับคราวนี้เจ้า แดนแต่เจ้าหนีไป เมืองบ้านที่นี้ อยู่
ดีเย็นใจ ยังสุขสบาย เจ้านายไพร่ข้า ยังอุปถัมภ์ เจริญพร้อมหน้า
สุขสบายคางว้างนี้ โสรราชา จาไซบอกชี้ ว่าปางก่อนก็ เมืองเดิม
ข้าไทไพร่น้อย อวดอ้างสักเสิญ บ้านเมืองเจริญ หาทุกข์บ่ได้ ไผ่บ่
เจ็บเป็นหนาวเย็น เมื่อยไข้ ผุงสัตว์คนชื้อเนื้อ ข้าร้ายคนโจร บมีสัก

^{๑๖} สุภาพ มาณำและคณะ (ผู้ปริวรรต), บัวระวงส์ไกรสร, (ม.ป.ท., ๒๕๓๐), หน้า ๔๘.

^{๑๗} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๖ - ๗.

เชื้อ ใจอ่อนแอตามธัมม์ พ่อค้าพานิช เป็นมิตรแพงกัน ใจเขยบัน
 ทุกคนอวดอ้าง คนต่างอาสา ไหลกันมาสร้าง หุมเทพานน้อมครบ
 บมีไผ่ จักอพยพ หนีออกจากบ้านเมืองไป อุดมคู่เชื้อ ใช้น้ำประใจ
 สิวีไลย พร่ำพร้อมหมดเสียง ตั้งแต่เจ้าหนี เลยหมองเหมี้ยง ทุกวัน
 ๆ ต่ำค้อย ได้เทวดา มาเป็นเมียน้อย ถอยหลังเสียงหมดไป พา
 กันเปื้อนทุกข์ โสภเส้าหมองใจ สิ่งของครวไค เกพาแตกบ้าง ใช้น้ำ
 ประใจ อันใดก็กลัน เข้าของเงินคำ บ่ค่าง คนพ่ายหนี ตื่นเดินชะ
 ท้าน หนีออกบ้านเกพา คะมวยโจรร้าย ครอบชิงหิงสา โรคภัยยา
 สัตว์คนบ่เอื้อน รู้เป็นรู้ตาย ทุกพายทุกเบื่อง ร้อนรนเมืองคังคั้น
 รดูฟ้าฝน ก็พ้อยมาแล้ง แถมปลุกเข้าตายชง กินหน่วยไม้ หัวมัน
 ประหนม เหลือที่อดทน สัตว์คนหม่นเหมี้ยง พอจักเป็นเปลว เป็น
 ควันไปเสี้ยง”^{๑๘}

๒) เรื่องความไม่ประมาท

ความไม่ประมาทถือเป็นธรรมครั้งสุดท้ายของพระพุทธเจ้าที่ตรัสสอนเตือนแก่เหล่าพุทธ
 บริษัท ๔ ความไม่ประมาทนั้นเป็นธรรมข้อหนึ่งที่มีความสำคัญต่อการดำเนินกิจกรรมในชีวิตประจำวัน
 เช่น การเรียน การพูดจา การแสดงความคิด การทำงาน การวางตัว เป็นต้น ความไม่ประมาท คือ การ
 อยู่ด้วยสติสัมปชัญญะ และไตร่ตรองด้วยปัญญา กล่าวคือ สติสัมปชัญญะเป็นตัวควบคุมอิริยาบ
 uth ๔ คอยระมัดระวังไม่ให้ผลลเลอหลงไปในทางที่เสื่อมทราม หมั่นเสาะแสวงหาการกระทำที่ดีงาม
 สร้างความเจริญก้าวหน้าให้แก่ตนเองและสังคมจึงเป็นธรรมที่มีอุปการะมากต่อผู้ปฏิบัติ^{๑๙} ความไม่
 ประมาทนี้เป็นธรรมที่มีความสำคัญในการบำเพ็ญกุศลกรรมคือความดีงามต่างๆ ในคำขอ
 ผู้แต่งได้นำเอาพุทธธรรมมาเรื่องความไม่ประมาทมานำเสนอไว้ผ่านตัวละครเพื่อมุ่งแนะแนวทางใน
 การใช้ชีวิตประจำวันโดยให้ตั้งอยู่ในความไม่ประมาท トラบใดที่คนในสังคมปฏิบัติตนตามพุทธธรรม
 ข้อนี้ความวุ่นวายและปัญหาต่างๆ ก็จะไม่เกิดขึ้น ในตอนท้ายเรื่องผู้แต่งได้แนะนำให้ผู้ฟังผู้อ่านให้ได้
 ตั้งอยู่ในความไม่ประมาท ให้บริจาทาน รักษาศีล เจริญภาวนา และยึดถือเอาพระรัตนไตรเป็นสรณะ
 ที่พึ่งตามแบบอย่างเจ้าสุริยวงศา कुमारซึ่งได้ประพฤติปฏิบัติจนได้หลุดพ้นจากความทุกข์ทั้งปวงจึงได้
 บรรลุธรรมเป็นพระพุทธเจ้า ดังปรากฏในคำขอว่า

“กุศลหลวง หน่อองค์พระพุทธ ตนโปรดกว้างสัตว์คน ปางเมื่อ
 นั้น หากแมนกุศล สุริยวงส์ องค์คือเลิศได้ ก็บ่ไขไผ่ คือหากมา

^{๑๘} อ้างแล้ว.

^{๑๙} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๕๒/๓๖๙.

ได้ พุทธองค์หน่อพุทธ อระหัง ตนเสียดทุกข์ บ่เหลือเสสได้
 วิญญาณ ข้ามปล่อยพัน โขมสงสาร ก็เพราะกินทาน ถือสีล ๘-๕
 หญิงชายใหญ่หน้อย ปางเมื่อช้อย จักเต็มหื้อแถมไป ปริยาย
 ชาตคหากเสียด สมเสร็จเสียด ปริปัญญา ก่อนแลนวยเหย”^{๒๐}

๔.๓.๒ การแก้ปัญหาความขัดแย้ง

ในสังคมทุกสังคมมีสาเหตุและปัจจัยทำให้เกิดความขัดแย้ง กล่าวคือความขัดแย้งย่อมเกิดขึ้นได้ในทุกสังคมและทุกสังคมก็ไม่สามารถหลีกเลี่ยงความขัดแย้งนั้นไปได้จึงเป็นเรื่องปกติที่คนในสังคมต้องยอมรับและเข้าใจปัญหาสภาพความขัดแย้งนั้นได้พยายามสู้และหาวิธีแก้ไขปัญหายุติข้อขัดแย้งตามระบบกลไกของสังคมเพื่อจะให้สังคมดำเนินไปได้อย่างสันติสุข เมื่อมองดูสาเหตุของความขัดแย้งแล้วต้นเหตุคือความอยากรุนเป็นต้นเหตุของความขัดแย้งต่างๆ ทำให้คนในสังคมหลงใหลอยู่ในอำนาจของความอยากอย่างไม่มีที่สิ้นสุดเพิ่มเฉยต่อการแก้ปัญหาอย่างถูกวิธีและตราบไคที่คนในสังคมไม่ร่วมมือร่วมใจหาข้อยุติหรือความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในสังคม การนำพุทธธรรมมาปรับใช้ในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งสามารถทำได้ เพียงแค่คนในสังคมทุกคนยอมรับและถือปฏิบัติจนเป็นกิจวัตรประจำวันช่วยพยายามสั่งสอนอบรมชี้แนะเยาวชนโดยการปลูกฝังหลักคุณธรรมจริยธรรมตามแนวทางพระพุทธศาสนาอย่างต่อเนื่องสังคมก็ปราศจากความขัดแย้งต่างๆ เช่นการเดินทางบนประทัง ความเข้าใจเรื่องการนับถือศาสนา การแบ่งแยกเผ่าพันธุ์ ปัญหาปากท้องของประชาชน เป็นต้น สังคมจึงควรมานำพุทธธรรมมาปรับใช้เพื่อการแก้ไขและยุติปัญหาความขัดแย้งต่างๆ อย่างสันติวิธี

๑) เรื่องต้นเหตุ

ปรากฏการณ์ของปัญหาและความขัดแย้งต่างๆ พระพุทธองค์ทรงค้นพบว่าเกิดจาก “ต้นเหตุ” คำว่าต้นเหตุ แปลว่า ความกระหาย ความทะยานอยาก ความอยาก ความเส่นหา ความรณ ความร่น ความกระสับกระส่าย ความกระวนกระวาย ไม่รู้มี^{๒๑} ด้วยเหตุนี้ ต้นเหตุ จึงเป็นตัวสร้างปัญหา เหตุที่ทำให้เกิดทุกข์มีอยู่หลายอย่างพระพุทธเจ้าทรงผ่านจากเหตุที่เป็นเปลือกชั้นนอกแล้วเข้าไปหาเหตุที่เป็นแก่น หรือว่าเป็นสิ่งที่สุดท้ายจริงๆ ได้แก่ ต้นเหตุ ซึ่งหมายถึง ความอยาก เป็นต้นเหตุของปัญหาทั้งสิ้น^{๒๒} สอดคล้องกับ สมัคร บุรวาต ได้กล่าวว่า ต้นเหตุ เป็นความอยากได้ อยากเป็น อยากให้เสื่อมสูญ เป็นธรรมชาติของจิตที่ยังไม่รู้ ยังมีอวิชชา^{๒๓} ซึ่งสอดคล้องกับ พระพรหมคุณาภรณ์

^{๒๐} สุภาพ มานาและคณะ (ผู้ปริวรรต), **บวรวงส์ไกรสร**, หน้า ๕๗.

^{๒๑} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), **พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ**, หน้า ๔๙๐.

^{๒๒} ปิ่น มุกกันต์, **พุทธศาสนา ภาค ๒**, หน้า ๔๗.

^{๒๓} สมัคร บุรวาต, **พุทธปรัชญา มองพุทธศาสตร์ด้วยทัศนะทางวิทยาศาสตร์**, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ศยาม, ๒๕๓๗), หน้า ๒๐๕.

ตัณหาเกิดจากเวทนาเป็นปัจจัย โดยมีวิชาเป็นมูลราก กล่าวคือ เมื่อบุคคลได้รับรู้อารมณ์อย่างใดอย่างหนึ่ง ที่น่าชอบใจหรือไม่น่าชอบใจก็ตาม แล้วเกิดเป็นความรู้สึกสุขหรือทุกข์ หรือเฉยๆ ตัณหาจะเกิดขึ้นในลักษณะอย่างใดอย่างหนึ่ง ถ้ารู้สึกสุขก็ยินดี ชื่นชอบ คล้อยตามกันไป ติดใจ ใฝ่รัก อยากได้ ถ้าเกิดเป็นความรู้สึกทุกข์ ก็ยินร้าย ไม่ชอบ เกลียดชัง อยากหนี ถ้าเกิดเป็นความรู้สึกเฉยๆ ก็เรื่อย ๆ ไป ตัณหาเกิดจาก อารมณ์ ๖ อย่าง ได้แก่ รูป รส กลิ่น เสียง โสภณูปะ และธรรมารมณ์^{๒๔} ตัณหาสามารถจำแนกออกได้เป็น ๓ คือ กามตัณหา คือ ความกระหายอยากได้อารมณ์ที่น่าชอบใจมาเสวยปรนเปรอตน หรือความทะยานอยากในกาม ภวตัณหา คือ ความกระหายอยากในความมั่นคง การคงอยู่ ความอยากจะมีชีวิต อยากมีชีวิตอยู่ในโลก^{๒๕} อยากในภพ และวิภวตัณหา คือ ความกระหายอยากในความดับสิ้น ขาดสูญ ของตนเอง หรือในสิ่งใดสิ่งหนึ่งที่ตนเองเปื้อน^{๒๖} ตัณหาทั้งสามอย่างนี้เป็นตัวต้นเหตุที่ทำให้ประพฤติกุศลมูล ทำความชั่ว คือ โลภะ ได้แก่ ความกำหนัด ความใคร่ ความปรารถนาในกามคุณ โทสะ ได้แก่ ความโกรธ ความอาฆาต พยาบาท ความแค้น ชัดเคือง คิดร้าย และโมหะ ได้แก่ ความหลงใหลในกาม งมงาย ไม่รู้จักเหตุ ไม่รู้จักผล^{๒๗} ตัวอกุศลมูล หรือเรียกว่า กิเลสนี้เป็นตัวสาเหตุทำให้เกิดอกุศลกรรม การทำชั่วต่างๆ ซึ่งเกิดจากจิตใจที่ขุ่นมัว เศร้าหมอง เรา่ร้อนหมกมุ่น มีแต่ผลเสีย ไม่มีความเจริญ ในวรรณกรรมคำวช้อัศจรรย์ไกรสร ปราภฏเรื่องตัณหาอยู่หลายตอน เช่น

ตอนที่นางยักษ์เห็นพระเจ้ากุสลาช เกิดความอยาก มีความลุ่มหลงในรูปของพระเจ้ากุสลาชอยากได้เป็นสามี เป็นเหตุทำให้คิดชั่วต่างๆ ดังที่ปรากฏในเรื่องว่า

“ยักษ์ณี มันเป็นแม่หม้าย ใจดุด่ายิงนักร มันมีตัณหา คะนิงคิดรัก ใจสอดดั้นมีกล มันทำเดชรिति หื้อจิตไหลหลง สังกวาทคุณมนต์ หื้อคนหลังหลู้ พิสมัย ใจเมาชอบสู้อ ได้ถูกมนต์มัน เปาพิศ ยักขินี ธิติเดชรिति มันคิดแต่งได้มายา เพราะความโลภะ เกิดความตัณหา มันหันพระยากุสลาชเจ้า ท่านมีรูปสวย งามดีบ่เส้า ใจมันเมาโสกคัต เพราะว่าตัณหา ยักข์เถ้ามีนักร ใจมีดีไหม้เมามัว มันคิดฝ่าม้าง เอมามาเป็นผัว ใจมันด้ามัว ลดเลี้ยวเกี่ยวตัน”^{๒๘}

^{๒๔} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), **พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ**, หน้า ๒๙๑.

^{๒๕} สมักร บราวาศ, **พุทธปรัชญา มองพุทธศาสตร์ด้วยทัศนะทางวิทยาศาสตร์**, หน้า ๒๐๖.

^{๒๖} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), **พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ**, หน้า ๔๙๒.

^{๒๗} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๐, (กรุงเทพฯ: บริษัท เอส. อาร์. พรินติ้ง โปรดักส์ จำกัด, ๒๕๔๖), หน้า ๕๘ - ๕๙.

^{๒๘} สุภาพ มานาและคณะ (ผู้ปริวรรต), **บวระวงส์ไกรสร**, หน้า ๓.

ความโลภปรากฏในตอนที นางเมฆวดีอยากได้กวางคำ เป็นเหตุให้พระเจ้ากุสสุราออกล่า กวางคำมาให้นางเมฆวดี จึงพลัดหลงเข้าไปในเขตนางยักษ์

“เพราะว่าได้หลง เข้าอำนาจยักษ์ ตัวเก่งกล้าผ้นพรอง เทวีคู่ซ้อ
โสภเส้าเหงาหมอง เสียดิตรีตรอง สีลธัมม์บั้ง ปาปธัมม์ สามตัว
ชิดขึ้น หลงดูดำโลกนิก เจ้าเลยไล่กวาง เข้าตงด่านยักษ์ ไปไกลเขต
ด้าวดินแดน”^{๒๙}

ความโกรธปรากฏตอนที่ พระเจ้ากุสสุราพานางยักษ์กลับมายังเมืองปัญจาลนคร แล้วไม่ เห็นนางเมฆวดี พระโอรส และเหล่าทหารออกไปตอนรับ จึงเกิดโทสะให้สั่งประหารนางเมฆวดีกับ พระโอรส ดังเนื้อเรื่องว่า

“กุสสุราฯ ใจมืดมัวตัน บาปธัมม์ครอบงำเสียเสียงกูจักเอาเขา
หมูนั่นไปฆ่า ทือดับอินทรียั้งม้าง ลูกเมียของกู บ่ทือได้ค้ำง อย่า
หวังอยู่สร้างยาวไป ความโกรธหลง เมาชงเชื้อยักษ์ มาสอนสั่ง
ทือฟังมัน แล้วท่านจักพลิก คินเมื่อเมืองหลัง พายักษ์ผีพราย เมื่อ
เมืองเก่าเจ้า เพราะอนิจจา ตัณหาเม็ดเศร้า จักจับเมียแพงลูกรัก
เอาไปประหาร พันคอดาบปัด เพราะทูหมิ่นหิ้นใจเบา”^{๓๐}

ความหลงปรากฏตอนที่นางยักษ์แปลงเป็นนางเทวดามาหาพระเจ้ากุสสุราฯ นางมีจิต หมกมุ่นในความชั่วจึงหาวิธีการต่างๆ นานา มาล่อลวง ความหลงได้เกิดแก่พระเจ้ากุสสุราฯ พระองค์ เชื่อฟังคำของนางยักษ์โดยไม่พิจารณาไตร่ตรองเพราะหลงใญ่และรูปโฉมจึงทำให้จิตมีความขุ่นมัว ไม่เห็นทาง

“วิบากชาติแล้ว มาทันถึงตน ได้หลงเชื่อฟัง เมียแพงอืดอื้อน
กิเลสกาม ผูกพันหวนข้อง ของบ่ควรฟังพ้อยคิด เพราะมาตุคาม
จ่านท้าวอดมิต ได้หลงเชื่อถ้อยฟังมัน ยักษ์ตัวร้าย จ่านทือหลงหล่า
ด้วยเล่ห์กลมัน จ่านทำร่วมเฝ้า จนว่าได้ตัว พระองค์ปิ่นเกล้า เป็น
ผิวเทียมเงาพักเพื่อ”^{๓๑}

จากการศึกษาพุทธธรรมที่ปรากฏในวรรณกรรมคำขอ “บัวระวงส์ไกรสร” พบว่าในเรื่อง มีการนำเอาพุทธธรรมเรื่องตัณหา ในเรื่องผู้แต่งได้กล่าวถึงเรื่องของตัณหา ความอยากตั้งแต่ตอนเริ่มเรื่อง จนจบเรื่อง ตัณหาเป็นจิตปกติของมนุษย์และสัตว์ กล่าวคือ ทุกคนจะต้องมีมาตั้งแต่เกิด หลงมัวเมาอยู่

^{๒๙} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๖.

^{๓๐} อ่างแล้ว.

^{๓๑} อ่างแล้ว.

ในความอยาก จนทำให้จิตเศร้าหมองจากการกระทำที่เกิดจาก โลภะ โทสะ โมหะ รวมเรียกว่าอกุศลมูล (กิเลส) ในเรื่องแสดงต้นเหตุของตัณหาไว้ครบทั้ง ๓ อย่าง

๒) เรื่องกรรม

กรรมเป็นหลักการสำคัญอย่างหนึ่งที่พระพุทธศาสนาให้ความสำคัญเป็นการกระทำที่เกิดจากเจตนาบ้างหรือไม่ได้เจตนาบ้าง เป็นการกระทำที่เกิดจากการกระทำด้วยกาย การกล่าวด้วยวาจา และคิดพิจารณาด้วยใจ กรรมมีอยู่อยู่ ๒ ประเภท ได้แก่ กรรมที่เป็นคุณงามความดี พุทธิ คิทธิ ทำดี เรียกว่า กุศลกรรม กล่าวคือประกอบขึ้นจากการมีสติรู้แจ้งในผลแห่งกรรมไม่คิดที่จะทำชั่ว ตรงกันข้ามกรรมที่เป็นความชั่วร้าย พุทธชั่ว คิทธิชั่ว ทำชั่ว เรียกว่า อกุศลกรรม กล่าวคือเป็นการกระทำที่ขาดสติมีความเขลาเบาปัญญาไม่มีวิชาครอบงำจิตไม่รู้ถึงผลที่จะตามมา ในคำขอได้แสดงความรู้เรื่องกรรมผ่านตัวละคร ตอนที่นางเมฆวดีและสุริยวงวสุกุมาร ต้องโทษประหารพระอินทร์ได้ลงมาช่วยไว้ และรอดพ้นจากคมดาบเพชรฆาต เพราะความดีที่นางได้ทำไว้แต่ปางหลังได้กลับมาช่วย ดังปรากฏในคำขอ ดังนี้

“มันฟังมากำ เขือกบัวชยัน ทือปุตบั้นหลุดไป เขาหลุดพ้น จาก
อันความตาย เขือกเทมาย ชุคนชผู้ ปโมทติ ยินดีขึ้นสู้ ด้วยสองบุญ
ชูชู้ช้อน กัมม์บ่หล้างตาย กับเราร้อนๆ บ่เป็นบาปต้องกัมม์เวร คัน
เขือกบ่มัด เราก้จำเป็น จักตกสะเด็น ตำตัวถูกต้อง กบคาบกินปู
เสียงงูมาช้อง รุ่งบินบนฝ่าลัด บุญเราบ่ตาย ก็ดีแท้ทัก ยังหลุดรอด
ได้เป็นคน หน้าบุญชาติแล้ว บาบบ่ประจัญ เจ้าเราสองคน เราบ่ได้
ฆ่า เคราะห์มือเคราะห์ตีน ตกดินเรียหญา ทือองค์ราชาปล่อยพัน
ข้าเขือกผูกหวัน พันเราท่านพัน มีของปล่อยพันชุมเรา...กัมม์บ่
หล้างตาย คลาไคลคลาดคล้อย ยังหลุดรอดได้เป็นคน เทพาท่าน
ท้าว อยู่เฝ้าเทียวตน ธิราชอินทร์พรหม ใจจงไผ่ช้อง ท่านเจ้าทั้ง
หลาย เอาใจเตือนบ้อง ทือพันพวยภัยโสภทุกข์ เมกขวดี ชีวังบ่ยุบ
วังหนีสู้เข้า ราวดวง สองเจ้าคู่ช้อน เข้าป่าไพรสมณธ์ บุปันดง พงไพร
เถื่อนถ้ำ” ^{๓๒}

ไม่เพียงเท่านั้นยังมีความรู้เรื่องกฎแห่งกรรมและการเวียนว่ายตายเกิดเพื่อมาใช้กรรม เป็นความรู้ที่สำคัญอีกอย่างหนึ่งในพระพุทธศาสนา กล่าวคือสัตว์ที่เกิดมาแล้วถ้าทำกรรมอันใดไว้ก็จะได้รับผลแห่งวิบากกรรมนั้นซึ่งต่างกันไป เมื่อคนในสังคมเข้าใจและตระหนักรู้ในเรื่องกรรมและกฎแห่งกรรมก็จะเข้าใจถึงการละชั่วทำแต่ความดีสร้างสังคมให้สันติ ในคำขอท้าวได้ชี้ให้เห็นเรื่องกฎแห่ง

^{๓๒} อ่างแล้ว.

กรรม ตอนก่อนที่จะตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าก็ยังคงชดใช้ในสิ่งที่ตนทำไว้แต่อดีตชาติไม่มีใครหนีพ้น
ดังนี้

“ตามองค์พระพุทธ ท่านเจ้ากตทมา ยบอกเป็นนิยาย เล่าไว้
แสงสว่าง เมื่อกุศล ไม่ทันแก่กล้า ความปรารถนาท่านนัก ชัดสนใจ
พระองค์ก็คิดคิด ได้หลายชาติตั้งเป็นคน ชาติชาตินั้น แสนที่อับจน
ท่านได้ทรง คำทุกข์บ่นน้อย บาบกับบุญ ทวยจงจ้องห้อย เป็นคู่
เทียมมาบ่ปลัด หน่อโพธิสัตว์กับเทวทัต หากเป็นคู่สู้กันมา ปางเมื่อ
พระโพธิสัตว์ตรัส ได้ท่วนเทียมมา อเนชาติตั้ง”^{๓๓}

๓) พรหมวิหารธรรม ๔

หลักแห่งพรหมวิหารธรรม ๔ ประการ ได้แก่ เมตตา คือ ความปรารถนาให้ผู้อื่นมีความสุข
กรุณา คือความปรารถนาให้ผู้อื่นได้พ้นทุกข์ มุทิตา คือความยินดีเมื่อผู้อื่นได้ดี และอุเบกขา คือความ
วางเฉย กล่าวคือวางใจให้เป็นกลาง เป็นหลักธรรมที่สำคัญอย่างหนึ่งเพราะมีประโยชน์ต่อผู้ปฏิบัติ
บรรณกรรมคำว่าขอ “บัวระวงส์ไกรสร” ได้ถ่ายทอดให้คนในสังคมได้เห็น เพื่อการปลูกฝังคุณธรรมและ
จริยธรรมให้สังคม และสร้างเสริมสัมพันธภาพทางสังคมที่ดี ถ้าคนในสังคมเข้าใจก็จะแสดงออกทาง
คำพูดและกิริยาทาท่าง มีจิตใจดีโอบอ้อมอารีเข้าใจเรื่องราวของตนเองและผู้อื่น เกิดความรู้สึกอ่อนใจ
เกิดความช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ทำให้ความสัมพันธ์แบบซิดสนิทสนมกัน ส่งผลให้การทำกิจกรรมใน
สังคมได้รับความร่วมมือ และสังคมมีความสุขในคำขอไม่แสดงให้เห็นหลักพรหมวิหารธรรม ๔ อย่าง
ชัดเจนแต่พอจะแสดงให้เห็นถึงการปฏิบัติตนตามหลักพรหมวิหารธรรม ซึ่งได้แสดงผ่านตัวละครหลาย
ตอน เช่น ตอนที่ พระฤาษีไปเจอนางไกรสรในดอกบัว จึงเกิดความรักความเอ็นดู ฤาษีได้เก็บนางมา
เลี้ยงและรับเป็นลูก ทำหน้าที่พ่อแม่โดยมิได้ขาดตกบกพร่อง เสมือนแก้วตาดวงใจทั้งที่รู้ว่านางไม่ใช่
ลูกตนที่สำคัญเป็นอิตสตรืออาจนำภัยมาสู่ตนได้แต่พระฤาษีก็มีใจตั้งมั่นอยู่ในความเมตตากรุณา
ปรารถนาให้ผู้อื่นมีความสุขและพ้นจากความทุกข์

“ระสีผ่อซัน ในดวงบุปผัง ฟังน้ำวหนองกัน มาเทศลี้อ้า หันกุมมารี
สีใสสว่างหน้า มีปิยาภาชื่นช้อย ฟังเอามือตน อุ่มเออาอ่อนน้อย มา
เป็นลูกน้อยแทนธัมม์ ระสีเจ้าเลี้ยง เพียรอุปถัมภ์ ด้วยมูลม้น
ลูกไม้กล้วยอ้อย แล้วปลูกชื่อเสียง กุมมารีน้อย ตามสกุลนาม
ดอกไม้ ชื่อนางไกรสร บุญรอมหน่อให้ ระสีท่านได้เอามา พระป่าไม้
เป็นพ่อปิตตา บัมีมาดา จักประสูตเจ้า กินพาลา ลูกไม้ต่างเข้า ทั้ง
บุกกलयมาเผือกย่าง มั่นมือเสื่อ แลมันแคงข้าง มันซากอ่อนเขา

^{๓๓} อ่างแล้ว.

จ้ว ดาบศป้าไม้ เอามาเป็นหัว ต้มแกงทำครั้ว กินหวานอ่อนอ้อย นางค่อยใหญ่หลวง วันไหนละหน้อย ด้วยมูลมันเหล่านั้น แล้ว อธิษฐาน เอามือนิ้วชี้ หื้อเป็นหน่วยเต้าตางนม หื้อนางหน่อน้อย กินตามประสงค์ บิไซมีนม นางโคป็นเจ้า ข้ามาจัดแจง แปลงที่อยู่ เจ้า เป็นสาละที่พิัก เจ้าอธิษฐาน ไว้สารพัด ไว้เป็นลูกเต้านายนาง ข้ากวัดกวาดล้าง ผุ่นหญ้าเถาะถาง บมีเถาะวัลย์ ใบไม้หยากเหยื่อ นาง ไกสร นังนอนเกลือกเกื้อ บมีหมู่ชุมคู่ครบ เอาแต่สัตตคามิคคาเนื่อ นก เอาเป็นคู่เหล่านินตี เถิงอายุ ได้สองสามปี บนุงครวดี แผ่นเนื้อ เสื้อผ้า หละพวยตัว ตามเด็กอ่อนหน้า บรู้งทั้งอายถ้อยชะ เหล่าน กือกแกง เล่นเทียวเอะอะ นอนเกลือกกลิ้งลงทราย ผลาดลูก กำ ผุ่นผะผาย บิดลั่นขึ้นไป นอนในอุ้น้อย ตามภาษา ของละอ่อน หน้อย บมีคู่เดียวเพื่อนพ้อง เพราะเอกาตัว บมีพี่น้อง เขียมคู่เหล่าน ทวยนาง เพราะนางหน่อน้อย เกิดในบุพผา เอาตะไหลคำ ดาบศแก่ ถ้ำ พระระสีเป็นพ่อแห่งเจ้า รักสารุมราผ้อเลี้ยง บหื้อได้เป็น เกไภ ยมอดเพรียง กุศลเปียงหื้อนางหญิง เหมือนแก้วเพชรค้อ อยู่บ่อชุม หิน เขาขุดจากดิน ปิดเงาเลียนเกลี้ยง” ๓๔

ความเมตตากรุณา ยังปรากฏตอนที่ สุริยวงสา कुमार พัดหลงจากนางเมฆวดี และเดินรอน แรมในมาจนได้มาพบกับนางไกรสรที่อาศรมพระฤาษีไตรคำได้เรียกสุริยวงสา कुमार มาถามจึงรู้ เหตุการณ์ต่างๆ ฤาษีเกิดความสงสารจึงให้สุริยวงสา कुमार พักอยู่กับท่านแล้วค่อยเลี้ยงดู สอนวิชาต่างๆ ให้สุริยวงสา कुमार

“พระระสี ยินคำหน่อหล้า มีกรุณาถึงนิก คำเมตตา เกิด ในโสกคัดมาสังเวชหน้าองค์ชาย ว่าเจ้าลูกรัก บถ้าไปไหน ธุระมีใด จงไว้ภายหน้า หื้ออยู่ทวยกัน กับลูกรักข้า พ่อจักกรมราผ้อเลี้ยง บหื้อ ได้เป็น เกภัยมอดเพรียง หลอนใหญ่เลี้ยงโตดี แม่นเจ้าทุกข์แล้ว มากมายดีหลี พ่อจักหื้อมี ความสุขชื่นกล้า บถ้าน้อยใจ จงมีภาย หน้า วิชาพ่อมีค้อยคิด แล้วพ่อจักสอน หื้อมีเดชริทธิ ผจญผาบได้ทั้ง ปวง” ๓๕

๓๔ อ่างแล้ว.

๓๕ อ่างแล้ว.

ไม่เพียงแต่เท่านั้นในคำขอยังได้แสดงให้เห็นเรื่องมูทิตา คือความยินดี การสรรเสริญ การชื่นชมเมื่อเห็นผู้อื่นมีความสุขพ้นทุกข์ ดังตอนที่สุริยวงสาकुมารขอบิดาและมารดากลับไปรับนางไกรสร ผู้เป็นภรรยากลับมายังเมืองปัญจาสนคร ทั้งสองพระองค์มีความปิตินดีกับสุริยวงสาकुมารเป็นอย่างมาก จึงมีบัญชาให้เหล่าเสนา อามาตย์และเหล่าทหาร พร้อมขบวนช้างม้าไปรับเอานางไกรสร ดังปรากฏในคำขอ ดังนี้

“ขอทั้งบิดา มาดาคะค้อย ขอปลงปล่อยหื้อไปงาม ว่าบัดเดี๋ยวนี
ม่อนขอไปตาม ทวยนางนาง ไกรสรดอกสร้อย พระปิตดา มาดา
ใจห้อย จึงปลงปล่อยวาง ลูกรัก ท่านก็มีใจ ยินดีชอบทัต อันตนท่าน
เจ้าจักไป ข้าปวกป่าพร้อม เสนาทันใจ ท้าวขุนมูลนาย ข้าไทไพร
เจ้า หื้อปกป่าวกัน ไปตามองค์เจ้า หื้อส่งไปเอาลูกไม้ อาชญา
เหนือหัว พระองค์ท่านใช้ เกณฑ์เรียกได้หลายพัน ห้างช้างแลม้า
ตัวดีสกัน ใส่เครื่องเงินคำขาวทองหย่อนห้อย ได้พอร้อยตัว บิไซไปห
น้อย กะเกียมคร้วเครื่องยุทธ”^{๓๖}

ในคำขอยังได้แสดงให้เห็นเรื่องอุเบกขา คือความวางเฉย วางใจเป็นกลาง ไม่มีความลำเอียงปราศจากอคติ รู้จักวางใจ และรู้ถึงความรับผิดชอบที่เขาทำและผลของความรับผิดชอบที่เขาทำ ผู้แต่งได้นำเสนอผ่านตัวละครตอนที่ สุริยวงสาकुมารมาแอบพาตัวนางเมฆวดีออกไปจากปราสาทของยักษ์โครพิราษ โครพิราษจึงเกิดความโกรธมีโทสะด่าว่าสั่งลงโทษเหล่าทหารที่เฝ้าปราสาท ขณะนั้นมียักษ์เฝ้าตนหนึ่งได้ต่อว่าให้ยักษ์โครพิราษเป็นเพราะความประมาทของท่านเอง ถ้าจะลงโทษคนไม่ผิดก็ไม่มีใครว่า เมื่อยักษ์โครพิราษพิจารณาไตร่ตรองแล้วเป็นไปตามที่ยักษ์เฝ้าว่าจึงหายโกรธ ดังปรากฏในคำขอว่า

“มันมาเรียกหา นางงามไหนจ้อย ดักเอ็นวอยเสียบพัก มันนี้กว่าโจร
คมยวมลัก เอาหน่อหน้าเมียมมัน มันมีโกระ สกสกัน ใจมันมัวดำ ก่า
ข้ามือเส้า มันด่าผะผาย ทะทายหมู่เฝ้า ว่าไอระยาพวกนี้ มีเหตุการณ์
สัง บู้รูบู้ชี้ จักตีต่อยหน้าสักคำ เมียกูเดี๋ยวนี มีไหนบ่หัน สูประวัง มี
ยามกวอดเฝ้า กินปลาเสียปลา กินเข้าเสียเข้า แอ่วไปม้กเมาเกียจ
คร้าน มาปล่อยหื้อโจร คมยวมู่ม้าง ลักเมียคู่ข้างกูไป จักทำโทษร้าย
หื้อสูพอใจ ทำอย่างใด เมียกูหายจ้อย โทสะกัมม์ สุมี่บ่หน้อย เกรง
ระวังดีโทษร้าย เสนาเขากลัว จนหน้าเย้ยย่าย บ่เถียงตอบได้สักคำ มี
อามาตย์เค้า คนหนึ่งดูหาญ มีวิชาชาญ พุดบึงตอบแก้ จักทำโทษดู

^{๓๖} อ่างแล้ว.

มันปลุกแหล้ หองเป็นเทวีท่านให้ บิโซว่าตุ ได้อุ้มหอบไว้ หายจาก
 อันตีนมือ เป็นเมียท่านแล้ว ทำไมปลือ การโก่หลุด พ้อคำไปได้ ว่า
 จักหื้อไผ ใช้แทนค่าให้ ก็เสียชุมตายอย่างนั้น คั้นท่านแล่งป็น ป้อ
 ฝีกอดพัน ยังหายจากอันมีไป จุงทำโทษทอะไผบ่เสียใจ คั้นเป็นงัว
 ควาย เงินค่าท่านเจ้า ปลงหื้อตุ ระวังพ้อเฝ้า ยังหายจากไปคลาด
 คล้อย ขอยอมเป็นมิด ดิดโทษบ่น้อย เพราะใจบ่ห้อยอาไล เป็นเมีย
 ท่านท้าว อยู่เฝ้าทึงไกล หลอนจักเข้าไป อยู่ริมฟางข้าง มันหองบ่
 สม บ่ควรถูกหล้าง หองเป็นเมียนางท่านท้าว นี้หายกับมือ พระองค์
 แท้เล่า เพราะได้ร่วมเฝ้าเทียมทัน พระยาโครบ หายเคียดโทษัง
 เท้าดักเหียงฟิง บ่ปึงตอบโต้”^{๓๗}

๔) หน้าที่ความรับผิดชอบ

ในวรรณกรรมคำขอ “บวรระวงส์ไกรสร” กวีได้นำความรู้เรื่องหน้าที่ความรับผิดชอบมา
 สอดแทรกไว้ เพื่อต้องการสอนให้คนในสังคมได้ตระหนักในสิ่งที่พึงต้องกระทำและพึงละเว้น มีความ
 ใส่ใจต่อสิ่งที่ต้องรับผิดชอบ ไม่ปล่อยประละเลยไปเรื่อยเปื่อยจนเสียการเสียงาน เช่น หน้าที่ของบิดา
 มารดานั้นควรสอนให้เห็นว่าบิดามารดาเป็นผู้มีพระคุณแก่ตนอย่างแท้จริง เป็นเหตุให้ลูกอยากตอบ
 แทนในพระคุณและต้องการให้บิดามารดาสำนึกในหน้าที่ของตนตามแนวทางพระพุทธศาสนาดังนี้
 กันบุตรออกจากความชั่ว ปลุกฝิงคุณธรรมความดี ส่งเสริมการศึกษา จัดหาคุ้มครองที่ดีให้บุตร มอบ
 ทรัพย์มรดกเมื่อถึงเวลา^{๓๘} คนในสังคมจึงควรปฏิบัติหน้าที่ด้วยความจริงจั่งรอบคอบ และการปฏิบัติ
 ตนต่อผู้อื่นคือการรู้จักฐานะ บทบาท หน้าที่และการปฏิบัติตนตามหน้าที่นั้น ผู้แต่งต้องการแนะถึง
 วิธีการดำเนินชีวิตประจำวันให้ประสบความสำเร็จ และสิ่งที่ควรกระทำเมื่อได้รับมอบหมายจากผู้อื่น
 หรือพึงรู้หน้าที่ที่ตนเองควรกระทำโดยไม่ให้บกพร่อง ในคำขอได้แสดงให้เห็นถึงหน้าที่ความ
 รับผิดชอบผ่านตัวละคร เช่น ตอนที่พระฤาษีไตรคำได้ทำหน้าที่ของพ่อในการอบรมสั่งสอนนางไกรสร
 ผู้เป็นลูกบุญธรรมให้รู้จักหน้าที่ของความเป็นผู้หญิงและหน้าที่ของความเป็นภรรยาที่ดี ว่าควรปฏิบัติ
 ตัวอย่างใดให้เหมาะสมตามฐานะของตน ดังที่ปรากฏในคำขอ ดังนี้

“ระสีพ้อพระ สั่งสอนลูกตน สุริยะวงส์ บุตรเขยหน่อเจ้า ข้าสั่งสอน ไก
 สรหน่อหน้า ผู้เป็นบุตรหญิงลูกรัก คั้นว่านายหนี จากห้องสำนัก
 เมื่อเป็นลูกเต้าเทวี บ่เหมือนอยู่พัก กับพ้อระสี จักเป็นเทวี พระนาง
 แม่บ้าน พ้อจักสั่งสอน หื้อนายหลายถ้าน จุงจำฟิงเนอลูกรัก ปญจ

^{๓๗} อ่างแล้ว.

^{๓๘} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๖๗/๒๑๒.

สี่ล หื้อเคียนคาคมัด กับตัวหน่อเหน้านารี สัตว์มีชีวิต นายอย่าบุดี
 ขับอินทรี ชีวิตขอคขว้า อย่าลักสิ่งของ ที่เขาหวงห้าม นายอย่าบิต
 บังโลกรู้ ลูกผัวมี อย่าไปเหล่านซู้ แอ่วสงเสพสู้หลายชาย อย่าจุล่าย
 คค หื้อเพื่อนตกใจ อย่าจุเพื่อนวาย เงินคำพร้อยบ้าง อย่ากินสุรา
 อย่าเมาล้าถ้าน หื้อเผื่อผิดธัมม์แท้ทัก เรื่องคลองดี หื้อเจ้าลูกรัก จำ
 จื่อได้หลายทาง ผัวเมียคู่ซ้อ หื้อนับยากัน อย่ามีโกธัง เดือดนบรื้อนไหม้
 หื้อปฏิบัติ ลูกผัวที่ไหว ใจสัทร่าอ่อนค้อม เข้านอกออกใน หื้อได้
 แบนน้อม สลิดอ่อนเยาอย่าปะมาทะ เจ้าสามีกา ยามเมื่อเวลา จักนอน
 ซ้อนหน้า หื้อนายปูแปลง ที่นอนเสื่อผ้า ปิดกวาดตีทบซ้อ หื้อสามี
 กา หลับตีก่อนน่อง ค่อยเหยาะหย่องไหว้บาทา หื้อน้อมนบ ก้ม
 เกล้าสิสา เช็ดบาทา ด้วยมวยผมเจ้า แล้วอย่านอนสูง เหลือผัวอยู่
 เกล้า หื้อค้อยนอนเรียง ฟ่างซ่าย คันรุ่ง รวยตรี หื้อนายลูกไท้ ได้
 ลูกก่อนอันสามี หื้อตักน้ำไว้ ช่วยหน้าซัดสี สุกหมากบุรี แต่งทำรับ
 ต้อน นับถือผัว หื้อดีถูกห้อง ตามต่านองคลองวัตร ซ้อหนึ่งแถม หื้อ
 ได้ต้อนรับ การแขกแก้วไปมา หื้อได้อ่อนน้อม สุภาชิตา รู้ธัมมดา
 ขุนนายไพร่เจ้า หื้อริบจัดแจง แต่งदान้ำเข้า ตามตองงาน ยื่นน้อม
 กิริยา วาจาอ่อนค้อม จักเป็นที่อ้างเมืองถา พ่อแม่พี่น้อง หื้อนาย
 นับถือ วาจาใจ ปรกกายหื้อหมั้น ตามทำนองธัมมพระพุทธร”^{๓๙}

๔.๓.๓ การสร้างสันติสุข

ทุกสังคมล้วนประสบปัญหาเรื่องความรุนแรงด้านต่างๆ อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ความรุนแรง
 ล้วนมีสาเหตุมาจากหลายปัจจัย เช่นคนในสังคมมีอคติหรือทัศนคติที่เป็นไปในทางลบไม่ยอมรับฟัง
 เหตุผลซึ่งกันและกันจึงนำพามาซึ่งปัญหาความขัดแย้งในบ้านเมืองทำให้กลุ่มคนหรือสังคมขาดความ
 สงบสุขสันติ หลายสังคมประสบปัญหาทางด้านเศรษฐกิจ การเมือง สังคม ขาดแคลน
 ทรัพยากรธรรมชาติ เกิดช่องว่างระหว่างคนจนกับคนรวย การละเมิดสิทธิมนุษยชน ปัญหากฎหมาย
 ขาดความยุติธรรม ในสังคมปัญหาเหล่านี้ล้วนบีบคั้นให้คนในสังคมมุ่งสู่ความขัดแย้งและการใช้ความ
 รุนแรงเป็นทางออกซึ่งเป็นการแก้ปัญหาที่ผิด ความรุนแรงเหล่านี้ทุกวันนี้ยังจะทวีความรุนแรงขึ้นอัน
 เนื่องด้วยเทคโนโลยีการสื่อสารที่ไร้พรมแดนเป็นตัวจุดชนวนสำคัญที่ทำให้เกิดระบบความคิด หล่อ
 หลอมทัศนคติและสร้างระบบความเชื่อที่ผิดขาดการใช้สติปัญญาพิจารณาไตร่ตรองให้รอบคอบเมื่อ

^{๓๙} อ้างแล้ว.

สารที่สื่อออกไปไม่ชัดเจนจึงเกิดความไม่พอใจซึ่งกันและกันก็จะนำพามาซึ่งการทะเลาะวิวาท ความขัดแย้ง การแย่งชิงดีชิงเด่น หวงแต่ผลประโยชน์ต่างๆ ให้ตนเอง คุณธรรมและจริยธรรมจึงลดลงและเลือนหายไปจากสังคมแต่ทว่าไปแล้วทางออกที่จะช่วยส่งเสริมเรื่องการสร้างความสันติให้เกิดขึ้นในสังคมโดยนำพุทธธรรมข้อต่างๆ ไปนำเสนอสู่สังคมโดยการชี้ให้เห็นโทษและแสดงตัวอย่างที่ดั่งงามให้แก่คนสังคม เช่น คนในสังคมควรวางตนให้เป็นกลาง เคารพและยอมรับในความหลากหลายของผู้มีความคิด ผู้คน วัฒนธรรม รู้จักอภัยให้ซึ่งกันและกัน ปฏิบัติตามศีลหรือข้อบังคับทางกฎหมายอย่างเคร่งครัด ความสันติสุขก็จะเกิดขึ้นในจิตใจของคนในสังคม

๑) เรื่องการรักษาศีล

ในคำขอได้แสดงความรู้เรื่องศีลสอดแทรกไว้ เพื่อนำมาสอนคนที่ไม่มีโอกาสที่จะเข้าวัดไปฟังเทศน์ฟังธรรม กวีได้นำมาเพื่อต้องการสื่อและเน้นย้ำความเข้าใจเรื่องความประพฤติทางกาย วาจา ใจ ให้เรียบร้อย สร้างความมีระเบียบวินัยให้แก่สังคม เป็นการนำหลักความรู้ทางพระพุทธศาสนา มาเป็นเครื่องมือพื้นฐานในการขัดเกลาคนในสังคม และเป็นธรรมเนียมของสังคม กล่าวคือศีลเป็นข้อบทยกกฎหมายขั้นพื้นฐานตามแนวทางพระพุทธศาสนาที่ทุกคนรู้และสามารถปฏิบัติได้ เป็นเครื่องมือควบคุมตนเองและไม่ไปเบียดเบียนกัน ให้เกียรติซึ่งกันและกัน ในวิมุตติมรรคกล่าวถึงความสำคัญของศีลว่าเป็นวรรณะสูงสุด เป็นอริยทรัพย์ ศีลเป็นเครื่องหมายภพภูมิของพระพุทธเจ้าทั้งหลาย เป็นการอาบน้ำโดยไม่ต้องมีน้ำ เป็นการรอบด้วยเครื่องหอม เป็นเงาที่ติดตามตน เป็นเครื่องประดับศรัทธาที่มนุษย์ทั้งหลายควรสวมใส่ เป็นเครื่องห่อหุ้มที่ศักดิ์สิทธิ์ เพราะศีลเป็นเครื่องมือเอาไว้ฝึกตนอันยอดเยี่ยม ถ้าบุคคลได้รักษาศีลจะเป็นผู้องอาจน่าเกียรติมาสู่มิตรสหายและเป็นที่ยรักของคนและเทวดาทั้งหลายเพราะศีลเป็นเครื่องมือในการควบคุมความประพฤติเป็นที่ตั้งแห่งบุญเป็นเนืองนิตย์^{๔๐} เป็นประโยชน์ต่อผู้ปฏิบัติและเพื่อความผาสุกของคนในสังคมนั้นเรื่องนี่ยังได้สะท้อนให้เห็นว่าการทำบุญรักษาศีล เป็นไปตามความเหมาะสมกับฐานะของแต่ละบุคคลในระดับของชาวบ้านก็เป็นไปอย่างเหมาะสมของฐานะชาวบ้าน กวีได้นำเสนอผ่านตัวละคร ดังปรากฏในคำขอตอนที่ พระฤาษีไตรคำสอนสุริยวงสา कुमार และนางไกรสรก่อนลาพระฤาษีเพื่อไปปกครองเมืองปัญจาลนคร ว่า

“พระระสีป็นไชยโชคกว้าง หื้อสองเชียงครานลูกรัก แล้วสอนผู้
 ผัว หื้อดีถึกรัก ที่จักสืบสร้างครองดิน เจ้าลูกรัก จุงฟังจริง ๆ
 เป็นเจ้าแผ่นดินปกครองไพร่ฟ้า หื้อมีใจหนิม ถือสืล ๘ -
 ๕ ตามคติธัมม์ พระพุทธ ต่อการสั่ง หื้อจำพิรุช อย่าไป
 ย่ำเบื่องทือแคม...ข้าสั่งสอน ไกสรหน่อเหน้า ผู้เป็นบุตรหญิง

^{๔๐} พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) และคณะ (แปล), **วิมุตติมรรค**, พิมพ์ครั้งที่ ๗, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓), หน้า ๑๑.

ลูกรัก ค้นว่านายหนี จากห้องสำนัก เมื่อเป็ลูกเต้าเทวี บ่เหมือน
อยู่พัก กับพ่อระสี จักเป็นเทวี พระนางแม่บ้าน พ่อจักสั่งสอน ทือ
นายหลายถ้าน จุงจำฟังเนอลูกรัก ปัญจสีล ทือเคียนคาคมัด กับ
ตัวหน่อเหน้านารี สัตว์มีชีวิต นายอย่าบุดี ชับอินทรี ชีวิต
ขอตขัว อยาลักสิ่งของ ที่เขาหวงห้าม นายอย่าบิตบังโลกรู้ ลูก
ผู้มี อยาไปเหล้นซู้ แอ่วสงเสพลู้หลายชาย อยาจูล่ายคต ทือ
เพื่อนตกใจ อยาจูเพื่อนววย เงินค่าพรอยบ้าง อยากินสุรา อยา
เมาล้าถ้าน ทือเผื่อผิดธัมม์แท้ทัก ทือนายนับถือ วาจาใจ ปรกกาย
ทือหมั้น ตามทำนองธัมม์พระพุทธ อยาข่มเหงเขา สัตว์คนมนุสส์
ทือเถิงแก่อันวววย อยาปองจ่านคิด ทือท่านสิบหาย ใจช่อโงง
คดเลี้ยวเกี่ยวตัน ทือมีใจใส ว่าไหนมีหั้น อยาจาคำพรางคตจ้อง
คำเจ็บแสบสู จูจี้จ่มฟอง สนส่อ ทือเขาชังอย่า ด้รื่องฟอง ทือ
ท่านผิดกัน แอ่วจูล่อคำ ทือตำขัดข้อง โทษเพื่อนบมี ตัวอย่าได้ห
ย้อง ยุยงคำกล่าวร้าย ตัดทอนเขา ทือคลาคลาดย้าย เสียที่ได้ ลา
ภัง ท่านชอบรัก โลงทัดแพงกัน ก็พ้อยได้ชัง เพราะตัวส่อสำ รส
ยา ขอยยวนหลังหน้า มักนินทาท่านนั กก็จักเห็นกัมม์ ตอบ
แทนถูกทัด เถิงถูกต้อตวนาย เต็มว่าชาตินี้ ตัวเทียวสิบหาย วอดว่า
ววย เหมือนชายคาหน ซาติหน้าแถมเวร จักเกลื่อนกลิ่ง เถิงนริยง
นารก มนุสส์สวรรค์ อยาหวังได้พบ เกิดเป็นเผ่าผู้คนเลย หลอนเจ้า
ลูกรัก เห่งยงเหยงหนีเสย ชับตามนี้เลย ฟังคำพ่อห้าม ก็จักเป็นดี มี
ของเทียงหมั้น เหมือนสมุทรวัง น้ำเล็ก อนันดา บมีที่ทีก แถมซาติ
หน้า ยาวนาน เกิดเป็นคนแล้ว ลวดเลยสวรรค์ จักถึงนิพพาน วัน
หนึ่งทือได้”^{๔๑}

๒) เรื่องการให้ทาน

ในวรรณกรรมคำวขอ ผู้แต่งได้นำความรู้เรื่องการให้ทานมาสอดแทรกไว้ เพราะทานเป็น
ข้อปฏิบัติที่ชาวล้านนาให้ความสำคัญ และเป็นหลักการสำคัญในพระพุทธศาสนาหลักการหนึ่ง เป็น
การสอนคนในสังคมให้รู้จักการแบ่งปัน เสียสละ รู้จักการบริจาค เพื่อลดความตระหนี่ถี่เหนียวใน
ตนเอง เมื่อคนในสังคมทำได้ก็จะช่วยให้ชีวิตอยู่เป็นสุขทั้งในโลกนี้และโลกหน้า อนึ่งเป็นอุบายสอนให้
ลดละเสียยังกิเลส คือราคะ โทสะ โมหะ เป็นไปเพื่อการดับทุกข์บรรลุมรรคความมุ่งหมายสูงสุดใน

^{๔๑} สุภาพ มานาและคณะ (ผู้ปริวรรต), **บวรระวงส์ไกรสร**, หน้า ๕๓ - ๕๔.

พระพุทธศาสนา คือพระนิพพาน ในคำขอได้แสดงให้เห็นถึงการให้ทานตอนที่สุริยวงสาธุการ ภายหลังจากเดินทางไปรับนางไกรสรกลับมาอยู่ที่เมืองปัญจาลนครแล้วจัดพิธีฉลองอย่างยิ่งใหญ่ แล้ว พระองค์ทรงมีบัญชาเหล่าเสนาอามาตย์ให้นิมนต์พระสงฆ์และสามเณรมาให้ศีล เจริญพระพุทธมนต์ แสดงธรรม แล้วตั้งโรงทานบริจาคทานด้วยข้าวน้ำโภชนาหารดังปรากฏในคำขอ ว่า

“เจ้าราชบุตร บุรุษลูกท้าว จอมเจืองเจ้าแทนทัน นิมนต์สังฆะ มา อยู่รอสนั แล้วตกแต่งทาน ภูษาชั้นเข้า จุลภัณฑ์ เททานทอดเจ้า สงฆ์ขุณเธรย่นพร้อม เทตทานัง ใจหวานอ่อนก้อม น้อมเนตรหน้าเท ทาน พระสังฆะ ถวายพรทวยตาม ปันสีกเทศธัมม์ ในวังคัมเจ้า แล้ว สังคหะ ตามร้ายแบบเบา สุตมนต์เย็นเมี้ยนพริก ฝ่ายราชการ ขุน นางคังคัต กรรมมหวดเจ้า เททาน จัดการเลี้ยงโต๊ะ โภชนาหาร กูก บอยแต่งทำ ตามครุไพรเจ้า แล้วยกมาถวาย ยามเที่ยงคาบเช้า ตามเพล เพราะคาบมือ อยากกินอันใด ไผบได้ย้อหลวงจ่ายหื้อทำบุญ ทังปลา แลขึ้น ตามแต่จักหุม เป็นการประชุม ครั้งนี้บ่น้อย”^{๔๖}

๓) เรื่องความกตัญญูกตเวทิต

กตัญญูกตเวทิต เป็นพุทธธรรมข้อหนึ่งที่มีความสำคัญในดำเนินชีวิตของคนในสังคม คุณธรรมข้อนี้เป็นหลักปฏิบัติของชาวพุทธโดยทั่วไปเป็นเครื่องหมายของคนดี เป็นต้นกำเนิดของความ ดิงามทั้งปวง กล่าวคือ เป็นผู้รู้อุปการะที่ท่านทำแล้วและตอบแทน ในพระพุทธศาสนาจัดเป็นบุคคลหา ได้ยากในโลก เพราะผู้ทำประโยชน์แก่ผู้อื่นโดยไม่หวังผลประโยชน์ตอบแทน ทำโดยความจริงใจ ตั้งใจ มิไม่มาก และผู้จะรู้ถึงอุปการะหรือระลึกถึงพระคุณนั้นแล้วทำตอบแทนคุณท่าน ผู้ใดมีความกตัญญู กตเวทิตต่อผู้มีพระคุณไม่ว่าจะเป็นบุพพการี ครูบาอาจารย์ หรือบุคคลใดแล้ว ย่อมเกิดความศรัทธาคล้อย ต่อตนเองและเป็นแบบอย่างที่ดีให้คนในสังคมได้เจริญรอยตามได้ ดังมาในวิมุตติมรรค ว่า หน้าที่ของผู้ ศึกษา ต้องศึกษาด้วยความตั้งใจจริงจัง ไม่ใช่ชั่วครั้งชั่วคราว ควรใช้วาจาสุภาพ สำรวมระมัดระวัง อ่อนน้อมถ่อมตน ในอิริยาบถทั้ง ๔ จะทำให้การฝึกปฏิบัติได้ผล เพราะต้องอาศัยอาจารย์ในการพร่ำ สอนไม่ควรดูหมิ่น^{๔๗} กตัญญูกตเวทิต จึงเป็นการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมขั้นพื้นฐานสำคัญในสังคม โดยเริ่มตั้งแต่สถาบันครอบครัวขยายสู่สถาบันอื่นต่อไป ความกตัญญูกตเวทิตโดยทั่วไปแล้วเป็นค่านิยม พื้นฐานที่สำคัญของสังคม ในคำขอได้แสดงให้เห็นถึงหลักกตัญญูกตเวทิตต่อผู้มีพระคุณผ่านตัวละคร ตอนที่พระฤาษีไตรศารับสุริยวงสาธุการมาเลี้ยงดูและคอยสอนวิชาอาคมต่างๆ ให้จนสามารถไปต่อสู้ กับยักษ์ พระฤาษีก็ไม่ได้หวังผลตอบแทนใดจากสุริยวงสาธุการ

^{๔๖} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๖ - ๕๗.

^{๔๗} พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) และคณะ (แปล), วิมุตติมรรค, หน้า ๖๖.

“พระระสี ยินคำห่อหล้า มีกรุณายิ่งนัก คำเมตตา เกิดในโศก
 คัด มาสังเวชหน้าองค์ชาย ว่าเจ้าลูกรัก บ่ถ้าไปไหน....พ่อจ้กรมรา
 พ่อเลี้ยง บ่ท้อได้เป็น เกทภัยมอดเพรียง หลอนใหญ่เสี้ยงโตดี แม่
 เจ้าทุกข์แล้ว มากมายดีหลี พ่อจ้ก้ห้อมี ความสุขชื่นกล้า บ่ถ้า
 น้อยใจ จงมีภายหน้า วิชาพ้อมีค้อยคิด แล้วพ่อจ้ก้สอน ห้อมีเคช
 ริทธิ์ ผจญผาบได้ทั้งปวง”^{๔๔}

เมื่อพระฤาษีไตรคำได้รับเอาทั้งสองมาเลี้ยงไว้ก็ให้ความรัก ความเมตตา สอนวิชาอาคม
 กิจการงานเรือนจนทั้งสองเติบโตใหญ่ ก่อนที่เจ้าสุริยวงศา कुमार และนางไกรสรจะจากไป สุดท้ายท่านได้
 สอนเรื่องการปฏิบัติตน ให้ทั้งสองตั้งมั่นในศีลธรรม แล้วทั้งสองระลึกถึงคุณพระฤาษีไตรคำและได้
 ทดแทนบุญคุณของพระฤาษี ด้วยการสร้างกุฏิ หออาหาร และเชือกฟางคำสั่งสอนของท่าน จึงชื่อว่าเป็น
 ผู้รู้กตัญญูทเวที ดังปรากฏในคำขอว่า

“สองกตัญญู คุณดีแกล้วยกล้า คิดตอบแทนพ่อให้ เอามิดและขวาน
 ไปฟันเอาไม้ มาแปลงก่อสร้างศาลา ป่าวเอาลูกน้อง ริพลแน่นหนา
 ค่าหมุ่บัณฑิต ตามทวยท่านเจ้า โรงทำกิน หุงแกงคาบเข้า มีแถมทั้งโรง
 อาบน้ำ ศาลาณชบ หลังงามชะว้าง สูงใหญ่กว้างถาวร ปูนดิน
 ลวาดพื้น มุงบนขาวผอน แปลงที่อยู่นอน เป็นห้องห้องชั้น ที่ตา
 เทียนไฟ ดอกไม้ย่องหั้น ชันบุชานบนน้อม น้ำบ่ดักกิน ก้ชุดไว้
 พร้อม บ่ไกลเลียบข้างคันไคนางแสวงหา ในดงไต่เต้า เขาขมุล
 มันลูกไม้ อันไคบ่มี นางเขาเมาไว้ ถวายพ่อเจ้าอัน ๆ ตักน้ำมาไว้ เต็ม
 หม้อกระถาง ข้าไปตัดฟัน หลัวจิงไม้แห้ง ครั่งถึงเวลา พรุกรุ่งแจ้ง สอง
 ลูกแพงคู่ช้อน สัพพอันไค ก้เยยะไว้พร้อม จิงขอจิมเจ้าเซียงซี ขอ
 ลาพ่อพระ ดาบศระสี ยอฮ้อชูลี พระกรกราบไหว้”^{๔๕}

คำขอ “บวระวงส์ไกรสร” เป็นวรรณกรรมที่ได้แต่งขึ้นเพื่อเป็นสื่อปลุกฝังความรู้และ
 คุณธรรมจริยธรรม เพื่อขัดเกลาสังคม โดยนำเอาหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาเป็นตัวชี้แนะเรื่อง
 และใช้เป็นเครื่องมือสำคัญในการสั่งสอนเพื่อเป็นประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิตของคนในสังคม เพราะ
 หลักธรรมที่ปรากฏเป็นความรู้ง่ายๆ ซึ่งทุกคนในสังคมสามารถนำไปปฏิบัติได้ ดังคำขอได้เสนอหลัก
 ความรู้และการปลุกฝังจริยธรรมจริยธรรมด้านต่างๆ ได้แก่ ความรู้ที่เป็นความจริงของชีวิต เรื่องกรรม

^{๔๔} สุภาพ มานาและคณะ(ผู้ปริวรรต), บวระวงส์ไกรสร, หน้า ๕๕.

^{๔๕} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๕.

เรื่องศีลอันเป็นข้อบัญญัติพื้นฐานของสังคมที่เน้นยำและให้เข้าใจเรื่องการควบคุมกาย วาจา ใจ เรื่อง การให้ทาน พรหมวิหารธรรม ๔ ความกตัญญูทศกัณฑ์ หน้าที่และความไม่ประมาท ถ้าคนในสังคม ปฏิบัติตามหลักธรรมดังกล่าว สังคมก็จะมีแต่ความสุขความเจริญ

๔.๔ การใช้คำขอ “บวระวงส์ไกรสร” ในสังคมไทย

การนำวรรณกรรมคำขอ “บวระวงส์ไกรสร” ไปประยุกต์ใช้ในสังคมไทย ก่อนอื่นนั้นควร จะศึกษาของการสื่อสารโดยใช้วรรณกรรมว่ามีความสำคัญต่อสังคมไทยอย่างไร วรรณกรรมทุกเรื่อง เป็นผลงานการสร้างสรรค์ขึ้นมาผ่านกระบวนการคัดสรรผ่านความคิดภูมิปัญญาของมนุษย์อันเกิดจาก การเรียนรู้หรือว่าการหาประสบการณ์แล้วนำมาถ่ายทอดเป็นวรรณกรรม มนุษย์เราไม่สามารถจะ คิดค้นหรือกำหนดอะไรออกมาโดยไม่ผ่านประสบการณ์นั้นไม่ได้ หรือที่เราเรียกว่า ภูมิปัญญามนุษย์ เป็นสัตว์ที่ต้องใช้สมองเพื่อสร้างสรรค์ภูมิปัญญาสร้างความมั่นคงให้กับสังคมของตนเอง แม้กระทั่งการ ดำรงรักษาร่างกายของตัวเองก็ต้องใช้ภูมิปัญญาในการศึกษาค้นคว้า เพราะมนุษย์ยังมีความ ต้องการอาหารที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่ม และยารักษาโรค ด้วยเหตุนี้จึงทำให้มนุษย์สามารถสร้างสรรค์ ผลงานทางศิลปะออกมาได้อย่างหลากหลายเพื่อตอบสนองความต้องการของร่างกายจิตใจของตนเอง และสังคมที่ตนอาศัยด้วยวรรณกรรมจึงเป็นส่วนหนึ่งของผลงานทางภูมิปัญญาที่ได้คิดค้นออกมาแล้ว จำเป็นต้องวางวัตถุประสงค์ในการสื่อสารออกไปซึ่งอาจจะมีการเขียนจากประสบการณ์จริงหรือได้รับ การถ่ายทอดมาจากรุ่นสู่รุ่นจนเกิดเป็นองค์ความรู้สร้างอิทธิพลต่อผู้แต่งและไปสู่สังคมในหลายๆ ด้าน อีกทั้งนำวรรณกรรมไปประยุกต์ใช้ในสังคมนั้นมีวิธีที่หลากหลายแล้วแต่ว่าจะนำไปประยุกต์ใช้แบบใด ให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อบุคคลและสังคมซึ่ง กรรณิการ์ พันชนะ ได้แสดงความคิดเห็นว่า “การนำเสนอ เนื้อหาของวรรณกรรมท้องถิ่นไปสู่สังคมจำเป็นจะต้องปรับเปลี่ยนรูปแบบจากอดีตให้เหมาะสมกับยุค สมัยปัจจุบัน แต่ยังคงความเป็นอัตลักษณ์ เช่น ภาษา ไว้บ้างไม่ควรปรับเปลี่ยนหรือแปลงไปเสียหมด เพราะจะทำให้ขาดอรรถรสในการอ่านและการฟัง”^{๔๖} และท้ายที่สุดนั้นวรรณกรรมจะสามารถ ยกกระดับความคิดจิตวิญญาณให้สูงขึ้นบนพื้นฐานของความเชื่อในศาสนาที่ตนนับถือ และก่อนจะ ทราบถึงการประยุกต์ใช้ผู้ศึกษาจะขอกล่าวถึงเป้าประสงค์ของการรังสรรค์วรรณกรรมเพื่อนำไปใช้โดย หลักการแล้วการสร้างสรรคผลงานทางวรรณกรรมหลายๆ เรื่องเช่น วรรณกรรมที่เป็นวรรณคดีซึ่งเรา ได้เรียนกันมตั้งแต่สมัยประถมศึกษา มัธยม หรือวรรณกรรมที่เป็นของท้องถิ่นดังเช่น วรรณกรรมคำขอ “บวระวงส์ไกรสร” ซึ่งเป็นวรรณกรรมล้านนาที่แต่งโดยใช้ฉันทลักษณ์แบบคำขอ ซึ่งได้ศึกษาไป แล้วในบทที่สองก็มีจุดประสงค์ในการแต่งแล้วนำมาถ่ายทอด วรรณกรรมแต่ละเรื่องจะไม่เกิดขึ้นอย่าง

^{๔๖} สัมภาษณ์ กรรณิการ์ พันชนะ, ผู้ช่วยศาสตราจารย์, อาจารย์ประจำภาควิชาภาษาไทย คณะ มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่, ๒๒ พฤษภาคม ๒๕๖๑.

เลื่อนลอยอย่างแน่นอนและการเกิดวราณกรรมหรือวราณคติของท้องถิ่นส่วนใหญ่แล้วมักมีต้นเค้ามาจากความเชื่อตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา

พระพุทธศาสนาเป็นสถาบันหนึ่งในการช่วยขัดเกลาสังคมไทยให้เป็นสังคมที่มีระบบระเบียบรู้จักกฎเกณฑ์รู้จักบุคคลรู้จักการวางแผนควบคุมการประพฤติปฏิบัติรู้จักการใช้ประโยชน์ร่วมกันรู้จักการทำมาหากินการดำรงชีวิตอยู่ร่วมกัน ในสังคมย่อมมีบุคคลหลายบุคคลเช่น เพศชาย เพศหญิง เป็นเด็ก เป็นผู้ใหญ่ เป็นผู้อาวุโส เป็นนักบวช เป็นข้าราชการ เป็นผู้ปกครอง ซึ่งมีหลากหลายสถานะภาพทุกคนต่างก็ทำหน้าที่ของตนไปโดยผ่านกระบวนการการขัดเกลาทางสังคมมาตั้งแต่ยังเล็กๆ การขัดเกลาทางสังคมจึงเป็นกระบวนการที่ทำให้คนในสังคมรู้จักคุณค่า กฎเกณฑ์ ระเบียบ แบบแผนในกลุ่มหรือในสังคมตามที่ได้วางไว้ รวมถึงการอธิบายรูปแบบการอยู่ในสังคมเพราะเมื่อมีคนเข้ามาอยู่รวมกันแล้วก็นำมาซึ่งปัญหาต่างๆ แต่สังคมก็ย่อมกำหนดให้มีกระบวนการขัดเกลาสังคมเพื่อความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของสมาชิกในสังคม การสร้างบุคคลบุคคลหนึ่งขึ้นมาในสังคมนับเป็นกระบวนการที่สำคัญซึ่งสังคมต้องให้ความสำคัญเป็นอย่างมากเพราะสังคมต้องเป็นตัวกำหนดพฤติกรรม บทบาท หน้าที่และความคาดหวังของสังคมไว้ แต่ทั้งนี้ก็ขึ้นอยู่กับคุณภาพ ประสิทธิภาพของกระบวนการในการขัดเกลาทางสังคมว่าจะสามารถอบรมบ่มเพาะให้มีคุณภาพชีวิตเป็นที่ยอมรับมากน้อยเพียงใดก็ขึ้นอยู่กับแต่ละสังคม สถาบันทางศาสนาจึงมีความสำคัญต่อการขัดเกลาทางสังคมเป็นอย่างมากประเทศไทยนั้นนับถือพระพุทธศาสนามาเป็นเวลายาวนานแล้วมีสถาบันหลักสามสถาบันอันได้แก่ สถาบันชาติ สถาบันศาสนา และสถาบันพระมหากษัตริย์ ซึ่งคนไทยทุกคนจะต้องให้ความเคารพนับถือแสดงความรักความกตัญญู ความจงรักภักดีต่อบ้านเมืองของตนเอง แต่กว่าจะถึงกระบวนการเหล่านี้ได้ก็ต้องผ่านสถาบันหลักที่สำคัญคือศาสนา โดยจะทำหน้าที่เป็นตัวแทนสำคัญในการสร้างสรรค์สังคม

ประชากรส่วนใหญ่ของประเทศไทยยอมรับนับถือเอาพระพุทธศาสนาเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจในการทำมาหากินและวางแบบการประพฤติปฏิบัติ มีวัดเป็นศูนย์รวมจิตใจและกิจกรรมทางสังคมโดยมีพระภิกษุสงฆ์สามเณรเป็นผู้ถ่ายทอดน้ำธรรมคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เหล่านี้เป็นสิ่งสำคัญและจำเป็นในการช่วยขัดเกลาสังคม ส่งเสริมศีลธรรมจริยธรรม ความประพฤติที่ถูกที่ควรตามหลักของพระไตรปิฎก เพื่อส่งเสริมการดำเนินชีวิตของคนในสังคมให้มีระบบระเบียบรู้จักการวางแผนมีแบบแผนในการดำรงชีวิตเพื่อการสร้างพลังกายพลังใจให้แก่สมาชิกในสังคมได้เจริญเติบโตอย่างมีคุณภาพ ทุกวันนี้ประเทศไทยได้รับอิทธิพลแนวความคิดความเชื่อแบบตะวันตกเข้ามา จึงทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างมาก ส่งผลต่อระบบความคิด ศาสนา ขนบธรรมเนียม ประเพณีวัฒนธรรมอันดีงามของไทยที่สืบทอดกันมาอย่างช้านาน คนในสังคมเริ่มห่างไกลจากพระพุทธศาสนา มุ่งเน้นสู่สังคมที่เป็นสังคมแบบทุนนิยมมีเทคโนโลยีการสื่อสารเข้ามาทำให้สังคมเกิดความวุ่นวายความแตกแยกและความคิดเห็นที่ไม่ลงตัวปัญหาเหล่านี้ได้แทรกซึมเข้าไปอยู่ในทุกสถาบันแม้กระทั่งสถาบันที่เล็กที่สุดคือ

สถาบันครอบครัวซึ่งเป็นสถาบันที่สำคัญในการบ่มเพาะเลี้ยงดูเด็กที่จะเติบโตเป็นผู้ใหญ่ให้เป็นคนดีมีศีลธรรมแต่ปัจจุบันนี้ปัญหาต่างๆได้แทรกซึมเข้าไปจนไม่สามารถแยกได้ว่าอะไรมาก่อนและอะไรมาทีหลัง ขาดเหตุและผลปัญหาในการพิจารณาไตร่ตรอง ทุกคนต้องอยู่กับหน้าที่ที่สังคมกำหนดโดยนำแนวคิดแบบตะวันตกเข้ามาบีบคั้นสภาพทางสังคม เศรษฐกิจ การศึกษา ทำให้คนในสังคมมีความเห็นแก่ตัวมากขึ้นทุกที พุทธธรรมจึงเป็นเครื่องมือสำคัญที่จะฟื้นฟูปลูกฝังทัศนคติให้คนในสังคมไทยมีความสุขสงบสันติพ้นจากความเสื่อมทั้งหลาย เช่น ปัญหาอาชญากรรม ปัญหาการคอร์รัปชัน ปัญหายาเสพติด ปัญหาความยากจน และปัญหาครอบครัว เป็นต้น ถ้าชาวพุทธเข้าใจหลักการสำคัญของพระพุทธศาสนาแล้วนำไปประพฤติปฏิบัติโดยนำไปผนวกกับการใช้ในชีวิตเพื่อความอยู่รอดในสภาวะวิกฤตปัจจุบัน ก็จะเสมือนเป็นการสร้างภูมิคุ้มกันในการรักษาตนเองและคนรอบข้างรวมถึงผู้อื่นในสังคมให้มีความปลอดภัยอีกทั้งยังช่วยรักษา ประเพณีวัฒนธรรมวัฒนธรรมดั้งเดิมของไทย ให้คงอยู่สืบต่อไปชั่วลูกชั่วหลาน

ในหัวข้อนี้เป็นการศึกษาพุทธธรรมที่ปรากฏในวรรณกรรมคำวซอ “บัวระวงส์ไกรสร” เพื่อการประยุกต์ใช้ในสังคมไทย วรรณกรรมเรื่องนี้เป็นศิลปะการนิพนธ์แขนงหนึ่งของสังคมซึ่งสร้างสรรค์ออกมาด้วยภูมิปัญญา ต้องอาศัยประสบการณ์ความเชี่ยวชาญองค์ความรู้ของผู้แต่ง ซึ่งใช้ภาษาที่มีส่วนสำคัญในการสื่อสารเป็นตัวถ่ายทอดให้สังคม เมื่อก้าวถึงภาษาแล้วภาษาเป็นอุปกรณ์หรือเครื่องมืออย่างหนึ่งที่มีความสำคัญต่อการถ่ายทอดความรู้ สั่งสอน อบรมแนวคิด ความเชื่อ ค่านิยม องค์ความรู้ทางวิชาการต่างๆล้วนต้องอาศัยภาษาในการสื่อสารกับคนในสังคม ซึ่งมีหลายวิธี เช่นผ่านกระบวนการพูดหรือที่เรียกว่า “มุขปาฐะ” หรือกระบวนการเขียนเรียกว่า “ลายลักษณ์อักษร” ทำให้วัฒนธรรมทางด้านภาษาและวรรณกรรมกลายเป็นสมบัติอันล้ำค่าของสังคมมาจวบจนถึงทุกวันนี้ ในที่นี้ผู้ศึกษาจะได้กล่าวถึงการประยุกต์ใช้ในสังคมไทยโดยได้แบ่งออกเป็น ๔ ประเด็นดังนี้

๔.๔.๑ ส่งเสริมการเรียนรู้ด้านภาษาและวรรณกรรมล้านนา

ก่อนอื่นจะกล่าวถึงความสำคัญของการศึกษาเสียก่อนเพื่อทบทวนความเข้าใจเรื่องการส่งเสริมการเรียนรู้ของมนุษย์ การศึกษากับชีวิตเป็นสิ่งที่ต้องควบคู่กันไปไม่สามารถแยกออกจากกันได้ การใช้ชีวิตให้อยู่รอดได้ในสังคมจำเป็นต้องอาศัยการศึกษา เพราะการศึกษาเป็นพื้นฐานที่มีความสำคัญ ต่อการพัฒนาคนและสังคมให้คนที่สมบูรณ์แบบในฐานะซึ่งเป็นสมาชิกของสังคม ให้เป็นคนมีคุณภาพ คุณธรรมจริยธรรม กล่าวคือ การศึกษาช่วยสร้างจิตสำนึกในการเป็นมนุษย์มีจิตใจที่เข้มแข็งมีอารยะธรรมทางปัญญาและความงามทางจิตใจ การศึกษาจึงมีความสำคัญหลายอย่าง อาทิ การสร้างให้คนมีความรู้เพื่อให้อยู่รอดสังคม สอนให้รู้จักการประกอบอาชีพเลี้ยงชีพอย่างสุจริต สอนให้มีความอดทนอดกลั้นต่อสู้กับอุปสรรคในชีวิต สอนให้เป็นคนสามารถยกระดับจิตใจให้สูงขึ้น สอนให้รู้จักการเสียสละประโยชน์ส่วนตนเพื่อส่วนรวม เป็นต้น การศึกษาจึงเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับบุคคลทุก

เพศทุกวัย การให้การศึกษาแก่คนนั้นจำเป็นจะต้องส่งเสริมให้ได้รับการศึกษาทั้ง ๓ ด้าน คือ การให้ความรู้ความเข้าใจ ความคิด การแก้ไขปัญหา ซึ่งเรียกว่า พุทธิพิสัย นอกจากนั้นแล้วจะต้องเกิดความสนใจ ชื่นชมยินดี มีค่านิยมที่ดี เจตคติที่ดี เรียกว่า จิตพิสัย และสุดท้ายต้องให้ความชำนาญ เชี่ยวชาญ คล่องแคล่ว เรียนรู้จากการปฏิบัติ เรียกว่า ทักษะพิสัย ทั้งนี้เพื่อให้ผู้ที่ได้รับการศึกษาถึงพร้อมด้วยความรู้ สติปัญญา จิตใจดีงาม ร่างกายสมบูรณ์ จึงจะเรียกว่าเป็นมนุษย์โดยแท้จริง^{๔๗} ดังคำกล่าวที่ว่า “รากฐานของดีก็คืออิฐ รากฐานของชีวิตคือการศึกษา” ความแข็งแรงมั่นคงของสิ่งปลูกสร้าง เช่น ฐานตึกวิศวกรย่อมต้องสร้างให้มีความแข็งแรง ทนทาน ไม่เอนเอียง จึงจะได้ชื่อว่าเป็นตึกที่สง่างามแข็งแรง น่าอาศัย รากฐานชีวิตมนุษย์ก็เช่นกัน มนุษย์ต้องได้รับการศึกษาที่ดีถูกต้อง เพื่อการสร้างชีวิตให้สมบูรณ์สามารถต้านทานกับอุปสรรคปัญหาต่างๆ ที่เข้ามาในชีวิตได้ ซึ่งผ่านความเข้าใจและการปฏิบัติโดยวิธีการต่างๆ ในที่นี้ผู้ศึกษาจะได้กล่าวเฉพาะวิธีส่งเสริมการศึกษาทางด้านภาษาและวรรณกรรมเพียงอย่างเดียวเพื่อให้สอดคล้องกับประเด็นที่ตั้งไว้ คือ การส่งเสริมการเรียนรู้ด้านภาษาและวรรณกรรมล้านนา วรรณกรรมคำขอ “บวระวงส์ไกรสร” สามารถเป็นเครื่องมือในการส่งเสริมการเรียนรู้ด้านภาษาและวรรณกรรมล้านนาได้เป็นอย่างดี ในปัจจุบันประเทศไทยภาษาของท้องถิ่นกำลังประสบกับภาวะวิกฤติ วรรณกรรมท้องถิ่นกำลังเลือนหายไปจากสังคมไทย คนรุ่นใหม่กำลังเพิกเฉยและพยายามเลิกพูดภาษาของท้องถิ่นทั้งยังไม่ชื่นชมวัฒนธรรมทางด้านภาษาและวรรณกรรมท้องถิ่น จนเกิดคำสบประหม่าว่า ถ้าใครพูดภาษาถิ่นก็จะถูกกลุ่มเพื่อนหรือคนในสังคม ดูถูกเหยียดหยามว่าเป็นบ้านนอกคอกนาไม่ทันสมัย จึงเหลือเพียงแต่คนเฒ่าคนแก่และคนวัยกลางคนเท่านั้นที่ยังพูดและเข้าใจหวงแหนในวัฒนธรรมทางภาษาและวรรณกรรมท้องถิ่นของตนเอง ดังที่ แสงเอ๋ย สุริยะมลและวิทวีช ทีโน ได้กล่าวว่า ภาษาและวรรณกรรมท้องถิ่นมีความสำคัญกับการส่งเสริมการศึกษา คำสอนทางพระพุทธศาสนาเพราะเป็นแหล่งภูมิปัญญาของสังคมทางหนึ่งซึ่งเป็นบ่อเกิดของประเพณีและวัฒนธรรม กิจกรรมต่างๆ ของชาวล้านนา ช่วยเป็นเครื่องมือสร้างความสุขความอบอุ่นความสามัคคีให้เกิดขึ้นกับคนในครอบครัว เครือญาติ คนในชุมชน ทุกเพศทุกวัยผ่านภาษาที่ใช้กันในชีวิตประจำวัน ได้แก่ตัวหนังสือและคำพูด และยังเป็นเครื่องมือที่แสดงให้เห็นถึงความเจริญมั่นคงทางวัฒนธรรมของชาวล้านนา^{๔๘} วรรณกรรมคำขอ “บวระวงส์ไกรสร” จึงเป็นเครื่องมือสำคัญอย่างหนึ่งที่จะช่วยสอนคนในสังคมล้านนาโดยเฉพาะเยาวชน “คนเมือง”^{๔๙} เด็กรุ่นใหม่ให้หวนมาอนุรักษ์และ

^{๔๗} ภาณุเดช หงษาวงศ์, **ทักษะและเทคนิคการสอน**, (เชียงใหม่: โปรแกรมวิชาการประถมศึกษา คณะครุศาสตร์ สถาบันราชภัฏเชียงใหม่, ๒๕๔๗), หน้า ๘.

^{๔๘} สัมภาษณ์ แสงเอ๋ย สุริยะมล และวิทวีช ทีโน, ผู้เชี่ยวชาญด้านภาษาและการขับขานวรรณกรรมล้านนา, ๒๖ พฤษภาคม ๒๕๖๑.

^{๔๙} คนเมือง หมายถึง สรรพนามชาวไทยวนซึ่งอาศัยอยู่ทางภาคเหนือตอนบนของประเทศไทยใช้เรียกแทนตนเองซึ่งรวมไปถึงภาษาพูด (คำเมือง) และตัวอักษร(ตัวเมือง)

เรียนรู้ภาษาและวรรณกรรมของท้องถิ่นล้านนา ผ่านการอ่านและการพูดอย่างซ้ำๆ ผู้อ่านหรือผู้ฟังจะรับเอาภาษาและเนื้อหาวรรณกรรมเข้ามาอย่างไม่รู้ตัว ก่อให้เกิดการเรียนรู้ทางด้านภาษาและยังเน การฝึกทักษะการใช้ภาษาให้ผู้อ่านและผู้ฟังได้สังเกตจดจำและนำไปใช้เพื่อการสื่อสารเกิดเป็นภาษาที่ ดี เพราะมีแบบอย่างจากวรรณกรรม รวมถึงจะทำให้รู้ข้อบกพร่องด้านการใช้ภาษา “คำเมือง”^{๕๐} ให้มี ความถูกต้องแม่นยำในภาษาผ่านวรรณกรรมคำวซอ “บัวระวงส์ไกรสร” นอกจากจะให้ได้เรียนรู้ด้าน ภาษาแล้วยังส่งเสริมความรู้ด้านฉันทลักษณ์การร้อยกรองคำประพันธ์ประเภท “คำว” ของล้านนา และสามารถอ่านหรือขับทำนองของคำวล้านนาได้

๔.๔.๒ เสริมสร้างอิทธิพลต่อแนวความคิดและวิถีชีวิตของผู้อ่านหรือผู้ฟังวรรณกรรม

วรรณกรรมล้านนาเป็นวรรณกรรมท้องถิ่นของล้านนาที่ถูกถ่ายทอดออกมาในลักษณะของ หนังสือ หรือปรากฏออกมาในรูปแบบลายลักษณ์อักษร ไม่ว่าจะเป็นอักษรธรรมล้านนาหรืออักษรไทย ซึ่งจารลงในใบลาน เขียนลงในพับสา แม้กระทั่งพิมพ์ลงในสมุดแบบฝรั่ง หรือพิมพ์ลงในกระดาษแบบ ที่เห็นในปัจจุบันก็ตาม เนื้อหาของวรรณกรรมที่เราอ่านหรือได้ฟัง อาจสามารถสร้างอิทธิพลต่อ แนวความคิดหรือการเปลี่ยนแนวคิด ค่านิยม ของบุคคลนั้นหรือค่านิยมในการดำเนินชีวิตทางสังคมได้ กล่าวคือ วรรณกรรมมีส่วนในการสร้างระบบความคิดให้รู้สึกชอบ เกลียดชัง โกรธแค้น นำสงสาร เป็น แรงบันดาลใจ สร้างขวัญกำลังใจไปตามท้องเรื่องหรือเนื้อหาที่นำเสนอผ่านตัวละคร ฉาก เหตุการณ์ ต่างๆ ได้ ในทางตรงกันข้าม วรรณกรรมที่มีอิทธิพลต่อผู้อ่านดังกล่าวก็สามารถส่งผลให้ผู้อ่านหรือผู้ฟัง เกิดความรู้และแรงบันดาลใจในการสร้างวรรณกรรมของตนเองขึ้นมาได้อีก เพราะวรรณกรรมจะเป็น เสมือนกระจกที่สะท้อนความเป็นไปของสังคมในยุคนั้นๆ เมื่ออยู่คนละยุคสมัย วิธีการดำเนินชีวิต สภาพสังคม ผู้คนก็ต่างกัน สังคมที่เปลี่ยนไป ก็อาจส่งผลต่อการสร้างวรรณกรรมซึ่งต้องมีผลต่อเนื้อหา และรูปแบบการนำเสนอให้เหมาะสมต่อยุคสมัย วรรณกรรมคำวซอ “บัวระวงส์ไกรสร” อาจเกิดเป็น แรงบันดาลใจให้ผู้อ่านแปลจากการนำเสนอรูปแบบดั้งเดิมซึ่งเป็นภาษาที่เข้าใจยากกับคนในยุค ปัจจุบันมาแปลเป็นสำนวนแบบร้อยแก้วธรรมดา บางทีอาจนำเสนอเป็นรูปแบบของนิทานพื้นบ้าน เรื่องสั้น และสอดแทรกเรื่องพุทธธรรมบางข้อที่เข้าใจง่ายๆ เข้าไป ดิเรก อินจันทร์ ได้กล่าวว่า วรรณกรรมท้องถิ่นของล้านนามีเค้าโครงมาจากชาดกและนิทานท้องถิ่นที่ถ่ายทอดสืบกันมาจากคำว ธรรมก่อนแล้วจึงแต่งมาเป็นคำวซอ ดังเช่น คำวซอ “บัวระวงส์ไกรสร” ก็มีต้นเค้ามาจากคำวธรรมซึ่ง ถ่ายทอดในลักษณะการเทศนาสั่งสอน แต่ผู้แต่งต้องการนำเสนอในรูปแบบชาวบ้านจึงได้นำเสนอผ่าน ฉันทลักษณ์แบบคำวซอ แต่เนื้อหาของวรรณกรรมก็ยังคงเป็นเรื่องราวการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม ทางพระพุทธศาสนาซึ่งปรากฏหลักธรรมอยู่หลายข้อซึ่งเป็นธรรมที่เหมาะสมและมีความจำเป็นต่อการ

^{๕๐} คำเมือง หมายถึง ภาษาพูดของชาวไทยวนซึ่งอาศัยอยู่ทางภาคเหนือตอนบนของประเทศไทย

ดำเนินชีวิตของฆราวาส^{๕๑} โดยให้สอดคล้องและเหมาะสมกับเด็กหรือเยาวชนยุคใหม่ตามสภาพสังคมที่กำลังเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว

๔.๔.๓ เป็นเครื่องมือช่วยกระตุ้นความคิดและความบันเทิง

วรรณกรรมคำขอ “บัวระวงส์ไกรสร” หรือวรรณกรรมล้านนาหลายเรื่องเมื่ออ่านแล้วทำให้เกิดความสนุกสนานเพลิดเพลิน ผู้อ่านหรือผู้ฟังจะตื่นเต้นและรอลุ้นต่อไปว่าตอนหน้าจะเกิดเหตุการณ์อะไรขึ้นต่อไปผู้อ่านหรือผู้ฟังอาจคาดเดาความเป็นไปได้ ซึ่งไม่มีผิดหรือถูก สมองจะถูกกลับผ่านระบบความคิดหรือการสัมผัสประสบการณ์ของผู้อ่านหรือผู้ฟังเอง นับเป็นการสร้างความคิดหรือจินตนาการให้เกิดขึ้นอย่างไม่รู้ตัว และอาจทำให้คิดค้นเนื้อหาหรือการนำเสนอตัวละครขึ้นมาใหม่ แม้กระทั่งองค์ประกอบอื่นๆ เช่น ฉาก เพิ่มเติมเนื้อหาหรือสถานการณ์ใหม่ขึ้นอีก เป็นต้น เพื่อสร้างความบันเทิงให้เข้ากับผู้อ่านหรือผู้ฟังในยุคปัจจุบัน ความคิดหรือจินตนาการนั้นส่วนมากแล้วเป็นสิ่งที่ยังไม่เกิดขึ้นในปัจจุบัน แต่เป็นสิ่งที่ไกลออกไปจากปัจจุบันอาจเป็นจริงหรือไม่ก็ได้ อย่างไรก็ตาม วรรณกรรมล้านนาในอดีตหลายเรื่องก็ถือเป็นเครื่องมือในการกระตุ้นความคิดให้นักเขียนหรือผู้อ่านที่สนใจวรรณกรรม และนำเสนอโดยการประยุกต์ให้เป็นวรรณกรรมแนวใหม่สามารถนำไปเขียนเพื่อนำเสนอสู่สังคมในยุคปัจจุบันอย่างลงตัวได้

๔.๔.๔ ช่วยบ่มเพาะจิตสำนึกอันดีงามให้แก่สังคม

ความสัมพันธ์ของวรรณกรรมกับสังคมนั้นเป็นสิ่งที่สะท้อนให้เห็นวัฒนธรรมทางแนวคิด ความเชื่อ ค่านิยม ประเพณี สังคม วัฒนธรรม การดำเนินชีวิต วรรณกรรมจึงเป็นเสมือนเครื่องมือทางวัฒนธรรมที่บอกความเป็นไปของสังคมนั้นๆ กล่าวคือ การถ่ายทอดให้คนอีกรุ่นหนึ่งได้รู้เรื่องราวของคนรุ่นก่อนก่อให้เกิดความเข้าใจเรื่องราวของคนรุ่นก่อนจึงเป็นเสมือนสายธารเชื่อมโยงวัฒนธรรมของคนสังคมและประเทศชาติ วรรณกรรมจะมีวัตถุประสงค์ในการสื่อแตกต่างกันออกไป เช่น เครื่องมือในการเล่าถึงประเพณีนิยม สอนคติชีวิต การศึกษา อาหารการกิน บ้านเรือน กฎหมาย ฯลฯ เป็นต้น วรรณกรรมจึงเป็นสมบัติทางภูมิปัญญาที่ล้ำค่าของแต่ละสังคม การสร้างสรรค์วรรณกรรมคำขอ “บัวระวงส์ไกรสร” เรื่องนี้ก็เป็นหนึ่งในวรรณกรรมคำขอล้านนาหลายๆ เรื่อง ที่ผู้แต่งได้แสดงคิตแลงคิดทางสังคมโดยเฉพาะการกตเลลาสังคมด้วยหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา มีการสอดแทรกไว้ตามพฤติกรรมของตัวละครซึ่งนำเสนอแตกต่างกันออกไป และการอ่านหรือการฟังคำขอ “บัวระวงส์ไกรสร” ต้องอาศัยการพิจารณาไตร่ตรองอย่างลึกซึ้ง บางทีการอ่านแบบผิวเผินก็อาจทำให้ผู้อ่านหรือผู้ฟังไม่เข้าใจพาลจะตำหนิตัวละครที่ทำผิดศีลธรรมกลายเป็นไม่ส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมความดีงาม

^{๕๑} สัมภาษณ์ ดิเรก อินจันทร์, ดร., นักวิชาการศึกษาศูนย์โปลานศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่, ๑๘ พฤษภาคม ๒๕๖๑.

ให้สังคมได้ แต่ถ้าหากพิจารณาอย่างลึกซึ้งผู้อ่านก็จะเข้าใจสิ่งที่ผู้แต่งต้องการนำเสนอเพื่อกล่าวสอนธรรมให้แก่คนในสังคม เช่น ตัวละครที่ไม่ตั้งอยู่ในศีลไม่รักษาศีลให้เป็นปกติ ก็จะต้องประสบกับความทุกข์กายทุกข์ใจ เกิดความล้มเหลวในชีวิต และโยงไปหาเรื่องกรรมที่ตนเองได้กระทำล้วนมีเหตุและปัจจัยทำให้กิเลสตัณหา ครอบงำจนเกิดความทุกข์ต่างๆ นานา ไม่เพียงแต่เท่านั้นวรรณกรรมยังนำเสนอสิ่งที่ทำให้ผู้อ่านสะท้อนอารมณ์ เช่น ความตาย ความพลัดพราก ความโกรธ ความรัก ความอิจฉา ริษยา เป็นต้น ผ่านตัวละครและสถานการณ์ในเรื่อง ซึ่งทำให้ผู้อ่านหรือผู้ฟังเกิดความตระหนักตามตัวละครและส่งผลต่อความคิดของผู้อ่านหรือผู้ฟังเอง สมมติว่าถ้าเหตุการณ์ดังที่ปรากฏในวรรณกรรมหรือตัวละครจะก่อให้เกิดปัญหาอย่างไร แก้ได้อย่างไร ผู้อ่านสามารถรับรู้ต้นเหตุของปัญหาได้ด้วยตนเอง การบ่มเพาะความดีงามหรือศีลธรรมให้แก่สังคม ผู้อ่านสามารถพิจารณาได้ว่าหลักการทางศีลธรรมหรือพุทธธรรมนั้นนำเสนอมาแล้วในอดีต จึงต้องทำความเข้าใจให้รอบด้านเพราะต่างคนต่างวาระกับผู้อ่าน การบ่มเพาะความดีงามก็มีวิธีการที่ต่างวาระเช่นกัน วรรณกรรมเรื่องนี้สามารถช่วยให้ผู้อ่านหรือผู้ฟังใช้ความคิดไตร่ตรองตามพฤติกรรมของตัวละครบนพื้นฐานของเหตุปัจจัยที่เป็นไปได้ เช่น เรื่องศีล ตามความเป็นจริงมนุษย์ทุกคนก็มีทั้งคนมีศีลและไม่มีศีล ซึ่งมีทั้งการปฏิบัติอย่างเคร่งครัดและหย่อนยานตามแต่ละบุคคล แต่ผู้แต่งเพียงพยายามแสดงให้เห็นว่าการรักษาศีลจะเกิดผลหรืออานิสงส์อย่างไร และการไม่รักษาศีลจะมีผลอย่างไร เป็นต้น ดังที่ กรรณิการ์ พันชนะ กล่าวไว้ในปัจจุบัน วรรณกรรมท้องถิ่นหลายเรื่องของไทยยังมีความสำคัญในการแสดงถึงวัฒนธรรมประเพณีหลักธรรมคำสอนตามแนวทางพระพุทธศาสนาซึ่งบ่งบอกความเป็นเอกลักษณ์และอัตลักษณ์ทางด้านภาษาของคนไทยจึงมีความจำเป็นที่จะต้องศึกษาเรียนรู้และถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่น การนำเสนอวรรณกรรมในรูปแบบที่แตกต่างไปจากในอดีตก็มีความสำคัญและมีความจำเป็นที่จะต้องให้คนรุ่นหลังได้ศึกษาเรียนรู้ภูมิปัญญาของท้องถิ่นเอาไว้เช่นกัน^{๕๒}

คำวขอ “บวระวงส์ไกรสร” เป็นเรื่องที่คนในสังคมล้านนาโดยเฉพาะเยาวชนรุ่นใหม่ควรศึกษาให้เข้าใจถึงเป้าหมายของการแต่ง หรือวัตถุประสงค์ของผู้แต่งที่ต้องการสื่อเรื่องราวเหล่านี้ ออกมาสู่สังคมซึ่งผู้ปกครอง ครูอาจารย์สามารถนำไปบูรณาการสอดแทรกในการเรียนการสอนตั้งแต่ระดับครอบครัว โรงเรียนมหาวิทยาลัยได้^{๕๓} ซึ่งสอดคล้องกับ กิตติเกษม เนตรกระจ่าง ได้แสดงความเห็นไว้ว่า คำวขอเรื่องนี้เป็นวรรณกรรมสำคัญเรื่องหนึ่งที่คนรุ่นใหม่ควรศึกษาเพราะปรากฏหลักธรรมหลายข้อตามแนวทางพระพุทธศาสนาหลักธรรมต่างๆ เป็นยาที่รักษาใจช่วยขัดเกลาจิตใจให้

^{๕๒} สัมภาษณ์ กรรณิการ์ พันชนะ, ผู้ช่วยศาสตราจารย์, อาจารย์ประจำภาควิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่, ๒๒ พฤษภาคม ๒๕๖๑.

^{๕๓} สัมภาษณ์ นฤเบศ กันทะจันทร์, ครูโรงเรียนบ้านม่วงพื้ร่อง อ.สันป่าตอง จ.เชียงใหม่, ๒๘ พฤษภาคม ๒๕๖๑.

สูงขึ้นกล่าวคือ ให้ออกจากความรัก โลภ โกรธ หลง ซึ่งเป็นตัวการที่คอยรบกวนจิตใจอยู่ตลอดเวลา ทำให้คนในปัจจุบันตกอยู่ในอำนาจของวัตถุนิยมได้ปล่อยวางนำกายใจให้พ้นจากความเศร้า ความกลัว ความอิจฉา ริษยา ล้วนเป็นบ่อเกิดปัญหาในสังคม ธรรมที่ปรากฏสามารถสร้างความร่าเริงแจ่มใส ความสุขให้ผู้ปฏิบัติได้เป็นอย่างดี^{๕๔} วรรณกรรมจึงเรื่องนี้จึงเป็นตัวสนับสนุนอย่างน้อยให้อ่านหรือผู้ฟัง เข้าใจหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาผ่านตัวละคร ชีวิต พฤติกรรม เหตุการณ์หรือสภาพปัญหาต่างๆ ตามความคิดเห็นของตนเองเพื่อถ่ายทอดความคิดความรู้สึกของผู้แต่งมายังผู้อ่านให้สะท้อนอารมณ์ ให้อ่านและผู้ฟังค้นพบหนทางแห่งการสร้างความดีงามให้แก่ตนเองและสังคม ตั้งมั่นอยู่ในศีลธรรมตามแนวทางพระพุทธศาสนาโดยการคิดดี พูดดี ทำสิ่งดีๆ เพื่อเป็นประโยชน์ต่อการดำรงชีวิตในสังคม

๔.๕ ผลตอบรับจากการนำไปใช้ในสังคมไทย

ปัจจุบันสังคมและวัฒนธรรมไทยมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา อันเนื่องจากความต้องการของคนในสังคมที่ต้องการแสวงหาความสุขสบายอย่างไม่มีที่สิ้นสุด ปัจจัยที่เข้ามาเกี่ยวข้องกับกระบวนการเปลี่ยนแปลง เช่น การสื่อสารไร้พรมแดน การคมนาคม การศึกษา การค้นพบสิ่งใหม่ การประดิษฐ์นวัตกรรมที่ทันสมัย การขัดแย้ง และการ แข่งขัน เป็นต้น ล้วนมีผลกระทบทำให้รูปแบบการดำเนินชีวิตและสภาพทางสังคมเปลี่ยนไปจากอดีตเป็นอย่างมาก การดำเนินชีวิตที่เห็นอย่างทุกวันนี้ มนุษย์มีความต้องการจะสร้างวิถีชีวิตของตนเองและครอบครัวให้มีคุณภาพชีวิตดีขึ้นเรื่อยๆ โดยมุ่งเน้นให้เจริญด้วยวัตถุภายนอกมากกว่าความเจริญด้วยจิตใจภายในทั้งสิ้น จึงเป็นสาเหตุทำให้ความคิดจิตใจลุ่มหลงกับอำนาจของสิ่งเหล่านี้แสวงหาอย่างไม่มีที่สิ้นสุดนำมาซึ่งปัญหาต่างๆ มากมายจนยากที่จะแก้ไข เพราะทุกคนในสังคมได้มองเห็นประโยชน์และความจำเป็นของความเจริญก้าวหน้าของสังคมจึงทำให้รับเอาวัฒนธรรมนั้นๆ มาปรับใช้ให้มีความเหมาะสมกับในการดำเนินชีวิตคติแนวคิดความเชื่อทางวัฒนธรรมย่อมจะมีการเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลาและสภาพสังคมนั้นเป็นเรื่องไม่ผิด แต่เมื่อเป็นเช่นนั้นแล้วความสำคัญและจำเป็นในการสร้างหรือปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมให้แก่คนในสังคมให้รู้จักรับผิดชอบชั่วดีจึงต้องอาศัยการปรับเปลี่ยนวิธีการหล่อหลอมความคิด การสร้างโลกทัศน์ หรือกระบวนการขัดเกลาสังคมให้ทันตามยุคสมัย การสอนธรรมให้แก่คนในสังคมก็เช่นเดียวกัน ธรรมเป็นสิ่งสำคัญต่อชีวิตมนุษย์ทุกคน การสอนธรรมก็ขึ้นอยู่กับวิธีการและความถนัดของผู้สอนว่าจะสอนอย่างไรให้คนได้เข้าใจโดยง่าย วรรณกรรมคำวขอ “บัวระวงส์ไกรสร” ก็เป็นสื่อการสอนธรรมหนึ่งที่สามารถถ่ายทอดให้แก่คนในสังคมได้เป็นอย่างดี การสอนธรรมให้แก่คน

^{๕๔} สัมภาษณ์ กิตติเกษม เนตรกระจ่าง, ครูโรงเรียนบ้านทุ่งจำเริง อ.อมก๋อย จ. เชียงใหม่, ๒๘ พฤษภาคม ๒๕๖๑.

ยุคปัจจุบันมีวิธีการที่หลากหลายผู้สอนสามารถกำหนดรูปแบบการสอนได้เองตามความเหมาะสมของเนื้อหาที่จะนำเสนอ ดังที่ ศิริพร คีนมาเมือง ได้กล่าวว่า รูปแบบการนำเสนอหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามีหลากหลายวิธี คำวชอ “บวระวงส์ไกรสร” ก็เป็นวิธีหนึ่งในการสอนธรรม พระพุทธเจ้าให้แก่คนในสังคมได้รู้และเข้าใจจากอ่านบทประพันธ์ที่เรียกว่า “คำวชอ” ในสังคมยุคปัจจุบันการใช้คำวชอมาสอนธรรมให้แก่คนในปัจจุบันอาจเป็นเรื่องที่ยากพอสมควรผู้สอนจึงต้องหาวิธีการถ่ายทอดซึ่งควรกำหนดรูปแบบใหม่ให้สอดคล้องและเหมาะสมกับทุกเพศทุกวัยโดยเฉพาะเยาวชนซึ่งเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาสังคมทั้งปัจจุบันและในอนาคตการนำเสนอหลักธรรมที่ปรากฏในวรรณกรรมแต่ละเรื่องต้องให้คนปัจจุบันเข้าใจอย่างตรงไปตรงมาถ้าไม่ทำแบบนี้แล้วอาจจะทำให้คนรุ่นใหม่ไม่สนใจหลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าและไม่มีหลักในการดำรงชีวิตตามแบบวิถีพุทธ^{๕๕} การสอนธรรมในยุคปัจจุบันทุกคนในสังคมสามารถเลือกวิธีการศึกษาเรียนรู้จากสื่อเทคโนโลยีสมัยใหม่ได้หลายช่องทาง เช่น จากการฟังผ่านวิทยุ ดูและฟังจากคอมพิวเตอร์ แผ่นซีดี หรือระบบออนไลน์ผ่านเครือข่ายอินเทอร์เน็ต ที่สำคัญคนในสังคมควรตระหนักถึงคุณค่าของหลักธรรมและภูมิปัญญาการสร้างสรรค์ผลงานวรรณกรรมทางพระพุทธศาสนาไปด้วย คำวชอเรื่องนี้นอกจากจะเป็นสื่อการสอนหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาแล้วยังสามารถเป็นเครื่องมือถ่ายทอดภูมิปัญญาของคนในท้องถิ่นที่สั่งสมมาแต่อดีตกาลอย่างหนึ่ง บทบาทของวรรณกรรมคำวชอ “บวระวงส์ไกรสร” มีกระทบต่อสังคม ซึ่งนักวรรณกรรมทั้งหลายก็มีความสนใจด้านผลกระทบทางสังคมเป็นจำนวนมาก เพราะการสร้างสรรควรรณกรรมที่ดีจะต้องส่งผลกระทบต่อสังคมไม่ทางตรงก็ทางอ้อมเป็นผลผลิตทางภูมิปัญญาของบุคคลหรือท้องถิ่น เมื่อลงทุนเขียนขึ้นมาก็ต้องใช้ประโยชน์จากสิ่งนั้นได้แต่จะมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับสังคมแต่ละสังคมว่าเกิดการยอมรับเพียงใด การนำวรรณกรรมในอดีตมานำเสนอกับคนรุ่นใหม่ยุคปัจจุบันโดยคงรูปแบบ ลักษณะคำประพันธ์ อักษรอาจทำให้คนรุ่นใหม่เข้าใจยากพอสมควร หรือเมื่อเห็นแล้วอาจเบื่อหน่ายดังที่ กนกศักดิ์ พองสา กล่าวว่า การนำเสนอธรรมให้กับคนรุ่นใหม่ได้ศึกษานั้นเป็นสิ่งที่ดีเพราะช่วยเสริมสร้างกำลังกายกำลังใจในการทำงาน การเรียน สร้างจิตใจให้มีเมตตา ไม่คดโกง เป็นแรงผลักดันให้เป็นคนดีของสังคมโดยไม่สร้างปัญหาให้แก่สังคม ธรรมที่จะสอนควรนำเสนอด้วยวิธีการใหม่ๆ ซึ่งเข้าใจง่ายต่อคนรุ่นใหม่ เช่น การทำการ์ตูนอนิเมชันหรือภาพยนตร์ เป็นต้น ไม่ใช่วิธีการไปนั่งฟังพระเทศน์ในวัดเฉพาะวันสำคัญหรือตอนอบรม^{๕๖}

^{๕๕} สัมภาษณ์ ศิริพร คีนมาเมือง, อาจารย์ประจำภาควิชาศิลปศึกษา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่, ๒๔ พฤษภาคม ๒๕๖๑.

^{๕๖} สัมภาษณ์ กนกศักดิ์ พองสา, นักศึกษาชั้นปีที่ ๔ สาขาวิชาวัฒนธรรมศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่, ๒๖ พฤษภาคม ๒๕๖๑.

มุมมองหรือทัศนะเกี่ยวกับการนำวรรณกรรมคำขอ “บัวระวงส์ไกรสร” ไปประยุกต์ใช้ในสังคมไทยในยุคปัจจุบันนี้ ผู้ศึกษาได้สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลเพื่อเป็นหนทางในการศึกษาวิเคราะห์เกี่ยวกับการนำ “พุทธธรรมที่ปรากฏในวรรณกรรมคำขอ “บัวระวงส์ไกรสร” ไปใช้กับสังคม “บวร” ใช้วิธีการสัมภาษณ์และประชุมกลุ่มย่อยซึ่งทั้งหมดเป็นนักศึกษาที่มีความสนใจด้านวรรณกรรมล้านนา และเป็นตัวแทนคนรุ่นใหม่และในฐานะผู้รับสารได้เสนอแนะวิธีการใช้ในสังคมซึ่งได้ข้อสรุปตามแผนภาพได้ดังนี้

คำขอ “บัวระวงส์ไกรสร” วิธีการใช้ในสังคม		
วิธีการใช้ที่บ้าน(สังคม)	วิธีการใช้ที่วัด(ศาสนสถาน)	วิธีการใช้ที่โรงเรียน(สถานศึกษา)
<ul style="list-style-type: none"> • สร้างความรู้ความเข้าใจเรื่องคำขอบัวระวงส์ไกรสรเกี่ยวกับประวัติความเป็นมา ความสำคัญ คุณค่า ประโยชน์โดยมีครูหรือพระสงฆ์เป็นผู้ถ่ายทอด • นำสื่อที่ได้จากครูหรือพระสงฆ์มาสอนให้แก่คนในครอบครัว • มีการตั้งคำถามเพื่อเน้นย้ำความเข้าใจในเรื่องที่สอน • ส่งเสริมพฤติกรรม/การกระทำของคนในครอบครัวหรือชุมชนที่แสดงออกมา 	<ul style="list-style-type: none"> • แนะนำให้พระสงฆ์นำวรรณกรรมคำขอ บัวระวงส์ไกรสร หรือคำขอเรื่องอื่นๆ มาเทศน์หรือประกอบการเทศน์ให้ญาติโยมฟังในวันพระหรือเมื่อมีโอกาสการสอนธรรมแก่คนในสังคม • พระสงฆ์สามารถเข้าใจสื่อเทคโนโลยีรูปแบบใหม่และวิธีการเทศน์หรือสอนโดยใช้สื่อสมัยใหม่เพื่อเลือกมาใช้งานได้ อย่างเหมาะสม • ส่งเสริมให้มีการทำกิจกรรม/ประกวด เช่นการวาดภาพฝาผนัง, การคัดลอกคำขอ, การทำ E-book • ให้การช่วยเหลือเน้นย้ำ/อธิบาย/ขยายความหลักธรรมและวรรณกรรม 	<ul style="list-style-type: none"> • สร้างความรู้ความเข้าใจเรื่องการใช้วรรณกรรมคำขอบัวระวงส์ไกรสรให้แก่ครูอาจารย์ให้เห็นคุณค่าและประโยชน์เพื่อให้สอดคล้องกับกระบวนการบูรณาการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมให้แก่ นักเรียน นักศึกษา • นำสื่อเทคโนโลยีที่ได้ไปใช้ตามความเหมาะสมของผู้เรียนและวิธีการสอน • ให้การช่วยเหลือเน้นย้ำ/อธิบาย/ขยายความหลักธรรมและวรรณกรรม • ทดสอบความรู้ • ส่งเสริมพฤติกรรม/การกระทำของคนในครอบครัวหรือชุมชนที่แสดงออกมา • ส่งเสริมให้มีการทำกิจกรรม/ประกวด เช่นการวาดภาพ, การคัดลอกคำขอ, การทำ e-book,การประกวดเล่าคำว, ตอบปัญหา เป็นต้น

(ภาพที่ ๙ ภาพแสดงผลการสรุปความคิดเห็นกลุ่มเป้าหมาย/ตัวแทนคนรุ่นใหม่)

ที่มา: สัมภาษณ์กลุ่มนักศึกษา/ตัวแทนคนรุ่นใหม่, ๒๕๖๐.^{๕๗}

กลุ่มผู้ให้สัมภาษณ์(กลุ่มเป้าหมายที่สัมภาษณ์) ได้สรุปความเห็นว่าการสร้างสื่อวรรณกรรมคำขอ “บัวระวงส์ไกรสร” รูปแบบใหม่โดยใช้กระบวนการของเทคโนโลยีมีความน่าสนใจและทำให้เหมาะสมกับยุคปัจจุบัน เพราะสามารถทำให้องค์กรนำไปใช้ได้ดีเกิดประโยชน์หลายด้านทั้งด้านการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม ความรู้ทางพระพุทธศาสนา รักษาภูมิปัญญาด้านภาษาและวรรณ

^{๕๗} ภาพสรุปผลการสัมภาษณ์การประชุมกลุ่มย่อยนักศึกษา (ตัวแทนคนรุ่นใหม่) ที่มีความสนใจด้านภาษาและวรรณกรรมล้านนา

ของบรรพบุรุษ เป็นต้น โดยการนำไปเป็นสื่อการสอนคุณธรรมจริยธรรมในวัดและโรงเรียน โดยการปรับประยุกต์ให้เข้ากับวิธีการเทศน์ให้ญาติโยมฟังหรือรายวิชาที่นักเรียนนักศึกษาต้องเรียน เช่น วิชาพระพุทธศาสนา วิชาภาษาไทย วิชาสังคม เป็นต้น พระภิกษุสงฆ์หรือวัด/โรงเรียนต้องทำหน้าที่เน้นย้ำขยายความ ชี้แจง อธิบาย ส่งเสริมให้มีการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องไม่ควรปล่อยปะละเลย ส่วนครอบครัวหรือชุมชนสามารถนำไปสั่งสอนหรือแนะนำบุตรหลานและคนในสังคมตามสมควรและโอกาสที่เหมาะสม เช่น การเล่านิทานก่อนนอน ค่ายอบรมเยาวชน แข่งขันตอบปัญหาพุทธธรรมจากคำขอ “บัวรวงสีไกรสร” เป็นต้น

๔.๖ สรุป

จากการวิเคราะห์พุทธธรรมที่ปรากฏในวรรณกรรมคำขอ “บัวรวงสีไกรสร” ทำให้ผู้ศึกษาทราบว่าวรรณกรรมคำขอ “บัวรวงสีไกรสร” นั้นเป็นผลผลิตทางภูมิปัญญาของผู้แต่งซึ่งได้ประพันธ์ออกมาเพื่อสร้างสรรค์ความสุขความเจริญให้แก่สังคม ภูมิปัญญาอันเกิดจากมนุษย์เป็นผู้คิดค้น เพราะเกิดจากการเรียนรู้ฝึกฝนทดลองหรือประสบจากเหตุการณ์จริงในชีวิตประจำวัน เกิดการถ่ายทอดเรียนรู้สามารถรับรู้ได้ด้วยอายตนะทั้ง ๖ คือ หู ตา จมูก ลิ้น กาย และใจ ในทางพระพุทธศาสนามีหลักการเรียนรู้ที่เรียกว่า ไตรสิกขา ใช้เป็นเครื่องมือในการศึกษาค้นคว้าหาความรู้และการใช้ประโยชน์จากความรู้นั้น เพื่อนำไปพัฒนาตนเองและสังคมให้มีความเจริญก้าวหน้าบนพื้นฐานของความดีงาม คำขอเรื่องนี้ได้นำเสนอสิ่งที่เป็นความรู้พระพุทธศาสนาและความรู้ในภูมิปัญญาท้องถิ่นได้แก่ การสร้างสรรค์ความรู้ทางพระพุทธศาสนาสู่สังคมแสดงให้เห็นถึงผลงานวิชาการความรู้ของพระพุทธศาสนาเพื่อเผยแพร่สู่สังคม เป็นกลวิธีการสร้างและปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมให้แก่คนในสังคม ใช้เป็นเครื่องมือในการพัฒนาและสร้างเสริมคุณภาพชีวิตให้แก่ผู้คนในสังคม โดยการสอดแทรกเอาพุทธธรรมข้อต่างๆ ที่เกี่ยวเนื่องกับการดำเนินชีวิตประจำวัน พุทธธรรมที่ปรากฏในวรรณกรรมกรรมคำขอ “บัวรวงสีไกรสร” สามารถนำเสนอผ่านกระบวนการนำเสนอในรูปแบบใหม่ตามยุคสมัยปัจจุบันได้ เพื่อให้คนรุ่นใหม่เข้าใจได้โดยง่ายสามแนวทาง ได้แก่ ๑) การสร้างสื่อทัศนได้โดยการนำเสนอเป็นภาพวาดการ์ตูนพร้อมกับคำอธิบายใต้ภาพ ๒) การสร้างสื่อโสตสามารถบันทึกเสียงลงในแผ่นซีดี หรือไฟล์เสียง mp3 ลงในระบบคอมพิวเตอร์ผ่านโปรแกรม Winamp และเผยแพร่ลงในสื่อออนไลน์ ๓) รูปแบบการสร้างสื่อโสตทัศน คือตาเห็นภาพและหูได้ยินเสียงได้โดยการนำเอารูปแบบการสร้างสื่อ ทัศนและสื่อโสตมารวมกันผ่านโปรแกรม PowerPoint, Winamp, Media Player ทำให้เห็นภาพและเสียงพร้อมกัน สื่อเทคโนโลยีนี้สามารถนำไปเป็นสื่อการสอนเพื่อปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมเพื่อแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคมอันได้แก่ความทุกข์ ความขัดแย้ง และการช่วยส่งเสริมการสร้างสันติสุขให้แก่สังคมโดยเริ่มตั้งแต่ระดับครอบครัวไปจนถึงระดับชาติได้เป็นอย่างดี

บทที่ ๕

สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ

การศึกษาวิจัยเรื่อง ศักยภาพวิเคราะห์พุทธธรรมที่ปรากฏในวรรณกรรมคำวขอ “บัวระวงส์ไกรสร” ผู้ศึกษามีวัตถุประสงค์ในการศึกษาดังนี้ ๑) เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาของวรรณกรรมคำวขอ “บัวระวงส์ไกรสร” ๒) เพื่อศึกษาพุทธธรรมที่ปรากฏในวรรณกรรมคำวขอ “บัวระวงส์ไกรสร” และ ๓) เพื่อศึกษาวิเคราะห์พุทธธรรมที่ปรากฏในวรรณกรรมคำวขอ “บัวระวงส์ไกรสร” และการนำไปใช้ในสังคม โดยได้ศึกษาตามวิธีการดำเนินการวิจัยสามารถสรุปผลการศึกษาวิจัยได้ดังนี้

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

๕.๑.๑ ประวัติความเป็นมาของวรรณกรรมคำวขอ “บัวระวงส์ไกรสร”

จากการศึกษาเรื่องที่มาและพัฒนาการของวรรณกรรมคำวขอ “บัวระวงส์ไกรสร” พบว่าวรรณกรรมล้านนาเป็นผลงานการสร้างสรรค์ของกวีชาวล้านนาที่ถ่ายทอดความรู้สึกนึกคิดอารมณ์ความรู้ต่าง ๆ ตามสภาพเหตุการณ์ทางสังคมและประวัติศาสตร์ในยุคนั้น ถ้ากล่าวถึงความชัดเจนของวรรณกรรมล้านนาแต่ละประเภทว่าเกิดขึ้นเมื่อใดนั้นยังไม่อาจสามารถสรุปให้ได้ชัดเจนได้ แต่มีการแต่งเป็นภาษาบาลีและเป็นภาษาล้านนา เช่น เวสสันดรที่ปณี, มังคลัตถที่ปณี, และจักรวาลที่ปณี มูลศาสนา โคลงนิราศหรืออุสาคอชยโคลงอุสาคอชย สิบหึงคนิทาน เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีวรรณกรรมที่แต่งขึ้นจากชาดกทั้งในนิบาตนอกและชาดกนอกนิบาต เช่น สุริยวงส์ไกรสร แสงเมืองหลงถ้ำ ทุกศตกุมาร อ้อมล้อมต่อมคำ สุวันฉะขางคำ กำพร้าวหมาดำ ชิวหาลิ้นทอง ฯลฯ จึงมีนักวิชาการสันนิษฐานว่าวรรณกรรมประเภทคำวขออาจจะแต่งขึ้นประมาณพุทธศักราช ๒๓๒๕ โดยนำเอาต้นเค้าจากคำวธรรมที่พระสงฆ์เทศน์ในวัดมาร้อยกรองเป็นคำวขอ

วรรณกรรมคำวขอหรือคำวเรื่อง เป็นวรรณกรรมที่ได้รับต้นเค้ามาจากคำวธรรมซึ่งแต่งขึ้นเพื่อใช้เทศน์สั่งสอนชาวบ้านในวัด ส่วนชาวบ้านที่ไม่ค่อยได้เข้าไปฟังธรรมหรือพระเทศน์ก็จะอาศัยการฟังคำวขอในงานบุญต่างๆ “บัวระวงส์ไกรสร” ผู้แต่งได้นำเค้าโครงมาจากคำวธรรมเรื่อง “สุริยวงส์ไกรสร” เพราะวรรณกรรมทั้งสองเรื่องนี้ความใจความตรงกันมีวิธีการดำเนินเรื่องคล้ายกัน เป็นไปได้ว่าวรรณกรรมทั้งสองเรื่องนี้เป็นชาดกนอกนิบาตที่กวีชาวล้านนาได้แต่งขึ้นโดยอาศัยเรื่องเล่าหรือนิทานในท้องถิ่นมาประยุกต์ คำวขอ “บัวระวงส์ไกรสร” เป็นชาดกนอกนิบาตล้านนาและไม่มีอยู่ในกลุ่มของปัญญาสาตก เมื่อกล่าวถึงที่มาของต้นฉบับที่ค้นพบนั้น มีทั้งฉบับที่แต่งเป็นคำวธรรมและ

คำวชหรือคำเรื่องรวมทั้งหมดจำนวน ๘ ฉบับ ได้แก่ ฉบับวัดทุ่งผิง จังหวัดน่าน ฉบับวัดสุขศรี จังหวัดน่าน ฉบับวัดช้างค้ำวรวิหาร จังหวัดน่าน ฉบับวัดกุฎีคำ จังหวัดเชียงใหม่ ฉบับวัดดอยสารภี จังหวัดลำพูน ฉบับวัดป่าสักน้อย จังหวัดเชียงใหม่ ฉบับนายอินทร์แหล่งขจรศักดิ์ พิมพ์ด้วยอักษรล้านนา ฉบับน้อยอ้ายไชยเมืองเลน พิมพ์ด้วยอักษรล้านนา การสืบที่มาดังกล่าวข้างต้นเป็นเพียงการสำรวจบางส่วนเท่านั้นอาจยังมีฉบับที่ตกสำรวจและมีอายุที่เก่ากว่านี้ซึ่งยังอยู่ตามวัดต่างๆ

ลักษณะคำประพันธ์ของคำวช “บัวระวงส์ไกรสร” พบว่า ใช้วิธีการแต่งหรือบัญญัติ ตามแบบธรรมเนียมนิยม คือ วรรคแรกมี ๓ คำ วรรคถัดไปมี ๔ คำ รวมเป็น ๗ และในบางครั้งที่กำหนดจำนวนคำและการส่งสัมผัสในแต่ละวรรคไม่เป็นไปตามฉันทลักษณ์ ซึ่งขึ้นอยู่กับจำนวนคำและศิลปะในการประพันธ์ของกวีซึ่งไม่อาจจำแนกจำนวนของคำหรือพยางค์ไว้ได้ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับใจความและคำศัพท์เนื้อหาของคำวชเรื่องนี้ พบว่าเป็นการบำเพ็ญบารมีธรรมของพระพุทธเจ้าเมื่อครั้งเสวยพระชาติเป็นพระโฑธิสัตว์พระนามว่าสุริยวงสา कुमार เรื่องนี้ได้กล่าวถึงความผูกพันของพระพุทธเจ้าและเหล่าสรรพสัตว์ทั้งหลายที่มีมาในอดีตชาติด้วยบุญญาบารมีของพระองค์มีมากจึงฝ่าฟันอุปสรรคความขัดแย้งต่างๆ จนสามารถเอาชนะเหล่าสรรพสัตว์ได้สุดท้ายจึงได้พบกับความสุขสมหวังและบรรลุนิพพานเป็นพระพุทธเจ้า แนวคิดหรือแก่นเรื่องนั้นเป็นเรื่องของความทุกข์ ส่วนแก่นเรื่องย่อยเป็นเรื่องค้นหาและศีล โคร่งเรื่องเป็นแบบจักรๆ วงศ์ๆ ตอนต้นได้กล่าวถึงอดีตชาติของพระพุทธเจ้าเมื่อครั้งประทับอยู่ที่กลันทกนิวาปะ เมืองกบิลพัสดุ์ และเหล่าภิกษุได้มาชุมนุมกันในโรงธรรมปรารภเหตุเรื่องพระเทวทัตพยายามทำร้ายพระพุทธเจ้าแต่ก็ไม่สำเร็จ จนต้องตกไปสู่นรกภูมิ และนางจิญจามานวิกาที่ใส่ร้ายพระพุทธเจ้าว่าตนท้องกับพระพุทธเจ้า สุดท้ายนางก็ประสพชะตากรรมเดียวกับพระเทวทัต พระองค์จึงได้ตรัสเรื่องสุริยวงสา कुमार ให้เหล่าภิกษุได้ฟัง การดำเนินเรื่อง พบว่า มีความซับซ้อนเพราะมีตัวละครที่เกี่ยวข้องกันหลายตัว ผู้แต่งได้กำหนดให้นางยักษ์เป็นผู้สร้างสถานการณ์ความขัดแย้งต่างๆ ซึ่งมีความเชื่อมโยงไปหาตัวละครตัวอื่นๆ ซึ่งเป็นต้นเหตุของปัญหาทั้งหมด จำนวน ๖ ตอน ตัวละครพบว่า มีทั้งตัวละครที่เป็นมนุษย์และตัวละครที่เป็นอมมนุษย์ ตัวละครในเรื่องมีความสำคัญกับการดำเนินเรื่อง เพราะเป็นตัวแสดงบทบาทที่ผู้แต่งต้องการสื่อให้ผู้ฟังเห็นอุปนิสัยใจคอ พฤติกรรม และมุ่งเข้าไปหาหลักธรรมที่ต้องการนำเสนอ และพุทธธรรมที่เป็นหลักในการปฏิบัติของคนในสังคมและเสริมสร้างค่านิยมที่พึงประสงค์ให้กับสังคมที่กล่าวไว้ข้างต้น

ผู้แต่งได้สร้างวรรณกรรมออกมาให้มีความสอดคล้องเหมาะสมกับความต้องการของสังคม และสามารถนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองและผู้อื่นได้โดยผู้ศึกษาได้วิเคราะห์คุณค่าออกมา ๓ ระดับ ได้แก่ ๑) คุณค่าในด้านบุคคล พบว่าคำวชได้แสดงให้เห็นถึงพฤติกรรมของบุคคลผ่านตัวละครต่างๆ ซึ่งได้แสดงให้เห็นออกมาจากทาง กาย วาจา และใจ รวมถึงความคิดความเชื่อค่านิยมต่างๆ ที่แสดงให้เห็นถึงความชั่วและความดี ผ่านอำนาจของจิตใจ ทุกคนมีจิตใจเป็นตัวกำหนดการกระทำ เป็นตัวควบคุมพฤติกรรม ทุกคนต้องรู้จักพิจารณาไตร่ตรองแยกแยะหาเหตุและผล โดยตั้งอยู่บนพื้นฐาน

ของคุณธรรมจริยธรรม จิตใจเป็นสิ่งที่สำคัญที่สุด กวีได้นำคำขอมาเป็นสื่อในการสอนธรรมแก่คนในสังคมให้คนในสังคมได้เห็นคุณค่าของหลักธรรมและภูมิปัญญา เพื่อจะกระตุ้นจิตสำนึกให้คล้อยตาม โดยเฉพาะเรื่องศีลธรรมอันเป็นข้อปฏิบัติพื้นฐานที่ง่ายๆ ที่ทุกคนสามารถทำได้ โดยให้รู้จักแยกแยะความดีความชั่วรู้สึกอายต่อบาป เกรงกลัวต่อบาป เชื่อมั่นในเรื่องการทำความดี และผลของการทำความดี เข้าใจและเห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างเหตุและผล เชื่อว่าการทำกรรมทุกอย่างล้วนมีเหตุปัจจัยและผลที่จะตามมาทั้งสิ้น ๒) คุณค่าในด้านครอบครัว พบว่าชาวล้านนามีวิถีการดำรงชีวิตที่เรียบง่ายอาศัยอยู่ด้วยกันด้วยความเกรงอกเกรงใจ ห่วงใยและเคารพซึ่งกันและกัน แต่ละคนในครอบครัวมีบทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบที่แตกต่างกันไป ทุกคนจะให้ความสำคัญซึ่งกันและกัน ครอบครัวจึงเป็นสถาบันที่มีความสำคัญในการหล่อหลอมชีวิตจิตใจพฤติกรรมของสมาชิกในครอบครัว คำขอจึงเป็นเสมือนเครื่องมืออย่างหนึ่งในการสอนสมาชิกในครอบครัวให้เป็นคนดี ให้รู้จักการอ่านการฟัง เชื่อฟังผู้อาวุโสให้เกียรตินี้ซึ่งกันและกัน การถ่ายทอดความดีงามเหล่านี้จึงต้องอาศัยกระบวนการการอบรมสั่งสอนอย่างถูกวิธีและการเอาใจใส่ คำขอจึงถือเป็นเครื่องมือในการช่วยสอนธรรม การอบรมศีลธรรมขั้นพื้นฐานส่งผลต่อการแสดงออกด้านพฤติกรรมและพร้อมก้าวออกไปสู่สังคมที่กว้างใหญ่ได้อย่างมีความสุข ๓) คุณค่าในด้านสังคม พบว่ากวีได้มุ่งจรรโลงสังคมเพราะต้องการสร้างสังคมให้มีความน่าอยู่และแสดงให้เห็นถึงวิถีชีวิตของคนในสังคมการใช้พุทธธรรมมาประยุกต์ใช้กับวิถีวิถีการดำเนินชีวิตของคนในสังคม กวีได้แต่งคำขอขึ้นนั้นเปรียบเสมือนกระจกเงาที่สะท้อนสังคม เพราะตนเองนั้นอยู่ในฐานะผู้แต่งวรรณกรรมและฐานะสมาชิกของสังคม กวีต้องการให้สังคมมีความสงบสุข พึงพาอาศัยซึ่งกันและกัน เคารพเชื่อฟังผู้อาวุโส คำขอมุ่งสอนให้คนในสังคมเข้าใจบทบาทหน้าที่ของตนเองและของผู้อื่น การอยู่ร่วมกันเป็นสังคมผู้คนนั้นล้วนมาจากหลายเชื้อชาติความเชื่อ แต่ทุกคนจำเป็นต้องติดต่อสื่อสารปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันไปมาทั้งในระหว่างบุคคล ครอบครัว และสังคม จึงต้องมีข้อตกลงหรือแบบแผน ที่เราเรียกว่า ประเพณีวัฒนธรรม เช่น การสอนให้รู้จักปฏิบัติตามคำขอร้องของผู้อาวุโส รู้จักการเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ความเชื่อเรื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์อันเป็นอุบายในการควบคุมสังคมให้คนในสังคมมุ่งมั่นทำแต่ความดีละเว้นความชั่ว การขอร้องอ้อนวอนอำนาจต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ยามเกิดปัญหาหรือความทุกข์ใจเมื่อทำแล้วเกิดความรู้สึกที่สบายใจปลอดภัยพลอดกังวลคลายทุกข์ได้ สามารถทำให้จิตใจเข้มแข็งดำเนินชีวิตของตนเองไปได้ และหลักในการใช้ธรรมเป็นเครื่องมือปกครอง เป็นต้น ทุกอย่างได้ตระหนักให้เห็นคุณค่าของกันและกัน เห็นความห่วงใย เมตตาอาทรแก่กันและกัน อยู่ร่วมกันด้วยความเมตตาปรารถนาให้ชีวิตตนเองและผู้อื่นมีความเป็นศิริมงคล สังคมมีความเจริญงอกงามพุทธธรรมที่ปรากฏในความขอจึงเป็นเสมือนประทีปนำทางให้ทุกคนในสังคมรู้และเข้าใจตระหนักในคุณค่าของพุทธธรรมและการดำเนินชีวิตตามแนวทางของพระพุทธรศาสนา คำขอเรื่องนี้จึงมีประโยชน์ต่อสังคม กล่าวคือเป็นเครื่องมือเพื่อชี้แนะทางการประพฤติปฏิบัติให้คนในสังคมช่วยขัดเกลาความคิด จิตใจ สร้างคติความเชื่อ โลกทัศน์ ชักนำความดีงามเข้ามาสู่สังคม และอีกทั้งเป็น

เครื่องมือแสดงความเจริญทางภูมิปัญญาของคนในล้านนาอดีต การใช้วรรณกรรมคำขอ “บัวระวงส์ ไกรสร” มาสอนจึงถือเป็นการสร้างสรรค์ผลงานความรู้จากพระพุทธศาสนา การสอนไม่ได้เน้นให้เห็นข้อธรรมตรงๆ แต่จะสอดแทรกไปไว้ในตัวละครแต่ละตัวเพื่อให้ผู้อ่านเห็นพฤติกรรม นิสัยใจคอของตัวละคร เข้าใจได้ด้วยตนเอง

๕.๑.๒ พุทธธรรมที่ปรากฏในวรรณกรรมคำขอ “บัวระวงส์ไกรสร”

การศึกษาพุทธธรรมที่ปรากฏในวรรณกรรมคำขอ “บัวระวงส์ไกรสร” พบว่า มีทั้งหมด ๘ ข้อ แบ่งเป็นกลุ่มใหญ่ๆ ได้แก่ พุทธธรรมเกี่ยวกับชีวิต ประกอบด้วย ๑) ความทุกข์ ๒) ตัณหา ๓) กรรม และพุทธธรรมเกี่ยวกับจริยธรรม ประกอบด้วย ๑) ศีล ๒) กตัญญูกตเวทิต ๓) ความเมตตา ๔) ความไม่ประมาท และ ๕) ทาน สามารถสรุปได้ ดังนี้

๑) ความทุกข์ ส่วนใหญ่เกิดจากความทุกข์ทั้ง ๒ ประเภท ได้แก่ “สภาวะทุกข์” คือ ทุกข์ประจำสภาวะ ได้แก่ ทุกข์ที่มีประจำอยู่ในสภาพร่างกายตั้งแต่การเกิดขึ้นมามีชีวิตจนกระทั่งตายซึ่งมีอยู่ ๓ อย่าง ได้แก่ชาติปีทุกข์ ขราทุกข์ และมรณทุกข์ “ปภินณกทุกข์” คือทุกข์ เล็กๆ น้อยๆ เช่น ทุกข์ในการกิน การเลี้ยงชีพ ทุกข์ในผลกรรม การพลัดพราก ความคับแค้นใจ จากราคะ โทสะ โมหะ จากการศึกษาพบว่าผู้แต่งนำเอาเรื่องทุกข์มาเป็นหลักใหญ่ใจความของเรื่องนี้ แต่ก็ไม่ได้กล่าวถึงความทุกข์ไว้ครบตามพุทธธรรม แต่ได้ชี้ให้เห็นความทุกข์ตลอดทั้งเรื่องโดยส่วนใหญ่เกิดจากตัณหาเป็นตัวต้นเหตุจากนั้นก็มีความทุกข์จากความพลัดพราก ความโกรธแค้น ความคิดถึง ปรากฏอยู่ทั้งตัวละครฝ่ายธรรมและอธรรม

๒) ตัณหา คือความกระหาย ความอยากมีอยากเป็น ความกระสับกระส่าย ในรูป รส กลิ่น เสียง โผฏฐัพพะ และธรรมารมณ์ มีความพัวพันอยู่กับตัณหา ฉะนั้นจึงเป็นตัวต้นเหตุที่ทำให้ทำให้มนุษย์หรือสัตว์ประพฤติกุศลมูล ทำความชั่วขาดสติไม่ระงับใจตนเอง ในเรื่องมีการนำเอาเรื่องตัณหามาเป็นต้นเหตุของปัญหา เพราะต้องการแสดงให้เห็นว่าตัณหาอันเป็นจิตปกติของมนุษย์และสัตว์ทั่วไปคือทุกคนจะต้องมีมาตั้งแต่เกิดมีความหลงมัวเมาอยู่ในความอยากความใคร่จนทำให้จิตใจเศร้าหมอง จึงแสดงพฤติกรรมหรือความประพฤติออกมาในรูปแบบต่างๆ ทั้งทางดีและทางไม่ดี

๓) กรรม คือการกระทำทั้งทางดีและทางชั่ว บางครั้งอาจจะมิเจตนาเข้าไปเกี่ยวข้องมีความตั้งใจทำหรือไม่มีเจตนา กรรมสามารถแบ่งได้เป็น ๒ ประเภท ได้แก่ กุศลกรรม กรรมที่เป็นฝ่ายดี และอกุศลกรรม กรรมที่เป็นฝ่ายชั่วเกิดขึ้นจากทาง ๓ ทาง ได้แก่ กายกรรม วชิกรรม มโนกรรม กรรมจึงเป็นต้นเหตุของการเกิดในวิภังการทำให้มนุษย์และสัตว์ต้องเวียนว่ายตายเกิดอย่างไม่จบสิ้น ในคำขอได้กล่าวถึงเรื่องกรรมอยู่บ่อยครั้ง เช่น ก่อนเริ่มเรื่องพุทธองค์ได้ปรารภเหตุเรื่องพระเทวทัตและนางจิญญามานวิกาที่ตองวิบากกรรมเพราะทำร้ายพระพุทธเจ้า ตอนเริ่มเรื่องก็ปรากฏวิบากกรรมของเจ้าสุริยวงศา कुमार และนางเมฆวดี รวมถึงตัวละครอื่นๆ ที่มีความเกี่ยวข้องกันทั้งในอดีตชาติและ

ปัจจุบันชาติ ตัวละครได้แสดงบทบาทแสดงออกมาทั้งกรรมดีและกรรมชั่ว ในเรื่องยังชี้ให้เห็นถึงการ
ทำกรรมและการรับผลแห่งกรรม

๔) ศิล คือข้อปฏิบัติที่เป็นปกติ เป็นเครื่องควบคุมความประพฤติทางกาย วาจา ใจ ให้
เรียบร้อยเป็นปกติ ไม่เบียดเบียนผู้อื่น สร้างความสงบสุขให้กับตนเองและผู้อื่น ในคำขอได้กล่าวเรื่อง
ศิลสำหรับผู้ครองเรือนหรือคฤหัสถ์อันได้แก่ศิล ๕ และศิล ๘ ส่วนนักบวชหรือบรรพชิตได้แก่ศิล ๑๐
ศิล ๒๒๗ ซึ่งเป็นหลักการเพื่อควบคุมกาย วาจา ใจ ถ้าผู้ใดปฏิบัติตามก็จะส่งผลดีให้ตนเอง ครอบครัว
สังคม มีความสุขในคำขอยังปรากฏเรื่องการฝึกศิลและผลของการฝึกศิล กวีได้สอนให้ผู้ฟังประพฤติ
ตนตั้งอยู่ในศิลผ่านตัวละคร ศิลเป็นข้อปฏิบัติพื้นฐานที่มีอยู่แล้วในสังคมพระพุทธศาสนา กวีจึงเน้นย้ำ
ให้ผู้ฟังได้เข้าใจและรู้หลักการปฏิบัติที่ถูกต้อง

๕) กตัญญูกตเวทิต เป็นพุทธธรรมสำคัญข้อหนึ่งในการดำเนินชีวิตของมนุษย์ เพราะเป็น
เครื่องหมายของคนดี เป็นความดีความงาม ความกตัญญูกตเวทิตคือ การทำความดีต่อผู้มีพระคุณรู้ใน
พระคุณที่ท่านทำท่านอุปการะต่อตนเองก่อน และรู้ว่าควรตอบแทนต่อพระคุณนั้นอย่างไรใน
พระพุทธศาสนาผู้ที่ถือคุณธรรมความกตัญญูกตเวทิตนั้นจัดว่าเป็นบุคคลหาได้ยากในโลก เพราะผู้ทำ
ประโยชน์แก่ผู้อื่นโดยไม่หวังผลตอบแทนทำด้วยความจริงใจตั้งใจไม่มาก และผู้ที่รู้ถึงอุปการคุณ
หรือระลึกถึงพระคุณนั้นต้องแสดงออกมาด้วยความจริงใจ พุทธธรรมข้อนี้มีประโยชน์ต่อการสร้าง
สังคมให้สันติ ชาวล้านนาได้ยึดถือคตินี้มาแต่โบราณเพื่อส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม เพื่อการพัฒนา
จิตใจ พัฒนาศักยภาพการใช้ชีวิตและคุณภาพชีวิตทั้งในระดับครอบครัวและระดับสังคม

๖) ความเมตตา เป็นหนึ่งในพรหมวิหารธรรม เป็นธรรมของพรหม เป็นธรรมที่มีประจำใจ
ของผู้ใหญ่เพราะเป็นธรรมอันประเสริฐสามารถให้ความรัก ความปรารถนาดี ความเป็นกัลยาณมิตร
ไมตรีทั้งมนุษย์และสัตว์เดรัจฉาน เป็นธรรมที่เป็นที่ตั้งแห่งความระลึกถึงกันและธรรมที่มีไว้สำหรับการ
อยู่ร่วมกัน เพื่อสร้างเสริมความรักความเอ็นดู ความเคารพ การสงเคราะห์ซึ่งกันและกัน ทำให้เกิด
ความสามัคคี สร้างความก้าวหน้าให้กับผู้ปฏิบัติ ในคำขอมีการนำเอาเรื่องความเมตตา แทรกไว้หลาย
ตอนโดยเฉพาะตอนที่เกี่ยวเนื่องกับตัวละครเอก เพราะธรรมข้อนี้เป็นหนึ่งในธรรมแห่งการบำเพ็ญ
บารมีของผู้มีศีล กวีจึงได้แสดงให้เห็นคุณธรรมจริยธรรมขั้นพื้นฐานของสังคมที่ควรปฏิบัติ โดยเฉพาะ
การแสดงความรัก ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ความเอ็นดูสงสารเพื่อสร้างความสุขให้เกิดขึ้นกับทุกคน

๗) ความไม่ประมาท เป็นธรรมอย่างหนึ่งที่พระพุทธองค์ได้ตรัสไว้แก่เหล่าพุทธบริษัท ๔
ก่อนเสด็จดับขันธปรินิพพาน นับเป็นคำสอนครั้งสุดท้ายที่พระพุทธองค์ได้ตรัสเตือนไว้ ความไม่
ประมาท คือ การปฏิบัติตามธรรมที่มีอุปการะมาก ๒ อย่าง ได้แก่ สติและสัมปชัญญะ เป็นเครื่องมือ
ควบคุมจิตใจการกระทำทั้งที่เกิดจากตนเองและผู้อื่น เพื่อแก้ปัญหาหรือสถานการณ์ที่คับขันได้ด้วย
ปัญญา ไม่ตื่นตระหนก ไม่พลั้งเผลอ ไม่หลงลืมในการกระทำของตน ตระหนักรู้สิ่งที่เป็นไปทั้งสิ่งที่เป็น
ประโยชน์และไร้ประโยชน์ รู้ดีว่าทำแล้วจะเกิดผลอย่างไร ความไม่ประมาทจึงเป็นธรรมที่มีอุปการะ

มาก เพราะทำให้การทำกิจกรรมต่างๆ ในชีวิตประจำวันไม่ผิดพลาด ไม่เสียหายต่อชีวิตและทรัพย์สิน คำขอได้นำเรื่องความไม่ประมาทมาสอดแทรกไว้เพื่อเป็นหลักในการดำเนินชีวิตของตัวละครทั้งฝ่ายธรรมและอธรรม เพราะจะสอนให้ผู้ฟังรู้ถึงความระมัดระวังตัว ไม่ขาดสติไหลไปในทางชั่ว และชี้ให้เห็นถึงความประมาทและผลของความประมาทนั้น

๘) ทาน คือการให้เพื่อประโยชน์แก่ผู้อื่น การให้ทานไม่จำเป็นต้องให้เมื่อตอนผู้อื่นมาขอเสมอไป เราสามารถให้ด้วยความเต็มใจไม่จำกัดกาลเวลา พร้อมทั้งจะแบ่งปันในสิ่งที่เรามีเพื่อประโยชน์แก่ส่วนรวม ผู้รับก็ต้องรู้ถึงทานที่ตนได้รับควรพิจารณาต่อสิ่งที่ตนได้รับ การให้ที่แท้จริงเป็นการสละออกไปโดยไม่หวังแทน ปรากฏต่อสิ่งตอบแทน คำขอได้สอนให้รู้จักการประกอบกุศลกรรม ตามหลักบุญกิริยาวัตถุ เพราะชาวล้านนาเป็นผู้ที่มีจิตใจเมตตารักการทำบุญชอบแบ่งปันคนอื่นมีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่เป็นปกติอยู่แล้ว กวีจึงชี้ให้เห็นเรื่องการให้ทานทั้งการให้ทานที่เป็นอามิสทาน ได้แก่ ทรัพย์สินสิ่งของ และทานที่เป็นธรรมทาน ได้แก่คำสอนต่างๆ

พุทธธรรมทั้ง ๘ ข้อ เป็นคำสอนของพระพุทธเจ้าที่พระองค์ได้ตรัสรู้โดยพระองค์เองแล้ว นำมาสอนเหล่ามวลมนุษยชาติผ่านการศึกษาค้ำแจงให้รู้และเข้าใจความเป็นจริงของธรรมชาติและชีวิต เป็นหลักการที่เป็นแก่นแท้เป็นสัจธรรม แสดงให้เห็นความสัมพันธ์กันไปอย่างมีเหตุมีผล ซึ่งเป็นจุดมุ่งหมายของกวีในการเป็นต้นแบบของการดำเนินชีวิตให้คนในสังคมได้รู้หลักเพื่อเป็นหนทางแห่งการดับทุกข์มุ่งสู่หนทางแห่งพระนิพพาน พุทธธรรมที่ปรากฏจึงเป็นสิ่งจำเป็นต่อการดำเนินชีวิตของมนุษย์ เพราะใช้เป็นเครื่องมือนำทางแก้ไขปัญหาหรือฝ่าฟันอุปสรรคต่างๆ ที่เกิดขึ้นในชีวิตได้อย่างถูกต้องและสามารถปฏิบัติได้กับทุกคน และชาวล้านนาได้ยึดถือคำสอนทางพุทธศาสนามาเป็นแบบอย่างหรือแนวทางในการปฏิบัติโดยผ่านภูมิปัญญาหลายอย่างทั้งนี้ขึ้นอยู่กับอิทธิพลของแนวคิดในแต่ละท้องถิ่นที่ต้องการปลูกฝัง

๕.๑.๓ ศึกษาวิเคราะห์พุทธธรรมที่ปรากฏในวรรณกรรมคำขอ “บัรระวงส์ไกรสร” และการนำไปใช้ในสังคม

จากการศึกษาวิเคราะห์ พบว่า ความรู้เป็นสิ่งจำเป็นต่อมนุษย์และมีความสำคัญต่อการดำเนินชีวิตความรู้จะช่วยทำให้ก้าวไปสู่กระบวนการสร้างสรรค์ความรู้ใหม่ๆ หรือ “ภูมิปัญญา” ความรู้จึงเป็นกระบวนการค้นคว้า ทดลอง เกิดจากเหตุผลในชีวิตประจำวัน ความรู้เกิดขึ้นได้จากประสาทสัมผัสทั้ง ๖ ได้แก่ ตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจ การจัดการความรู้ในพระพุทธศาสนาซึ่งพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ตรัสรู้และเผยแผ่สู่สาธารณชนมากกว่า ๒๕๐๐ ปีแล้ว ปรากฏในพระไตรปิฎกนับเป็นความรู้อันประเสริฐเพราะผ่านการทดลองการค้นคว้าไตร่ตรองด้วยสติปัญญาตามธรรมชาติธรรม มีทั้งระบบแบบโลกียธรรมและโลกุตระธรรม ความรู้ในทางพระพุทธศาสนาสามารถเรียนรู้ได้จากตำราถ้อยวาจาหรือแหล่งอื่นๆ แล้วแต่ผู้สอนจะคิดค้น แต่ทั้งนี้จะต้องศึกษาให้ครบ ทั้งปริยัติ ปฏิบัติ

และปฏิเวธตามระบบแห่งไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ และปัญญา คำวชอ “บัวระวงส์ไกรสร” ก็เป็นส่วนหนึ่งในการจัดการความรู้ในพระพุทธศาสนาโดยท้องถิ่นเพื่อท้องถิ่น เกิดจากการนำคำสอนที่อยู่ในพระไตรปิฎกมาปรับเปลี่ยนการถ่ายทอดสู่คนในสังคม เพื่อใช้สำหรับพัฒนาบุคคลตามแนวทางแห่งพระพุทธศาสนา คือการมุ่งหวังให้ตั้งอยู่บนพื้นฐานของคุณธรรมและจริยธรรม ผู้แต่งได้นำพุทธธรรมมาเสนอสู่สังคมผ่านฉันทลักษณ์แบบคำวชอเพื่อให้คนรู้และเข้าใจหลักธรรมของพุทธเจ้าโดยง่าย โดยมีพระสงฆ์หรือคนที่เคยบวชเรียนมาแล้วเป็นผู้ถ่ายทอดสู่คนในสังคมและการถ่ายทอดก็ต้องอาศัยเครื่องมือช่วยสอนจึงมีการสร้างสรรค์วรรณกรรมคำวชอ “บัวระวงส์ไกรสร” ขึ้น นอกจากนั้นคำวชอยังเป็นเครื่องมือในการสร้างคุณภาพชีวิตที่ดีให้แก่ผู้อ่านผู้ฟังและสังคม คือแนะนำคำสอนทางพุทธศาสนาที่ล้วนเกี่ยวเนื่องกับการดำเนินชีวิตมาเป็นคติข้อคิดเตือนใจ การนำเสนอในยุคปัจจุบันนั้นต้องอาศัยการสื่อสารที่เชื่อมโยงไปทั่วทุกมุมโลกและเป็นไปอย่างรวดเร็วด้วยระบบเทคโนโลยีที่พัฒนามาอย่างต่อเนื่องจึงทำให้การนำเสนอสารในปัจจุบันเปลี่ยนไปจากอดีต เช่น รูปแบบ การนำเสนอ เป็นผลทำให้ต้องปรับเปลี่ยนให้เข้ากับเทคโนโลยีและยุคสมัยที่เปลี่ยนไป จึงควรนำเทคโนโลยีเหล่านั้นมารองรับกระบวนการจัดการความรู้ที่เกิดขึ้นจากมนุษย์ทั้งความรู้ที่เกิดจากในอดีตหรือเป็นความรู้ที่เกิดจากปัจจุบันเพื่อให้สังคมได้รับประโยชน์อย่างสูงสุด

คำวชอเรื่องนี้ใช้เป็นสื่อถ่ายทอดความรู้ในอดีตมาแล้ว ก็สามารถนำมาปรับเปลี่ยนให้ทันยุคทันสมัยได้เช่นกันกล่าวคือสามารถประยุกต์ให้เกิดรูปแบบการนำเสนอใหม่ๆ เพื่อจะได้ใช้เป็นสื่อการเผยแผ่ธรรมและวรรณกรรมล้านนาให้แก่คนในสังคมปัจจุบันเข้าใจโดยง่าย ผู้ศึกษาจึงได้เสนอรูปแบบการนำเสนอไว้สาม รูปแบบ ได้แก่ ๑) รูปแบบของการสร้างสื่อทัศน คือรับจากประสาทสัมผัสด้วยตา อาจแสดงออกมาในรูปแบบลักษณะต่างๆ เช่น รูปภาพ ภาพถ่ายภาพวาด ฯลฯ เป็นต้น การสร้างสื่อทัศนนี้จึงใช้เทคนิคการร่างภาพวาดพร้อมกับใส่คำอธิบายเป็นตัวหนังสือใต้ภาพเพื่อให้อ่านผ่านโปรแกรม Powerpoint หรือจะปรับวิธีการเสนอเป็นลักษณะของหนังสือหรือสมุดภาพก็ได้ ๒) รูปแบบการสร้างสื่อโสต นับเป็นเครื่องมือสำคัญที่ช่วยอำนวยความสะดวกในการฟัง เกิดจากการสัมผัสจากประสาทหู ผู้ศึกษาได้แบ่งออกเป็น ๒ แนวทาง ได้แก่ ๑. การอ่านคำตามฉันทลักษณ์แบบดั้งเดิมที่ปรากฏในหนังสือ และ ๒ การเล่าเป็นความเรียงร้อยแก้ววรรณคดีและการเล่าเรื่องสั้นหรือนิทานพร้อมทั้งยกตัวอย่างวรรณคดีหรือเรื่องที่สำคัญเข้ามาประกอบการนำเสนอโดยจะใช้วิธีการบันทึกลงในระบบคอมพิวเตอร์ผ่านโปรแกรม Winamp ออกมาเป็น แผ่นซีดีหรือไฟล์ mp3 เผยแพร่ลงสื่อออนไลน์ในสังคม ๓) รูปแบบการสร้างสื่อโสตทัศน สื่อชนิดนี้เกิดจากการรับรู้ประสาทตาและหูพร้อมกัน สามารถนำเสนอผ่านกระบวนการที่กล่าวไปแล้วในข้อหนึ่ง แต่มีความแตกต่างกันคือจะนำเสนอเสียงบรรยายหรือการเล่าเรื่องเข้าไปประกอบเพิ่มเติมกับรูปภาพที่ได้กำหนดไว้ผ่านกระบวนการตัดต่อภาพนิ่งหรือภาพเคลื่อนไหวและเสียงบรรยาย ผ่านระบบโปรแกรมคอมพิวเตอร์ได้แก่ Microsoft Word, Powerpoint, Winamp, Media Player เป็นต้น และสามารถนำไปเป็นสื่อการสอนให้แก่เด็ก

และเยาวชนได้เป็นอย่างดี เพราะวันนี้สังคมไทยได้ก้าวเข้าสู่พื้นฐานแห่งความคิดแบบอุตสาหกรรมทุกชีวิตต้องดำเนินไปด้วยความกระวนกระวาย กระจายอยาก ทะเยอทะยาน ดิ้นรน แสวงหาวัตถุอย่างไม่มีขีดจำกัด ส่งผลให้เกิดการเบียดเบียนเพื่อนมนุษย์ด้วยกันเองหรือแม้กระทั่งธรรมชาติ เมื่อมนุษย์ไม่ได้สิ่งที่คาดหวังไว้ก็จะเกิดความทุกข์กายทุกข์ใจแล้วก็จะแสวงหาวิธีการแก้ไขต่างๆ นานา สิ่งที่สังคมไทยต้องให้ความสำคัญก็คือกลุ่มเด็กและเยาวชน สังคมควรให้การศึกษาระบบหรือความรู้ทางพระพุทธศาสนาควบคู่ไปกับวิชาการทางโลก การปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมจึงเป็นเรื่องสำคัญมากที่สังคมทุกระดับต้องให้ความสำคัญและเห็นความสำคัญ คำขอเรื่องนี้จึงเป็นเสมือนเครื่องมือหนึ่งในการช่วยอบรมศีลธรรมจรรยาและวางหลักการดำเนินชีวิตให้แก่คนในสังคมให้ตั้งอยู่บนพื้นฐานของคุณงามความดีปลอดความขัดแย้งและการสร้างพลังสันติสุขให้แก่สังคมไทยได้ทางหนึ่ง ผู้ศึกษาได้วิเคราะห์ประเด็นการนำไปใช้ในสังคมออกเป็น ๓ ประเด็น ได้แก่

๑) ปัญหาความทุกข์ เป็นการสอนให้เข้าใจเรื่องความทุกข์และการออกจากความทุกข์ให้ถูกวิธี เสนอความเข้าใจเรื่องความจริงของชีวิตให้เข้าใจกฎของธรรมชาติ ๓ ประการได้แก่ อนิจจา ความไม่เที่ยง ทุกขตา ความเป็นทุกข์ และอนัตตา ความไม่มีตัวตน เป็นความจริงที่ทุกคนต้องเข้าใจทุกชีวิตที่เกิดมาต้องพบเจอไม่มีหนีรอดไปได้หากคนในสังคมเข้าใจเรื่องความทุกข์ความเป็นจริงของธรรมชาติเหล่านี้ก็จะสามารถยอมรับกับความเปลี่ยนแปลงของสภาพต่างๆ ที่ตนเองประสบพบเจอได้อย่างทันเวลาและใช้ชีวิตได้อย่างมีความสุขในสังคม โดยตั้งอยู่บนความไม่ประมาท ไตร่ตรองด้วยสติปัญญาอย่างรอบคอบ ควบคุมอริยาบถทั้ง ๔ คอยระมัดระวังไม่ให้ผลอหลงไปในทางที่เสื่อม ถ้าคนในสังคมปฏิบัติตามหลักธรรมข้อนี้ความวุ่นวายหรือปัญหาต่างๆ ก็จะไม่เกิดขึ้นแก่ตนเองคนรอบข้างรวมถึงสังคม

๒) ปัญหาความขัดแย้ง เป็นธรรมดาที่มักเกิดขึ้นได้ทุกที่ทุกเวลาทุกสังคมไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้จึงเป็นเรื่องปกติที่ทุกคนจะต้องเปิดใจยอมรับและให้ความเข้าใจกับสภาพปัญหาความขัดแย้งต่างๆ เมื่อเกิดความขัดแย้งก็ต้องรู้จักวิธีการแก้ไขปัญหา หาข้อยุติตามระบบกลไกของสังคมโดยตั้งอยู่บนพื้นฐานของศีลธรรม การแก้ไขปัญหาคความขัดแย้งนั้นสามารถทำได้โดยการนำหลักการทางพระพุทธศาสนาไปใช้ให้ถูกวิธีเพื่อขจัดปัญหาความขัดแย้ง ความขัดแย้งมักเกิดขึ้นจากตัณหา คือความกระหาย ความทะยานอยาก ความพยายามความเส่นหา ความดิ้นรน กระสับกระส่าย วุ่นวายไม่รู้จักอ้อมจักพอ กลายเป็นความทุกข์ต่างๆ นานา ตัณหาเป็นตัวต้นเหตุที่ทำให้มนุษย์ประกอบอกุศลกรรมทำชั่วการดำเนินชีวิตประจำวันของคนในสังคมจะต้องเข้าใจเรื่องตัณหาให้มากและพยายามหาวิธีการกำจัดอย่างต่อเนื่องจึงจะมีความสุข ในคำขอยังชี้ให้เข้าใจเรื่องกรรมเป็นการกระทำที่เกิดจากการกระทำด้วยกาย วาจา และใจ ทั้งทางดีและทางชั่ว นอกจากนั้นยังมีเรื่องพรหมวิหารธรรม ๔ คือสร้างเสริมสัมพันธภาพที่ดีให้แก่สังคมถ้าคนในสังคมเข้าใจก็จะแสดงออกมาทางคำพูด กิริยาอาการ ก็จะมีจิตใจดีมีความโอบอ้อมอารี เข้าใจเรื่องราวของตนเองและผู้อื่น เกิด

ความรู้สึกอ่อนใจ สบายใจ ไม่วิตก ระวัง เกิดการช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันทำให้ความสัมพันธ์ภาพในสังคม และหน้าที่ความรับผิดชอบก็มีความสำคัญกับสังคมเมื่อคนตระหนักในสิ่งที่ถูกต้องนึกถึงสิ่งที่ต้องรับผิดชอบไม่ปล่อยปละละเลยจนเสียการเสีงาน เสียคน ปฏิบัติหน้าที่ด้วยความจริงใจรอบคอบ ทั้งต่อตนเองและผู้อื่น ก็จะเป็นหนทางชี้ให้เห็นความสำเร็จในชีวิตอย่างรวดเร็ว

๓) การสร้างสันติสุข ทุกสังคมล้วนประสบกับปัญหาเรื่องความรุนแรงอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ เช่นประสบปัญหาทางด้านเศรษฐกิจ การเมือง สังคม ขาดแคลนทรัพยากรธรรมชาติ การละเมิดสิทธิเสรีภาพ เป็นต้นปัญหาเหล่านี้ล้วนบีบคั้นทำให้คนในสังคมต้องดิ้นรนต่อสู้และนำไปสู่ความขัดแย้งเกิดเป็นความรุนแรงที่อาจจะมาในรูปของการประท้วง การทำสงคราม เพราะเป็นทางออกที่จะช่วยส่งเสริมเรื่องการสร้างความสันติในเบื้องต้นแต่ไม่ยั่งยืน การนำหลักการทางพระพุทธศาสนาไปใช้จึงเป็นทางออกที่ดีที่สุดได้แก่การรักษาศีล สำรวมกาย วาจา ใจสร้างคามมีระเบียบวินัยให้แก่สังคมให้รู้หลักปฏิบัติพื้นฐานของชีวิต การให้ทานเป็นหลักการพื้นฐานทางพระพุทธศาสนาที่ต้องการให้คนในสังคมรู้จักการแบ่งปันเสียสละ การบริจาค ลดความตระหนี่ถ้าคนในสังคมทำได้ก็จะช่วยทำให้ชีวิตตนเองชีวิตผู้อื่นมีความสุขสงบทั้งในโลกนี้และโลกหน้า ความกตัญญูกตเวทิตุณธรรมข้อนี้เป็นหลักปฏิบัติที่ชาวพุทธโดยทั่วไปถือปฏิบัติเพราะเป็นต้นกำเนิดของคุณงามความดีทั้งหลาย โดยเริ่มตั้งแต่สถาบันครอบครัวขยายไปสู่สถาบันอื่น ความกตัญญูเป็นค่านิยมพื้นฐานที่สังคมไทยให้การตระหนักและสอนอย่างต่อเนื่องโดยให้รู้จักการแสดงความรัก ความเมตตา ความเอ็นดู การเคารพซึ่งกันและกัน รู้จักหน้าที่ของตนเอง

การประยุกต์ใช้ในสังคมไทยเป็นความมุ่งหมายหนึ่งของการสร้างสรรค์วรรณกรรมเพราะสามารถยกระดับความคิดจิตวิญญาณที่สูงขึ้นบนพื้นฐานของความเชื่อมีประโยชน์ต่อผู้อ่านผู้ฟังสามารถนำไปพัฒนาความคิดจิตใจสติปัญญาได้ การใช้วรรณกรรมเพื่อขัดเกลาสังคมไทยจำเป็นจะต้องอาศัยองค์ความรู้หลายๆ อย่างเข้ามาประยุกต์ใช้ พระพุทธศาสนาเป็นสถาบันหนึ่งที่มีขุมทรัพย์ความรู้ อันมหาศาลซึ่งจะช่วยขัดเกลาคนในสังคมทำหน้าที่ในการหล่อหลอมสร้างจิตวิญญาณ มีการจัดการความรู้ตามอย่างเป็นระบบซึ่งถูกถ่ายทอดมาจากอดีตและคิดค้นขึ้นใหม่ในยุคปัจจุบัน เพื่อประยุกต์ใช้ในสังคมไทยอย่างเป็นระบบผู้ศึกษาจึงได้วิเคราะห์ออกปีน ๔ ประเด็น ได้แก่ ๑) ส่งเสริมการเรียนรู้ด้านภาษาและวรรณกรรมล้านนา เพราะเป็นเครื่องมือสำคัญอย่างหนึ่งที่จะช่วยสอนคนในสังคมล้านนาให้เข้าใจอัตลักษณ์เอกลักษณ์ของท้องถิ่นให้เกิดความอยากจะอนุรักษ์และศึกษาเรียนรู้ภาษาและวรรณกรรมของท้องถิ่นผ่านการอ่านการพูดคำเมืองอย่างซ้ำๆ เน้นย้ำให้เกิดความถูกต้องแม่นยำต่อภาษาของตนเอง นอกจากจะได้เรียนรู้ภาษาแล้วก็ยังมีประโยชน์ต่อการศึกษารื่องฉันทลักษณ์บทร้อยกรองประเภทคำขอล้านนาจนสามารถอ่านขับทำนองตามแบบของชาวล้านนาได้ ๒) อิทธิพลต่อแนวความคิดและวิถีชีวิตของผู้อ่านหรือผู้ฟังวรรณกรรม สามารถเป็นแรงบันดาลใจให้ผู้อ่านหรือผู้ฟังนำไปปรับประยุกต์รูปแบบการนำเสนอแบบดั้งเดิมแบบร้อยกรองซึ่งเป็นภาษาที่เข้าใจยากกับคนใน

ปัจจุบันให้เป็นสำนวนแบบร้อยแก้วธรรมดา บางทีอาจจะนำเสนอรูปแบบบทกวีพื้นบ้านเป็นเรื่องสั้น โดยสอดแทรกพุทธธรรมบางข้อที่เข้าใจง่ายเพื่อการปรับใช้ในวิถีชีวิต ๓) เป็นเครื่องมือช่วยกระตุ้นความคิดและความบันเทิงเมื่ออ่านหรือฟังแล้วทำให้เกิดความสนุกสนานเพลิดเพลิน ผู้อ่านหรือผู้ฟังจะตื่นตัวรอลุ้นต่อไปว่าตอนหน้าจะเกิดเหตุการณ์อะไรขึ้น สมองจะถูกกลับผ่านระบบความคิดหรือการสั่งสมประสบการณ์ของผู้อ่านผู้ฟังเอง จึงเป็นเสมือนการสร้างความคิดจินตนาการให้เกิดขึ้นแก่ผู้อ่านผู้ฟังอย่างไม่รู้ตัว อาจทำให้คิดค้นเนื้อหาสาระการนำเสนอขึ้นมาใหม่ซึ่งต่อยอดจากคำขอเรื่องนี้ ๔) ช่วยบ่มเพาะจิตสำนึกอันดีงามให้แก่สังคม การเสนอหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาผ่านคำขอต้องอาศัยการพิจารณาให้ลึกซึ้ง เพราะคำขอเรื่องนี้สามารถช่วยให้ผู้อ่านหรือผู้ฟังได้ใช้ความคิดพิจารณาพฤติกรรมของตัวเองและคนบนพื้นฐานของเหตุปัจจัยที่เป็นไปได้ ทำให้คนในสังคมล้าหน้าโดยเฉพาะเยาวชนคนรุ่นใหม่ได้ศึกษาถึงเป้าหมายจุดประสงค์ของการแต่งที่แท้จริงรู้สิ่งที่ผู้แต่งต้องการสื่อคำขอออกมา ซึ่งผู้ปกครองครูบาอาจารย์สามารถนำไปบูรณาการกับการสอนทุกระดับสามารถเป็นตัวอย่างสนับสนุนให้ผู้อ่านผู้ฟังเข้าใจธรรมผ่านตัวละคร ชีวิต ตามความคิดของตนเองและถ่ายทอดความคิดความรู้สึกไปสู่ผู้อื่นได้อย่างถูกต้องจะช่วยเหลือเป็นเครื่องมือชี้หนทางแห่งการทำความดีให้ตนเองและสังคม

ผู้ศึกษาได้วิเคราะห์ผลตอบรับจากการนำไปใช้ในสังคม พบว่า สังคมปัจจุบันการใช้คำขอมาสอนธรรมเป็นเรื่องที่ยากพอสมควรผู้สอนจึงต้องเข้าใจวิธีการให้ดีเสียก่อน ทั้งนี้ต้องหาวิธีการถ่ายทอดให้เหมาะสมสอดคล้องกับปัจจุบันการนำเสนอหลักธรรมที่ปรากฏสามารถเข้าใจง่าย ๆ ตรงไปตรงมาถ้าซับซ้อนอาจจะเกิดความสับสนไม่เข้าใจกลายเป็นความเบื่อหน่ายในธรรมและวรรณกรรมล้าหน้าไปเลย การสอนยุคนี้จึงต้องอาศัยเทคโนโลยีสมัยใหม่มาช่วย การสอนธรรมโดยผ่านกระบวนการทางเทคโนโลยีเพราะมีความน่าสนใจและเหมาะสมกับยุคสมัย การสืบทอดมรดกทางวรรณกรรมรวมถึงการสอนหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา จะทำให้เกิดผลดีในหลายๆ ด้าน โดยเฉพาะการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมความรู้ทางพระพุทธศาสนาและการรักษาภูมิปัญญาด้านภาษาและวรรณกรรมล้าหน้า คำขอนี้สามารถนำไปใช้เป็นการเรียนการสอนในวัดและในโรงเรียนโดยการบูรณาการให้เข้ากับวิถีการเทศน์หรือการสอดแทรกในรายวิชาที่นักเรียนนักศึกษาเกี่ยวข้อง ซึ่งพระภิกษุสงฆ์และครูจะต้องทำหน้าที่เน้นย้ำขยายความชี้แจงอธิบายส่งเสริมให้มีการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง ส่วนครอบครัวหรือชุมชนก็สามารถนำไปสอนหรือแนะนำบุตรหลานคนในสังคมตามสมควรหรือในโอกาสที่เหมาะสม

๕.๒ ข้อเสนอแนะ

ผู้วิจัยได้ศึกษาวิเคราะห์พุทธธรรมที่ปรากฏในวรรณกรรมคำวขอ “บัวระวงส์ไกรสร” โดยได้ข้อเสนอแนะ ๒ ประการ ได้แก่ ๑) ข้อเสนอแนะที่ได้จากการวิจัย ๒) ข้อเสนอแนะในการศึกษาวิจัยครั้งต่อไป ดังนี้

๕.๒.๑ ข้อเสนอแนะที่ได้จากการวิจัย

ในการศึกษาวิเคราะห์วรรณกรรมที่ปรากฏในวรรณกรรมคำวขอ “บัวระวงส์ไกรสร” จากหัวข้อที่ได้ศึกษานั้น ทำให้ทราบว่า การสร้างสรรค์วรรณกรรมเรื่องนี้เป็นวรรณกรรมลายลักษณ์ แต่มีความสัมพันธ์กับวรรณกรรมมุขปาฐะอย่างลงตัว พุทธธรรมที่ปรากฏในคำวขอเป็นคำสอนตามแนวทางพุทธศาสนาซึ่งล้วนมีความสัมพันธ์กับการดำเนินชีวิตประจำวัน การถ่ายทอดได้เริ่มจากพระสงฆ์หรือผู้ที่เคยบวชเรียนมาแล้ว แล้วเข้าสู่กระบวนการกำหนดรูปแบบเพื่อสื่อต่อไปยังสังคมโดยอิงอาศัยคำวขออันเป็นภูมิปัญญาที่มีอยู่ในสังคมล้านนามุ่งหวังการสร้างค่านิยมพื้นฐานตามหลักคุณธรรมจริยธรรมตามแนวทางพุทธศาสนา โดยให้เกี่ยวเนื่องกับการปฏิบัติแบบทางโลก สะท้อนให้เห็นคุณค่าของภูมิปัญญาท้องถิ่น เพราะผู้แต่งได้นำเอาหลักธรรมในพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ในวิถีชีวิตอย่างเป็นระบบ ในยุคปัจจุบันการสื่อสารได้พัฒนาไปอย่างรวดเร็วและไร้ขอบเขตการนำเสนอผ่านกระดาษหรือหนังสือคงยังไม่เพียงพอต่อการเข้าถึงจึงต้องมีการพัฒนาโดยใช้ระบบเทคโนโลยีที่ทันสมัยเข้ามาช่วยสร้างบทบาทให้วรรณกรรมในอดีตเช่น คำวขอ เป็นต้น ของล้านนาที่กำลังจะเลือนหายไปจากสังคมคนเมือง ถ้าผู้เกี่ยวข้องหรือสังคมทำได้อย่างนี้แล้ว การสอนธรรมและวรรณกรรมล้านนาก็จะสามารถเข้าถึงคนรุ่นใหม่ได้อย่างง่ายดาย อีกทั้งคนรุ่นใหม่จะเกิดความหวงแหนสมบัติอันล้ำค่าของสังคม และได้เป็นกำลังสำคัญในการเผยแพร่รักษาพระธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าผ่านองค์ความรู้ภูมิปัญญาด้านพระพุทธศาสนาและวรรณกรรมแห่งแผ่นดินล้านนาไว้สืบไป

๕.๒.๒ ข้อเสนอแนะในการศึกษาวิจัยครั้งต่อไป

การศึกษานี้วิเคราะห์พุทธธรรมที่ปรากฏในวรรณกรรมคำวขอ “บัวระวงส์ไกรสร” นี้ เป็นการศึกษาในเชิงพุทธศาสตร์เน้นการศึกษาพุทธธรรมที่ปรากฏในวรรณกรรมคำวขอและการใช้ในสังคมไทยยุคปัจจุบันเป็นหลัก การศึกษาวรรณกรรมคำวขอเรื่องนี้มีปรากฏอยู่น้อย แต่ยังมีเนื้อหาและประเด็นทางสังคมศาสตร์ที่น่าสนใจอยู่อีกมาก ผู้ศึกษาเห็นว่าควรมีการศึกษาให้กว้างขวางในประเด็นอื่นๆ เช่น ประเด็นทางสังคมศาสตร์และทางคติชนวิทยา เป็นต้น ดังนั้นผู้ศึกษาจึงได้ตั้งข้อเสนอแนะในการศึกษาครั้งต่อไปดังนี้

๑) ควรศึกษาในประเด็นทางด้านภาษาและศิลปะการประพันธ์วรรณกรรมคำวขอ “บัวระวงส์ไกรสร”

๒) ควรศึกษาภาพสะท้อนและโลกทัศน์ของสังคมชาวล้านนาที่ปรากฏในวรรณกรรมคำวขอ “บัวระวงส์ไกรสร”

๓) ควรศึกษาวิเคราะห์เปรียบเทียบสำนวนแต่ละสำนวน และวรรณกรรมที่เป็นคำวาทกรรม และคำวาท "บัวระวงส์ไกรสร"

๔) ควรศึกษาวรรณกรรมคำวาท "บัวระวงส์ไกรสร" ด้านการพัฒนาการออกแบบสื่อ สิ่งพิมพ์และการต่อยอดการศึกษาผ่านนวัตกรรมเทคโนโลยีสมัยใหม่อย่างเป็นระบบ

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย

ก. ข้อมูลปฐมภูมิ

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาเตปิตก. กรุงเทพมหานคร :

โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๑๔.

สุภาพ มานำ และคณะ,ผู้ปริวรรต. บัณฑิตวงศ์เกรสร เอกสารลำดับที่ ๑๘. ศูนย์ศิลปวัฒนธรรม

สวิทยาลัยล้านนา เชียงใหม่ ศูนย์ศิลปวัฒนธรรม วิทยาลัยครูเชียงใหม่. ม.ป.ท,

๒๕๓๐.

ข. ข้อมูลทุติยภูมิ

(๑) หนังสือ:

กุหลาบ มัลลิกมาศ. วรรณกรรมไทย. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๕๑.

_____ . วรรณคดีวิจารณ์. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๒๙.

_____ . คติชาวบ้าน. กรุงเทพมหานคร: คลังวิทยา, ๒๕๐๗.

เกษม ขนบแก้ว. แง่คิดจากวรรณคดีโดยวิธีประวัติศาสตร์ยุคต้นโกสินทร์ถึงแผ่นดินพระจอม

เกล้า. กรุงเทพมหานคร: โอ.เอส.พริ้นติ้ง เฮ้าส์, ๒๕๔๐.

_____ . แง่คิดจากวรรณคดีและวรรณกรรม. กรุงเทพมหานคร: โอ.เอส.พริ้นติ้ง เฮ้าส์, ๒๕๔๐.

เจือ สตะเวทิน. วรรณคดีพุทธศาสนา เล่ม ๒. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์คุรุสภา, ๒๕๑๔.

ชวน เพชรแก้ว. การศึกษาวรรณคดีไทย. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์อักษรสัมพันธ์, ๒๕๒๐.

ชัยวัฒน์ อุตพัฒน์ และทวี ผลสมภพ. หลักพุทธศาสนา. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์

มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๗.

ทรงศักดิ์ ปรากฏวัฒนากุล. วรรณกรรมล้านนา วิเคราะห์วรรณกรรมล้านนา. วรรณกรรมคำสอน.

เชียงใหม่: คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๒๔.

ทวี เชื้อนแก้ว. ประเพณีเดิม. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์เลียงเชียง, ๒๕๔๑.

ทวีศักดิ์ ญาณประทีป. วรรณกรรมศาสนา. พิมพ์ครั้งที่ ๕. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัย

รามคำแหง, ๒๕๔๗.

ทวีศักดิ์ ฐานประทีป. วรรณกรรมศาสนา. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๒๘

- ธวัช ปุณโณทก. **วรรณกรรมท้องถิ่น**. กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์, ๒๕๓๘.
- ธัญญา สังขขนธานนท์. **ปรากฏการณ์แห่งวรรณกรรม**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์นาคร, ๒๕๓๘.
- นิยะดา เหล่าสุนทร. **ปัญญาสชาดก : ประวัติและความสำคัญที่มีต่อวรรณกรรมร้อยกรองของไทย**.
เชียงใหม่: สำนักพิมพ์แม่คำผาง, ๒๕๓๘.
- บำเพ็ญ ะวิน. **พุทธศาสนาในล้านนาไทย : หลักคำสอน. มรดกศาสนาเชียงใหม่ ภาค ๒ : หลักคำสอนเชียงใหม่**. เชียงใหม่: นพบุรีการพิมพ์, ๒๕๔๐.
- บุญมี แทนแก้ว และคณะ, **พุทธศาสน์ (ปรัชญา ๑๐๓)**. กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์, ๒๕๒๓.
- บุญยงค์ เกศเทศ. **ถอดวรรณกรรมไทย**. กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์, ๒๕๒๖.
- บุปผา ทวีสุข. **คติชาวบ้าน**. พิมพ์ครั้งที่ ๗. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๓๐.
- เบญจมาศ พลอินทร์. **แง่คิดจากวรรณคดีและวรรณกรรม**. กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์, ๒๕๒๕.
- เบญจมาศ พลอินทร์. **วรรณคดีและวรรณกรรมไทย**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, ๒๕๒๖.
- เบญจมาศ พลอินทร์. **แง่คิดจากวรรณคดีและวรรณกรรม**. กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์, ๒๕๒๕.
- _____ . **พื้นฐานวรรณคดีและวรรณกรรมไทย**. กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์, ๒๕๒๖.
- ประคอง นิมมานเหมินทร์. **ลักษณะวรรณกรรมภาคเหนือ**. กรุงเทพมหานคร: กรุงเทพมหานครการพิมพ์, ๒๕๑๗.
- _____ . **มหาชาติล้านนา : การศึกษาในฐานะที่เป็นวรรณคดีท้องถิ่น**. กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิชย์, ๒๕๒๖.
- เปลื้อง ฌ นคร. **ประวัติวรรณคดีไทย**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๓. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๔๕.
- _____ . **ประวัติวรรณคดีไทยสำหรับนักศึกษา**, พิมพ์ครั้งที่ ๘. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๓.
- พรรณเพ็ญ เครือไทย. **วรรณกรรมพระพุทธศาสนาในล้านนา**. เชียงใหม่: สถาบันวิจัยสังคมมหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๐.
- _____ . **คำสอนอานิสงส์. มรดกศาสนาเชียงใหม่ ภาค ๒ : หลักคำสอน**. เชียงใหม่: ม.ป.ท, ๒๕๓๘.
- พระพรหมคุณภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต). **พุทธธรรมฉบับปรับปรุงและขยายความ**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๑. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ บริษัทสหธรรมิกจำกัด, ๒๕๔๘.
- _____ . **พระไตรปิฎกสิ่งที่ชาวพุทธต้องรู้**. กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา, ๒๕๔๖.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ฉบับประมวลธรรม**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๒. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖.

- _____ . **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**. พิมพ์ครั้งที่ ๑๒. กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖.
- _____ . **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์**. พิมพ์ครั้งที่ ๑๑. กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖.
- _____ . **พุทธธรรมฉบับขยายความ**. พิมพ์ครั้งที่ ๖. กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๘.
- _____ . **พระพุทธศาสนาในเอเชีย**. กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา, ๒๕๔๐.
- _____ . **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๘.
- _____ . **พระพุทธศาสนา : พัฒนาคนและสังคม**. กรุงเทพมหานคร: การพิมพ์พระนคร, ๒๕๓๘.
- _____ . **ธรรมบัญญัติชีวิต**, พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ บริษัท สหธรรมมิกจำกัด, ๒๕๔๐.
- พระธรรมกิตติวงศ์ และคณะ. **คลังธรรม เล่ม ๑,๒,๓**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์เลี้ยงเชียง, ๒๕๔๖.
- พระธรรมธีรราชฆานุมณี (โชดก ญาณสิทธิ). **มงคล ๓๘ ประการ**. กรุงเทพมหานคร: ม.ป.ท., ม.ป.ป. พุทธศาสนิกขุ. **ธรรมสำหรับนักศึกษา**. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิเผยแพร่วิตอันประเสริฐ, ๒๕๒๖.
- _____ . **เรียนพุทธศาสนาใน ๑๕ นาที**. สุราษฎร์ธานี: โรงพิมพ์รัตนมีศรี, ๒๕๐๙.
- _____ . **แก่นพุทธศาสตร์**. กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา, ๒๕๔๐.
- _____ . **คริสต์ธรรมและพุทธธรรม**. กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา, ๒๕๒๙.
- _____ . **ศึกษาธรรมอย่างถูกวิธี : ธรรมวิภาคทวภูมิ**. กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา, ๒๕๔๙.
- พระเทพวิสุทธิกวี. **การพัฒนาจิต ภาคหนึ่ง**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาภูมิภาควิทยาลัย, ๒๕๓๘.
- พระศรีวิสุทธิกวี (พิจิตร ฐิตวณโณ). **กฎแห่งกรรม, จัดพิมพ์เป็นที่ระลึกในโอกาสทำบุญคล้ายวันเกิด ๒๔ มิถุนายน ๒๕๓๑**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์สุทธิสารการพิมพ์, ๒๕๓๑
- พระเทวินทร์ เทวินโท. **แก่นพุทธจริยศาสตร์**. ม.ป.ท., ๒๕๔๙.
- พื้น ดอกบัว. **พระพุทธศาสนากับคนไทย**. กรุงเทพมหานคร: ศิลปะบรรณาการ, ๒๕๔๒.
- มณี พยอมยงค์. **ประเพณีสิบสองเดือนล้านนาไทย**. พิมพ์ครั้งที่ ๓. เชียงใหม่: ส.ทรัพย์การพิมพ์, ๒๕๓๗.
- _____ . **ประวัติและวรรณคดีล้านนาไทย**. กรุงเทพฯ: มิตรนราการพิมพ์, ๒๕๑๖.
- _____ . **ประวัติและวรรณคดีล้านนาไทย**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. เชียงใหม่: บุ๊คเซ็นเตอร์, ๒๕๑๖.
- _____ . **ประเพณี ๑๒ เดือน ฉบับรวมเล่ม**. เอกสารวิชาการชุดล้านนาการศึกษาลำดับที่ ๓. เชียงใหม่: โครงการศูนย์ส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๓๓.

- _____ **วัฒนธรรมล้านนาไทย**. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๒๔.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, คณาจารย์ มหาวิทยาลัย. **พระอภิธรรมปิฎก**. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร: ห้างหุ้นส่วนจำกัด ไทยรายวันการพิมพ์, ๒๕๕๒.
- มันเกียรติ โกศลนริตติวงศ์. **พุทธธรรม : ทฤษฎีและเทคนิคการให้คำปรึกษา**. กรุงเทพมหานคร: สุวีริยาสาส์น, ๒๕๑๔.
- ยุพร แสงทักษิณ. **วรรณกรรมปัจจุบัน**. พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, ๒๕๓๑.
- ยุพิน เข้มมุกด์. **พุทธศาสนาในล้านนาไทย สมัยราชวงศ์มังราย พ.ศ. ๑๘๓๙ - ๒๑๐๑**. เชียงใหม่: สถาบันราชภัฏเชียงใหม่, ๒๕๓๘.
- ยุรฉัตร บุญสุนิต. **วรรณวิจารณ์**, พิมพ์ครั้งที่ ๔. สงขลา: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒสงขลา, ๒๕๓๘.
- รัฐจวน อินทรกำแหง. **วรรณกรรมวิจารณ์ ตอนที่ ๑**, พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร: กรุงเทพมหานครการพิมพ์, ๒๕๒๑.
- ลมุล จันทน์หอม. **วรรณกรรมท้องถิ่นล้านนา**. พิมพ์ครั้งที่ ๔. เชียงใหม่: สุริวงค์บุ๊คเซ็นเตอร์, ๒๕๓๘.
- _____ **วรรณกรรมท้องถิ่นล้านนา**. เชียงใหม่: ฝ่ายเอกสารตำราวิทยาลัยครูเชียงใหม่ สหวิทยาลัยล้านนา, ๒๕๓๔.
- วิทย์ ศิวะศรียานนท์, **วรรณคดีและวรรณคดีวิจารณ์**, พิมพ์ครั้งที่ ๖. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์อักษรเจริญทัศน์, ๒๕๑๙.
- _____ **วรรณคดีและวรรณคดีวิจารณ์**. กรุงเทพมหานคร: สมาคมภาษาและหนังสือแห่งประเทศไทย, ๒๕๐๔.
- วิภา กงกะนันท์. **วรรณคดีศึกษา**. กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๓๓.
- ศรีเลา เกษพรหม. **ประเพณีชีวิตคนเมือง**. เชียงใหม่: มิ่งเมือง, ๒๕๓๘.
- ศักดิ์ศรี แยมันดดา. **วินิจฉัยคำวานิราศ. ภาษาและวรรณคดีไทย**. กรุงเทพมหานคร: ม.ป.ท, ๒๕๓๐.
- ศูนย์ส่งเสริมพระพุทธศาสนาแห่งชาติ. **พุทธศาสนาสูภาษิต (BUDDHIST PROVERBS)**. กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภาและสถาบันบันลือธรรม, ๒๕๕๐.
- สนิท ตั้งเสวี. **วรรณคดีและวรรณกรรมศาสนา**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, ๒๕๒๗.
- สนิท สมัครการ. **ความเชื่อและศาสนาในสังคมไทย : วิเคราะห์เชิงสังคม-มนุษย์วิทยา**. กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์, ๒๕๓๙.
- สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส. **เบญจศีล และเบญจธรรม**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๘.

สมบัติ จำปาเงิน และ สำเนียง มณีกาญจน์. **ย่อวรรณกรรมโลก**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร: บริษัท ดันอ้อแกรมมี จำกัด, ๒๕๓๙.

สมพร มั่นตะสูตร. **วรรณกรรมไทยปัจจุบัน**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, ๒๕๒๕.

สร้อยดี อ่องสกุล. **ประวัติศาสตร์ล้านนา**. กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง, ๒๕๓๙.

_____. **ประวัติศาสตร์ล้านนา**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์อมรินทร์, ๒๕๔๔.

_____. **ประวัติศาสตร์ล้านนา**. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์อมรินทร์, ๒๕๔๔.

สายทิพย์ นุกุลกิจ. **วรรณกรรมไทยปัจจุบัน**. พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพมหานคร: เอส. อาร์. พริ้นติ้ง แมนโปรดักส์, ๒๕๔๓.

_____. **วรรณคดีวิจารณ์**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, ๒๕๒๕.

สิงฆะ วรรณลัย. **ปริทัศน์วรรณคดีล้านนาไทย**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. เชียงใหม่: คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๒๓.

สิริวัฒน์ คำวันสา. **ประวัติพระพุทธศาสนาในประเทศไทย**. กรุงเทพมหานคร: คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๓๔.

สีปพงษ์ ธรรมชาติ. **วรรณคดีชาดก**. กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์, ๒๕๔๒.

สุชีพ ปุญญานุภาพ. **พระไตรปิฎกฉบับประชาชน**. พิมพ์ครั้งที่ ๑๐. กรุงเทพมหานคร :มหามกุฏราชวิทยาลัยในพระบรมราชูปถัมภ์, ๒๕๓๐.

สุทธิวงศ์ พงศ์ไพบูลย์. **วรรณคดีวิจารณ์**. กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๕.

สุนทร ณ รั้งสี. **พุทธปรัชญาจากพระไตรปิฎก**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๑.

สุภาพรรณ ณ บางช้าง. **วิวัฒนาการวรรณคดีสายพระสูตรต้นตอปิฎกที่แต่งในประเทศไทย**. จัดพิมพ์โดย เงินทุนจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เถลิงฉลองสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี. กรุงเทพมหานคร: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๓.

เสถียร โทษินันทะ. **ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา**. พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพมหานคร: มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓.

เสถียรพงษ์ วรรณปก. **คำบรรยายพระไตรปิฎก**. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา และสถาบันบันลือธรรม, ๒๕๔๓.

เสน่หา บุญยรักษ์. **วรรณกรรมคำของภาคเหนือ**. พิมพ์ครั้งที่ ๑. เอกสารการนิเทศการศึกษา ฉบับที่ ๑๓๖ หน่วยศึกษานิเทศก์ กรมการฝึกหัดครู. ม.ป.ท., ๒๕๑๗.

แสง จันทรงาม. **ประทีปธรรม**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : แพร่พิทยา, ๒๕๒๖.

_____. **พุทธศาสนาในล้านนาไทย**. เชียงใหม่ : ทัพย์เนตรการพิมพ์, ๒๕๒๓.

อรุณรัตน์ วิเชียรเขียว และคณะ. **พจนานุกรมศัพท์ล้านนาเฉพาะคำที่ปรากฏในใบลาน**. เชียงใหม่: ตรีนสวิน, ๒๕๓๙.

อุดม รุ่งเรืองศรี. **วรรณกรรมล้านนา**. กรุงเทพมหานคร : โครงการตำรามหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๒๘.

_____ . **วรรณกรรมล้านนา**. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, ๒๕๔๖.

_____ . **วรรณกรรมล้านนา**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. เชียงใหม่ : ภาควิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๖.

(๒) บทความ:

สมโรจน์ สวัสดิกุล ณ อยุธยา. **การสอนนิเวศวัฒนธรรมคตินิยมและวรรณคดีวิจารณ์**. **จันทร์เกษม ๔๗**.

ฉบับ เดือนกรกฎาคม - สิงหาคม. ม.ป.ท., ๒๕๐๕.

(๓) วิทยานิพนธ์:

เกศนี นุชทองม่วง, “อรรถกถาธรรมบท : การศึกษาในฐานะวรรณกรรมคำสอน.” **วิทยานิพนธ์**

อักษรศาสตร์มหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๕๖.

เครือวัลย์ ศรีรัตนลัม. “คุณค่าและพุทธธรรมที่ปรากฏในวรรณกรรมของสุนทรภู่: กรณีศึกษา นิราศ

ภูเขาทอง และ นิราศเมืองเพชร”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต**. บัณฑิต

วิทยาลัย: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔.

เทวีญานต์ มุ่งปิ่นกลาง. “กามนิต : กลวิธีการนำเสนอกับแนวคิดทางพระพุทธศาสนา”. **วิทยานิพนธ์**

อักษรศาสตร์มหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๕.

พรพรรณ แก้วประเสริฐ. “การศึกษาวิเคราะห์วรรณกรรมล้านนาไทยเรื่องสี่วิชัยขาดก” **วิทยานิพนธ์**

ศิลปศาสตร์มหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๕๒.

พระครูปลัดอุทัย รตนปญโญ (คำชุ่ม). “การศึกษาวิเคราะห์พุทธจริยธรรมที่ปรากฏในคำฮ่ำล้านนา”.

วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์ดุษฎีบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ-

ราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖.

พระครูพิทักษ์อรัญวัด (คำมูล ไชยวุฒิ). “จริยธรรมทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในวรรณกรรม

ล้านนาเรื่องปู่เฝ้าสอนหลาน”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๘.

พระมหาจิตรการก์ หัวนา. “การศึกษาวิเคราะห์ปู่เฝ้าสอนหลานฉบับล้านนา”. **วิทยานิพนธ์ปริญญา**

มหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๗.

พระมหาไพศาล วิสาโล (ดิษฐพันธ์). “พุทธธรรมในหนังสือการ์ตูนญี่ปุ่น เรื่อง คนจริงจอมกะล่อน

คุณิมิตซี”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัย

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙.

พระมหาสุชาติ สุชาติ (สมมาตร). “การศึกษาวิเคราะห์หลักธรรมและวิธีการใช้หลักธรรมทาง
พระพุทธศาสนาที่ปรากฏในลิลิตตะเลงพ่าย”, **.วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต.**

บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙.

พระมหาสุรเดช สุรסקโก (อินทศักดิ์). “อิทธิพลของพระพุทธศาสนาที่มีต่อวรรณคดีไทยศึกษาเฉพาะ
กรณี เสภาเรื่องขุนช้าง ขุนแผน”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต.** บัณฑิตวิทยาลัย:

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

พระสมชาติ ฐิติปัญญา (เครือน้อย). “จริยธรรมทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในวรรณกรรมล้านนา
เรื่อง อ้ายร้อยยอด”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต.** บัณฑิตวิทยาลัย:

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖.

พระสุธีวรालังการ (สมคิด สิริคุตโต). “ศึกษาวิเคราะห์นิพพานสูตรในคัมภีร์ล้านนา”. **วิทยานิพนธ์
พุทธศาสตรมหาบัณฑิต.** บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔.

เพ็ญพิมล ทุมประเสน. “พุทธธรรมในนวนิยายของ สุทัสสา อ่อนค้อม”. **ปริญญานิพนธ์การศึกษา
มหาบัณฑิต.** บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, ๒๕๕๐.

(๔) เอกสารที่ไม่ได้ตีพิมพ์เผยแพร่:

ทรงศักดิ์ ปรางค์วัฒนากุล. **วรรณกรรมท้องถิ่น.** เอกสารคำสอนรายวิชา ๐๑๔๓๕๙ ภาควิชา
ภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. ม.ป.ท., ม.ป.พ. (ถ่ายเอกสารเย็บ
เล่ม)

เทพประวิณ จันทร์แรง. **เอกสารประกอบการสอนวิชาพระพุทธศาสนาเถรวาท.** มหาวิทยาลัย
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่. ม.ป.ท., ๒๕๕๑. (ถ่ายเอกสารเย็บเล่ม)

ลัดดา ปานุทัย. **วรรณคดีขนบประเพณีและศาสนา (โครงการจัดพิมพ์ตำราวิชาการเนื่องในมหา
มงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๕ รอบ ในพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลย
เดชสยามินทราธิราช บรมนาถบพิตร ๕ ธันวาคม ๒๕๒๓).** นครราชสีมา: วิทยาลัยครู
นครราชสีมา, ๒๕๓๐. (อัดสำเนา)

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก
แบบสัมภาษณ์

แบบสัมภาษณ์เพื่อประกอบการทำวิทยานิพนธ์

หัวข้อวิทยานิพนธ์: ศึกษาวิเคราะห์หลักพุทธธรรมที่ปรากฏในวรรณกรรมคำขอ “บวระวงส์ไกรสร”

ตอนที่ ๑ ข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับผู้ให้สัมภาษณ์

๑. ผู้ให้สัมภาษณ์

๑.๑ สถานภาพของผู้ให้สัมภาษณ์อาชีพ.....ตำแหน่ง.....

๑.๒ ชื่อ.....สกุล.....บ้านเลขที่.....

หมู่บ้าน.....ถนน.....ตำบล.....

อำเภอ.....จังหวัด.....รหัสไปรษณีย์.....

โทรศัพท์.....โทรศัพท์มือถือ.....

๒. สัมภาษณ์วันที่.....เดือน.....พ.ศ.....เวลา.....น.

๓. สถานที่สัมภาษณ์.....

๔. ผู้สัมภาษณ์ นายอนุชิต ณ สิงห์ทร นิสิตปริญญาโท สาขาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่

ตอนที่ ๒ ประเด็นการสัมภาษณ์

ส่วนที่ ๑ เกี่ยวกับความรู้ความเข้าใจวรรณกรรมคำขอ “บวระวงส์ไกรสร”

๒.๑ ท่านมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับวรรณกรรมคำขอ “บวระวงส์ไกรสร” อย่างไร

.....

.....

.....

.....

.....

๒.๒ วรรณกรรมคำขอ “บวระวงส์ไกรสร” มีประโยชน์และคุณค่าอย่างไร

.....

.....

.....

.....

.....

ส่วนที่ ๒ เกี่ยวกับการนำพุทธธรรมที่ปรากฏในวรรณกรรมคำขอ “บัวระวงส์โกธสร” ไปประยุกต์ใช้ในสังคมไทย

ท่านสามารถนำพุทธธรรมที่ปรากฏในวรรณกรรมคำขอ “บัวระวงส์โกธสร” ไปประยุกต์ใช้ในบ้าน (ชุมชน) วัด และโรงเรียน(สถานศึกษา)ได้อย่างไร

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

ตอนที่ ๓ ข้อเสนอแนะ

เนื่องจากแบบสัมภาษณ์ที่ผู้ศึกษาได้กำหนดไว้มีข้อจำกัดบางประการ หากท่านผู้ให้สัมภาษณ์เห็นว่า มีหลักพุทธธรรมอื่นหรือคำสอนอื่นที่เป็นประโยชน์และสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในสังคมไทยได้ กรุณาให้ความเห็นเพิ่มเติมเพื่อเป็นประโยชน์แก่ผู้ศึกษาวิจัยและสังคมไทยสืบไป

.....

.....

.....

ขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูง

(นายอนุชิต ฌ สิงห์ทร)

นิสิตปริญญาโท สาขาวิชาพระพุทธศาสนา
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่

ภาคผนวก ข
รายชื่อผู้ให้สัมภาษณ์

รายชื่อผู้ให้สัมภาษณ์ประกอบการศึกษาวิจัย

๑. พระครูอดุลสีกิตติ์

การศึกษา: พระพุทธศาสนา (พธ.ม.) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขต
เชียงใหม่

ประสบการณ์: เจ้าอาวาสวัดธาตุดู่คำ อ.เมือง จ.เชียงใหม่, ผู้เชี่ยวชาญด้านภาษาและ
วรรณกรรมล้านนาและเพชรราชภัฏ-เพชรล้านนา

๒. ผู้ช่วยศาสตราจารย์กรรณิการ์ พันชนะ

การศึกษา: ภาษาและวรรณกรรมล้านนา (ศศ.ม.) มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

ประสบการณ์: อาจารย์ประจำภาควิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่, ผู้เชี่ยวชาญด้านภาษาและวรรณกรรมล้านนา

๓. อาจารย์ศิริพร คินมาเมือง

การศึกษา: ทัศนศิลป์ (ศป.ม.) มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

ประสบการณ์: รองผู้อำนวยการสำนักศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่,
อาจารย์ประจำภาควิชาศิลปศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

๔. นางประไพ(แสงเอ๋ย) สุริยะมล

การศึกษา: ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔

ประสบการณ์: ช่างขอ, ผู้เชี่ยวชาญด้านการขับขานวรรณกรรมล้านนาและเพชรราชภัฏ-เพชร
ล้านนา

๕. นายอุ้นเรื่อน หงษ์ทอง

การศึกษา: ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔

ประสบการณ์: ช่างขอ, ผู้เชี่ยวชาญด้านการขับขานวรรณกรรมล้านนาและเพชรราชภัฏ-เพชร
ล้านนา

๖. ดร. ดิเรก อินจันทร์

การศึกษา: ภูมิภาคลุ่มน้ำโขงและสาละวินศึกษา (ศศ.ด.) มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

ประสบการณ์: นักวิชาการศึกษาศูนย์โปลานศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่,
ผู้เชี่ยวชาญด้านภาษาและวรรณกรรมล้านนา

๗. นายวิวัฒน์ ทีโน

การศึกษา: ภาษาไทย (ศศ.บ.) มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

ประสบการณ์: ช่างปั้น (ผู้เชี่ยวชาญด้านการปั้นปูนและการขับซอล้านนา), ผู้เชี่ยวชาญด้านภาษาและวรรณกรรมล้านนา

๘. นายกิตติเกษม เนตรกระจ่าง

การศึกษา: ภาษาไทย (ค.บ.) มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

ประสบการณ์: ครูโรงเรียนบ้านทุ่งจำเริง อ.อมก๋อย จ.เชียงใหม่

๙. นางสาวพัชราภรณ์ นักเทศน์

การศึกษา: ภาษาไทย (ศศ.บ.) มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

ประสบการณ์: เจ้าหน้าที่ประจำโครงการของสถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

๑๐. นายนฤเบศ กันทะจันทร์

การศึกษา: ภาษาไทย (ศศ.บ.) มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

ประสบการณ์: ครูโรงเรียนบ้านม่วงพี่น้อง อ.สันป่าตอง จ.เชียงใหม่

๑๑. นายกรกช ไชยวงศ์

การศึกษา: ภาษาไทย (ศศ.บ.) มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

ประสบการณ์: ครูโรงเรียนปรีนส์รอยแยลวิทยาลัย อ.เมือง จ.เชียงใหม่

๑๒. นายวีรพิชญ์ หิมารัตน์

การศึกษา: คอมพิวเตอร์ธุรกิจ (วท.บ.) มหาวิทยาลัยนอร์ทเชียงใหม่

ประสบการณ์: นักวิชาการคอมพิวเตอร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

๑๓. นายกนกศักดิ์ ฟองสา

การศึกษา: กำลังศึกษาสาขาวิชาวัฒนธรรมศึกษา ชั้นปีที่ ๔ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

ประสบการณ์: อดีตประธานฝ่ายศิลปวัฒนธรรม องค์การนักศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

๑๔. นายภัทรกฤต คล่องการงาน

การศึกษา: กำลังศึกษาสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ ชั้นปีที่ ๔ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

ประสบการณ์: อดีตประธานฝ่ายชมรม องค์การนักศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

๑๕. นายเอกชัย มั่นอยู่

การศึกษา: กำลังศึกษาสาขาวิชาภาษาไทย ชั้นปีที่ ๔ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

ประสบการณ์: ที่ปรึกษาประธานชมรมรักษ์ภาษาศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏ
เชียงใหม่

๑๖. นายจตุรงค์ ปริยะ

การศึกษา: กำลังศึกษาสาขาวิชาคณิตศาสตร์ ชั้นปีที่ ๓ คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏ
เชียงใหม่

ประสบการณ์: ประธานชมรมรักษ์ภาษาศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

ภาคผนวก ค
หนังสือขอตรวจเครื่องมือวิจัย

ที่ ศธ ๖๑๒๔(๑๐)/ว ๔๐

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตเชียงใหม่
วัดสวนดอก พระอารามหลวง ต.สุเทพ อ.เมือง
จ.เชียงใหม่ ๕๐๒๐๐
โทร. (๐๕๓) ๒๖๘๖๖๖, ๒๖๕๑๔๖, ๒๖๐๔๕๑,
๒๑๐๓๓๕ มีอณู ๐๘๖-๑๘๕๖๓๓๓๓
โทรสาร. ๐๕๓-๒๖๐๔๕๒

๑๖ พฤษภาคม ๒๕๖๑

เรื่อง ขอบขออนุญาตเคราะหในการตรวจเครื่องมือวิจัย

เรียน รศ.ดร.วิโรจน์ อินทนนท์

สิ่งที่ส่งมาด้วย	๑. โครงการงานวิจัย	จำนวน	๑ ชุด
	๒. เครื่องมือวิจัย	จำนวน	๑ ชุด

ด้วย นายอนุชิต ณ สิงห์พร เลขประจำตัวนิต ๕๙๐๕๒๐๕๐๓๑ เป็นนิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา (ภาคสมทบ) ของบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ ได้ทำวิทยานิพนธ์เรื่อง "ศึกษาวิเคราะห์พุทธธรรมที่ปรากฏในวรรณกรรมคำวซอ "บัวระวงสักรสร", THE ANALYSIS STUDY BUDDHADHAMMA AS FOUND IN KAOSOR' LITERRARY WORK "BUARAWONGGAISORN"

ดังนั้น เพื่อให้การดำเนินการทำวิทยานิพนธ์ของนิสิตเป็นไปด้วยความเรียบร้อยสมบูรณ์ ทางบัณฑิตศึกษา ได้พิจารณาเห็นว่า ท่านเป็นผู้มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในลักษณะงานวิจัยดังกล่าว จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่านในการตรวจสอบ และให้คำแนะนำเพื่อปรับปรุงเครื่องมือวิจัย ดังเอกสารแนบมาพร้อมนี้

จึงเรียนมาเพื่อขอความอนุเคราะห์ในการตรวจเครื่องมือ และขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(ผศ.ดร.พูนชัย ปันยิยะ)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา
รักษาการเลขานุการบัณฑิตศึกษา มจร วิทยาเขตเชียงใหม่
ปฏิบัติหน้าที่แทนผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์เชียงใหม่

บัณฑิตศึกษา มจร.วิทยาเขตเชียงใหม่ โทร. ๐-๕๓๒๗-๘๙๖๗ ต่อ ๓๑๑
ติดต่อ นิต นายอนุชิต ณ สิงห์พร โทร. ๐๘๖-๙๓๖๙๙๒๗

ที่ ศธ ๖๑๒๔.(๑๐) / ว ๔๐

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตเชียงใหม่

วัดสวนดอก พระอารามหลวง ต.สุเทพ อ.เมือง
จ.เชียงใหม่ ๕๐๒๐๐

โทร. (๐๕๓) ๒๗๘๖๖๗, ๒๗๕๑๔๕, ๒๗๐๔๕๑,

๒๑๐๓๗๕ มือถือ ๐๘๗-๑๘๕๖๓๗๓

โทรสาร. ๐๕๓-๒๗๐๔๕๒

๑๖ พฤษภาคม ๒๕๖๑

เรื่อง ขอบขออนุเคราะห์ในการตรวจเครื่องมือวิจัย

เรียน อาจารย์ดลยา แก้วคำแสน

สิ่งที่ส่งมาด้วย	๑. โครงการงานวิจัย	จำนวน	๑ ชุด
	๒. เครื่องมือวิจัย	จำนวน	๑ ชุด

ด้วย นายอนุชิต ณ สิงห์ทร เลขประจำตัวนิสิต ๕๙๐๔๒๐๕๐๓๑ เป็นนิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา (ภาคสมทบ) ของบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ ได้ทำวิทยานิพนธ์เรื่อง “ศึกษาวิเคราะห์พุทธธรรมที่ปรากฏในวรรณกรรมคำขอ “บัวระวงส์ไกรสร” THE ANALYSIS STUDY BUDDHADHAMMA AS FOUND IN KAO-SOR’ LITERRARY WORK “BUARAWONGGAISORN””

ดังนั้น เพื่อให้การดำเนินการทำวิทยานิพนธ์ของนิสิตเป็นไปด้วยความเรียบร้อยสมบูรณ์ ทางบัณฑิตศึกษา ได้พิจารณาเห็นว่า ท่านเป็นผู้มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในลักษณะงานวิจัยดังกล่าว จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์จากท่านในการตรวจสอบ และให้คำแนะนำเพื่อปรับปรุงเครื่องมือวิจัย ดังเอกสารแนบมาพร้อมนี้

จึงเรียนมาเพื่อขอความอนุเคราะห์ในการตรวจเครื่องมือ และขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(ผศ.ดร.พูนชัย ปันนิยะ)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา
รักษาการเลขานุการบัณฑิตศึกษา มจร วิทยาเขตเชียงใหม่
ปฏิบัติหน้าที่แทนผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์เชียงใหม่

บัณฑิตศึกษา มจร.วิทยาเขตเชียงใหม่ โทร. ๐-๕๓๒๗-๘๙๖๗ ต่อ ๓๑๑

ติดต่อนิสิต นายอนุชิต ณ สิงห์ทร โทร. ๐๘๒-๙๓๒๙๙๒๗

ภาคผนวก ง
หนังสือขออนุญาตเก็บข้อมูล

ที่ ศธ ๖๑๒๔.๓ (๓๐)/ ๖ ๔๓

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตเชียงใหม่วัดสวนดอก พระอารามหลวง ต.สุเทพ อ.เมือง
จ.เชียงใหม่ ๕๐๒๐๐โทร. (๐๕๓) ๒๓๘๘๖๖, ๒๓๕๑๔๕, ๒๓๐๔๕๑,
๒๑๐๓๗๕ มือถือ ๐๘๗-๑๕๗๓๗๓๗
โทรสาร. ๐๕๓-๒๓๐๔๕๒

๑๗ พฤษภาคม ๒๕๖๓

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์ให้นิสิตเก็บข้อมูลประกอบการเขียนวิทยานิพนธ์

นมัสการ/เรียน พระครูธรรมาภรณ์ (ภ.ธ.ม.) เจ้าอาวาสวัดสวนดอก

ด้วย นายอนุชิต ณ สิงห์พร เลขประจำตัวนิสิต ๕๕๐๔๒๐๕๐๓๑ เป็นนิสิตหลักสูตรพุทธ
ศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา (ภาคสมทบ) ของบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ
ราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ ได้ทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง “ศึกษาวิเคราะห์พุทธธรรมที่ปรากฏในวรรณกรรม
คำวซอ “บัวระวงส์ไกรสร” THE ANALYSIS STUDY BUDDHADHAMMA AS FOUND IN KAO-SOR
LITERARY WORK “BUARAWONGGAISORN”

ดังนั้น เพื่อให้การดำเนินการเขียนวิทยานิพนธ์ของนิสิตเป็นไปด้วยความเรียบร้อยสมบูรณ์ บัณฑิต
ศึกษา จึงขอความอนุเคราะห์ให้นิสิตเข้าไปเก็บข้อมูลดังกล่าว โดยนิสิตจะเข้าไปเก็บข้อมูลด้วยตนเอง

จึงเรียนมาเพื่อทราบและโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์ และขอขอบพระคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(ผศ.ดร.พูนชัย ปันยาศิระ)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา
รักษาการเลขานุการบัณฑิตศึกษา
ปฏิบัติหน้าที่แทนผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์เชียงใหม่

บัณฑิตศึกษา มจร.วิทยาเขตเชียงใหม่

โทร. ๐-๕๓๒๗-๔๔๖๗ ต่อ ๓๓๓

ที่ ศธ ๖๑๒๔.๓ (๓๐)/ ๖ ๔๑

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตเชียงใหม่วัดสวนดอก พระอารามหลวง ต.สุเทพ อ.เมือง
จ.เชียงใหม่ ๕๐๒๐๐โทร. (๐๕๓) ๒๖๘๘๖๖, ๒๖๕๑๔๕, ๒๖๐๔๕๑,
๒๑๐๓๖๕ มีอیدی ๐๘๖-๘๕๖๓๖๓๖๓

โทรสาร. ๐๕๓-๒๖๐๔๕๒

๑๗ พฤษภาคม ๒๕๖๑

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์ให้นิสิตเก็บข้อมูลประกอบการเขียนวิทยานิพนธ์

นั้สการ/เรียน นาง เบลิ่ง อึ้ง ลือชัยมงคล (นางสมรฐา อึ้ง - นางชวลีญา)

ด้วย นายอนุชิต ณ สิงห์ทร เลขประจำตัวนิสิต ๕๙๐๔๒๐๕๐๓๑ เป็นนิสิตหลักสูตรพุทธ
ศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา (ภาคสมทบ) ของบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ
ราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ ได้ทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง "ศึกษาวิเคราะห์พุทธธรรมที่ปรากฏในวรรณกรรม
คำขอ "บัวระวงส์ไกรสร" THE ANALYSIS STUDY BUDDHADHAMMA AS FOUND IN KAO-SOR'
LITERRARY WORK "BUARAWONGGAISORN"

ดังนั้น เพื่อให้การดำเนินการเขียนวิทยานิพนธ์ของนิสิตเป็นไปด้วยความเรียบร้อยสมบูรณ์ บัณฑิต
ศึกษา จึงขอความอนุเคราะห์ให้นิสิตเข้าเก็บข้อมูลดังกล่าว โดยนิสิตจะเข้าไปเก็บข้อมูลด้วยตนเอง

จึงเรียนมาเพื่อทราบและโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์ และขอขอบพระคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(ผศ.ดร.พูนชัย ปันยิยะ)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา

รักษาการเลขานุการบัณฑิตศึกษา

ปฏิบัติหน้าที่แทนผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์เชียงใหม่

บัณฑิตศึกษา มจร.วิทยาเขตเชียงใหม่

โทร. ๐-๕๓๒๗-๘๔๖๗ ต่อ ๓๑๑

ที่ ศธ ๖๑๒๔.๑ (๑๐)/ว ๔๑

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตเชียงใหม่วัดสวนดอก พระอารามหลวง ต.สุเทพ อ.เมือง
จ.เชียงใหม่ ๕๐๒๐๐โทร. (๐๕๓) ๒๖๘๖๖๗, ๒๖๕๑๔๕, ๒๖๖๔๕๑,
๒๖๖๓๖๕ มีอیدی ๐๘๓-๑๘๕๖๓๖๓๓
โทรสาร. ๐๕๓-๒๖๖๔๕๒

๑๗ พฤษภาคม ๒๕๖๑

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์ให้นิสิตเก็บข้อมูลประกอบการเขียนวิทยานิพนธ์

นมัสการ/เรียน พระภิกษุเจ้าอาวาส ญาณ

ด้วย นายอนุชิต ณ สิงห์พร เลขประจำตัวนิสิต ๕๙๐๔๒๐๕๐๓๑ เป็นนิสิตหลักสูตรพุทธ
ศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา (ภาคสมทบ) ของบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ
ราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ ได้ทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง "ศึกษาวิเคราะห์พุทธธรรมที่ปรากฏในวรรณกรรม
คำขอม "บัวระวงส์โกรส" THE ANALYSIS STUDY BUDDHADHAMMA AS FOUND IN KAO-SOR'
LITERARY WORK "BUARAWONGGAISORN"

ดังนั้น เพื่อให้การดำเนินการเขียนวิทยานิพนธ์ของนิสิตเป็นไปด้วยความเรียบร้อยสมบูรณ์ บัณฑิต
ศึกษา จึงขอความอนุเคราะห์ให้นิสิตเข้าเก็บข้อมูลดังกล่าว โดยนิสิตจะเข้าไปเก็บข้อมูลด้วยตนเอง

จึงเรียนมาเพื่อทราบและโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์ และขอขอบพระคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(ผศ.ดร.พูนชัย ปิ่นธิยะ)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา

รักษาการเลขานุการบัณฑิตศึกษา

ปฏิบัติหน้าที่แทนผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์เชียงใหม่

บัณฑิตศึกษา มจร.วิทยาเขตเชียงใหม่

โทร. ๐-๕๓๒๖๗-๘๔๖๗ ต่อ ๓๑๑

ที่ ศธ ๖๑๒๔.๑(๑๐)/ว ๔๑

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตเชียงใหม่
วัดสวนดอก พระอารามหลวง ต.สุเทพ อ.เมือง
จ.เชียงใหม่ ๕๐๒๐๐
โทร. (๐๕๓) ๒๖๘๖๖๖, ๒๖๕๑๔๘, ๒๖๐๔๕๑,
๒๑๐๓๓๕ มีอถือ ๐๘๓-๑๘๕๖๓๓๓๓
โทรสาร. ๐๕๓-๒๖๐๔๕๒

๑๗ พฤษภาคม ๒๕๖๑

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์ให้นิสิตเก็บข้อมูลประกอบการเขียนวิทยานิพนธ์
นมัสการ/เรียน นายณัฐพงษ์ พงษ์ภูมิ สิริมาวิมล

ด้วย นายอนุชิต ณ สิงห์ทร เลขประจำตัวนิสิต ๕๙๐๔๒๐๕๐๓๑ เป็นนิสิตหลักสูตรพุทธ
ศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา (ภาคสมทบ) ของบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ
ราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ ได้ทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง "ศึกษาริเคราะห์พุทธธรรมที่ปรากฏในวรรณกรรม
คำวขอ "บัวระวงส์ไกรสร" THE ANALYSIS STUDY BUDDHADHAMMA AS FOUND IN KAO-SOR'
LITERARY WORK "BUARAWONGGAISORN"

ดังนั้น เพื่อให้การดำเนินการเขียนวิทยานิพนธ์ของนิสิตเป็นไปด้วยความเรียบร้อยสมบูรณ์ บัณฑิต
ศึกษา จึงขอความอนุเคราะห์ให้นิสิตเก็บข้อมูลดังกล่าว โดยนิสิตจะเข้าไปเก็บข้อมูลด้วยตนเอง

จึงเรียนมาเพื่อทราบและโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์ และขอขอบพระคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(ผศ.ดร. พูนชัย ปันยยะ)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา
รักษาการเลขานุการบัณฑิตศึกษา
ปฏิบัติหน้าที่แทนผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์เชียงใหม่

บัณฑิตศึกษา มจร.วิทยาเขตเชียงใหม่
โทร. ๐-๕๓๒๗-๘๔๖๗ ต่อ ๓๑๑

ที่ ศธ ๖๓๒๔.๓(๑๐)/ ๖ ๔๓

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตเชียงใหม่
วัดสวนดอก พระอารามหลวง ต.สุเทพ อ.เมือง
จ.เชียงใหม่ ๕๐๒๐๐
โทร. (๐๕๓) ๒๗๘๖๖๗, ๒๗๕๑๔๖, ๒๗๐๔๕๑,
๒๑๐๓๗๕ มือถือ ๐๘๗-๑๘๕๗๓๗๓
โทรสาร. ๐๕๓-๒๗๐๔๕๒

๑๗ พฤษภาคม ๒๕๖๑

เรื่อง ขออนุญาตเผยแพร่ให้นิสิตเก็บข้อมูลประกอบการเขียนวิทยานิพนธ์
นมัสการ/เรียน พี่ชายหญิงเมศิ์ กาบขาวจันทร์ ส.ร.มาฆเมืองจางทอง

ด้วย นายอนุชิต ณ สิงห์พร เลขประจำตัวนิสิต ๕๙๐๔๒๐๕๐๓๑ เป็นนิสิตหลักสูตรพุทธ
ศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา (ภาคสมทบ) ของบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ
ราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ ได้ทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง "ศึกษาวิเคราะห์พุทธธรรมที่ปรากฏในวรรณกรรม
คำขอ "บัวระวงส์ไกรสร" THE ANALYSIS STUDY BUDDHADHAMMA AS FOUND IN KAO-SOR'
LITERRARY WORK "BUARAWONGGAISORN"

ดังนั้น เพื่อให้การดำเนินการเขียนวิทยานิพนธ์ของนิสิตเป็นไปด้วยความเรียบร้อยสมบูรณ์ บัณฑิต
ศึกษา จึงขออนุญาตเผยแพร่ให้นิสิตเข้าเก็บข้อมูลดังกล่าว โดยนิสิตจะเข้าไปเก็บข้อมูลด้วยตนเอง

จึงเรียนมาเพื่อทราบและโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์ และขอขอบพระคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(ผศ.ดร.พูนชัย ปิ่นอริยะ)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา
รักษาการเลขานุการบัณฑิตศึกษา
ปฏิบัติหน้าที่แทนผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์เชียงใหม่

บัณฑิตศึกษา มจร.วิทยาเขตเชียงใหม่
โทร. ๐-๕๓๒๗-๘๘๖๗ ต่อ ๓๑๑

ที่ ศธ ๖๑๒๔.๑ (๓๐)/ว ๔๑

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตเชียงใหม่วัดสวนดอก พระอารามหลวง ต.สุเทพ อ.เมือง
จ.เชียงใหม่ ๕๐๒๐๐โทร. (๐๕๓) ๒๖๘๖๖๗, ๒๖๕๑๔๕, ๒๖๐๔๕๑,
๒๑๐๓๗๕ มือถือ ๐๘๓-๑๕๕๓๓๗๓

โทรสาร. ๐๕๓-๒๖๐๔๕๒

๑๗ พฤษภาคม ๒๕๖๑

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์ให้นิสิตเก็บข้อมูลประกอบการเขียนวิทยานิพนธ์

นิตสาร/เรียน ภาษายกช ไชยวงศ์ อว. ปว. นิสิตของมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ด้วย นายอนุชิต ณ สิงห์ทร เลขประจำตัวนิสิต ๕๕๐๔๒๐๕๐๓๑ เป็นนิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา (ภาคสมทบ) ของบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ ได้ทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง "ศึกษาวิเคราะห์พุทธธรรมที่ปรากฏในวรรณกรรมคำวซอ "บัวระวงส์โกธสร" THE ANALYSIS STUDY BUDDHADHAMMA AS FOUND IN KAO-SOR LITERARY WORK "BUARAWONGGAISORN"

ดังนั้น เพื่อให้การดำเนินการเขียนวิทยานิพนธ์ของนิสิตเป็นไปด้วยความเรียบร้อยสมบูรณ์ บัณฑิตศึกษา จึงขอความอนุเคราะห์ให้นิสิตเข้าเก็บข้อมูลดังกล่าว โดยนิสิตจะเข้าไปเก็บข้อมูลด้วยตนเอง

จึงเรียนมาเพื่อทราบและโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์ และขอขอบพระคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(ผศ.ดร.พูนชัย ปันย๊ะ)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา

รักษาการเลขานุการบัณฑิตศึกษา

ปฏิบัติหน้าที่แทนผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์เชียงใหม่

บัณฑิตศึกษา มจร.วิทยาเขตเชียงใหม่

โทร. ๐-๕๓๒๗-๘๔๖๗ ต่อ ๓๑๑

ที่ ศธ ๖๑๒๔.๑(๑๐)/ ๖ ๔๑

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตเชียงใหม่วัดสวนดอก พระอารามหลวง ต.สุเทพ อ.เมือง
จ.เชียงใหม่ ๕๐๒๐๐โทร. (๐๕๓) ๒๗๘๖๖๗, ๒๗๕๑๔๖, ๒๗๐๔๕๑,
๒๑๐๓๗๕ มือถือ ๐๘๗-๑๘๕๗๓๗๓๓
โทรสาร. ๐๕๓-๒๗๐๔๕๒

๑๗ พฤษภาคม ๒๕๖๑

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์ให้นิสิตรวบรวมข้อมูลประกอบการเขียนวิทยานิพนธ์

นิตสาร/เรียน มหาวิทยาลัยเวียงจันทน์ มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ร.ร.บ้านทุ่งจำเริง

ด้วย นายอนุชิต ณ สิงห์ทร เลขประจำตัวนิสิต ๕๙๐๔๒๐๕๐๓๑ เป็นนิสิตหลักสูตรพุทธ
ศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา (ภาคสมทบ) ของบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ
ราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ ได้ทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง “ศึกษาวិเคราะห์พุทธธรรมที่ปรากฏในวรรณกรรม
คำขอ “บัวระวงส์ไกรสร” THE ANALYSIS STUDY BUDDHADHAMMA AS FOUND IN KAO-SOR
LITERRARY WORK “BUARAWONGGAISORN”

ดังนั้น เพื่อให้การดำเนินการเขียนวิทยานิพนธ์ของนิสิตเป็นไปด้วยความเรียบร้อยสมบูรณ์ บัณฑิต
ศึกษา จึงขอความอนุเคราะห์ให้นิสิตเข้าเก็บข้อมูลดังกล่าว โดยนิสิตจะเข้าไปเก็บข้อมูลด้วยตนเอง

จึงเรียนมาเพื่อทราบและโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์ และขอขอบพระคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(ผศ.ดร.พูนชัย ปิ่นยัยะ)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา

รักษาการเลขานุการบัณฑิตศึกษา

ปฏิบัติหน้าที่แทนผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์เชียงใหม่

บัณฑิตศึกษา มจร.วิทยาเขตเชียงใหม่

โทร. ๐-๕๓๒๗-๘๙๖๗ ต่อ ๓๑๑

ที่ ศธ ๖๑๒๔.๓ (๑๐)/ ๖ ๔๑

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตเชียงใหม่วัดสวนดอก พระอารามหลวง ต.สุเทพ อ.เมือง
จ.เชียงใหม่ ๕๐๒๐๐

โทร. (๐๕๓) ๒๖๘๖๖๗, ๒๖๕๑๔๕, ๒๖๐๔๕๑,

๒๑๐๓๗๕ มือถือ ๐๘๗-๑๕๕๖๓๗๓

โทรสาร. ๐๕๓-๒๖๐๔๕๒

๑๗ พฤษภาคม ๒๕๖๑

เรื่อง ขออนุญาตให้บัณฑิตเก็บข้อมูลประกอบการเขียนวิทยานิพนธ์
นิตสาร/เรียน ฝ่ายกานกาศึกษา ฟังงสก์

ด้วย นายอนุชิต ณ สิงห์ทร เลขประจำตัวนิต ๕๙๐๔๒๐๕๐๓๑ เป็นนิตหลักสุตรพุทธ
ศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา (ภาคสมทบ) ของบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ
ราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ ได้ทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง “ศึกษาวิเคราะห์พุทธธรรมที่ปรากฏในวรรณกรรม
คำวขอ “บัวระวงส์โกธสร” THE ANALYSIS STUDY BUDDHADHAMMA AS FOUND IN KAO-SOR’
LITERRARY WORK “BUARAWONGGAISORN”

ดังนั้น เพื่อให้การดำเนินการเขียนวิทยานิพนธ์ของนิตเป็นไปด้วยความเรียบร้อยสมบูรณ์ บัณฑิต
ศึกษา จึงขออนุญาตให้นิตเก็บข้อมูลดังกล่าว โดยนิตจะเข้าไปเก็บข้อมูลด้วยตนเอง

จึงเรียนมาเพื่อทราบและโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์ และขอขอบพระคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(ผศ.ดร.พูนชัย ปันยยะ)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา

รักษาการเลขานุการบัณฑิตศึกษา

ปฏิบัติหน้าที่แทนผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์เชียงใหม่

บัณฑิตศึกษา มจร.วิทยาเขตเชียงใหม่

โทร. ๐-๕๓๒๖๗-๘๔๖๗ ต่อ ๓๑๑

ที่ ศธ ๖๑๒๔.๑ (๑๐)/ ๖ ๔๑

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตเชียงใหม่วัดสวนดอก พระอารามหลวง ต.สุเทพ อ.เมือง
จ.เชียงใหม่ ๕๐๒๐๐โทร. (๐๕๓) ๒๖๘๖๖๗, ๒๖๕๑๕๖, ๒๖๐๔๕๑,
๒๖๐๓๖๕ มือถือ ๐๘๗-๑๘๕๖๓๖๓
โทรสาร. ๐๕๓-๒๖๐๔๕๒

๑๗ พฤษภาคม ๒๕๖๑

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์ให้นิสิตเก็บข้อมูลประกอบการเขียนวิทยานิพนธ์

นมัสการ/เรียน นายธำรงศักดิ์ ศรีสวัสดิ์

ด้วย นายอนุชิต ณ สิงห์ทร เลขประจำตัวนิสิต ๕๙๐๕๒๐๕๐๓๑ เป็นนิสิตหลักสูตรพุทธ
ศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา (ภาคสมทบ) ของบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ
ราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ ได้ทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง “ศึกษาวิเคราะห์พุทธธรรมที่ปรากฏในวรรณกรรม
คำขอ “บัวระวงส์ไกรสร” THE ANALYSIS STUDY BUDDHADHAMMA AS FOUND IN KAO-SOR
LITERARY WORK “BUARAWONGGAISORN”

ดังนั้น เพื่อให้การดำเนินการเขียนวิทยานิพนธ์ของนิสิตเป็นไปด้วยความเรียบร้อยสมบูรณ์ บัณฑิต
ศึกษา จึงขอความอนุเคราะห์ให้นิสิตเข้าเก็บข้อมูลดังกล่าว โดยนิสิตจะเข้าไปเก็บข้อมูลด้วยตนเอง

จึงเรียนมาเพื่อทราบและโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์ และขอขอบพระคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(ผศ.ดร.พูนชัย ปันยาส)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา

รักษาการเลขาธิการบัณฑิตศึกษา

ปฏิบัติหน้าที่แทนผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์เชียงใหม่

บัณฑิตศึกษา มจร.วิทยาเขตเชียงใหม่

โทร. ๐-๕๓๒๗-๘๙๖๗ ต่อ ๓๑๑

ที่ ศธ ๖๒๒๔.๓ (๑๐)/ ๖๔๑

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตเชียงใหม่วัดสวนดอก พระอารามหลวง ต.สุเทพ อ.เมือง
จ.เชียงใหม่ ๕๐๒๐๐โทร. (๐๕๓) ๒๖๘๖๖๖, ๒๖๕๑๔๕, ๒๖๐๔๕๑,
๒๑๐๓๗๕ มือถือ ๐๘๓-๑๘๕๗๓๗๓๗
โทรสาร. ๐๕๓-๒๖๐๔๕๒

๑๗ พฤษภาคม ๒๕๖๑

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์ให้นิสิตเก็บข้อมูลประกอบการเขียนวิทยานิพนธ์

นมัสการ/เรียน พ.อ.ศ.ดร.หญิงดี ปิ่นธนะ

ด้วย นายอนุชิต ณ สิงห์ทร เลขประจำตัวนิสิต ๕๙๐๔๒๐๕๐๓๑ เป็นนิสิตหลักสูตรพุทธ
ศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา (ภาคสมทบ) ของบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ
ราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ ได้ทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง “ศึกษาวิเคราะห์พุทธธรรมที่ปรากฏในวรรณกรรม
คำวขอ “บัวระวงส์ไกรสร” THE ANALYSIS STUDY BUDDHADHAMMA AS FOUND IN KAO-SOR’
LITERRARY WORK “BUARAWONGGAISORN”

ดังนั้น เพื่อให้การดำเนินการเขียนวิทยานิพนธ์ของนิสิตเป็นไปด้วยความเรียบร้อยสมบูรณ์ บัณฑิต
ศึกษา จึงขอความอนุเคราะห์ให้นิสิตเข้าเก็บข้อมูลดังกล่าว โดยนิสิตจะเข้าไปเก็บข้อมูลด้วยตนเอง

จึงเรียนมาเพื่อทราบและโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์ และขอขอบพระคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(ผศ.ดร.พูนชัย ปิ่นธนะ)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา

รักษาการเลขานุการบัณฑิตศึกษา

ปฏิบัติหน้าที่แทนผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์เชียงใหม่

บัณฑิตศึกษา มจร.วิทยาเขตเชียงใหม่

โทร. ๐-๕๓๒๗-๘๔๖๗ ต่อ ๓๑๑

ที่ ศธ ๖๑๒๔.๑ (๑๐)/ ๖ ๔๑

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตเชียงใหม่วัดสวนดอก พระอารามหลวง ต.สุเทพ อ.เมือง
จ.เชียงใหม่ ๕๐๒๐๐โทร. (๐๕๓) ๒๖๘๖๖๗, ๒๖๕๑๔๕, ๒๖๐๔๕๑,
๒๑๐๓๗๕ มือถือ ๐๘๖-๑๘๕๗๓๗๓

โทรสาร. ๐๕๓-๒๖๐๔๕๒

๑๗ พฤษภาคม ๒๕๖๑

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์ให้นิสิตเก็บข้อมูลประกอบการเขียนวิทยานิพนธ์

นมัสการ/เรียน นายเอกวิชัย สิงห์อัญญา

ด้วย นายอนุชิต ณ สิงห์ทร เลขประจำตัวนิสิต ๕๙๐๔๒๐๕๐๓๑ เป็นนิสิตหลักสูตรพุทธ
ศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา (ภาคสมทบ) ของบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ
ราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ ได้ทำวิทยานิพนธ์ เรื่อง “ศึกษาวเคราะห์พุทธธรรมที่ปรากฏในวรรณกรรม
คำวขอ “บัวระวงส์ไกรสร” THE ANALYSIS STUDY BUDDHADHAMMA AS FOUND IN KAO-SOR’
LITERRARY WORK “BUARAWONGGAISORN”

ดังนั้น เพื่อให้การดำเนินการเขียนวิทยานิพนธ์ของนิสิตเป็นไปด้วยความเรียบร้อยสมบูรณ์ บัณฑิต
ศึกษา จึงขอความอนุเคราะห์ให้นิสิตเข้าเก็บข้อมูลดังกล่าว โดยนิสิตจะเข้าไปเก็บข้อมูลด้วยตนเอง

จึงเรียนมาเพื่อทราบและโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์ และขอขอบพระคุณมา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

(ผศ.ดร.พูนชัย ปันยยะ)

ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา

รักษาการเลขานุการบัณฑิตศึกษา

ปฏิบัติหน้าที่แทนผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์เชียงใหม่

บัณฑิตศึกษา มจร.วิทยาเขตเชียงใหม่

โทร. ๐-๕๓๒๗-๘๙๖๗ ต่อ ๓๑๑

ภาคผนวก จ
ภาพประกอบการเก็บข้อมูล

สัมภาษณ์ พระครูอดุลสีลภิตฺตี

สัมภาษณ์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์กรรณิการ์ พันชนะ

สัมภาษณ์ นายอุ๋นเรื่อน หงษ์ทอง

สัมภาษณ์ นางประไพ(แสงเอ๋ย) สุริยะมล

สัมภาษณ์ นายวิฑูรย์ ทีโน

สัมภาษณ์ นายกรรช ไชยวงศ์

สัมภาษณ์ นายวีรพิชญ์ หิมารัตน์ และตัวแทนนักศึกษา

สัมภาษณ์ ดร. ดิเรก อินจันทร์ และคณะ

สัมภาษณ์ นางสาวพัชราภรณ์ นักเทศน์

สัมภาษณ์ นายกิตติเกษม เนตรกระจำง

สัมภาษณ์ นายนฤเบศ กันทะจันทร์

สัมภาษณ์ นางสาวพิมพ์ชนก รุ่งสาโรจน์

ประวัติผู้วิจัย

- ชื่อ - นามสกุล:** นายอนุชิต ฌ สิงห์ทร
- วัน/เดือน/ปี เกิด:** ๑๕ กันยายน ๒๕๓๔
- ภูมิลำเนาเดิม:** ๒๕/๑ หมู่ที่ ๑๒ บ้านดอนตัน ตำบลยุหว่า อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่
- ประวัติการศึกษา:**
-ศิลปศาสตรบัณฑิต (ศศ.บ.) สาขาวิชาภาษาไทย มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่
-มัธยมศึกษา (ม.๖) โรงเรียนธรรมราชศึกษา จังหวัดเชียงใหม่
-นักธรรมชั้นเอก
- ประวัติการทำงาน:**
-ครูโรงเรียนวัดทุ่งศาลา อำเภอแม่วาง จังหวัดเชียงใหม่
-เจ้าหน้าที่กิจการนักศึกษา สังกัดสำนักกิจการนักศึกษา มหาวิทยาลัย
พาร์อีสเทอร์น
- ปัจจุบันทำงาน:** นักวิชาการศึกษาระดับปฏิบัติการ งานอนุรักษ์ศิลปะและวัฒนธรรม
ศูนย์โบราณศึกษา สำนักศิลปะและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่
- ที่อยู่อาศัยปัจจุบัน:** ๒๕/๑ หมู่ที่ ๑๒ บ้านดอนตัน ต.ยุหว่า อ.สันป่าตอง จ.เชียงใหม่ ๕๐๑๒๐
- โทรศัพท์:** ๐๘๒ - ๙๓๒๙๙๒๗, ๐๙๔ - ๒๕๑๘๒๒๗